

**Hovedplan
Dovrebanen
Kleverud - Sørli
Arkeologisk rapport**

00A	Hovedplan	24.10.12	M. Helstad		
Revisjon	Revisjonen gjelder	Dato	Utarb. av	Kontr. av	Godkj. av
Tittel: Dovrebanen (Eidsvoll) - Hamar Kleverud – Sørli Arkeologisk rapport		Antall sider 213			
		Produsent Hedmark Fylkeskommune			
		Prod.tegn.nr.			
		Erstatning for			
		Erstattet av			
Prosjekt: Parsell:	Nytt dobbeltspor Eidsvoll – Hamar Hovedplan Kleverud - Sørli	Dokument-/tegningsnummer: UEH-30-A-00004	Revisjon: 00A		
 Jernbaneverket		Drifts dokument-/tegningsnummer: NA	Revisjon drift: NA		

Arkeologisk registrering
Rapport i forbindelse med Jernbaneverkets hovedplan

Dobbeltspor Kleverud - Sørli Stange kommune

Espa - Nøkleholm
Magnus Helstad 2012

HEDMARK
FYLKESKOMMUNE

Rapport fra arkeologisk registrering i forbindelse med Jernbanelinjes hovedplan dobbeltspor Kleverud – Sørli

Espe – Nøkleholm

Stange kommune, Hedmark fylke

Tiltakshaver: Jernbaneverket

Fylkeskommunens saksnr.: 11/3027

Tidsrom i felt: 20.06.2011 – 25.11.2011

Deltakere: Kjetil Skare (Prosjektansvarlig)
Magnus Helstad (Prosjektleder)
Kristine Andreassen (Feltleder 1)
Frank Halvar Novaes Røberg (Feltleder 1)

Kart laget av: Kristine Andreassen

Rapport skrevet av: Magnus Helstad

Konklusjon:

I forbindelse med planleggingen av dobbeltspor bestilte Jernbaneverket en arkeologisk registrering langs mulig trasé fra Espe til Nøkleholm for å oppfylle undersøkelsesplikten jf. Kulturminneloven § 9. Traseen er i tråd med kommunedelplan for E6 og Dovrebanen mellom Akershus grense og Skaberud/Sørli. Jernbaneverket ønsket også en registrering av nyere tids kulturminner.

Hedmark Fylkeskommune har registrert i alt 187 strukturer. Av dette er det 97 automatisk fredete kulturminner tilknyttet 63 lokaliteter. I alt 84 automatisk fredete kultminner var tidligere ikke registrert, mens 13 av kulturminnene var registrert fra før. Disse 13 ble registrert på nytt og kartfestet med GPS. Det ble registrert 90 strukturer fra nyere tid.

Innholdsfortegnelse

Innledning.....	5
Bakgrunn for undersøkelsen	5
Begrepet kulturminne/kulturmiljø: -grunnlag for registreringsarbeidet.....	5
Registreringens omfang	5
Planområdets inndelinger	5
Rapportens struktur og oppbygging	8
Metode.....	13
Generelt om påviste kulturminnegrupper	14
Kullgrop	14
Kullmile.....	15
Rydningrøyser.....	16
Generelt om kokegrop	18
Automatisk fredete kulturminner	19
Nøkleholm - Holtestua	19
Løsfunn på Hol (Gnr. Bnr. 113/6)	19
Konklusjon	29
Prøvestikk ved myr på Østby (113/1).....	29
Holtestua - Steinsrud.....	31
Holtestua (Gnr. Bnr. 114/2).....	31
Automatisk fredete kulturminner på Holtestua	31
Holte (Gnr. Bnr. 114/1).....	34
Automatisk fredete kulturminner på Holte	34
Sjaktning i myra på Holte (Gnr. Bnr. 114/1).....	40
Steinsrud - Olstad	42
Automatisk fredete kulturminner på Austad	42
Automatisk fredete kulturminner på Stange Prestegårdsskog.....	50
Automatisk fredete kulturminner på Bekkevoll.....	52
Automatisk fredete kulturminner på Olstad.....	52
Olstad - Brenne.....	66
Automatisk fredete kulturminner på Ytre Haug	66
Automatisk fredete kulturminner på Haverløkken	66

Automatisk fredete kulturminner på Vik med Brenne	68
Automatisk fredete kulturminner på Vestgård.....	78
Brenntjennet	81
Helset-Mjøsa	109
Automatisk fredete kulturminner rundt Brenntjennet.....	109
Automatisk fredete kulturminner på Helset	111
Nyere tids kulturminner	135
Nøkleholm-Holtestua	135
Holtestua- Steinsrud.....	138
Steinsrud - Olstad	142
Prestmarka	146
Olstad - Brenne.....	155
Helset - Mjøsa.....	184
Espa	194
Områder sjaktet uten funn.....	197
Litteratur	204
Arkeologisk registrering dobbeltspor Espa- Nøkleholm, Stange Kommune.....	205
Kulturminner lagt inn i Askeladden.....	205
Oversikt automatisk fredete kulturminner	207
Tabell registrerte kulturminner.....	207
Fullstendig strukturliste.....	208

Innledning

Bakgrunn for undersøkelsen

Jernbaneverket har igangsatt planarbeid med sikte på utbygging av dobbeltspor Kleverud-Sørli. Planområdet omfatter en ny trase gjennom Tangenhalvøya og berører skog og åkerlandskap med stort potensiale for automatisk fredete kulturminner.

I forbindelse med planinitiativet bestilte Jernbaneverket en arkeologisk registrering på Tangenhalvøya. Jernbaneverket ønsket også at nyere tids kulturminner skulle registreres. Den arkeologiske registreringen er i tråd med undersøkelsesplikten, jf. Lov om kulturminner av 9. juni 1978 nr. 50 § 9.

Jamfør § 9 plikter den ansvarlige leder eller forvaltningsorgan ved planleggingen av større private eller offentlige tiltak etter lovens § 8, første ledd, å undersøke om tiltaket vil virke inn på automatisk fredete kulturminner på en måte nevnt i lovens § 3, første ledd.

Begrepet kulturminne/kulturmiljø: -grunnlag for registreringsarbeidet

Kulturminner er alle spor etter menneskelig virksomhet i vårt fysiske miljø, herunder også lokaliteter som det er knyttet historiske hendelser, tro eller tradisjoner til. Med kulturmiljø er ment område der kulturminner inngår som en del av en større helhet eller sammenheng. I forvaltning av kulturminner og i kulturminneloven er det skilt mellom automatisk fredet kulturminne (fornminne) og kulturminne fra nyere tid. Begrepet automatisk fredet kulturminne og fornminne brukes ofte synonymt.

Registreringens omfang

Planområdet består av store arealer hvor potensialet for kulturminner varierte. Det ble derfor foretatt en prioritering av hvilke områder som skulle sjaktes. I alt ble det gravd 155 sjakter av et team på 3 arkeologer og 2 gravemaskinførere. Det ble foretatt prøvestikking i 3 områder; langs Mjøsas strandlinje, øst for Brenntjennet og ved det tidligere våtmarksområdet på Østby. Det ble totalt gravd 82 prøvestikk. Planområdet strekker seg over 1,4 mil i luftlinje og inneholder store deler utmark. All utmarka ble gjennomgått og kulturminner registrert fra nord til sør.

Planområdets inndelinger

Planområdet er ved registreringen delt opp i seks hoveddeler, samtlige ligger i Stange kommune. Oppdelingen er gjort på bakgrunn av topografi og funn av kulturminner. Den registrerte korridoren strekker seg over 1,4 mil i luftlinje og varierer fra 200 meter til nærmere 400 meter i bredde.

Nøkleholm - Holtestua

Planområdets avgrensing i nord ligger ved gården Nøkleholm. Fra Nøkleholm og syd til Holtestua domineres landskapet av åkrer med lommer av beite og skog. Ved Holtestua ligger det geologiske skillet i Stange mellom kambrosilur og grunnfjellsområdet.

Holtestua - Steinsrud

Området mellom Holtestua og Steinsrud består av skog i kupert grunnfjellsområde. Det er stedvis flatere partier med hogstfelt.

Steinsrud - Olstad

Landskapet fra Steinsrud i nord til Olstad i sør består av kupert skogområder, stedvis er det partier med myr. Måsåbekken renner gjennom et dalsøkk i landskapet.

Olstad - Brenne

Ved Olstad grenser skogen til dyrket mark. Fra og med gården Olstad ligger det et jordbruksbelte med helling sørøstover langs Måsåbekken ned til Brenne ved Tangenvika. Området inneholder også skog og gjengrodde husmannsplasser.

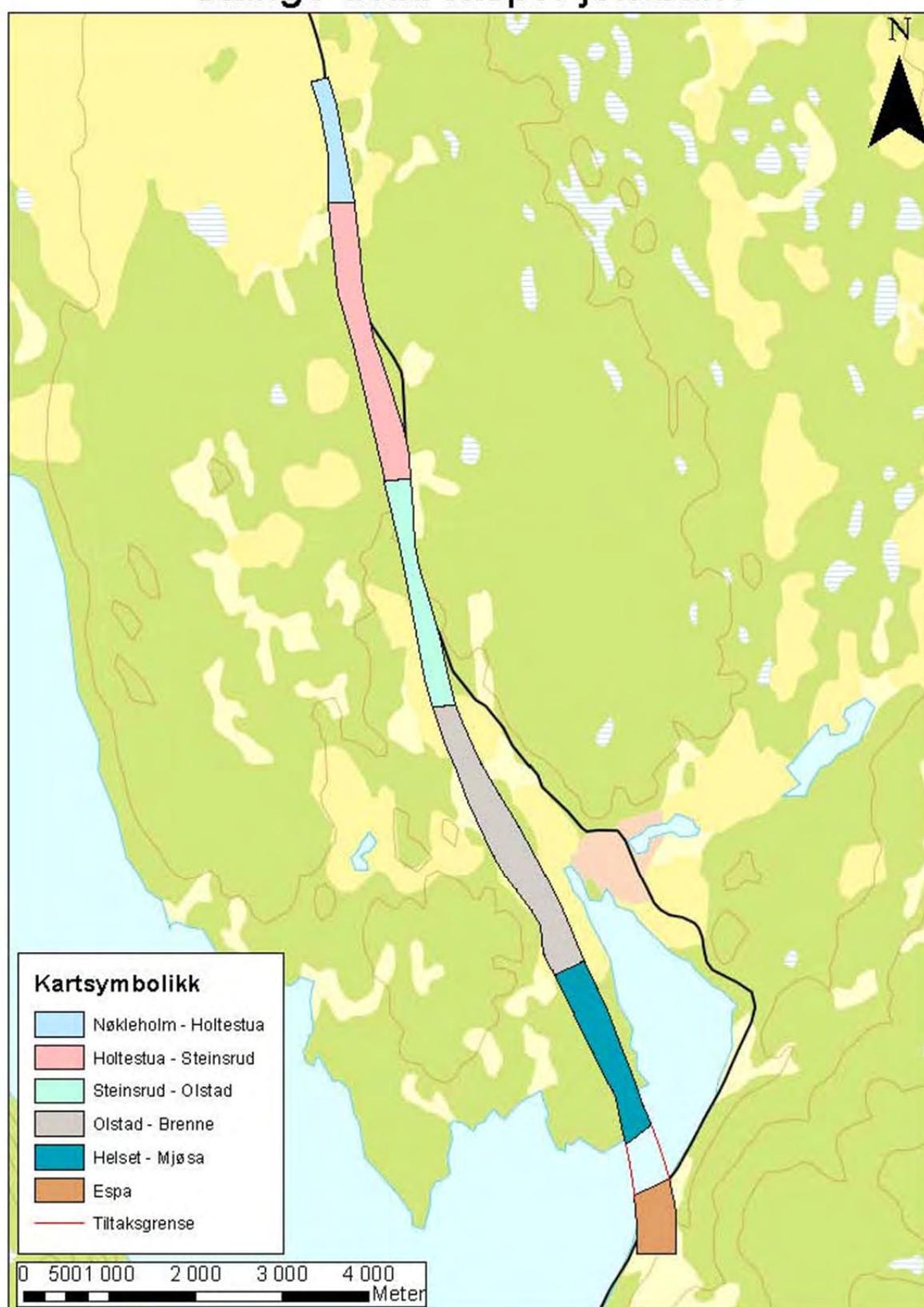
Helset - Mjøsa

Det sydligste området på Tangen, fra Helset til Mjøsas strandlinje, består av skog og grunnfjell. Ved Furnesbakken ligger det en enslig åker helt ned mot strandlinja. I vest er det et høydedrag som heller bratt ned mot Mjøsa.

Espa

Ved Espa, der broens sørlige landkar er planlagt, heller grunnfjellet bratt ned mot nordvest. Området er preget av infrastruktur og boligbebyggelse.

Stange dobbeltspor jernbane

Rapportens struktur og oppbygging

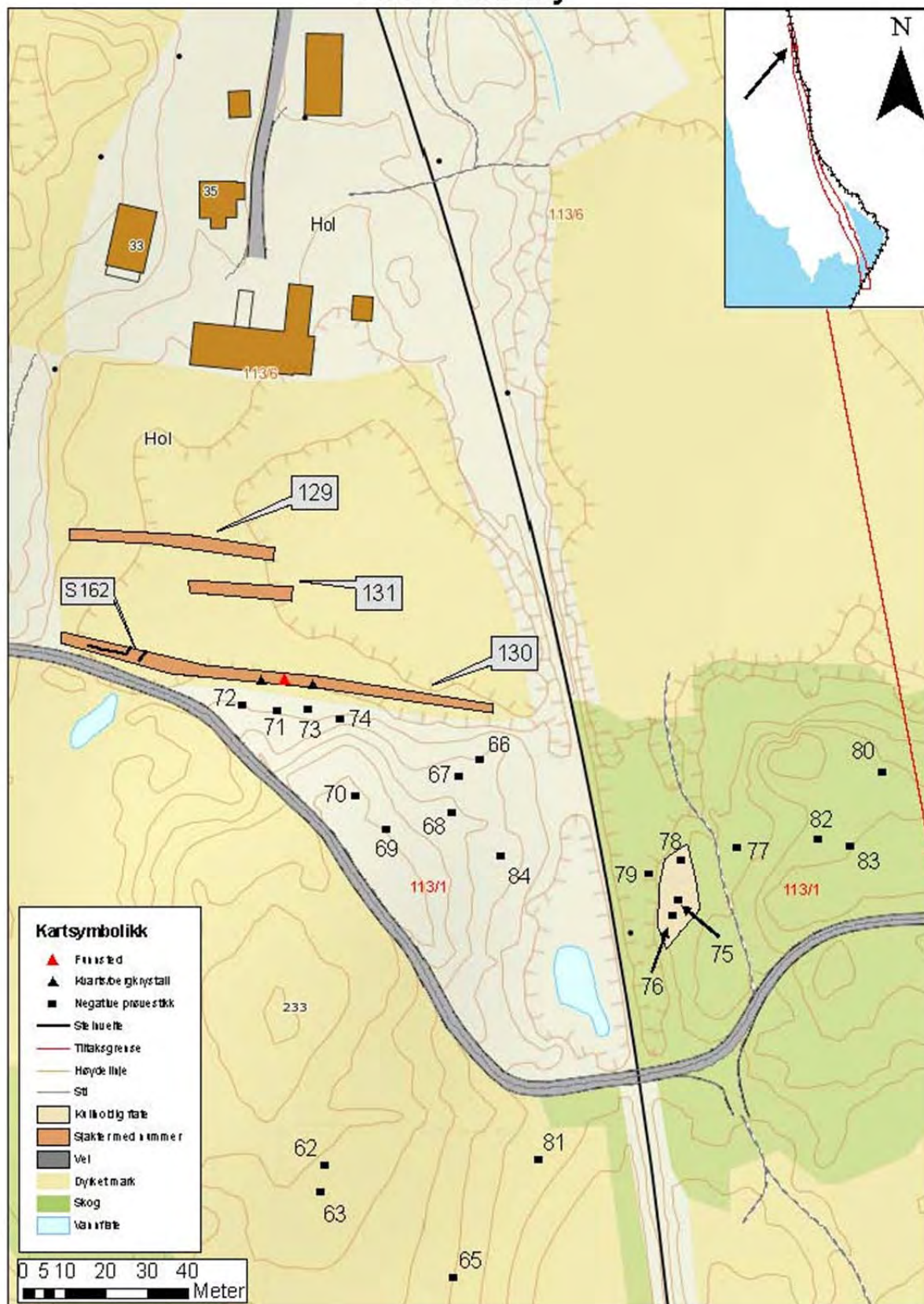
Rapporten er delt opp i 2 hoveddeler med automatisk fredete kulturminner som første del og nyere tids kulturminner som andre del. Registreringene blir redegjort for i rekkefølge fra nord til sør. Alle de automatisk fredete kulturminnene har fått Askeladden ID og har i tillegg et eget strukturnummer som de ble tildelt underveis i arbeidet. Under registreringen var strukturene gjennom en evalueringsprosess, noen ble strøket fra lista, mens nye ble ført inn. Dette er årsaken til at struktur-numrene ikke er i konstant stigende tallrekkefølge. Nyere tids kulturminner har kun fått strukturnummer, med unntak av kullmilene som ut i fra praksis også blir lagt inn i kulturminnedatabasen Askeladden.

Kulturminnene fra nyere tid som er omtalt i denne rapporten omfatter ikke stående bygninger, bygningsmiljø og kulturlandskap. Stående bygninger, bygningsmiljø og kulturlandskap omtales i en egen rapport utarbeidet av Tore Lahn, Hedmark fylkeskommune.

Merknad

Det første funnet av interesse lengst nord er et løsfunn. På grunn av dets spesielle karakter er det beskrevet og satt inn i kontekst noe utover det som er vanlig i en registreringsrapport. Funnets potensiale krevde rett og slett større plass, så får leseren gjøre seg opp sin egen mening. (Se kart over løsfunn neste side.)

Hol / Østby

Tidligere funn på Tangen

Oversikten over tidligere funn fra steinalder og bronsealder på Tangen er hentet fra Hilde Rigmor Amundsens doktorgrad *Mot de store kulturtradisjonene* (2011). Før fylkeskommunes registrering i 2011 var det ikke noe å trekke fra eller legge til.

Mesolittikum

En buttnakket trinnøks (C16332) er funnet i en rydningsrøys på gården Tangen i 1891 (Petersen 1957:262), som ligger sentralt til mellom Tangenvika i Mjøsa og Vikselva. En opprinnelig lokalisering ved vann er sannsynlig. Øksa har nok havnet sekundært i røysa. Det er den ene av tre kjente trinnøkser på Hedemarken. I øvrig er det to løsfunn av flintkjerner og en slipestein av kvarts/kvartsitt som det er vanskelig å datere mer presist.

Tidlig- og mellomneolitikum

Det er kjent tre ulike øksetyper fra disse periodene, alle fra dagens jordbruksområder. En liten tynnakkert flintøks (OF 9270) er fra Arnesveen under Austad nord i sognet. En dobbeltegget skafthulløks (C20093) er fra Korsødegården ved Tangenvika. Et slipt eggefragment av en bergartsøks (C22837) er fra husmannsplassen Karlstad i sør. Den er omtalt som en vespestadøks (Hagen 1946:50, Petersen 1957:236), men Bergsvik (pers. meddelelse 2006) mener at den ikke faller inn under denne kategorien.

Senneolitikum og eldre bronsealder

Det er en økning i gjenstandene fra disse periodene, men det er samtidig adskillig mindre funn sammenlignet med Ottestad og Stange. To skafthulløkser og to flintdolker kan knyttes opp mot landskapet som strekker seg fra Tangen sentrum og nordover. Den ene øksa (C35816) er fra Husmannsplassen Sørberget (tidligere Halstenberget) i Prestmarka. Neste øks er et fragment (HH 324-72) fra Skaven. På denne øksa er eggpartiet med skafthullet bevart. I nakkedelen viser spor etter et eldre skafthull at den er omarbeidet til videre bruk. Det er flere eksempler på slike omarbeidete skafthulløkser (se illustrasjon i Lekberg 2002:114). Den ene dolken er en type VI-dolk fra Korsødegården (privat eie), samme gård som den dobbelteggede øksa. Den andre er en type III-dolk (C30010) som er funnet på Jønsrud ved Linnerudsjøen, ikke langt øst for Skaven.

I tillegg kommer to skafthulløkser (C53746/1,2) som sannsynligvis er fra Høgda under Skrepperud sør for Espa, et mindre jordbruksområde på et høydedrag ovenfor Mjøsa.

Lokaliteter, gravrøyser og en bygdeborg

Som i Stange er det lokaliteter og gravrøyser langs Mjøsa. Lokalitetene ligger langs Tangenhalvøya, fra Svartnes i vest til Tangenvika i øst, dels i de samme områdene som gravrøysene, samt i strandsonene mellom og utenom dem. Det er påvist artefakter på femten av tredve lokaliteter. Det er kjerner, fragmenter og avslag av kvartsitt og kvarts, men

ingen klare diagnostiske elementer. De øvrige lokalitetene er definert på grunnlag av skjørbrent stein (Boaz 1997).

Gravrøysene er anlagt på odder, nes, viker og øyer. Den vestligste røysa er en monumental rundrøys på Svartnesodden (ID 13366). Det er den første gravrøysa sør for Vesthammerodden i Stange. Mellom disse områdene er det en fem til seks kilometer nærmest rett strekning uten røyser. Gravrøysa på Svartnesodden utgjør sammen med en røys på Hamnesodden de største på Tangen (Hagen 1999:107-108, Petersen 1957:285). Under en befaring har jeg (merk. Amundsen) observert anlagte steinrekker i naturlige sprekker i berget fra røysas ytterkanter og i retning Mjøsa. Fenomenet er sammenlignbart med de omtalte steinrekkene ut fra røysene på Sotenodden og Vethammeren.

Neste gravrøys (ID 23142) ligger på Rusten, på en berghylle med vid utsikt utover Mjøsa. Fire rundrøys (ID 33296, ID 43319) er anlagt på Gjetholmen øst for Refsalvika, som er en holme like utenfor fastlandet. Den neste monumentale røysa (ID 52609) ligger som nevnt på Hamnesodden. Det er egentlig et sammenhengende felt med to røyser; den monumentale og en mindre røys nedenfor denne. I følge Hagen har røysa etter alt å dømme vært markert med et flatt fundament over et par steinlag. En muret kant er delvis bevart. Røysas topp ser ut til å være avflatet. Slike konstruksjonsdetaljer er kjent fra andre bronsealderrøys, i sær i Sverige (Hagen 1999:107-109). Den siste røysa er en mindre røys (ID 43041) på Rud under Dillerud lenger nordøst.

På Gjellberget ligger det en bygdeborg (ID 13369). Det er den sørligste av borgene på østsiden av Mjøsa. Beliggenheten gjør den synlig fra flere kanter, og det er vid utsikt fra selve borgen. I likhet med borgene i sørvestre del av Stange sogn både avgrenser og markerer den det som i forhistorisk tid har utgjort et sentralt bosetningsområde. I nærområdet er det flere gravminner og gjenstandsfunn fra jernalder.

Skålgropsteiner

To skålgroper ligger i grunnfjellsområdet. Den ene (ID 40219) er lokalisert i Børsrud skog, om lag fem kilometer sør for Stange sentrum. Det er en granittblokk med en enkelt skålgrop. Den andre skålgropsteinen (ID 15518) ligger på Mathisrud innenfor skogallmenningen sørøst for sognet. Den har en interessant lokalisering innenfor et lite rydningsfelt av forhistorisk karakter. To skålgroper er meislet inn på en stor, høy granittblokk. En mulig skålgropstein innenfor et røysfelt av samme karakter finnes i Elverum.

Bilde 1: Gravrøys, id.nr:43041 med Mjøsa i bakgrunnen. Foto: Magnus Helstad.

Bilde 2: Gravhaugen ved Nedre Røhne (id.nr:13249) er godt synlig fra planområdet ved Nøkleholm. Foto: Magnus Helstad.

Når det kommer til jernalderen i Tangen sogn mente arkeolog Anders Hagen (1999:180) at det neppe var mer enn to gårder i eldre jernalder og kanskje bare tre større bruk i vikingtiden. På Hov ligger eksempelvis gravhaugene ID52804 og ID81254. Gerhard Schøning beskriver i 1775 et par store gravhauger ved Vik bro som i dag ikke lenger er synlige. Lengst nord i planområdet, på grensen mellom grunnfjellet og kambrosilurområdet ligger gravhaugen ID13249.

Det er to gårder ved navn Austad i Stange. Den ene ligger like nordøst for Stange sentrum, mens den som kommer i befatning med planområdet ligger i Tangen sogn. En gullring fra eldre jernalder (C21819) og en bjelle fra vikingtid (C33572) som er funnet på gården i nord er i gjenstandsdatabasen (unimus.no) ved uhell blitt kartfestet til gården i Tangen sogn. Likeledes er et samlet funn med 2 kastespydspisser, et bor og et saumlodd av jern feilaktig ført inn under Austad på Tangen. Funnene er fra vikingtid og ble funnet på eiendom tilhørende Askum (152/1), bare 60 meter sør for Smedsrud. Saumloddet ved Smedsrud er betegnende nok et smedverktøy. Gjenstandene er funnet ca. 650 meter vest for planområdet. Under veiarbeid på Arnesveen (under Austad på Tangen) er det funnet et sterkt forrustet fragment av spydspiss av jern (C27954). Den sterke ryggingen av bladet kan tyde på folkevandringstid.

I perioden 1994-1998 foregikk det et utmarksregistreringsprosjekt i Hedmark hvor det totalt ble registrert 5840 kulturminner. Prosjektet var en kulturminneregistrering basert på sysselsettingsmidler hvor registreringene ble utført av arbeidsledige på KAJA tiltak. 13 av disse registrerte kulturminnene ligger innenfor planområdet, det dreier seg om 9 kullgroper, 1 røysfelt og en ikke automatisk fredet smietuft. Kulturminnene ble i 2011 registrert på nytt bortsett fra 2 kullgroper (ID78593, ID78964) som ble slettet etter en skjønnsmessig vurdering.

Det ble foretatt en steinalderregistrering (Boaz) langs Mjøsas bredder i 1997. Det ble registrert 42 steinalderlokaliteter fra innerst i Viksvika til Gillundstranda.

I forbindelse med gang- og sykkelsti for Skogsrud-Tangen ble det i 2008 registrert en kokegrop (ID119446) og en overpløyd kullgrop (ID119684). Kokegropa ble datert til førromersk jernalder (ca. 400år f.kr).

Metode

Overflateregistrering

Overflateregistrering benyttes for å påvise kulturminner som er synlige på overflaten. Metoden foregår ved søk gjennom terrenget for å visuelt påvise strukturer som f.eks. gravminner, rydningsrøyser, kullgroper, fangstgroper, med mer. I tvilstilfeller benyttes jordbor for å påvise eventuelle kull- eller steinstrukturer i grunnen.

Prøvestikking

Prøvestikking er en metode som er velegnet for å gjøre gjenstandsfunn, da spesielt steinredskaper og steinavfall knyttet til redskapsproduksjon fra steinalderen, men det kan også bli gjort funn av gjenstander fra senere perioder.

Under prosjektet ble prøvestikkene gravd med en størrelse på ca. 40 x 40cm, og med en dybde på 35 - 40cm målt fra bunnen av torvlaget. Massene fra samtlige prøveruter ble såldet igjennom sålde-netting med en maskevidde på 4 mm. Som hovedregel blir prøvestikkene tatt med en innbyrdes avstand på 10m, men avstanden ble delvis tilpasset de ulike områdenes topografi.

Sjakting

Maskinell sjakting innebærer at matjordlaget fjernes slik at undergrunnen avdekkes. Strukturer det letes etter består oftest av kullkonsentrasjoner, feit jord og funn av arkeologiske gjenstander. De vanligste funngruppene ved maskinell sjakting er boplassspor fra jernalder og bronsealder. Dette dreier seg om kokegroper, stolpespor, ildsteder og overpløyde graver. Vanligvis blir matjordlaget fjernet i 3,5 - 4 meter brede sjakter.

Ved funn av usikre strukturer utvides sjakta på det aktuelle stedet for om mulig å påvise funn som kan bekrefte eller avkrefte det aktuelle funnet.

Metallsøker benyttes i enkelte tilfeller. Dette er særlig hvis det er indikasjoner på at det kan være bevarte gjenstander av metall bevart. Videre kan det være aktuelt å benytte metallsøker for å påvise rester etter jernfremstilling.

C-14-datering

Radiokarbondatering, eller 14C-datering benyttes i tvilstilfeller for å skaffe en sikker datering av strukturer. Metoden bygger på det radioaktive 14C karbonet som finnes i levende organisk materiale. Så lenge dyr og planter lever opprettholdes et stabilt nivå av 14C, men når disse dør avtar mengden med en halveringstid på omkring 5700 år. Ved å måle restinnholdet av 14C er det derfor mulig å beregne alderen på bein, kull, trevirke og andre rester av dødt organisk materiale. I forbindelse med undersøkelsene ved Tangenhalvøya ble det datert 21 prøver med kull og treverk.

Generelt om påviste kulturminnegrupper

Kullgrop

Kullgroper er et av de vanligste automatisk fredete kulturminnene som finnes i utmarksområder. Kullgropene ble benyttet til fremstilling av kull i forbindelse med produksjon av jern. Den eldste jernfremstillingsfasen i Norge er datert til ca. 400år før Kristi fødsel, i denne tidligste fasen av jernfremstillingen ble jernvinna drevet av ved. I den neste

fasen ble derimot jernvinnene drevet med kull. De fleste kullgropene er knyttet til denne andre fasen av jernfremstilling som ut fra 14C-dateringer knytter aktiviteten til vikingtid og middelalder ca. 900 – 1300 e.Kr., med hovedvekten på 11 – 1200-tallet.

Figur 1: Jernfremstillingsprosessen. 1) Hugging og kullfremstilling. 2) Uttak av jernmalm og røsting. 3) Blestring og smiing. Tegning: Geir Helgen (Historieboka.no).

Jernet ble fremstilt fra myrmalm. Etter uttak fra myrene ble malmen tørket og forbehandlet gjennom en brenneprosess kalt røsting. Videre ble jernmalmen redusert i en ovn, som avhengig av lokale variasjoner kan ha hatt ulike fasonger. Nær ovnen vil det på markoverflaten normalt være synlig en eller flere slagghauger. Størrelsen på slagghaugene vil variere avhengig av størrelsen på produksjonen på stedet. Slagget er en samling sammensmeltede avfallstoffer etter jernfremstillingen. Nær selve ovnen er det vanlig å finne en eller flere særlig store kullgroper.

Bilde 3: Kullgrop; snittfoto og avdekking i plan. Høyre bilde viser jernslag fra samme tidsperiode som kullgropene. Foto: Kulturhistorisk museum, Oslo.

Kullmile

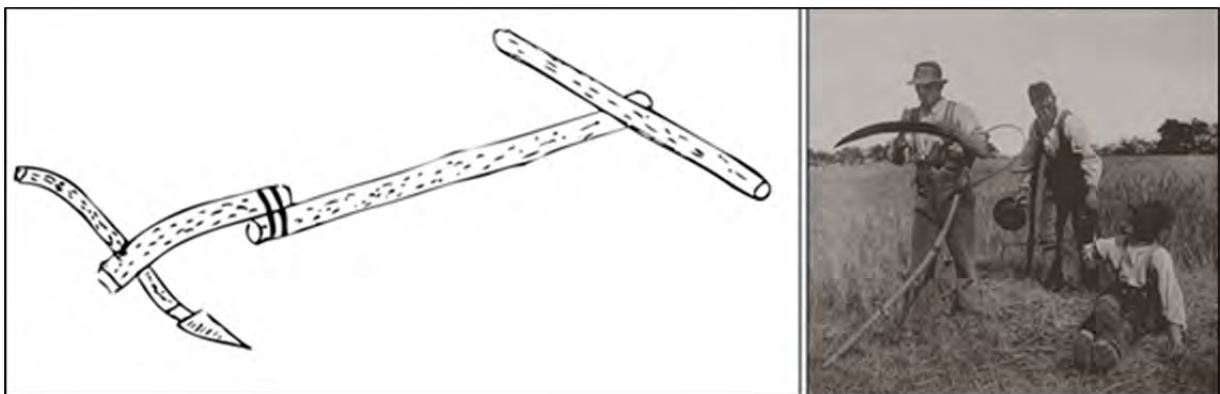
Til forskjell fra kullgropene som kjennetegnes ved at det ble gravd et hull i bakken ble kullmilene bygd opp av ved stablet på bakkenivå. De sees derfor i dag som forhøyninger i terrenget. Ofte med tømmegroper eller grøfter i ytterkant. Liggemilene hvor veden har ligget horisontalt får en kvadratisk/rektangulær form. Reismilene derimot ble bygd opp ved at en stokk ble satt på høykant i midten, ofte kalt "kongen". Veden ble reist hellende mot «kongen», mila fikk da en sirkulær form.

Bilde 4: Kullmile fra nyere tid, fotografert før opptenning. Foto: <http://www.wikipedia.org>

Rydningrøyser

Førreformatoriske rydningsrøysfelt dateres vanligvis til jernalder og middelalder. Åkerbruket har trolig vært det som kalles ekstensivt jordbruk. Ekstensivt jordbruk omfatter gjerne mange små åkerflater over et område på flere kvadratkilometer og består av et stort antall rydningsrøyser spredt utover dyrkingsflatene. Spor etter ekstensivt åkerbruk er kjent fra større deler av Østlandet.

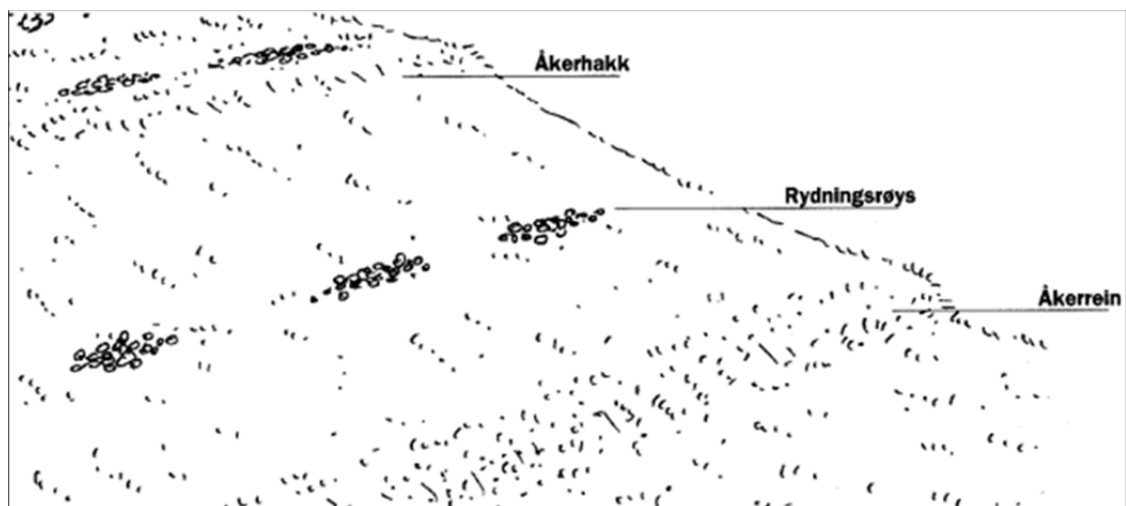
Bilde 5: Til venstre en tegning av ard (wikipedia.org). Foto til høyre viser bryning av ljà under innhøsting av byggkorn, ca. 1886 (wikipedia.org).

Trolig ble jorda bearbeidet med ard, mens slåttene foregikk med sigd eller ljà. Driften besto i vekselbruk, det vil si at området etter rydding ble dyrket i to – tre år, etterfulgt av en hvileperiode på 15 – 20 år. I hvileperioden vokste området til med kratt og busker. Selv med et forholdsvis stort dyrkingsareal var vekselbruket en svært arealkrevende driftsform.

Bilde 6: Rydningsrøys. Foto: Hedmark fylkeskommune.

Rydningsrøys er sjelden alene, men opptrer som regel sammen med flere andre røys og fossile dyrkingsspor. Ofte finnes rydningsrøysene i gammel slåtteeng, men der de har ligget tett er de ofte mange steder blitt fjernet i forbindelse med overgangen til bruk av slåmaskin på slutten av 1800-tallet (Jacobsen og Follum 2008:144-147).

Bilde 7: Skjematisk tegning av en gammel åker som bærer preg av at jord etter hvert har flyttet seg nedover skråningen og dannet åkerreiner (Harby et.al 2009:9).

Generelt om kokegrop

Generelt viser dateringer av kokegropen et mønster hvor kokegropene særlig forekommer hyppig i romertid og folkevandringstid (400 – 600 e.Kr.), men de eldste kokegropdateringene starter omkring 1000 f.Kr.

Kokegropen er et av de oftest forekommende funnene ved maskinell sjakting i Hedmark, det er likevel viktig å gjennomføre arkeologiske undersøker i forbindelse med dem ettersom det tross det høye antallet funn av kokegropen er forholdsvis lite vi vet om dem. Vi vet med forholdsvis høy sikkerhet at gropene har blitt brukt til tilberedelse av mat, men utover dette er det mange ubesvarte spørsmål.

Frem til 1970-tallet visste en lite om kokegropene, men undersøkelser fra 1970- og 1980-tallet har knyttet kokegropene til tilberedning av måltider i forbindelse med religiøs kultus. Senere forskning har vist at kokegropene både trolig ble benyttet i forbindelse med religiøs kultus og spesielle begivenheter av sosial eller politisk karakter (Gustafson 2005:103-106)

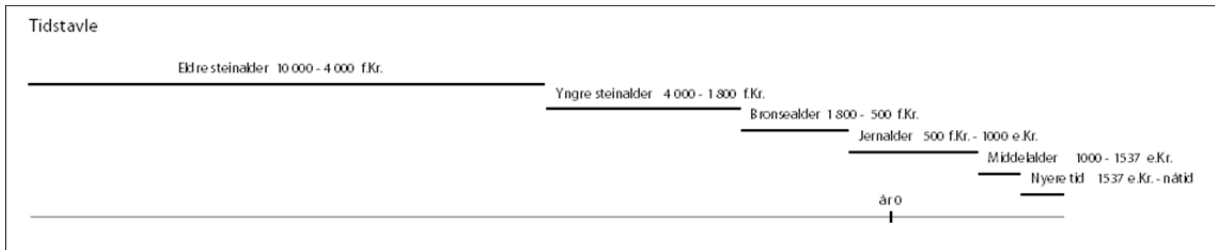
I de fleste kokegropene finner en ikke annet en skjørbrent stein og kull, men av og til finner man brent bein og annet. I noen sjeldne tilfeller skjuler kokegropene funn som er mer oppsiktsvekkende en vanlig. Et eksempel på dette er en kokegrop som ble undersøkt i Rygge i Østfold i 2004 hvor kokegropa inneholdt en urnegrav med brente menneskebein.

Bilde 8:Kokegrop. Illustrasjon til venstre av Arkikon.no. Foto til høyre: Hedmark fylkeskommune.

Husmannsplasser

Det gamle bosetningsområdet i Stange før svartedauden var i hovedsak fylt igjen i 1630. En løsning på befolkningsøkningen var å rydde plasser, men det var først i annen halvdel av 1600-tallet at begrepet husmann utviklet seg til å bli ensbetydende med en person som bodde på en plass som var ryddet innenfor eiendomsgrensene til en gård (Ødegård 1982:16).

Bilde 9: Tidslinje.

Automatisk fredete kulturminner

Nøkleholm - Holtestua

Løsfunn på Hol (Gnr. Bnr. 113/6)

I forbindelse med sjakting på området tilhørende Hol (Gnr. Bnr. 113/6) opplyste grunneier Åge Henry Sveum at han for mange år siden fant et par interessante gjenstander på åkeren. Han kunne fortelle at han under harving på midten av 1980-tallet plukket opp et par gamle steinredskaper. De lå på åkerkulen ved den oppdyrkede myra som grenser til naboeiendommen på Østby. Steinredskapene ble lagret i kjelleren inntil det dukket opp et par arkeologer som gjerne ville kikke på sakene. Den ene gjenstanden ble ikke gjenfunnet, men den andre viste seg å være en steinfallos – en veldig sjelden gjenstand.

Den andre redskapen det var snakk om ble ikke funnet samtidig som den penisformede steinen. Men i følge Sveum kunne det ha vært samme året. Det som er helt sikkert er at den ble funnet på den samme lille kulen, på samme sted. Sveum beskrev denne som en "steinkniv i flint". Også denne ble plukket opp og lagt et sted, men den ble altså ikke gjenfunnet. Sveum hadde selv sett et lignende redskap som ble funnet på Holte i 1952, ca. 740m sør for hans eget funn. Dette er en flintdolk (C28551). Ut i fra bilder bekreftet også Sveum at hans eget funn dreier seg om en flintdolk. Han forklarte at på den bortkomne flintdolken har skaffet et nærmest firkantet tverrsnitt (mest sannsynlig en flintdolk type III). På Hol er det altså to gjenstander som er funnet på samme sted. En flintdolk og en prikkhugget stein formet som en fallos. Flintdolken stammer antageligvis fra overgangen mellom neolitikum og bronsealder. Hvis de to gjenstandene har direkte sammenheng dreier det seg om en ca. 4000 år gammel fallos.

Fallosen er 23,5cm lang, på det tykkeste er omkretsen er 5,5cm. Det prikkhugde hodet er 5cm fra tupp til bakre kant. Ned mot enden av skaftet smalner det før endestykket utvides helt i enden. Her stikker det ut en kant på 1cm både over og under endestykket, nærmest som i en festeanordning. Endestykket er 3cm fra side til side, mens det er 6cm fra kanten oppe til kanten nede.

Bilde 10: Stangefallosen. Foto: Magnus Helstad.

Bilde 11: Stangefallosen. Foto: Magnus Helstad.

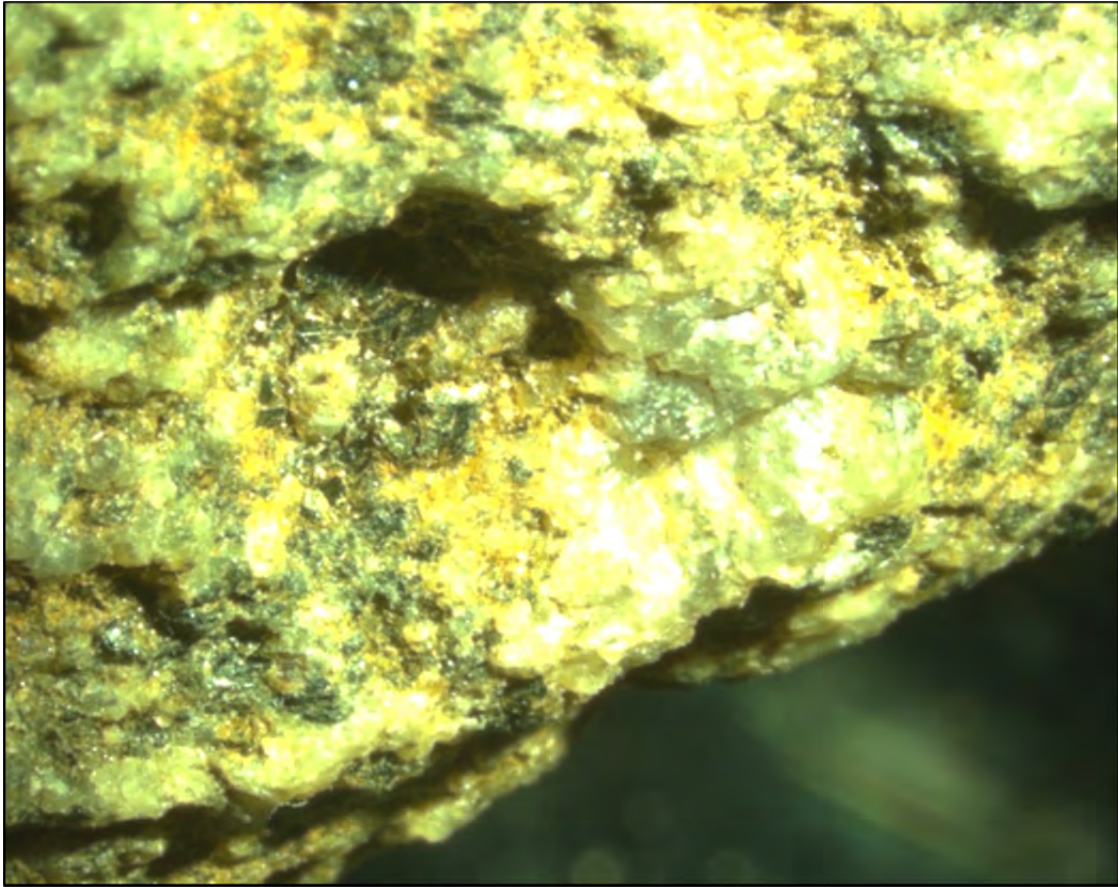

Bilde 12: Løytnant Grimsæths kart fra 1819 (Norges geografiske oppmåling) fremhever bedre enn dagens kart/flyfoto hvor myra lå nord for bekken. Det røde krysset markerer funnstedet.

Stangefallosen ble vurdert av førsteamanuensis Tom Segalstad på Geologisk Museum i Oslo. Her ble den analysert i binokularlupe med opptil 41,4 x forstørrelse (Leica MZ16A).

Stangefallosen er av en bergart som består av ca. 60 % kvarts og ca. 30 % amfibol. Det synes også som det er bestanddeler av granat, epidot og kloritt. Bergarten er typisk for et område som strekker seg fra Stange, sørover gjennom det østlige Eidsvoll, og inn i Sverige. Fallosen er ikke formet gjennom naturlige prosesser. Ingen mekanisk forvitring (vann, is, vind) kan være opphavet til dens form. Heller ingen kjemisk forvitring (oppløselige kjemiske forbindelser) kan være bakgrunnen for den formen fallosen innehar. Fallosens overflate

består av små slag-groper forårsaket av såkalt prikkhugging. I hver lille grop er det knusningsspor forårsaket av hugg gjennom krystallene. Gropene er runde og blitt forvoldt av et spisst rundbuttet redskap.

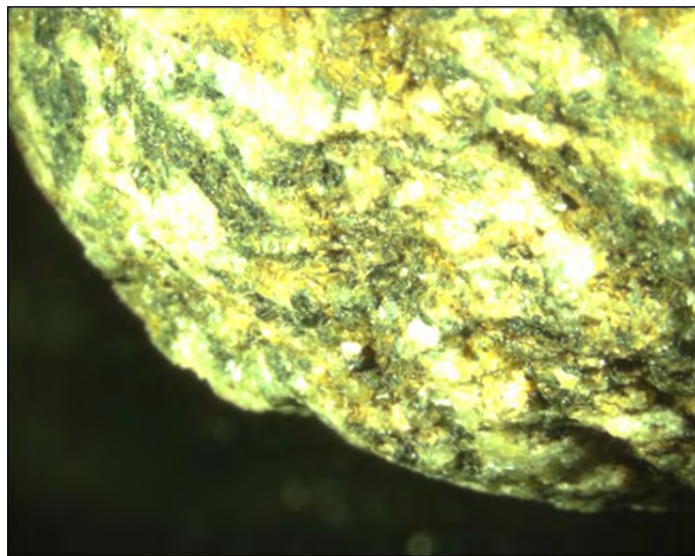
Bilde 13: Detalj av Stangefallosen, forstørret x 21. Eksempel på grop etter prikkhugging.

Det går en apofyse (avgrening) med kvarts gjennom fallosen som stammer fra en hydrotermalgang. Denne hydrotermalgangen sees i fallosens endestykke. Her er det ingen bearbeiding, kun naturlig overflate. En eventuell teori om at steinen skulle være et redskap der endestykket var en slags hammerflate eller lignende kan ikke forsvares. Det er ikke noen tegn til slite- eller knusespor der hydrotermalgangen har skapt endeflaten. Flaten er uansett av en slik beskaffenhet at den er uegnet som slag eller knuseredskap. Det er antydning til en sprekkdannelse og et kakk vil raskt ende med spalting.

Bilde 14: Fallosens endestykke.

På tuppen har Stangefallosen slitespor. Slitesporene kan sees med det blotte øye og kjennes som et glattere parti. Slitesporene vises også i binokularlupen.

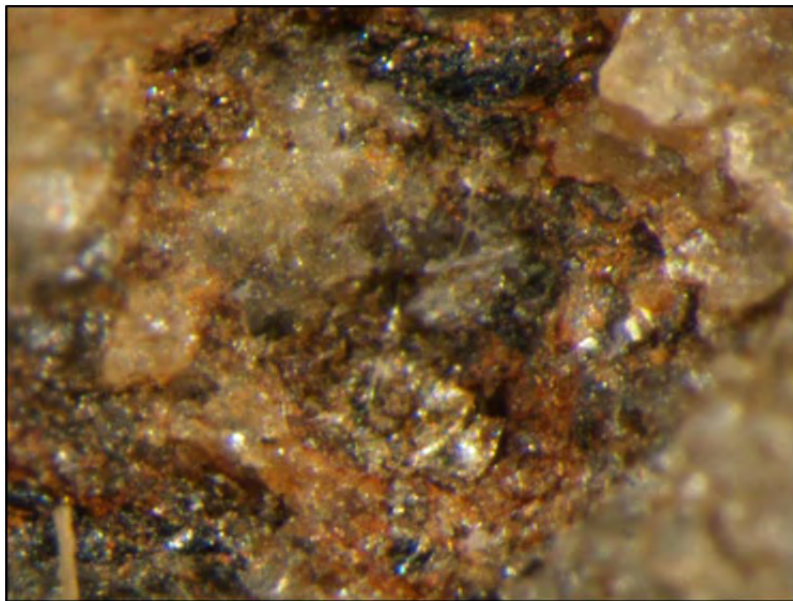
Bilde 15: Tuppen på fallosen med en forstørrelse x 21. Partiet øverst til venstre er nedslipt og gropene noe utjevnet.

Nede i gropene ligger det forvittringsmineraler som er dannet etter at steinen ble hugget. Forvittringsmineralene består av goethitt - steinens rustne sårskorpe. Førsteamanuensis Segalstad mener at den lille mengden av forvittringsmineraler indikerer at Stangefallosen ikke kan ha blitt hugget for så mange hundre år siden. Fallosen har heller ikke "gått gjennom skrubben", grunneier Sveum forteller at den var like ren da han fant den.

Flere tekniske momenter, sammen med konteksten til flintdolken, indikerer likevel at Stangefallosen er betydelig eldre. I 2008 ble det gjort en studie av de fleste skaffurekøllene fra Hedmark (utført av undertegnede). Skaffurekøllene er i likhet med Stangefallosen

prikkhugget, selv om fallosen er mer av et svennestykke. Køllene dateres til neolitikum og bronsealder, altså har flere vært i bruk samtidig med flintdolken på åkerkulen. Krysningstid og teknikk er så sin sak, like viktig er det at også flere skaffurekøller har kun små mengder forvittringsmineraler i sporene/gropene. Studiene under binokularlupen viste den gangen at det er varierende grobunn for de rødbrune jernhydroksider i de prikkhugde gropene. Flere av skaffurekøllene hadde utviklet tilsvarende lite forvittringsmineraler som Stangefallosen. Forvittringsmineralenes dannelse er betinget av bergartens geologiske sammensetninger, bruddflater, så vel som ytre forhold av oksygen og hydrogen.

Hva gjelder Stangefallosen er det også bemerkelsesverdig at det ikke finnes spor av moderne metall eller jernredskap i huggesporene. Skulle noen ha prikkhugget fallosen i nyere tid er det naturlig å anta at man ville benytte seg av et moderne redskap eller materiale. Dette ville høyst sannsynlig avsatt spor som tydelig kunne sees i binokularlupen. Slike spor av metall er altså ikke synlige. Her er det brukt et redskap av stein eller et organisk materiale (f.eks. horn) i tilvirkningsprosessen.

Bilde 16: Bildet viser en prikkhugget grop med diameter på ca. 1,2mm. De røde forvittringsmineralene ligger som et tynt rødbrunt lag over den lyse kvartsen og den mørke amfibolitten. De to gullfargede flakene nederst i gropa er glimmer av serisitt.

Det ble foretatt en åkervandring på den pløyde åkeren, men ingen funn ble registrert. Det som likevel er bemerkelsesverdig er funnene av kvarts som lå på åkerkulen ved de tidligere løsfunnene. Det går mange kvartsårer gjennom Tangenhalvøya sør for Hol så dette er i seg selv naturlig. Kvartssteinene på åkerkulen hadde imidlertid visuelt fine krystallflater og slik kvarts ble ikke registrert andre steder på åkeren. Det ble for den saks skyld ikke registrert tilsvarende noen andre steder, verken på åker eller i utmark.

Krystallflater av denne typen har en nærmest magnetisk virkning på mange mennesker. Under registreringen, før disse funnene ble gjort, var det en annen grunneier som forfektet krystallenes helende virkning på mennesker så vel som avling. I folketroen her hjemme ble bergkrystall av kvarts kalt både dvergstein og bustein. Man mente at det var dvergene som smidde slike krystaller og den ble brukt som legemiddel på både folk og buskap. Kan krystallenes tiltrekningskraft på mennesker ha brakt de nevnte eksemplarer til åkerkulen, sammen med flintdolken og fallosen? I forbindelse med funn av kvarts ved helleristninger i Østfold er det fremsatt en teori på at presteskapet slo kvartsen mot hverandre for å skape lysglimt i nattlige seremonier (Andrew Boyle 2008:15). (Når det gjelder Stangefallosen er lysforholdene avgjørende for å kunne se det prikkhugde hodet. På høylys dag er det knapt synlig, men med den rette skyggelegging trer det prikkhugde hodet frem i lyset. På fotoene av Stangefallosen som er fremlagt i denne rapporten ble det brukt lommelykt for å fremheve hodet).

Bilde 17: Denne kvartssteinen ble under registreringen funnet på den lille åkerkulen på Hol. *Old age meets New Age?* I geologisk fagterminologi blir krystallflater som vokser sammen på denne måten kalt for en *tvilling*.

Det ble gravd 3 sjakter på åkeren der løsfunnene er gjort. Den ene sjakten lengst sør ble lagt over funnstedet for løsfunnene. I dette området ble åkerjorda nøye gjennomgått og dratt ut med graveskje fra grabben. Enhver gjenstand på størrelse med en flintdolk eller lignende ville med denne metoden ha blitt oppdaget. Det ble ikke gjort noen funn.

Bilde 18: Kristine Andreassen går igjennom matjorda over åkerkulen på jakt etter eventuelle løsfunn. Foto: Magnus Helstad.

Det ble heller ikke funnet noen automatisk fredete strukturer under sjaktingen. For mange tiår siden ryddet nåværende grunneier selv marken til åker. Det skulle etter sigende ikke ha vært åker her før det, og stein på stein ble båret bort i store røyser. Sjaktingen avdekket at det tidligere må ha vært en eller annen form for aktivitet, i alle fall i det sørvestre hjørnet av åkeren der det lå et par steinveit i et søkk.

Bilde 19: Sjakt 130 sett mot vest. Menneskene på kulen til venstre for sjakta står der løsfunnene i sin tid ble gjort. Det ble dokumentert et par steinveiter (S162) lengst vest i sjakta, men det var ikke spor av automatisk fredete kulturminner. Foto: Magnus Helstad.

Den videre sjaktingen på åkeren avdekket hvor myra en gang har stått. Sjaktene nr. 129 og 131 ble i øst avsluttet etter at man gravde seg gjennom 30 cm med matjord og 60cm underliggende myrjord. Grunneier har i dette området lagt grøfter på 1 meters dybde og det ble tatt hensyn til dette. Det ble uansett konstatert at myrjorda følger den høydekote man

kan se på kartet, der sjaktene ender i øst. Tidligere var det en dam her som Sveums kone badet i som lita jente. Dammen kan ha blitt dannet og demmet opp med jernbanens tilkomst i 1880. Myrjorda viser under alle omstendigheter at det her har vært vått også tidligere. Funnene av flintdolken og fallosen ligger imidlertid 10 meter sørvest for det nivået det begynnende myrjordlaget ligger på. Hvis gjenstandene er funnet der de en gang ble deponert har de i så fall blitt plassert helt i ytterkanten eller kanskje rett utenfor selve myra. Har gjenstandene blitt kastet ut fra bergknausen i sør? Representerer de et offer, en gudedyrkelse, en grav eller er de dratt dit med ploegen fra et annet sted på åkeren? Dette er spørsmål vi foreløpig ikke har svar på. Det som er sikkert er at kombinasjonen av flintdolk og fallos gir et vell av spennende tolkningsmuligheter, fra kjønnslemlestelse til gudinnedyrkelse.

I forbindelse med det svenske Trafikverkets planlagte dobbeltspor mellom Motala og Mjölby ble det i 2010 gjort et interessant arkeologisk funn. Det er et bearbeidet horn som stammer fra en steinalderboplass 6000 - 4000 år f.Kr. I Sverige ble det foreslått at den 7cm lange hornbiten kunne være en fallos. En slik tolkning er avhengig av egne erfaringer og øyet som ser. Uansett medførte dette straks til at funnet ble verdenskjent.

Bilde 20: En svensk fallos? Begbymannen fra Østfolds bronsealder. Foto: Peter Zetterlund. Det svenske Riksantikvarämbetet.

Bilde 21: Til venstre: Dagenham – figuren. Foto: Acientcraft.co.uk. Til høyre: Broddenbjerg – guden. Foto: Wikipedia.com

Dagenham-figuren ble funnet i et våtmarksområde ved Themsen i England i 1922. Den er spikket ut av furu, er 48cm lang og datert til 2459-2110 f. Kr. Da det ikke var furu i England på denne tiden antar man at den er importert fra Skandinavia. Hullet over beina var neppe noen navle, men snarere feste for en fallos. I den forbindelse må det nevnes at endestykket på Stangefallosen er hugget på en måte som gjør det naturlig å anta at det har vært et feste.

Broddenbjerg-guden ble funnet i 1880 i en myr ved Broddenbjerg, nær Viborg i Danmark. Statuen av eik er ca. en meter høy og har en 30cm lang penis. Statuen er datert til yngre bronsealder, 535-520 år f.Kr. Bare Broddenbjerg-guden selv vet hvorfor trepenisen var gnidd inn med harpiks. Stangefallosen har på sin side slitespor helt ytterst på tuppen. Det indikerer gjentatt gnissing mot en ukjent faktor.

De best kjente fallossteinene i Norge er de såkalte hellige hvite steinene. De kan som regel dateres til rundt 200-600 e.kr, altså senere del av eldre jernalder. I Norge er det funnet over et femtitalls slike på kyststrekningen fra Vest-Agder til Troms. Noen av steinene er funnet i gravanlegg, mens andre har stått oppå eller ved siden av gravhauger. Formen og størrelsen på steinene varierer, men hovedtrekkene er at de har et avrundet hode over en søyleformet sokkel. Symbolene er uthugget i ett stykke. Noen steiner har ornamenter rundt sokkelen, og ofte er de utstyrt med en tverrgående linje over hodet. Høyden kan variere fra 20 - 100cm, bredden 10 - 50cm.

Bilde 22: En av de mest kjente er Dønnafallosen av hvit marmor. Foto: Wikimedia Commons.

Vølseblot; om hestepenisen i Olav den helliges saga: Fruen står opp og kommer gående bak i fra, tar i fra han lemmet og sier at hverken dette eller annet skal vi kaste fordi alt skal nyttes. Hun går fram og tørker lemmet veldig nøye og pakker det inn i en linduk og legger med løk og andre urter så den ikke skal råtne. Deretter legger hun den ned i kisten sin. Da det lir mot høst, tar fru den ut hver kveld og sier dyrkelses formularer over den. Og hun holder den som sin gud på samme måte som sin mann og deres barn og alt deres folk.

Konklusjon

Fallosen fra Hol er prikkhugget og funnet sammen med en flintdolk. Dette er de sterkeste argumentene for at fallosen må være omtrent 4000 år gammel. Det ble lett grundig, men ikke funnet strukturer i bakken som kunne settes i sammenheng med dolken og fallosen. Det er likevel mulig at forekomsten av hvit kvarts kan ha noe med funnene å gjøre. Dette må undersøkes nærmere ved en eventuell utgraving.

Prøvestikk ved myr på Østby (113/1)

Det ble gravd 22 prøvestikk ved det gamle myrdraget som går øst for Østby og Holte. Selve myra er i dag oppdyrket åker. Prøvestikkene ble gjort med bakgrunn i de omtalte løsfunnene, samt de andre funn som tidligere er gjort i dette området. Flintdolken på Holte (C28551) ca. 740m lenger sør er tidligere nevnt. I 1955 ble det under grøftegraving på Lilleberg (Gnr. 109/8), ca. 2 km nordvest for Hol, funnet en av de største og mest velformede flintdolkene (C29190) som kjennes fra Øst-Norge (Hagen 1999:95). En gang i 1920-årene ble det rett i nærheten, på Hillstad (109/3), funnet en spydspiss av bronse (C24570). Form og ornamentering tyder på at produksjonsstedet har ligget i Nord-Tyskland, ved slutten av bronsealderen ca. 6-700 år f. Kr (Hagen 1999:102). Under vår registrering i 2011 ble det avdekket en kokegrop ID 151650 på Holtestua som ligger 240 meter vest for den oppdyrkede myra. Den er datert til yngre bronsealder. I dette området har det antageligvis ligget det vi kan kalle et urgårdsområde. Pollenanalyser fra Våletjernet som ligger 1,9 km nord for Stangefallosens funnsted indikerer at det her har vært en voldsom jordbrukseksponasjon på overgangen til bronsealderen (Hagen 1999:113).

I utgangspunktet kunne det være naturlig å tenke seg at urgårdene i Stange lå konsentrert flere kilometer nord for Østby, i det sentrale jordbrukslandskapet. Men man må ta både gårdsnavn og binæringer med i beregningen. Svein-Erik Ødegaard (2006:18) mener at gårder med usammensatt By som navn utgjør virkelige urgårder. "Navnet betyr jo rett og slett "gard" – den første garden innen et vidt område". I vårt område har modergården ved By forsvunnet helt, men de utskilte gårdene Nøkleby og Østby er bevart. Østby ligger lengst syd i kambrosilurområdet og helt inntil grunnfjellområdet med mulighet for jakt og sanking.

Det som skilte jordbruksområdet fra de store skogene i sør og øst var myra der fallosen er funnet. På en eller annen måte må fortidens mennesker ha forholdt seg til myra ved Stangefallosen. Prøvestikkene ble derfor gravd for om mulig å avdekke en mer etablert menneskelig aktivitet knyttet til myra og bekken som en gang har gått her.

4 av prøvestikkene ble plassert rett ved åkerkanten der Sveums løsfunn ble gjort. De øvrige 18 prøvestikk ble gravd på flater i utkanten av det tidligere myrområdet. Det ble ikke funnet automatisk fredete kulturminner.

Bilde 23: Det ligger en høyde rett sør for fallosens funnsted på Hol, den gjenfylte sjakta sees i forgrunnen. Både inntil bergknausen og oppe på høyden ble det tatt prøvestikk. Foto: Magnus Helstad.

Bilde 24: Bildet viser utsikten fra høyden mot nordøst der jernbanelinja går over det gamle myrområdet. Foto: Magnus Helstad.

Bilde 25: På en flate øst for jernbanen avdekket prøvestikkene nr. 75 og nr. 76 et lag med kull i undergrunnen. Kullet ble datert og stammer fra nyere tid.

Holtestua - Steinsrud

Holtestua (Gnr. Bnr. 114/2)

Holtestua ble fraskilt fra Holte i 1846, fikk en skyld av 87 skill, og ble solgt til Peder Hansen, født 1818 i Stange.

Det ble sjaktet på åkeren øst for bebyggelsen på Holtestua. Åkeren ligger i et småkupert landskap som i hovedsak heller slakt mot øst. I øst er åkeren avgrenset av et mindre skogsparti. Her går jernbanen langs kanten av det store myrdraget i øst.

Det ble gravd 8 sjakter på åkeren (nr. 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153 og 154). I tillegg ble det tatt noen tak med grabben i skogen nord for åkeren for helt å utelukke at kulen her var et kulturminne (nr. 155).

Automatisk fredete kulturminner på Holtestua

Det ble registrert en kokegrop (ID151650) og en kullgrop (ID151648) på Holtestua.

Kokegrop ID 151650 (S166)

Kokegropa er rektangulær og ligger ca. 15 meter fra skogkanten i øst. Kokegropa inneholder kull, skjørbrent stein og har stedvis en rødbrønt rand i ytterkant. Undergrunnen forøvrig består av brun sand, grus og mye stein.

Kokegropas mål: 50 x 140cm.

Det ble tatt ut en kullprøve for datering av kokegropa. Dateringen utført av Beta analytic indikerer at kokegropa er fra yngre bronsealder:

Calibration of radiocarbon age to calendar years

(variables: c13/c12=-22.3:lab. Mult=1)

Laboratory number: beta-313255

Conventional radiocarbon age: 2420±30 bp

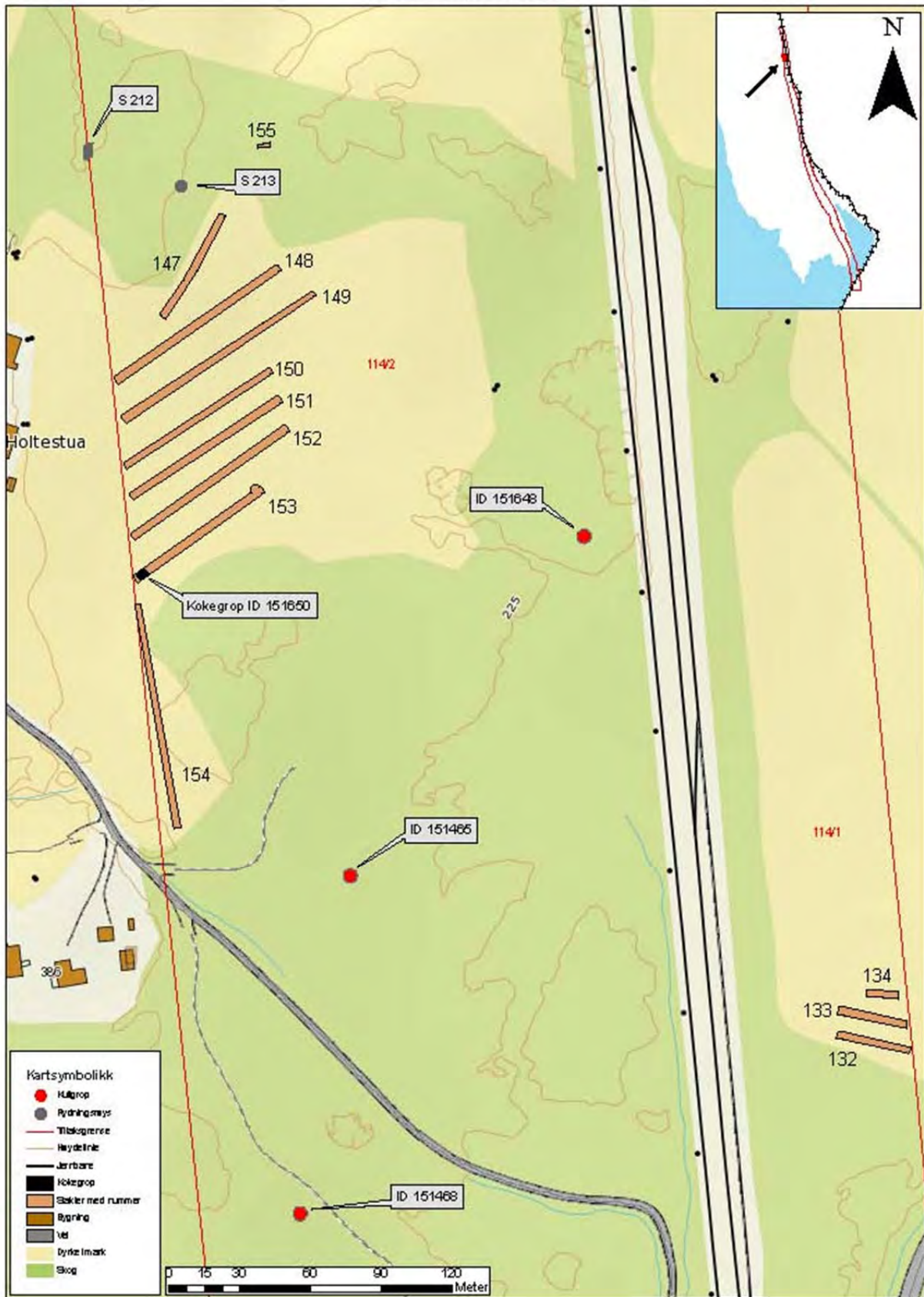

2 sigma calibrated results: (95% probability)
Cal BC 740 to 690 (Cal BP 2690 to 2640) and
Cal BC 660 to 650 (Cal BP 2610 to 2600) and
Cal BC 550 to 400 (Cal BP 2500 to 2350)

Bilde 26:Kokegrop id.nr:151648 (S113). C14-dateringen indikerer at den er fra yngre bronsealder.

Holtestua

Kullgrop ID151648 (S113)

Kullgropa inneholder kull så langt ned som det var mulig å komme med jordboret (40cm). Den ligger på en høyde i terrenget. Overvokst av trær – gran, furu og bjørk. Jernbanens gjerde går over vollen i østre del og vollen er fjernet her. Undervegetasjon av gress og lyng.

Det er en liten grop i vollen i vest. Innmålingen er gjort i denne gropa på grunn av vanskelige GPS-forhold.

Mål: Indre dia 4,5m. Ytre dia 9m. Voll ødelagt i øst. Dybde 0,5m.

Bilde 27: Kristine Andreassen står nede i ytterkant av den gjengrodde kullgropa Id.nr: 151648.
Foto: Magnus Helstad.

Holte (Gnr. Bnr. 114/1)

Holte var sannsynligvis ryddet allerede på 1100-tallet (Ødegaard 2006:32). Bygdeboka forslår at navnet Holte kommer av Holtar, flertall av holt, eller dativ entall Holti. Et ½ hefseldebol var lagt til Sikulands prebende ved Hallvardskirken i Oslo og 5 ørtugbol til Klemetskirken, men disse partene var før 1396 overført til Lavranskirken og Hospitalet, særlig til livsopphold for "folket" på Hospitalet. Ved utgangen av katolsk tid eide Hamarbiskopen 9 skinn og Stange prestebord 1 hud i Holte. I 1528 var den krongods og betalte en landskyld av 5 lispd malt. I 1574-77 betalte den landskyld til Stange prestebord 1 hud og til Ottestad annekskirke 1 gang hestesko.

Automatisk fredete kulturminner på Holte

Kullgrop ID151465 (S114)

Kullgropa ligger i en slak helling mot nord og myr. I dag åpen furuskog. Kvadratisk form. Dårlige GPS-forhold, målt inn med 2D.

Mål: Indre diameter nord-sør 3,2m. Ytre diameter nord-sør 5,2m. Dybde 0,6m.

Kullgrop ID151468 (S116)

Kullgropa ligger på en øst-vest gående høyde. Tydelig voll. Det vokser større trær i gropa som ligger i åpen løvskog.

Mål: Indre diameter øst-vest 2,9m. Ytre diameter øst-vest 6m. Dybde 0,4m.

Kullgrop ID151471 (S115)

Kullgropa ligger på en høyde som strekker seg i retning nord-sør. Her ligger kullgropa i helling mot sørvest. Åpen furuskog. Skogsvei i vest. Voll mest synlig i SV.

Mål: Indre diameter øst-vest 1,6m. Ytre diameter øst-vest 5,1m. Dybde 0,35m.

Kullgrop ID151472 (S117)

Kullgropa ligger i et søkk i landskapet. Åpen ungskog/gran. Kullgropa har nesten ingen voll.

Mål: Indre diameter 3,8m. Dybde 0,6m.

Kullgrop ID151473 (S118)

Det er ung granskog i området rundt kullgropa. Den har kvadratisk form.

Mål: Indre diameter øst-vest 4m. Ytre diameter øst-vest 6,8m. Dybde 1,1meter.

Kullgrop ID151477 (S112)

Kullgropa ligger på en liten høyde i tett skog. Voll rundt hele gropa. Flere grantrær i grop og voll.

Mål: Indre diameter 4m. Ytre diameter ca. 7,7m. Dybde 0,8 meter.

Kullgrop ID151476 (S3)

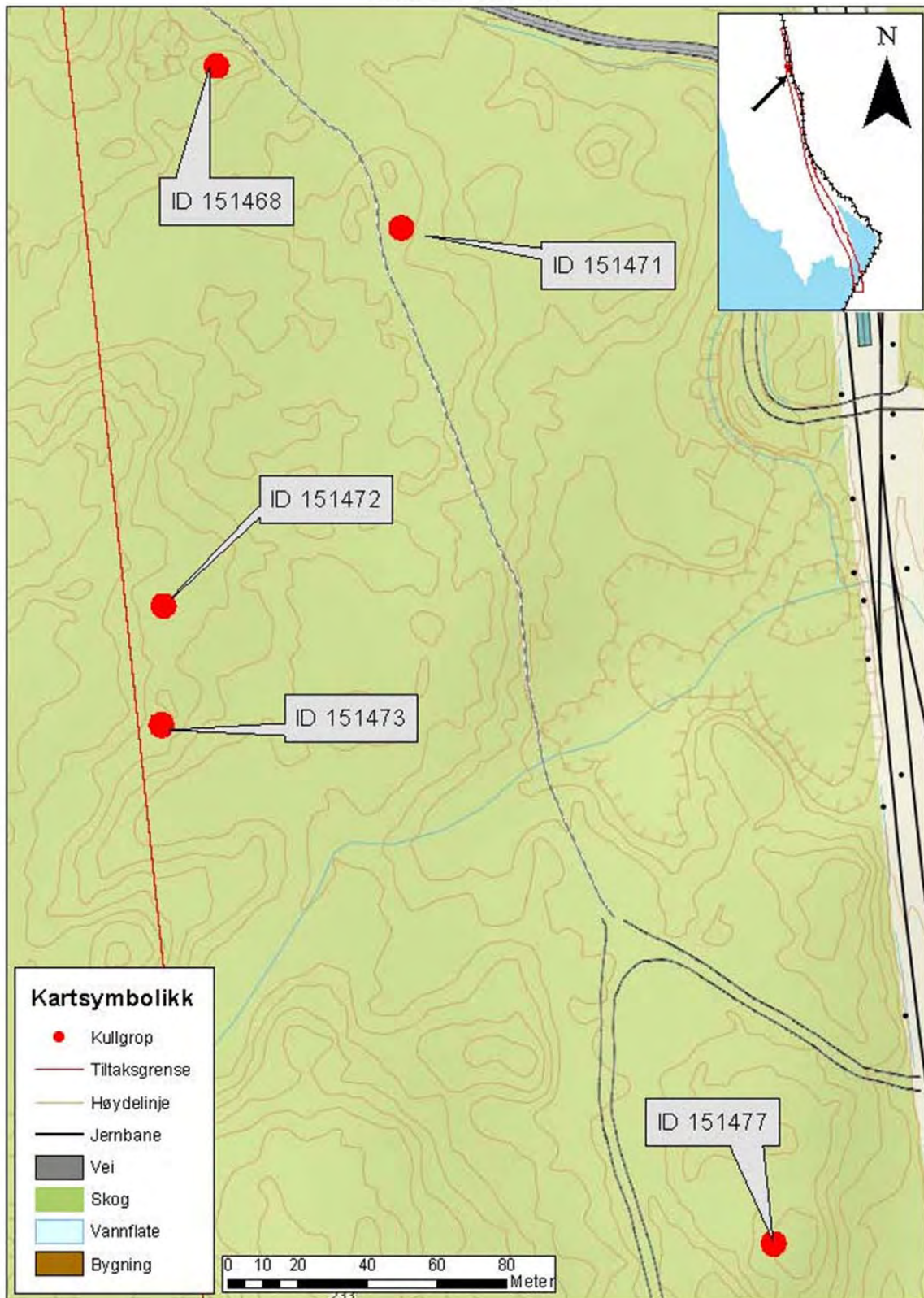
Kullgropa ligger i tett blandingskog, nederst i østvendt helling. Undervegetasjon av gress og mose. Antydning til voll i øst. Kullgropa har ujevn form.

Mål: Diameter 4,5 x 4,7m. Dybde 0,5 meter.

Kullgrop ID151478 (S4)

Kullgropa ligger i tett granskog ca. 10m sør for bekk. Den er kvadratisk. Mål: 2,3 x 2,3m. Dybde 0,5 meter

Holte nord

Bilde 28: Kullgrop id.nr: 151476 til venstre og kullgrop id.nr: 151473 til høyre.

Kullgrop ID151479 (S8)

Kullgropa ligger i skog tilhørende Holte (114/1) kun 30 meter sør for hus på Runestad (114/22). På selve lokaliteten er det åpen blandingsskog. Kullgropa ligger voll i voll med en tjæremile (ID151181). Mål: Indre diameter 3,7m, ytre diameter med voll 8,6m. Dybde 0,7 meter.

Kullgrop ID151480 (S120)

Kullgropa ligger på et høydedrag som strekker seg retning nord-øst. Skrent i nord, sør og øst. Firkantet form i bunnen, synlig voll. Mål: Indre diameter retning øst-vest 4,2m. Ytre dia øst-vest 8m. Indre diameter retning nord-sør 3,7m. Ytre dia nord-sør 5,5m. Dybde 1m

Kullgrop ID151492 (S11)

Kullgropa ligger på en flate og er omkranset av grantrær. Undervegetasjon av gress og mose. Mål: Diameter 8,5 x 8,5m. Dybde 1m.

Grop S5

Det ligger en grop S5 ca. 5 meter sørvest kullgrop ID151476. Denne gropa har en diameter på 3,5x3,3 meter. Beliggenheten i forhold til kullgropa kunne tale for at også dette var en kullgrop. Gropa i seg selv har en form som indikerer at den er resultat av nyere tids skogsdrift. Den har en stor stein i bunnen og inneholder ikke kull.

Jernvinneanlegg ID151504-1-2 (S9 og S10)

Slagghaugen ID151504-1 (S10) ligger nøyaktig på den østre grenselinjen av planområdet. Den tilhørende kullgropa ID151504-2 (S9) ligger bare et på meter øst for slagghaugen og utenfor planområdet. Betegnende nok ligger jernvinneanlegget bare 500 meter vest for Jernsætervangen.

Jernvinneanlegget ligger i småkupert landskap. Kullgropa ved slagghaugen er dekket av grantrær i ellers åpen skog. En liten sidegrop ligger voll i voll med kullgropa.

Mål: Diameter 9,5 x 9,5m. Dybde 1m.

Slagghaugen er kun 20-30cm høy. Det ble tatt ut noen små slaggbiter av slagghaugen og konstatert at det dreier seg om tappeslagg (se bilde 29).

Bilde 29: Slagghaugen og kullgropa ligger godt gjemt i landskapet. På bildet er jordboret satt på slagghaugen som kun var 20 – 30cm høy. Kullgropa ligger under grantreet til venstre på bildet.

Foto: Magnus Helstad.

Tjæremile ID151176 (S6)

Tjæremila ligger på en liten høyde i åpen blandingskog. Den er bevest med gran og bjørk, undervegetasjon av gress. Tjæremila har tydelig voll.

Mål: Ytre diameter med voll 6,7m. Indre diameter 3m.

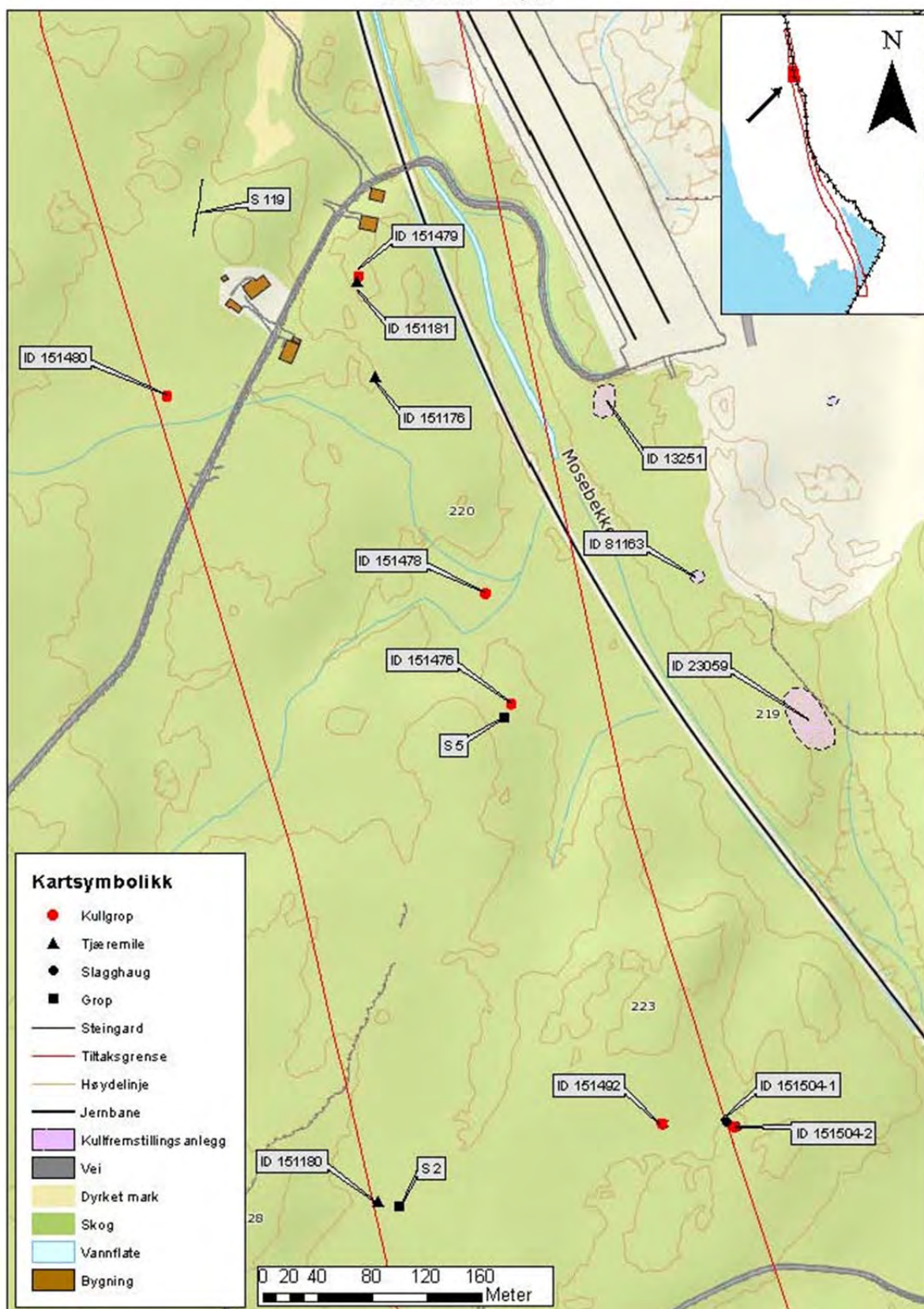
Tjæremile ID151180 (S1)

Tjæremila ligger i vestre kant av hogstfelt. Landskapet for øvrig skråner fra vest og ned mot øst. Undervegetasjon av gress og lyng. Noen små grantrær vokser frem i vollen. En stor furu står i renna inn mot gropa, det er to stubber på hver side av furua.

Det er voll i sør 2,5m bred og i nord 2m bred. Tjæremila er gravd ned i en naturlig forhøyning/morene som går vest-øst. Tjæremilas tapperenne er 4m lang fra grop gjennom voll og mot sør.

Mål: Ytre diameter med voll 10m nord-sør. Indre diameter 5,5m nord-sør, 7,7m øst-vest. Dybde 1,7m.

Holte sør

Bilde 30: Tjæremile id.nr:151180, mot nord. Foto: Magnus Helstad.

Grop S2

En rektangulær grop S2 ligger ca. 11 meter øst for tjæremila. Gropa er 1,6m bred og 2m lang med en dybde på 0,6m. Det var ikke noe kull i gropa som kan ha en sammenheng med tjæremila ID151180. Gropa ligger på samme morenerygg i åpent hogstfelt.

Tjæremile ID151181 (S7)

Tjæremila ligger voll i voll med kullgropID 151479 (S8) i nord. Området består av åpen blandingsskog og undervegetasjon av gress. Det er en tydelig markert renne ut av tjæremilas grop. En sidegrop ligger voll i voll i øst. Denne har en diameter på ca. 1 meter. Tjæremila har voller i øst og vest.

Mål: Ytre diameter med voll 8,1 meter. Indre diameter 4 meter. Dybde 1 meter.

Sjaktning i myra på Holte (Gnr. Bnr. 114/1)

Det ble forsøkt sjaktet på åkeren tilhørende Holte, øst for jernbanelinja. Dette er en del av det samme myrdraget som fallosen lå ved lenger nord. Selve åkeren ligger lavt i terrenget med en liten høydekul lengst sør. Under matjordlaget er det myrjord. Åkeren ligger inntil jernbane og liten bjørkeskog i vest. Det er en gress-slette mot nord og bilvei til Sørлие tømmerterminal i øst og sørøst.

3 små sjakter (132, 133 og 134) ble gravd på åkeren. Sjaktningen startet fra en kul i øst, men da det ble over 2 meter med myrjord ned til leirelaget ble arbeidet avsluttet. Det ble tatt noen prøvetak med grabben lenger nord på åkeren, men myrjordlaget var tilsvarende dypt her.

Bilde 31: Sjektet område. Foto: Kristine Andreassen.

Bilde 32: Åkeren er lagt på myrjord. Sjaktingen ble avsluttet ved 2 meters dybde ned til leira. Foto: Kristine Andreassen.

Steinsrud - Olstad

Austad (Gnr. Bnr. 147/1)

Gården Austad het tidligere Oustad som opprinnelig ble skrevet Oudigstadir. I Stange bygdebok (Veflingstad 1946) blir det forslått at dette kom av mansnavnet Oudigr og adjektivet audigr som betyr rik. Oudigstadir er antageligvis en skriftforvanskning av Oudastadir av mansnavnet Oudi. Austad er en navnegård som ble ryddet før ca. 1100 (Ødegaard 2006:33). Det er på gården funnet en sverddoppsko av bronse. Etter svartedauden var gården ødegård til 1641, siden halvgård, hvilket betyr at det ble betalt halv skatt.

Automatisk fredete kulturminner på Austad

Kullgroper ID151502 (S24, S25 og S26)

Kullgrop ID151502-1 (S25)

Kullgropa ligger voll i voll med ID151502-3 (S24).

Gropa har voller. Åpen granskog. Myrlendt. Ligger nordøst for liten åsrygg i flatt terreng.

Mål: Ytre diameter 4,5 x 5,4m. Dybde 0,6m.

Kullgrop ID151502-2 (S26)

Kullgropa rett vest for S 24 og S25.

Åpen granskog. Myrlendt. Ligger nordøst for liten åsrygg i flatt terreng. Kullgropa har synlig voll.

Ytre diameter 7,1 x 7,5m. Indre diameter 3,3 x 2,9m. Dybde 1m.

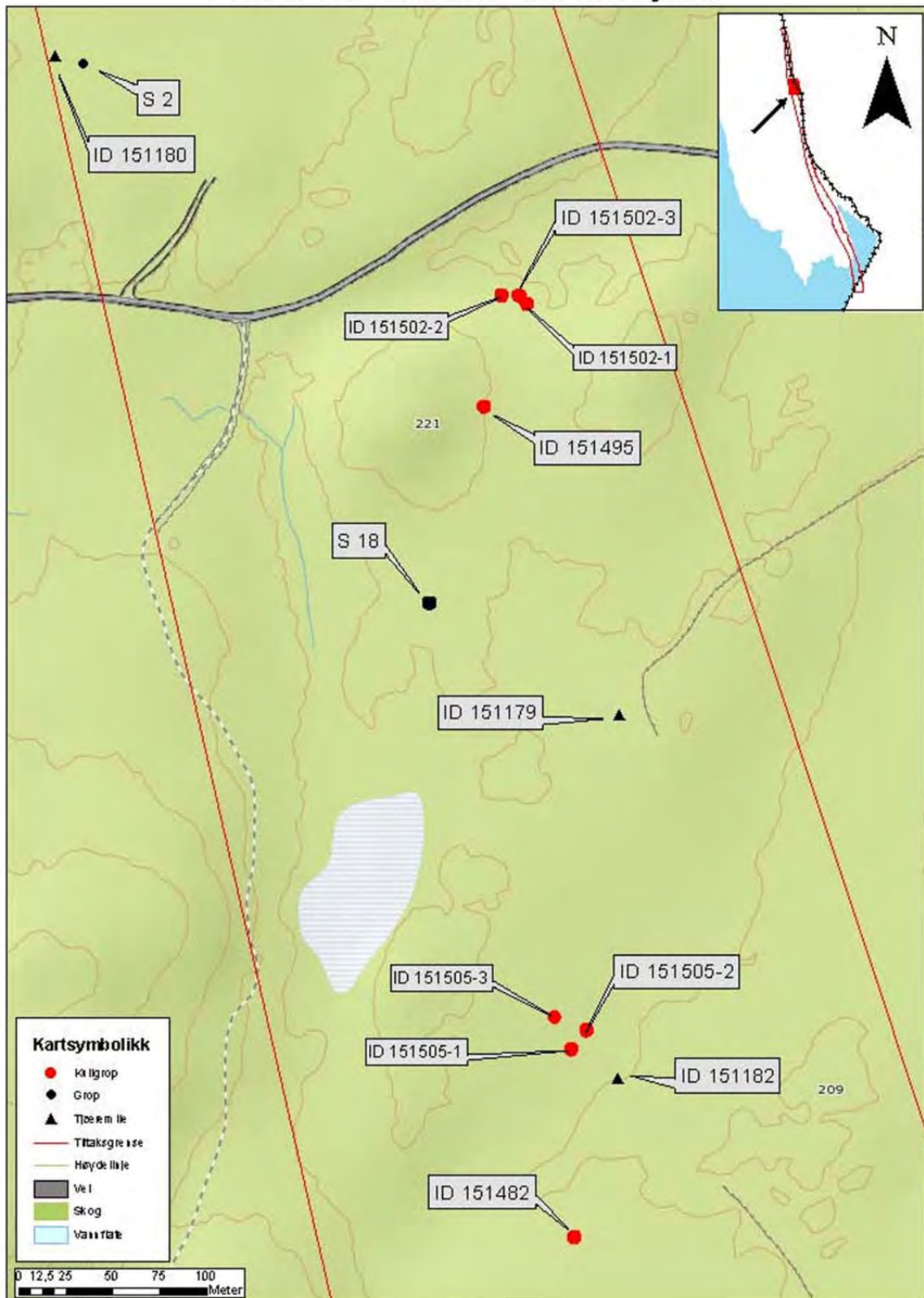
Kullgrop ID151502-3 (S24)

Markant og dyp grop. Kraftige voller på ca. 2m. Kullgropa har kvadratisk form.

Åpen granskog. Myrlendt. Ligger nordøst for liten åsrygg i flatt terreng.

Mål: Ytre diameter 11,4 x 10m med voll. Indre diameter 5 x 5,3m. Dybde 1,3m.

Nord for Steinsrud stasjon

Bilde 33: Kullgropene 151502 – 2 og 151502 – 3 ligger i åpen granskog. Mot nord. Foto: Magnus Helstad.

Kullgrop ID151495 (S23)

Kullgropa ligger i åpen furuskog. Østvendt skråning. Noe synlig voll

Mål: Ytre diameter ca. 4 x 3,5meter. Dybde 0,6m.

Grop S18

Gropa er halvmåneformet og er en nærmest loddrett nedgraving. Gropa har ingen voll og ikke noe kull. Den er tolket som spor etter nyere tids skogbruksaktivitet.. Gropa ligger i hogstfelt.

Mål: Diameter: 2,7 x 2,9m. Dybde ca. 1m.

Tjæremile 151179 (S27)

Tjæremila ligger i åpent terreng, skogshogst. Lett kupert. Det er myrlendt sør for tjæremila. Utydelig i formen, men inneholder kull.

Mål: Ytre diameter med voll 10,2meter. Indre diameter 5,3meter. Renna er ca. 1meter lang. Dybde 0,6m.

Kullgroper 151505 (S19,S20 og S21)

Kullgrop ID151505-1(S20)

Kullgropa ligger i hogstfelt, ca. 12m sørøst og i helling ned for kullgrop 151505-3 (S19). Kullgropa er dekket med kappet kvist.

Mål: Diameter 4,5 x 4,5m. Inge synlig voll. Dybde 0,7575 meter.

Kullgrop ID151505-2 (S21)

Kullgropa ligger på samme hogstflate som foregående. Den har ingen voll og er noe dekket med kappet kvist. En hoggorm buktet seg innunder kvisten, dybde ble derfor ikke målt.

Mål: Diameter ca. 2 x 2m.

Kullgrop ID151505-3 (S19)

Kullgropa ligger på hogstflate. Et stort grantre vokser i voll i nord. Også mindre trær i vollen. Kullgropa er stor og markant med massiv voll.

Mål: Ytre diameter 10,8 x 9,5m. Indre diameter 5,3 x 4,5m. Dybde ca. 0,8meter.

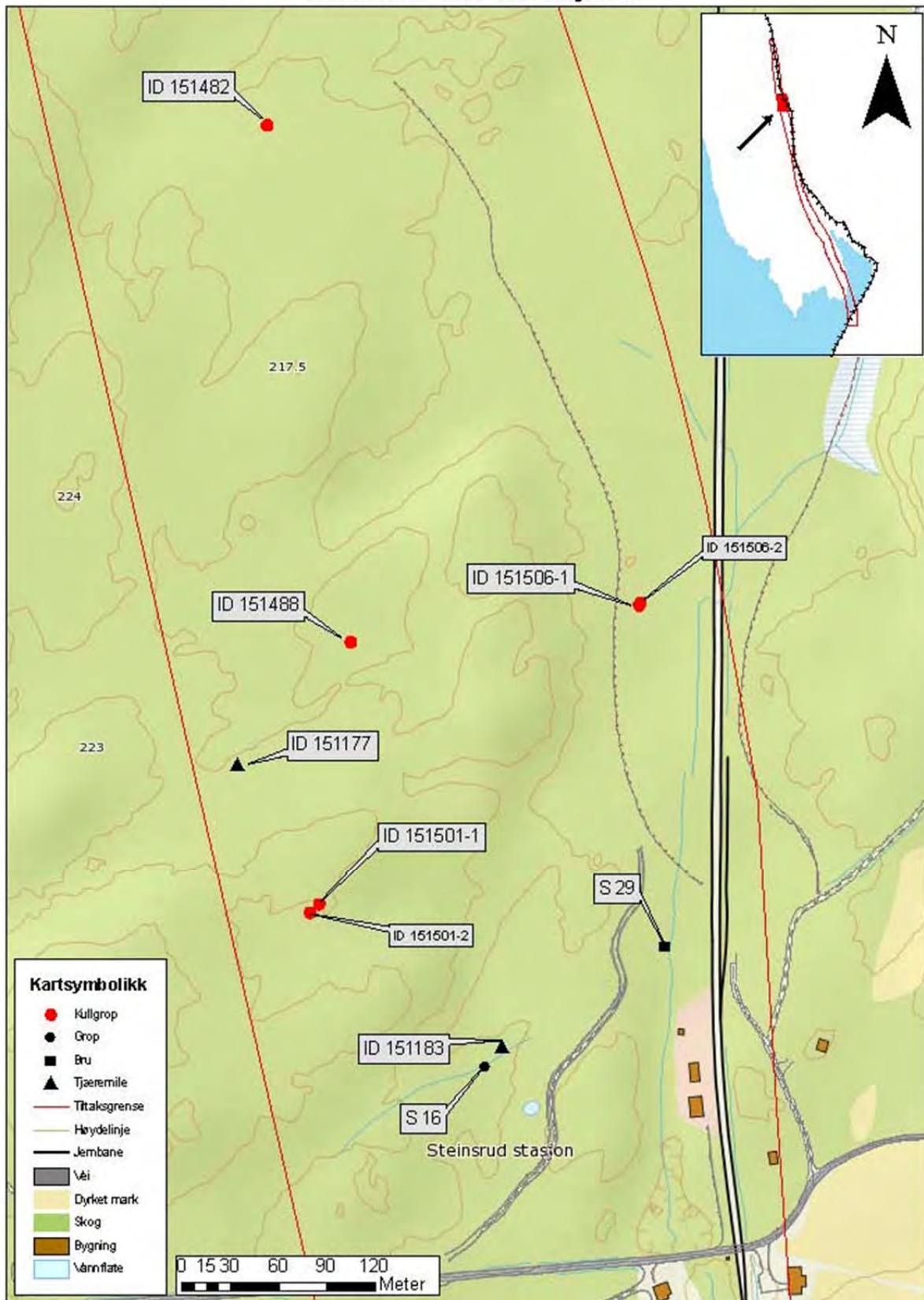
Bilde 34: Kullgrop 151505 – 3 med markante voller til venstre, og kullgrop 151505 – 1 som er dekket med kvist. Foto: Magnus Helstad.

Tjæremile ID151182 (S28)

Tjæremila er tydelig i formen. Den ligger i slakt hellende skråning med renne mot sør. Det er kupert terreng. Traktorspor rett sør for renna.

Mål: Lengde nord-sør 4m. Bredde øst-vest 5,3m. Renne 3,7m lang. Dybde 0,7m.

Steinsrud stasjon

Kullgrop ID151482 (S22)

Kullgropa ligger i blandingsskog, på flate rett sør for hogstfelt. Ingen markant voll.

Mål: Diameter ca. 2 x 2meter. Dybde ca. 0,5meter.

Kullgrop ID151488 (S17)

Kullgropa ligger i blandingsskog med furu og gran. Den ligger på et høydedrag hvor det skrånner ned mot vest og øst. Kullgropa har ujevn form med en lav 1,5m bred voll rundt seg.

Mål: Ytre diameter 5 x 6meter. Indre diameter 4,5 x 3,5m. Dybde 0,7meter.

Kullgroper ID151501 (S13og S14)

Sidegrop 151501-1 (S14)

Gropa er sidegrop til kullgrop 151501-2 (S13) og ligger ca. 3meter øst for denne. Ligger i granskog i østre kant av hogstfelt. Småkupert landskap. Myr ligger ca. 10m mot sør og vest. Undervegetasjon av mose. Ingen tydelig voll

Mål: 1 x 1m kvadratisk. Dybde 0,3meter.

Kullgrop ID151501-2 (S13)

Kullgropa ligger i granskog i østre kant av hogstfelt. Småkupert landskap. Myr ligger ca. 10m mot sør og vest. Undervegetasjon av mose. Ingen tydelig voll.

Mål: Kvadratisk, 3,5 x 3,5m, kvadratisk. Dybde ca. 0,45meter.

Kullgroper ID151506 (S30 og S31)

Kullgrop ID151506 -1 (S30)

Kullgropa ligger i åpen furuskog på en flate. En forhøyning i terrenget ligger ca. 20m nord for strukturene. Antydning til voll i øst, ellers ingen voll. Kullgropa ligger 2meter sør for kullgrop 151506 -2.

Mål: Indre diameter 4 x 3,4meter. Dybde ca. 0,6meter.

Bilde 35: Kullgrop id.nr: 151506 – 1 (S30) måles inn, sett mot øst. Foto: Magnus Helstad.

Kullgrop ID151506-2 (S31)

Kullgropa ligger i åpen furuskog. Lyng og mose. Den har nærmest kvadratisk form, ingen synlig voll.

Mål: 3,5 x 3,7meter. Dybde 0,3m.

Tjæremile ID151177 (S12)

Tjæremila ligger i småkupert landskap i østre kant av hogstfelt. Mot nord skråner det bratt ned til en liten myr. To grantrær står i gropa. Undervegetasjon av mose og lyng. Tjæremila har en 3 meter bred voll i øst og vest, ingen markert voll i sør.

Mål: Nærmest kvadratisk, indre diameter 2,5 x 2,5m. Ytre diameter 5,5 x 5,5meter i vest og øst.

Tjæremile ID151183 (S15)

Tjæremila ligger på et høydedrag som strekker seg øst-vest. Granskog og undervegetasjon av gress og mose. Mila ligger i nordre kant av høyspenttrase.

Mål: Indre diameter 5,4 x 4meter. Ytterligere 2 - 2,5m bred voll rundt nedskjæringen.

Dybde ca. 1m. Tapperennas lengde ned mot øst; 2m.

Bilde 36: Tjæremila, id.nr:151183, sett mot vest med taperenne i forgrunnen. Foto: Magnus Helstad.

S16

Sirkulær grop som kan ha sammenheng med tjæremile, men ligger ca. 10m vest for denne. Ligger på den samme høyden som tjæremila. Det ble ikke påvist noe kull i gropa.

Mål: diameter ca. 1,5 meter, sirkulær. Dybde 0,35meter.

Kullgrop ID151491 (S33)

Kullgropa er noe utydelig form. Inneholder kull. Ligger på en lavtliggende morenerygg som går nord-sør. Kupert terreng og tett granskog. Det renner en bekk like nord for kullgropa.

Diameter: 4,1m nord-sør, 4,2m øst-vest. Dybde 0,25m.

Automatisk fredete kulturminner på Stange Prestegårdsskog

Stange prestegårdsskog (Gnr. Bnr. 83/38)

Det er tidligere registrert noe som skulle være en kullgrop - ID78593. Gropa var markert med en stikke og ble gjenfunnet under registreringen. Nærmere undersøkelse viser at dette ikke er en kullgrop, men en naturlig forsenking i berget. ID78593 slettes fra Askeladden.

Det ble registrert 2 kullgroper i Prestmarkas vestre del nord for Bekkevoll. De to kullgroperne ligger nære hverandre og har fått samme lokalitetsnummer.

Kullgrop ID 151503-1-2 (S51 og S52)

Kullgrop ID 151503-1 (S 51)

Kullgrop inneholder lite kull. Ligger kun 15 meter sør for kullgrop ID 151503-2. Beliggende i furuskog på flate like vest for jernbane. Kraftig voll i nord og nordvest.

Ytre diameter: 8,6m øst-vest, indre diameter 4,4m. Dybde 0,5m.

Kullgrop ID 151503-2 (S52)

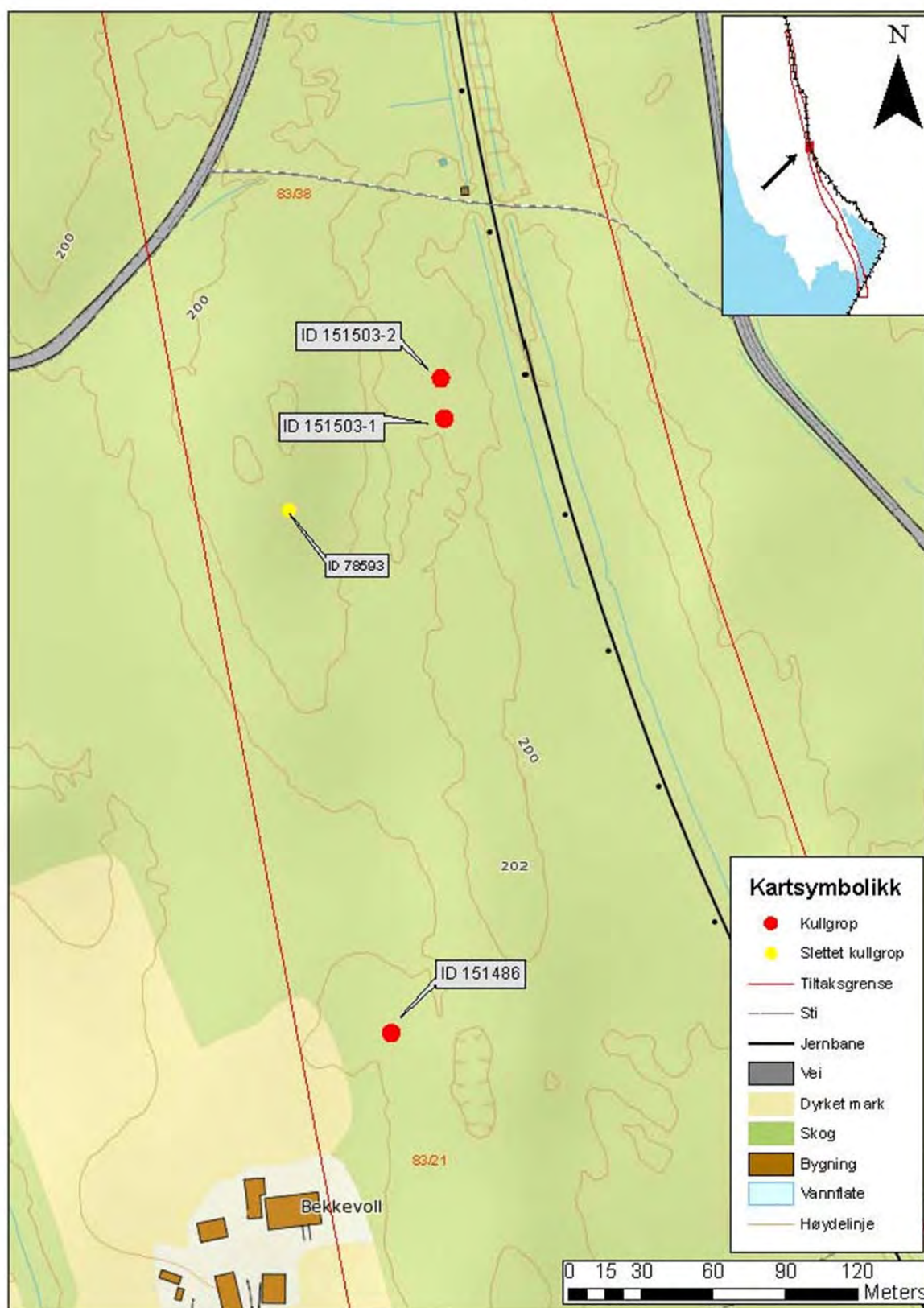
Kullgropa ligger kun 15 meter nord for kullgrop ID 151503-1. Beliggende i furuskog på flate like vest for jernbane. Kullgropa har kraftige voller.

Ytre diameter: 10,3m nordøst-sørvest. Indre diameter 5,3m. Dybde 0,75m.

Bilde 37: Kullgrop id.nr: 151503 – 1 sett mot sør, og kullgrop id.nr:151503 – 2 sett mot vest. Foto: Magnus Helstad.

Bekkevoll

Automatisk fredete kulturminner på Bekkevoll

Bekkevoll (Gnr. Bnr. 83/21)

Bekkevoll oppstod som husmannsplass i Prestmarka under Stange prestegård. Det ble registrert en kullgrop på eiendommen Bekkevoll.

Kullgrop ID151486 (S56)

Noe ujevn i form. Tykt lag med kull i grunnen i øst. Markant nedskjæring i øst, flater ut i vest. Ingen voll. Ligger på en høyde i landskapet, i åpen blandingskog. Undervegetasjon av gress. Furutrær i søndre kant. Tolkningen betegnes som noe usikker.

Diameter: 5 meter. Dybde 0,4 meter.

Automatisk fredete kulturminner på Olstad

Olstad (Gnr. Bnr. 83/20)

Olstad var husmannsplass i Prestmarka under navnet Sveen, senere Kjellsveen. Det ble under sjaktning i alt registrert 4 lokaliteter på Olstad. Av disse ligger 2 lokaliteter på åkeren nord for gårdsbebyggelsen, mens 2 lokaliteter ligger på åkeren sør for bebyggelsen.

Aktivetsflate ID155289-1-2 (S178 og S179)

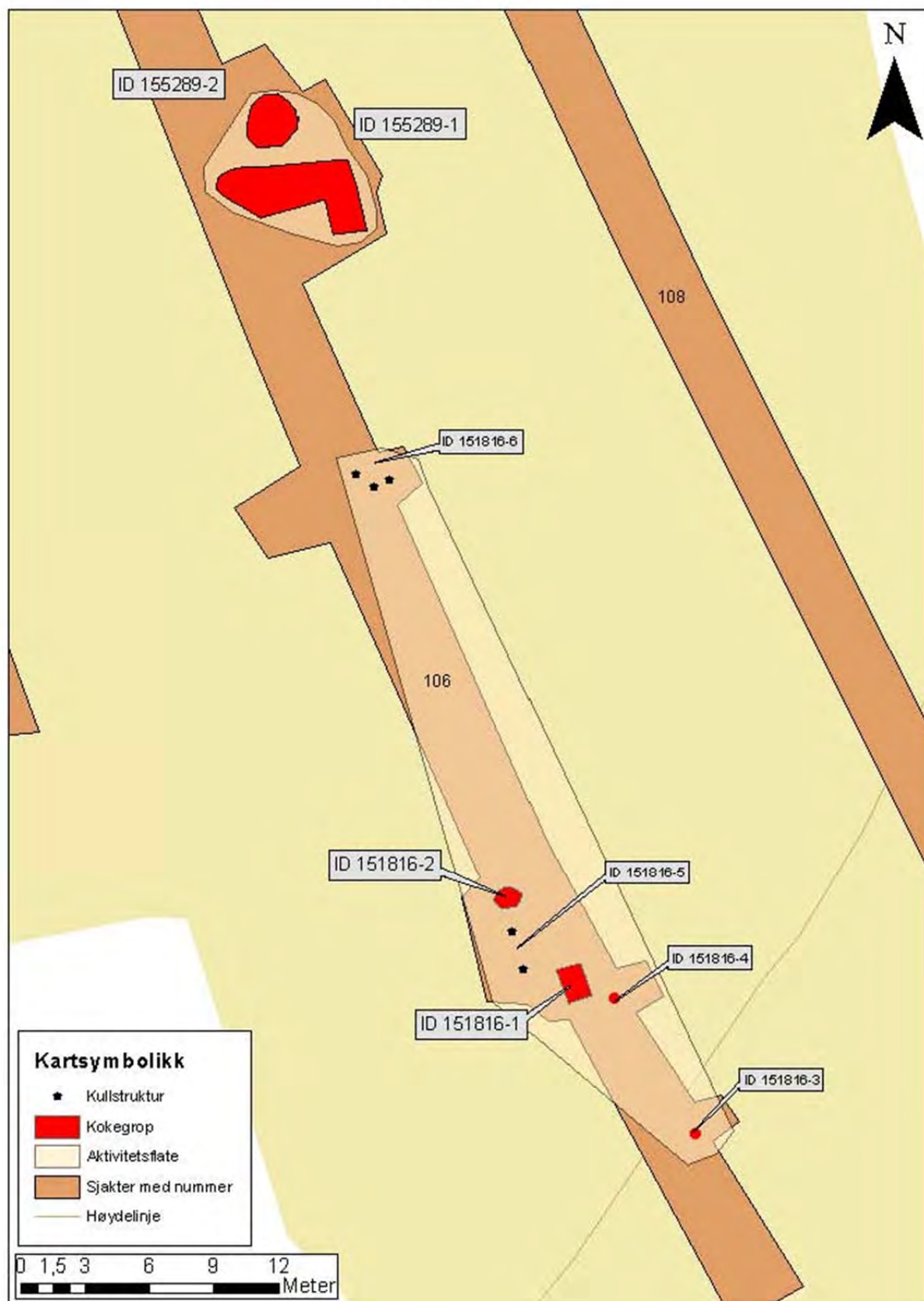
ID155289-1 (S178)

Strukturen er irregulær i formen og består av forskjellige deler. Den vestre delen av strukturen består av en grøft full av steiner. Disse er på rundt 0,2m. Grøfta er 4,5m lang(V-Ø) og 1,45m bred. Det er en ring med kull rundt hele grøfta. Det er også kull innenfor grøfta. Den knyttes til resten av strukturen i øst. Hele strukturen har en lengde på minst 7,5m. Strukturen fortsetter kanskje østover, men sjakta ble ikke utvidet ytterligere her. Ved strukturens sørøstre del er det mye kull og rester av teglsteiner. Den østre delen av strukturen har en rektangulær form.

Bilde 38: Aktivetsflatene Id.nr: 155289 – 1 sett mot nord med id.nr: 155289 – 2 i bakgrunnen.

Olstad nord

Strukturen ble først antatt å være etter-reformatorisk på grunn av knust teglstein som lå ved den sørøstre delen. Da det likevel var stor usikkerhet knyttet til hva strukturen representerer ble det tatt ut en kullprøve fra grøfta med steinene i vest. ID155289-1 ble C-14-datert og kalibrert til middelalderen; 1220-1280 e. Kr.

Calibration of radiocarbon age to calendar years

(variables: c13/c12=-25:lab. Mult=1)

Laboratory number: beta-313272

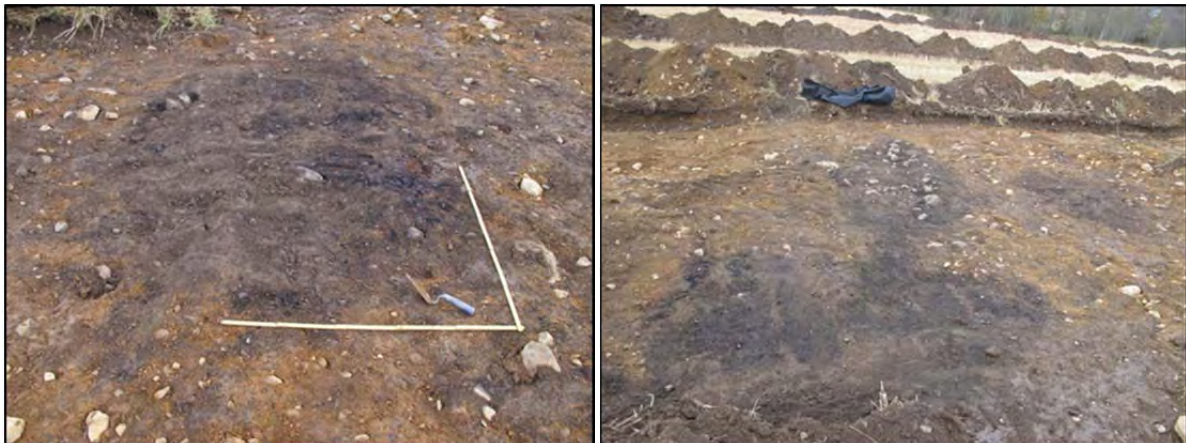
Conventional radiocarbon age: 770±30 bp

2 sigma calibrated result: (95% probability)

Cal AD 1220 to 1280 (Cal BP 730 to 670)

ID155289-2 (S179)

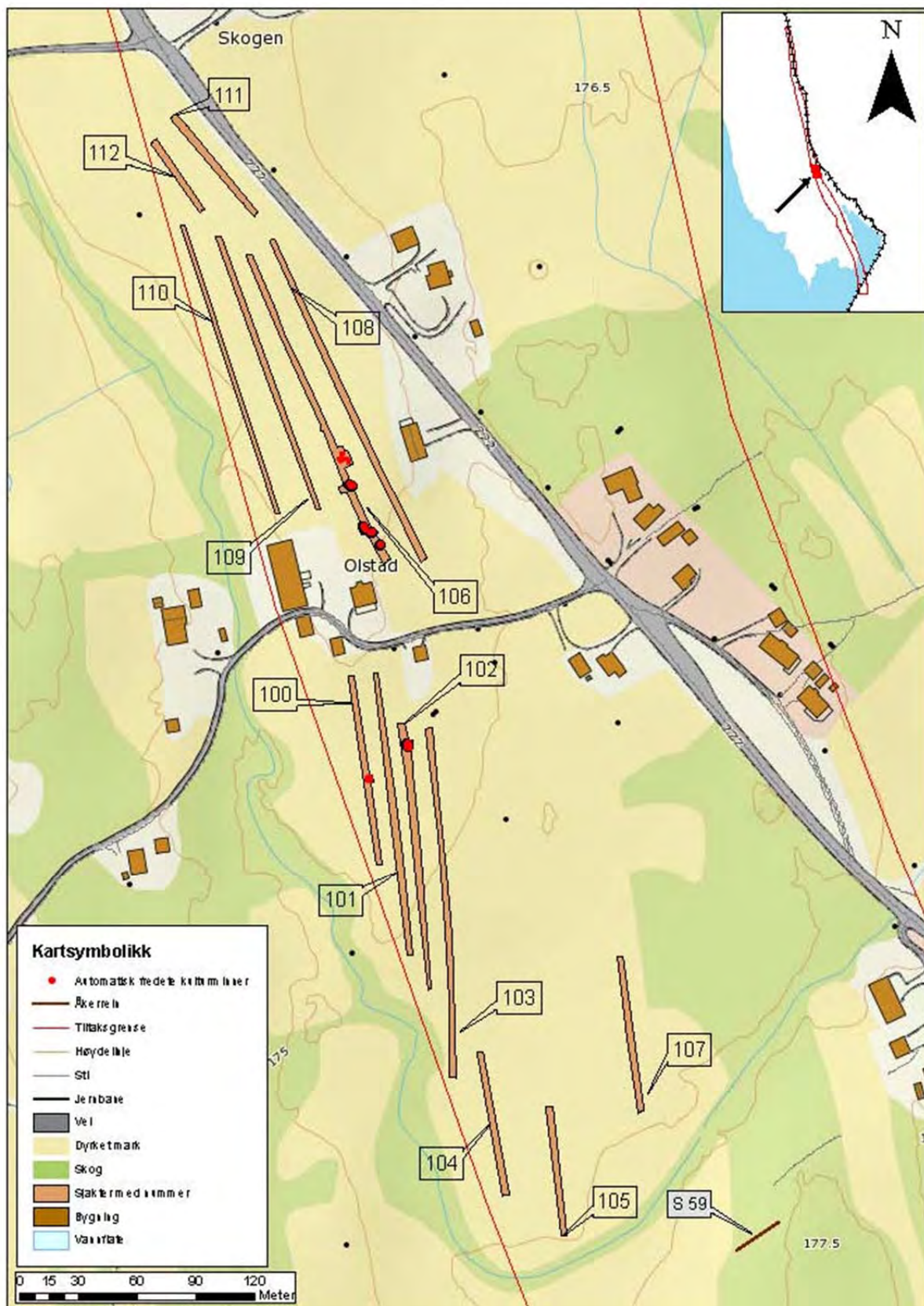
Strukturen er sirkulær. Den inneholder mye kull og har en diameter på 2m. Strukturen ligger 0,5 meter nord for ID155289-1 og er av samme karakter. Strukturene må derfor ses i sammenheng.

Bilde 39: Id.nr: 155289 – 2 er en sirkulær struktur som inneholder kull. Bildet til venstre er sett mot nord. Id.nr: 155289 – 2 ligger til høyre for Id.nr: 155289 – 1. Bilde til høyre er tatt mot vest. Foto: Magnus Helstad.

På neste side; Oversiktskart over registrerte automatisk fredete kulturminner på Olstad. (Områdene som ikke er sjaktet består av beitemark og ikke dyrket mark som det kan fremgå av kartet.) På beitet i sør er Stanges største forekomst av den rødlista arten solblom.

Olstad

Kokegropfelt ID 151816 (S169 - S177)

Kokegropfeltet ID 151816 består totalt av 9 strukturer. Av disse er det 4 kokegroper og 5 mindre, kullholdige strukturer.

Lokaliteten ble avdekket ved sjaktning på åkeren nord for gårdsbebyggelsen på Olstad. Åkeren ligger på en stor flate i landskapet. I øst er åkeren avgrenset av riksveg 222 og i vest ligger den inn til Måsåbekken.

Kokegropfeltet ble avdekket i sjakt nr. 106. I alt 3 av de 4 sikre kokegropene har sirkulær form. I tillegg har 1 kokegrop rektangulær form. Det er også 2 små kullstrukturer blant kokegropene. En av disse (ID 151816-5)) kan være en liten kokegrop. Den andre er trolig bare en "kullfleck".

Det er 13 meters avstand fra kokegropa lengst sør til den lengst nord. Det ble ikke funnet strukturer i sjakt nr. 108 øst for sjakt 106. Øst for sjakt nr. 108, på samme nivå som kokegropene, er det et hus og en hage.

Det ligger ytterligere 3 kullstrukturer (151816-6) ca. 19 meter nord for den nordligste kokegropa (ID 151816-2).

Kokegrop ID151816-3 (S169)

Strukturen er en kokegrop. Undergrunnen forøvrig rundt består av rød jord og småstein. Kokegropa skiller seg klart fra undergrunnen og ser ikke ut til å ha blitt ødelagt av pløying. Den inneholder mye kull og skjørbrent stein. Kullgropa befinner på den søndre delen av sjakta og ligger 6m sør for 3 andre kokegroper og 2 kull konsentrasjoner.

Diameter: 0,85 x 0,65m.

Bilde 40: Kokegrop, id.nr: 151816 – 3 sett mot vest. Foto: Magnus Helstad.

Kokegrop ID 151816-4 (S170)

Strukturen er en kokegrop med mye skjørbrent stein og kullrand. For å spare strukturen ble det ikke rensset helt ned til steinene. Området rundt består av gul sandholdig leire med steiner og grus.

Diameter: 0,9m.

Bilde 41: Kokegrop, id.nr.151816 – 4, sett mot nord. Foto: Magnus Helstad.

Kokegrop 151816-1 (S171)

Strukturen er en rektangulær kokegrop med kullrand. Kokegropa inneholder mye kull og skjørbrent stein. For å spare strukturen ble det ikke rensset ned mellom steinene. Området forøvrig består av gul sandholdig leire med steiner og grus.

Mål: 1,45m retning nord-sør. 0,95m retning vest-øst.

Bilde 42: Kokegrop id.nr: 151618 – 1, sett mot øst. Foto: Magnus Helstad.

Kokegrop 151816-2 (S172)

Strukturen er en kokegrop. Den inneholder mye kull og skjørbrent stein. For å spare strukturen ble det ikke rensert helt ned til mellom steinene. Området forøvrig består av gul sandholdig leire med steiner og grus.

Diameter: 0,8m.

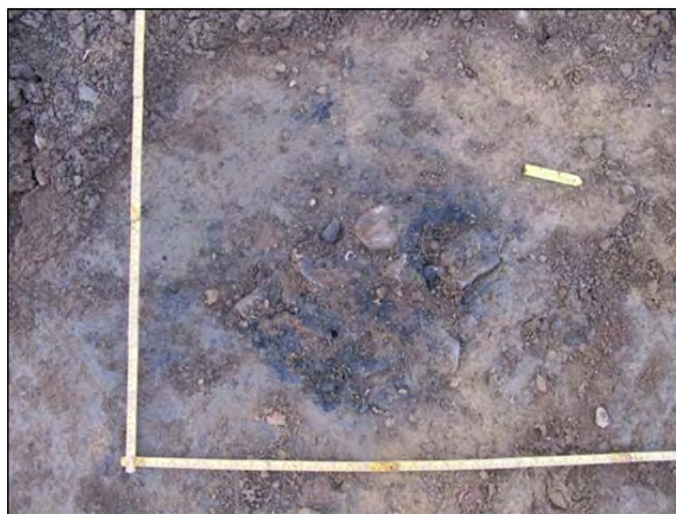
Bilde 43: Kokegrop, id.nr: 151816 – 2, sett mot øst. Foto: Magnus Helstad.

Kullstrukturer 151816-5 (S173 og S174)

S173

Strukturen er sirkulær. Den inneholder mye kull, men få skjørbrente steiner. Undergrunnen rundt strukturen består av leire.

Diameter: 0,45m.

Bilde 44: En av kullstrukturene, id.nr: 151816 – 5 (S173) sett mot nord. Foto: Magnus Helstad.

S174

Strukturen inneholder kull og noe skjørbrønt stein. Den ligger 1 meter sør for kokegropa 151816-2 og kan ha en relasjon til den.

Mål: 0,3m i lengde og 0,15m i bredde.

Bilde 45: Kullstruktur, id.nr: 151816 – 5 (S174) sett mot nord. Foto: Magnus Helstad.

Kullstrukturer ID 151816-6 (S175, S176 og S177)

Det ligger 3 kullstrukturer ca. 20 meter nord for den nordligste kullgropa 151816-2. Kullstrukturene er av irregulær form og har sannsynligvis tilknytning til hverandre. Øst for strukturene ligger det noen fragmenterte teglsteinsbiter ned mot undergrunnen.

Bilde 46: Kullstrukturene sett mot vest. Foto: Magnus Helstad.

Kullstrukturer ID 151816-6 (S175)

Strukturens overflate består av kullholdig masse. Det er mye kull i den. Mål: 0,6m lang nord-sør. 0,45m bred øst-vest.

Det ble tatt en kullprøve av strukturen og den ble av Beta analytic datert til 420-570 e.Kr.

Calibration of radiocarbon age to calendar years

(variables: c13/c12=-27:lab. Mult=1)

Laboratory number: beta-313270

Conventional radiocarbon age: 1560±30 bp

2 sigma calibrated result: (95% probability)

Cal AD 420 to 570 (Cal BP 1530 to 1380)

Bilde 47: S175 sett mot vest. Foto: Magnus Helstad.

Kullstrukturer ID 151816-6 (S176)

Strukturens overflate består av kullholdig masse. Formen er irregulær. Diameter: 0,5m.

Kullstrukturer ID 151816-6 (S177)

Strukturens overflate består av kullholdig masse. Formen er irregulær. Strukturen ligger ved en stein. Diameter: 0,3m.

Bilde 48: Til venstre: S177 ligger ved en stein, foto tatt mot vest. Til høyre: S176, foto tatt mot øst.
Foto: Magnus Helstad.

Kokegrop ID 151737 (S167)

Kokegropa ble avdekket på åkeren sør for bebyggelsen på gården Olstad. Åkeren heller ned mot sør og er avgrenset av riksveg 222 i øst og Måsåbekken i vest. Innenfor plangrensa i øst ligger det en stor åkerholme inne på åkeren, denne er ikke synlig på kartet over Olstad.

Kokegropa er rektangulær. Gravemaskinen gjorde et snitt i den nordvestre delen av kokegropa og avdekket en konsentrasjon av steiner og kull. Det ble ikke gravd dypere fordi konturene av resten av kokegropa ble tydelig mot den øvrige undergrunnsjorda. De overliggende massene på den øvrige delen består av grå sandholdig jord. En rød ring omslutter hele strukturen, men den er mest synlig på den sørlige delen hvor det ikke er gravd ned til skjørbrent stein. Kokegropa er også omsluttet av en kullrand.

Kokegropa befinner seg i et område med fin og lys sandholdig jord. Den ligger ca. 0,6m under toppen av matjordlaget. De øverste 25cm av over strukturen består av matjord. Mellom matjorda og kokegropa ligger det 35cm med samme sandholdig jord som strukturen befinner seg. Det ble derfor sjaktet forholdsvis dypt på denne åkeren for ikke å gå glipp av noen strukturer. Mål: 2,5m lang og 1m i bred.

Det ble tatt en kullprøve av kokegropa som er datert til romersk jernalder:

Calibration of radiocarbon age to calendar years

(Variables: C13/C12=-24.9:lab. mult=1)

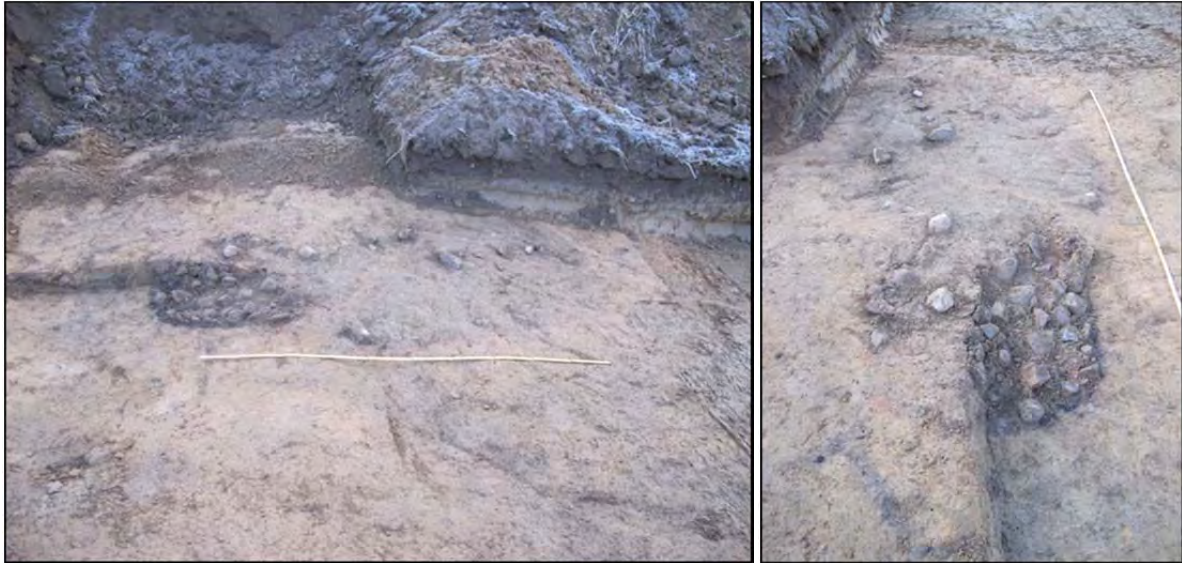
Laboratory number: Beta-313269

Conventional radiocarbon age: 1670±30 BP

2 Sigma calibrated results: (95% probability)

Cal AD 260 to 280 (Cal BP 1690 to 1670) and

Cal AD 330 to 430 (Cal BP 1620 to 1520)

Bilde 49: Kokegrop id.nr:151737 er 2,5m lang, men på bildet er bare en liten del i nordvest synlig. Resten av kokegropa ligger pakket under et lag med sandholdig jord der bare konturene er synlig. Bildet er tatt mot henholdsvis øst og sør. Foto: Frank Røberg.

Nedgravning: ID155290 (S168)

En kullholdig struktur (S168) ble avdekket på jordet sør for bebyggelsen. Strukturen ligger ca. 25 meter sørvest for kokegropa ID151737 (S167).

ID155290 er sirkulær og har en diameter på 1 meter. Den befinner seg under matjorda på et område med fin sandholdig undergrunn. Strukturen ligger i toppen av det sandholdige laget. Matjordslaget over er 30 cm tykt. Det er noen få steiner i samling (4 stk.) 0,5m vest for strukturen, disse er ikke skjørbrent. Det er ikke flere steinkonsentrasjoner rundt strukturen.

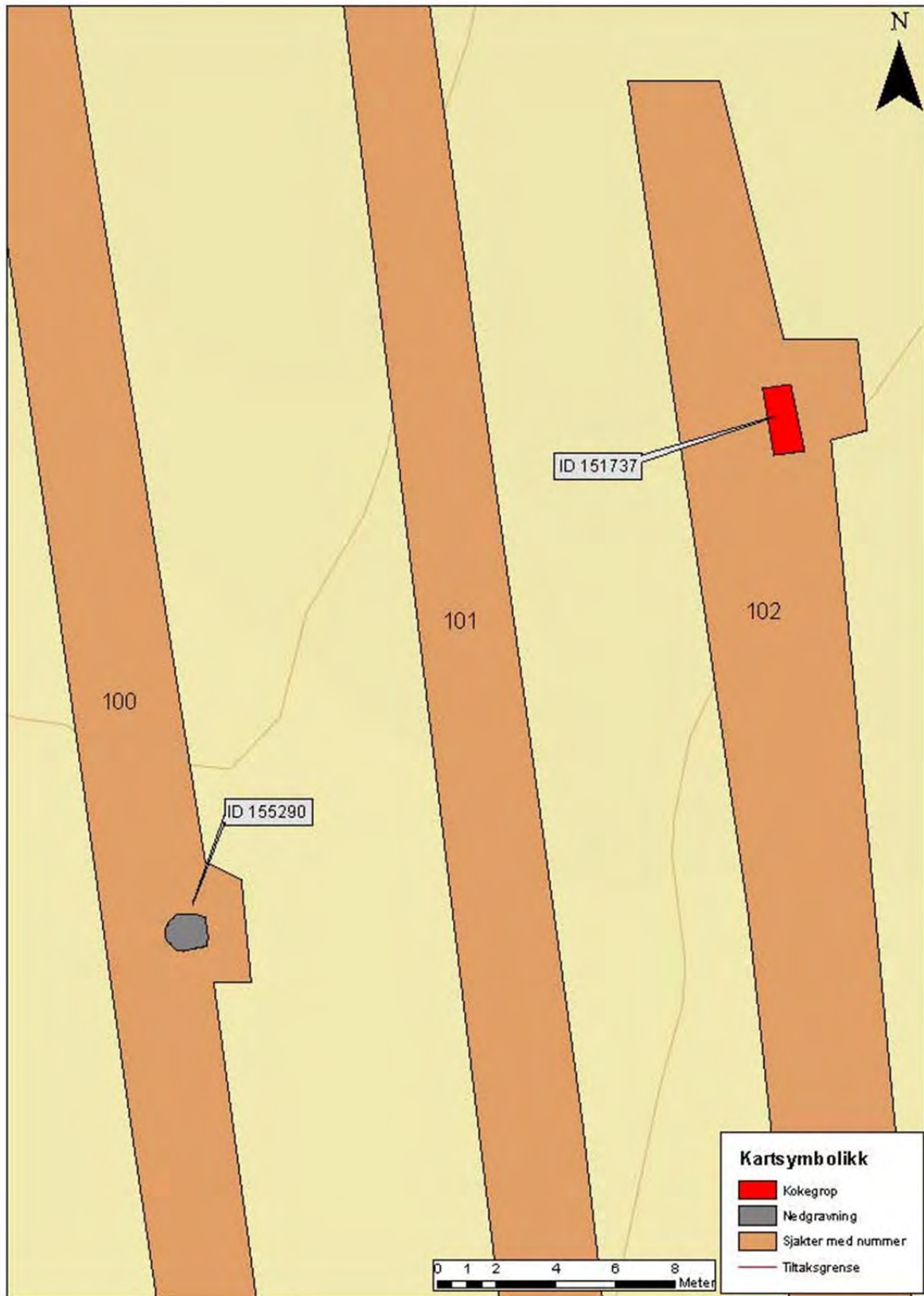
I strukturen er det ingen stein på den østre siden. Dette står i motsetning til den vestre siden hvor det ligger kompakt med steiner. Steinene er på ca. 20 cm. **Ingen av steinene er skjørbrent.**

I strukturens topplag ligger det spredt kull og jord av samme typen som er rundt strukturen. Det ble gravd et lite snitt for å utelukke at strukturen er en kokegrop. Snittet ble gravd gjennom midten, fra øst til steinene i vest.

Snittet gjennom det sandholdige jordlaget gikk 10cm ned til et underliggende hardpakket lag. Det underliggende laget består av kull og grusholdig jord.

Det ble tatt en kullprøve av strukturen. Prøven ble analysert av Beta Analytic og datert til mellom 400 -370 år f. Kr.

Olstad sør

Bilde 50: Før og etter prøvesnitt. Sett mot vest. Foto: Frank Røberg.

Konklusjonen er at strukturen ikke er en kokegrop. Steinene er ikke skjørbrent og de ligger kun på den vestre siden av strukturen. Det ble tatt en C-14-datering av kull fra strukturen som indikerer at den er fra førromersk jernalder.

Calibration of radiocarbon age to calendar years

(Variables: C13/C12=-24.3:lab. mult=1)

Laboratory number: Beta-313268

Conventional radiocarbon age: 2310±30 BP

2 Sigma calibrated result: (95% probability)

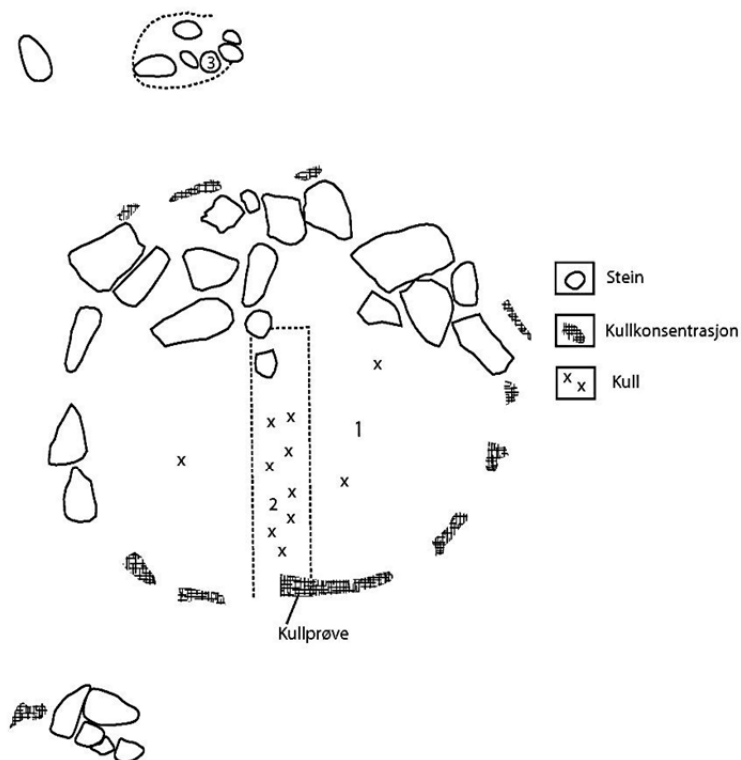
Cal BC 400 to 370 (Cal BP 2350 to 2320)

Tatt i betraktning dateringen til førromersk jernalder er det mulig at strukturen ID155290 er en type grav men tolkningen står foreløpig åpen.

Bilde 51: Strukturen etter snitting. Sett mot nord. Foto: Frank Røberg.

Tangen
 Stange kommune
 Hedmark Fylke
 Plantegning av mulig grav id.nr: 155290
 Frank Halvar N. Røberg 11.10.2011
 0 10 20 30 40 50
 cm

Det er ingen brente steiner i strukturen som er sirkulær, og omkranset av en «kullring». Det er også kullbiter spredt over hele strukturen. Kullkonsentrasjonene er ca. 10cm dype. Under sjaktingen av strukturen ble det ikke funnet steiner.

1. Massen er den samme som fantes rundt strukturen. Den består av fin, gul sand. Den er litt kompakt, men ikke hard.
2. Det ble lagd en liten sjakt i strukturen. Det er gravd ca. 10cm ned. Der kommer man til et kompakt lag fullt av kull. Det ble tatt kullprøve på dette nivået.
3. Rundt steinene er det rosa farge i sanden. Muligens på grunn av høy temperatur.

Olstad - Brenne

De gamle grensene mellom middelaldergårdene Ytre Haug, Vik og Brenne har opp igjennom tiden blitt flyttet og hvor grensene lå i middelalderen vites ikke. Kulturminnene vil derfor kun relateres til dagens eiendomsgrenser.

Automatisk fredete kulturminner på Ytre Haug

Ytre Haug, Nordre (Gnr. Bnr. 154/4)

Haug Ytre blir regnet som en navnegård ryddet innen ca. 1100 e.Kr. Etter svartedauden blir den gjenryddet i perioden 1528-77 e.Kr. (Ødegaard 2006:370).

Kullgrop ID40753 (S80)

Kullgropa ble reregistrert og kartfestet med GPS. Den ligger ca. 50 meter vest for dyrkningsflaten S72 på Andreassvea. Kullgropa er sirkulær og har høye, tydelige voller. Den er bevokst med gress, bregner, einer, småfuru og erterblomst. Mye or i det sørøstre hjørne. Gropa har vært brukt som O-post.

Mål: Ytre diameter 8,15 m. Indre diameter 5,70 m. Dybde 0,95 m.

Automatisk fredete kulturminner på Haverløkken

Haverløkken (Gnr. Bnr. 154/2)

Haverløkken var opprinnelig husmannsplass under Ytre Haug Nordre og ble skilt ut med eget gårds/bruksnummer i 1904.

Kullgrop ID50410 (S68)

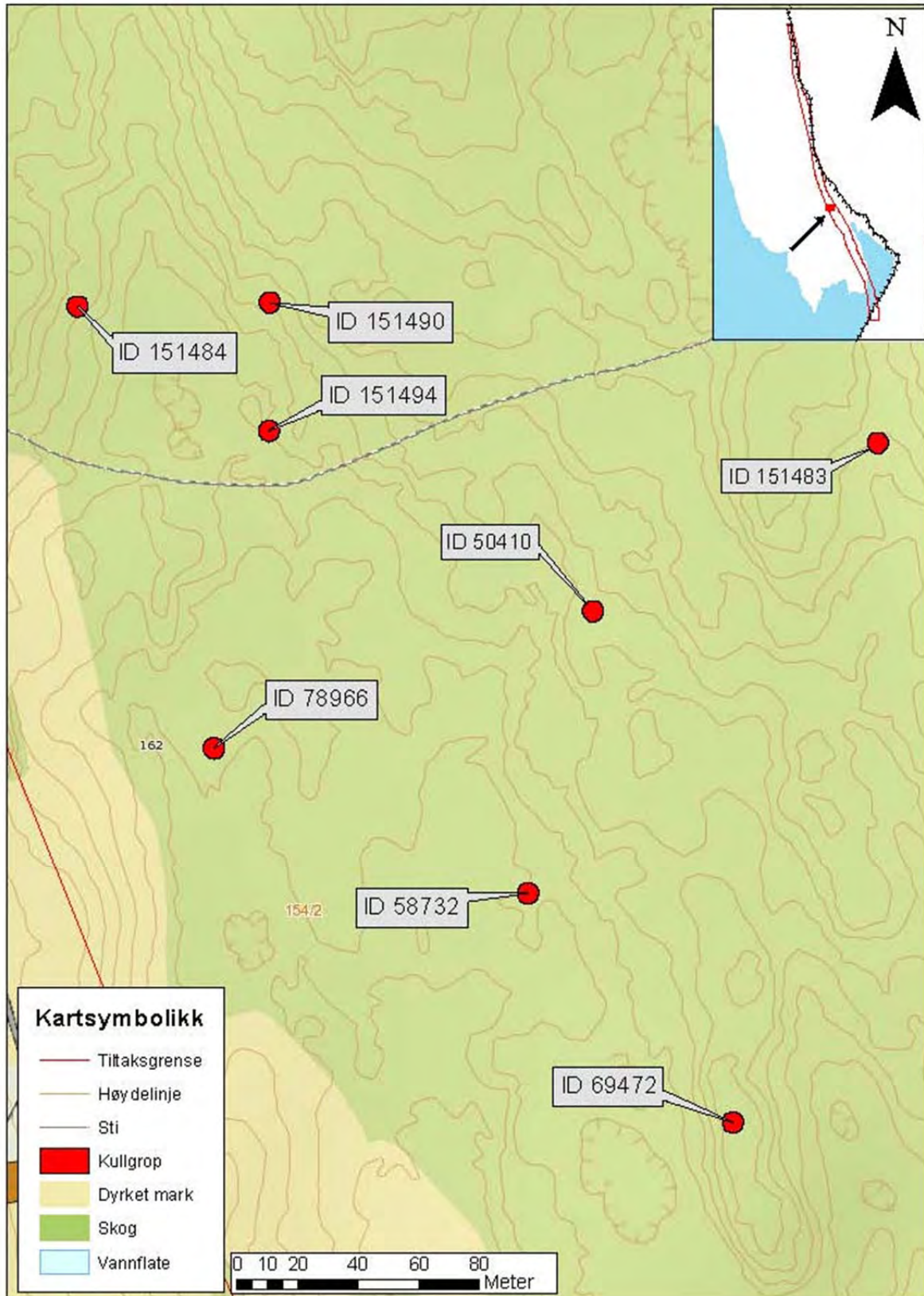
Reregistrert kullgrop kartfestet med GPS. Kullgropa er kvadratisk og har lave, men tydelige, voller. Hjørnene er avrundet. Det er et grantre på sørlig voll, tre grantrær på nordlig voll. Mål: Ytre diameter 8,30 m. Indre diameter 5,60 m. Dybde 0,60 m.

Kullgrop ID58732 (S81)

Reregistrert kullgrop kartfestet med GPS. Kullgropa er kvadratisk og har ujevne små voller. Bevokst med småbregner, gress, mose og rogn. Stubbe på søndre voll.

Mål: Ytre diameter 6,25 m. Indre diameter 4,55 m. Dybde 0,60 m.

Haverløkken

Kullgrop ID69472 (S82)

Reregistrert kullgrop og kartfestet med GPS. Kullgropa er kvadratisk og lave flate voller. Bevekst med blåbærlyng og mose. Mål: Ytre diameter 6,75m. Indre diameter 4,55 m. Dybde 0,65 m.

Kullgrop ID78966 (S98)

Reregistrert kullgrop og kartfestet med GPS. Kullgropa er noe deformert. Utydelige voller, bevekst med osp, bjørk, gress og urter. Mye bjørk i nærmeste område. Mål: Ytre diameter 7,75 m. Indre diameter 5,20 m. Dybde 0,60 m.

Automatisk fredete kulturminner på Vik med Brenne

Vik med Brenne (Gnr bnr 166/1)

(Brenne er fra 1831 under Vik.)

Navnet Brenne plasseres til middelalderen og selve gården som et høymiddelalderbruk (Ødegaard 2006:26, 132). I senmiddelalderen lå Brenne øde etter at svartedauden hadde lagt et slør av gjengroende vegetasjon over Tangen. Trolig var ingen av gårdene lengst sør på Tangen i bruk under ødetiden.

Kullgrop ID151483 (S61)

Kullgropa har rektangulær form. Ligger i skråning mot sør. Mål: Ytre diameter 8,5m nord-sør, 8m øst-vest. Indre diameter 4m. nord-sør, 2m øst-vest. Dybde 0,8m.

Kullgrop ID151484 (S79)

Kullgropa ligger i granskog, undervegetasjon av mose og gress. Den har voll i øst og vest. Mål: Ytre dia 4,8m. Indre dia 3,8m. Dybde 0,5m

Kullgrop ID151490 (S77)

Kullgropa er kvadratisk i nedgravingen. Den har voll i nordøst og sørøst. I vollen i nordøst er det en sidegrop, ca. 1 x 1m. Mål: Ytre diameter 7,7 x 5,3m. Indre diameter 3,4 x 3,3m.

Bilde 52: Kullgrop id.nr: 151490 (S77) bildet er tatt mot nordøst. Foto: Magnus Helstad.

Kullgrop ID151494 (S78)

Kullgropa er kvadratisk, det er ingen voll. Granskog og gress i undervegetasjonen. Mål: 1 x 1m. Dybde ca. 50cm.

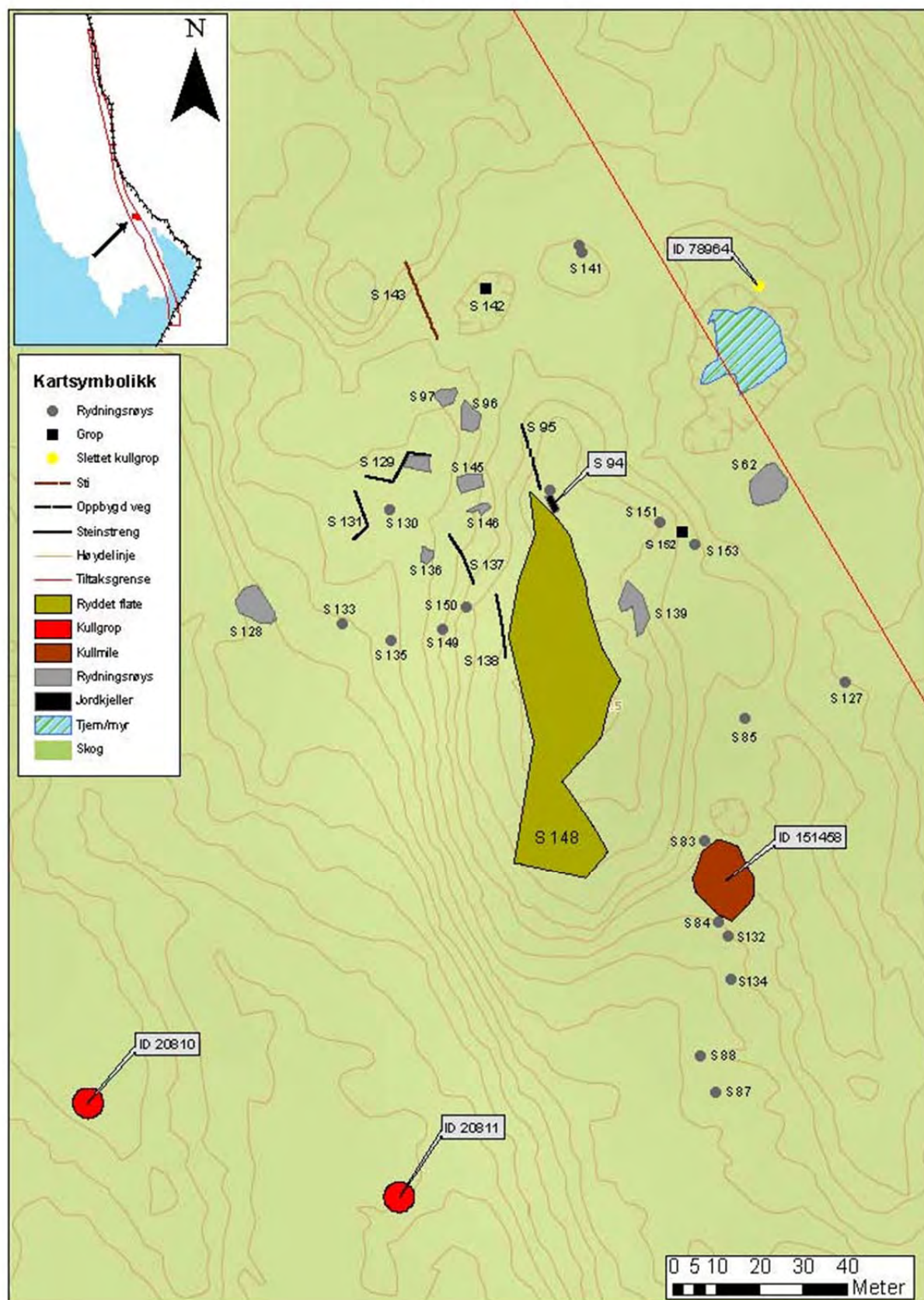
Kullgrop ID20810 (S193)

Kullgropa ble re-registrert og kartfestet med GPS. Mål: Ytre diameter 8,60m. Indre diameter 5,6 m. Dybde 1 m.

Kullgrop ID20811(S124)

Kullgropa ble re-registrert og kartfestet med GPS. Den er kvadratisk og har voller. Undervegetasjon av urter, gress, bringebær, smylebunke, rogn og hyll. Mål: Ytre diameter 6,7 m. Indre diameter 5,15 m. Dybde 0,8 m.

Lukasstua

Fra Jens Bugges avskrift av Hamarkrøniken fra 1601 heter det:

“Etter den pest som allminnelig ble kalt den sorte død finnes ennå mange minnesmerker som vitner om at der hvor nå er setermark og hele, store tømmerkoger, har fordum vært både åker og eng vel oppdyrket, hvilket røyskastene noksom bevitner.”

Gjenryddingen av ødegårdene på Hedmarken tok til noe før reformasjonen, sannsynligvis helt på slutten av 1400-tallet.

Brenne var en av gårdene i Stange som betalte halv gjengjerdsskatt i 1528. Kong Fredrik I skulle krones i Oslo og skrev i den anledning ut denne ekstraskatten. Grunnen til at Brenne betaler halv skatt var fordi den var en nylig ryddet ødegård (Ødegaard 2006:227-228).

Det må altså vurderes om røysene stammer fra ryddingen i høymiddelalderen eller eventuelt gjenryddingen før 1528. Ved matrikuleringen av Brenne i 1669 er;

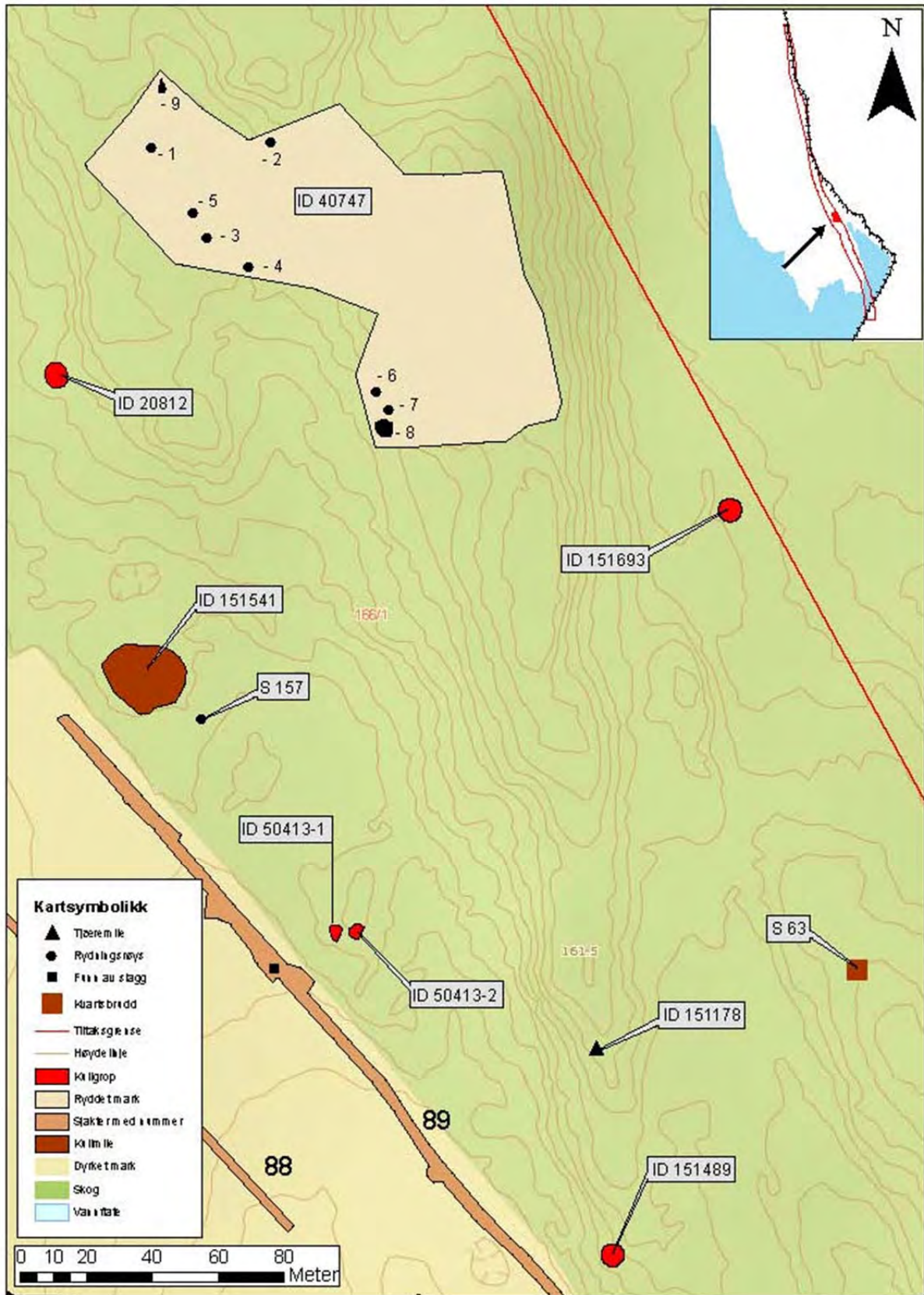
“engen ganske ringe og skren, findes intet heller til rødning” (Veflingstad 1946 Bind2:863).

På Brenne ble det i 1995 registrert 7 røyser i et røysfelt som ligger innenfor Jernbaneverkets planområde for dobbeltspor. Under det 3-årige registreringsprosjektet den gangen (1994-1996) ble det totalt registrert 3980 kulturminner i Hedmark. Beveggrunnene bak hver enkelt registrering kommer ikke alltid klart frem. For røysene ved Brennejordet foreligger kun en beskrivelse av selve røysene.

Røysene ble målt inn igjen på nytt, nå med GPS. I tillegg ble ytterligere 3 røyser og hele rydningsflaten nå registrert, målt inn, og ført sammen som en lokalitet (ID40747).

Røysene på lokaliteten ID40747 virker kompakte, de har ”satt seg” på en måte som indikerer en betydelig alder. Selve rydningsflaten strekker seg 160 meter i retning nordvest-sørøst langs toppen av høydedraget.

Brenne utmark

Bilde 53: Den røde pilen indikerer beliggenheten til rydningsrøyslokaliteten id.nr: 40747. I bakgrunnen renner Måsåbekken ned til bukta i Viksvika. Brennejordet ligger i forgrunnen og gården Brenne ligger nederst i høyre hjørne. Flyfoto er tatt mot øst.

Rydningsflaten ID40747 (S192)

Den rydda flaten strekker seg 160 meter langs høydedraget i retning sørvest.

Bilde 54: Rydningsflaten id.nr:40747 mot henholdsvis nordvest og øst. Foto: Magnus Helstad.

I øst avgrenses høyden og flaten av en bratt skråning, mot vest avgrenses den av rydningsrøysene. Det ligger også rydningsstein langs den bratte skråningen i øst. På flaten vokser det granskog, undervegetasjon av gress, mose og noen bregner. Flaten er ryddet

svært godt, ingen stein synes i overflaten. Flaten ble målt inn med utgangspunkt i rydningen, røysene og topografien.

Rydningrøysene tilhørende rydningsflaten er betegnet med hvert sitt enkeltminne nummer:

Røys ID40747-1 (S64)

Ligger i granskog nordvest og i skråning nedenfor for den rydda flaten. Røysa er bevokst med mose og bregner. Mål: Diameter 5,5 x 5,5m. Høyde 0,7m.

Røys ID40747-2 (S65)

Det står et grantre i røysa som er delvis dekket av mose og gauksyre.

Mål: Diameter 4 x 3m. Høyde 0,6m.

Bilde 55: Til venstre: S65 mot vest. Til høyre: S64 sett mot sør. Foto: Magnus Helstad.

Røys ID40747-3 (S66)

Røysa er overgrodd av mose og buskvekster.

Diameter ca. 5 x 5m. Høyde 0,5m.

Røys ID40747-4 (S67)

Røysa er sirkulær og ligger i helling mot vest. Det står grantrær i den mosekledd røysa.

Mål: Diameter 5m.

Bilde 56: Foto av røys id.nr:40747 – 4 sett mot øst. Foto: Magnus Helstad.

Røys ID40747-5 (S122)

Røysa er av samme karakter som de andre røysene på feltet.

Røys ID40747-6 (S91)

Rydningrøysa ligger på samme høyde som røysene lenger nord, med samme type vegetasjon.

Mål: Diameter 4,9m.

Røys ID40747-7 (S92)

Rydningrøysa ligger i skråning mot vest.

Mål: 5 x 5m, i flukt med terrenget.

Røys ID40747-8 (S208)

Røysa er av samme karakter som de andre røysene på feltet.

Røys ID40747-9 (S210)

Røysa er av samme karakter som de andre røysene på feltet.

Det er vanskelig å anslå alderen på røysene og rydningsflaten ID40747. Tatt i betraktning de historiske opplysningene kommer tvilen rydningsfeltet til gode og det står fortsatt registrert som et automatisk fredet kulturminne.

Kullgroper og tjæremile i utmarka rundt Brennejordet

Kullgrop ID78965 (S191)

Re-registrert kullgrop som ble kartfestet med GPS. Kullgropa er kvadratisk og bevokst med gress, rogn, hegg, blåveis, mose, blåklokker og div. urter.

Mål: Ytre diameter 8,10 m. Indre diameter 6,30 m. Dybde 0,75 m.

Kullgrop ID20812 (S123)

Re-registrert kullgrop som ble kartfestet med GPS. Kullgropa er sirkulær med tydelige voller. I bra skikk. Gauksyre, småbregne, hvitveis, blåveis og 5 andre urter. Blåbær, rogn, hyll og mose.

Mål: Ytre diameter 11,0 m. Indre diameter 6,90 m. Dybde 0,85 m.

Kullgroper ID50413-1 -2 (S154 og S155)

Reregistrerte kullgroper som ble kartfestet med GPS.

KullgropID50413-1

Vestre grop er dyp med lave, men tydelige voller. Mål: Ytre diameter 9,0 m. Indre diameter 6,5 m. dybde 0,85.

KullgropID50413-2

Østre grop har antydning til kvadratisk form. Den er grunn med lave voller. Jordboret indikerer at det er et 15cm tykt lag med humusholdig jord over et 15cm tykt kull-lag. Kullgropene ligger på en liten kul i et gjenvoksende hogstfelt. Mål: Ytre diameter 7,90 m. Indre diameter 5,80m, Dybde 0,45m.

Tjæremile ID151178 (S93)

Tjæremila er plassert på høydedraget i knekken ned mot vest.

Mål: Indre diameter 4,7 x 6m. Ytre diameter 9m – med voller i sør og nord. Dybde 0,95m. Tapperenne 2m.

Kullgrop ID151489 (S126)

Kullgropa ligger i helling mot vest, 10m meter øst for Brennejordet. Den ligger lengst sør på stor hogstflate som strekker seg i retning nord-sør, øst for Brennejordet. Undervegetasjon gjør det noe vanskelig å få øye på kullgropa. . Den har ujevn form.

Mål: Indre diameter 4,5x4,5 meter. I vest er det en 1 meter bred voll.

Kullgrop ID151693 (102)

Kullgropa ligger på flate nedenfor åsrygg i vest. Granskog, undervegetasjon av mose.

Mål: Diameter 2 x 2m, ingen voll. Dybde 0,4m.

Kokegrop ID155280 (S180)

Kokegropa ble avdekket under sjakting på Brennejordet, i sørvendt skråning oppå berg. Den synes som en oval struktur med skjørbrent stein og ligger i en mindre fordypning i berget. Det er brun/orange silt rundt strukturen. Mål 50 x 80cm.

Det ble gjort en C14-datering av kokegropa som indikerer at den er fra romersk jernalder:

Calibration of radiocarbon age to calendar years

(Variables: C13/C12=-24.4:lab. mult=1)

Laboratory number: Beta-313271

Conventional radiocarbon age: 1660±30 BP

2 Sigma calibrated results: (95% probability)

Cal AD 260 to 270 (Cal BP 1690 to 1680) and

Cal AD 330 to 430 (Cal BP 1620 to 1520)

Bilde 57: Kokegrop id.nr: 155280, sett mot nord. Foto: Magnus Helstad.

Automatisk fredete kulturminner på Vestgård

Vestgård (Gnr bnr 159/4)

Kjernsveen, bnr. 4 og Vestgård, bnr. 5 er før 1886 utskilt fra ytre Helset og kalles tilsammen Vestgård.

Under sjakting på Vestgård ble det avdekket en bronsealderlokalitet ID151634 som har ligget langs bredden av Brenntjennet og en aktivitetsflate fra middelalderen ID155281 noe nærmere gården.

Aktivitetsflate ID155281 (S184)

Under sjakting ble det avdekket en avlang struktur i undergrunnen bestående av slagg og kullbiter. Strukturen ligger under 35cm med matjord på åker tilhørende Vestgård. Undergrunnen for øvrig består av grå leire. Strukturen ble avdekket i sjakt 68 på en svakt hellende flate ned mot sør. Det tidligere metallstøperiet ligger på andre siden av bekken, 40 meter mot sørvest. I følge grunneier har det ikke vært noen aktivitet fra metallstøperiet på åkeren der strukturen ligger. Strukturen kan være rester av en gårdssmie. Det ble tatt en C14-datering av kullet. Dateringen kullet på kullet er 1400-1440 e.Kr.

Mål: 0,8m på det bredeste og 2m lang.

Calibration of radiocarbon age to calendar years

(Variables: C13/C12=-28.1:lab. mult=1)

Laboratory number: Beta-313264

Conventional radiocarbon age: 500±30 BP

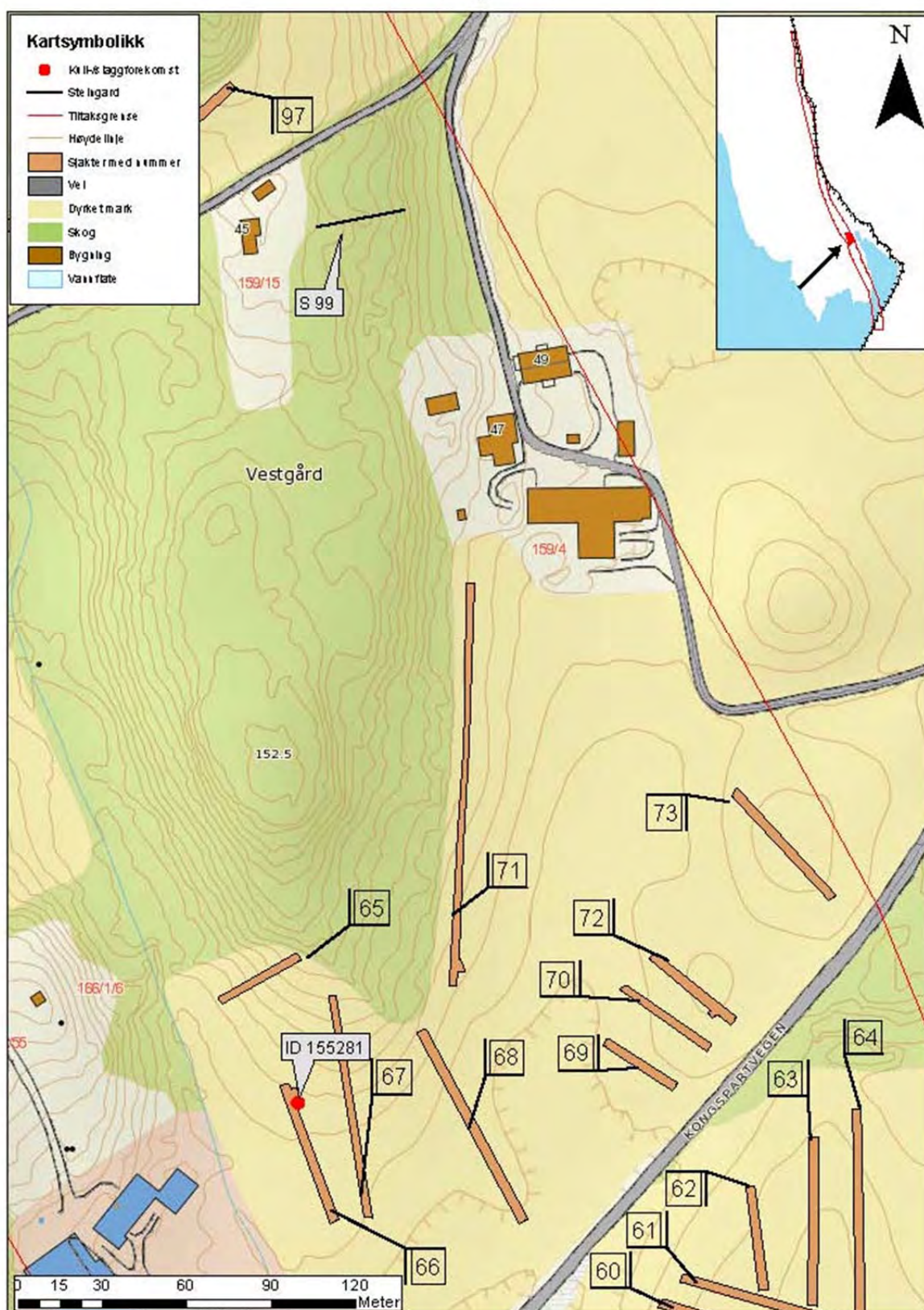
2 Sigma calibrated result: (95% probability)

Cal AD 1400 to 1440 (Cal BP 540 to 510)

Bilde 58. Aktivitetsflate, id.nr: 155281 sett mot vest. Foto: Magnus Helstad.

Vestgård

Brenntjennet

I 1964 fant bonden på Kongsparten, Bjarne Enger, en stokkebåt i myra ved Brenntjennet. Funnet ble gjort under grøfting etter at Brenntjennet var senket. Stokkebåten fikk sin endelige havn på Hedmarksmuseets lager på Domkirkeodden i Hamar. Der ble den lagt til konservering i polyetylenglykol (PEG), en vannløselig voks som erstatter vannet i trecellene. Konserveringsmetoden gjør treverket uegnet til radiokarbondatering (C14). De nye registreringsfunnene i Brenntjennet i 2011 har skapt ny interesse for stokkebåten. Som man ser på bildet nedenfor kan det bli en utfordring å bore ut en sekvens med årringer.

Bilde 59: Bjarne Enger med stokkebåten og en klasse fra Tangen skole.

Det er funnet et stort antall stokkebåter i Norge, men bare et begrenset antall er datert. I Haukasmyra i Stange er det funnet en stokkebåt som er datert til 730-890 e. Kr.

Majoriteten av stokkebåtene stammer fra middelalderen og senere, noen ble brukt helt inn på 1900-tallet. Den eldste av de daterte båtene, fra Sørums i Akershus, stammer fra 200-100 år f. Kr.

Bilde 60: Brenntjennet sett mot syd. Pilen indikerer hvor stokkebåten ble funnet, like til høyre for den hvite pumpemaskinen. På høyden i bakgrunnen ligger gården Kongsparten. Foto: Magnus Helstad.

Fylkeskommunens sjakting indikerer, i tillegg til stokkebåten, at myra Brenntjennet har vært en liten innsjø. Navnet er i seg selv betegnende. På det tidspunktet en flintskraper ble lagt igjen ved bredden, i yngre bronsealder, var innsjøen 700 meter lang i retning nord-sør og opptil 250 meter bred i retning øst-vest. Siden den gang har vannstanden både steget og sunket, og til slutt blitt den myra man kan se i dag. I ett lite parti midt i den skogbevokste delen er det fremdeles åpent vann.

Går man over den nordlige skogbevokste delen av myra kan man kjenne at hvert skritt får torvlaget til å gynge som en skorpe på vannet. Som guttunge arbeidet Svein Dons (70år) med hest på Brenntjennets sørlige oppdyrkede del. Det hendte seg at hesten forsvant rett i gjennom bakken med bare gampehodet halsende over torva (pers. meddelelse 2011).

Bilde 61: Sjakta lengst nordøst på den oppdyrkede delen av Brenntjennet betegner forholdene i undergrunnen. Foto: Magnus Helstad.

Arbeidsforholdene på Brenntjennet ble ikke lettere med all flom og nedbør som rammet Tangen i feltsesongen 2011. Det var uaktuelt å sjakte innover mot midten av Brenntjennet der stokkebåten ble funnet. Gravemaskinene ville raskt ha satt seg fast. Funnområdet ble i 1964 for øvrig forstyrret av grøftingen. I 2004 ble den delen av Brenntjennet som tilhører gården Kongsparten (158/1) igjen grøftet etter mange år med uttreksproblemer for drens vannet. Det ble bygd pumpe stasjon og lagt 5000 meter med grøfterør. Dreneringsrørene ligger med 7 meters mellomrom. Fotografier fra grøftingen i 2004 indikerer at potensielle arkeologiske lokaliteter må være kraftig forstyrret eller ødelagt. I følge grunneier på Kongsparten, Trond Enger, ble det under den tidligere grøftingen observert flere garnfløter av treverk rett i nærheten av stokkebåten.

Den østre delen av det oppdyrkede Brenntjennet, tilhørende gården Helset (159/1), har tilsynelatende ikke vært gjennom en tilsvarende grøfting. Bildet over viser dog hvor vanskelig det var å sjakte her.

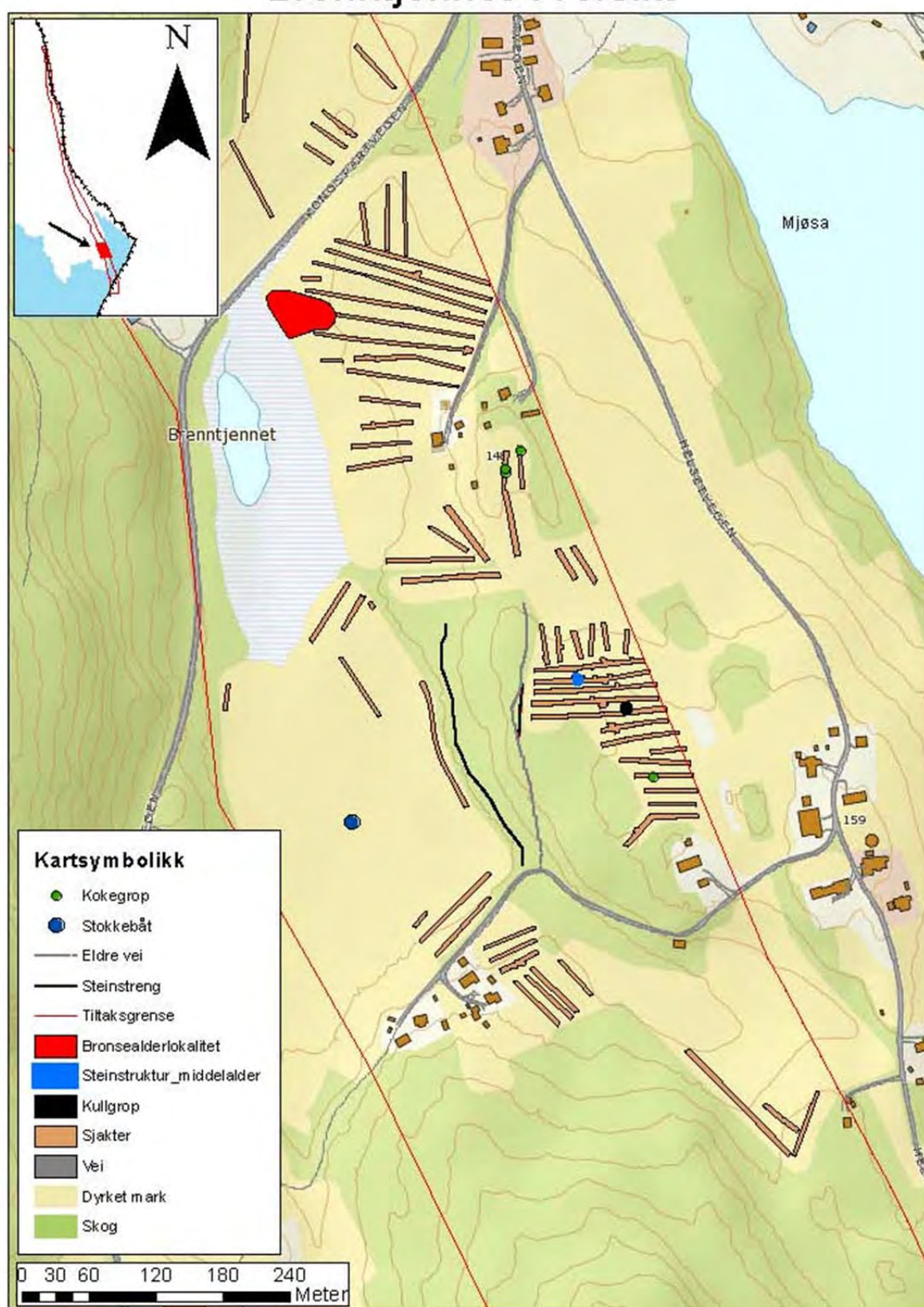

Bilde 62: Foto til venstre er tatt mot nordøst: Åkeren til Vestgård (159/4) ligger nordøst for Brenntjennet. I åkerknekkene ned mot myra ligger bronsealderlokaliteten id.nr: 151634. Tangen kirke kan skimtes i horisonten i bakgrunnen. Foto til høyre er tatt mot øst: Den nordlige delen av Brenntjennet bestående av skog og myr. Foto: Magnus Helstad.

Bilde 63: Den oppdyrkede sørlige delen av Brenntjennet er delt mellom gårdene Kongsparten (158/1) og Helset (159/1). Helset ligger på høydedraget over Brenntjennet til venstre i bildet. Mellom dette høydedraget og den bakenforliggende åskammen bukker Mjøsa seg inn i Tangenvika. Foto er tatt mot sørøst. Foto: Magnus Helstad.

Brenntjennet oversikt

Bronsealderlokalitet ID151634 (S160)

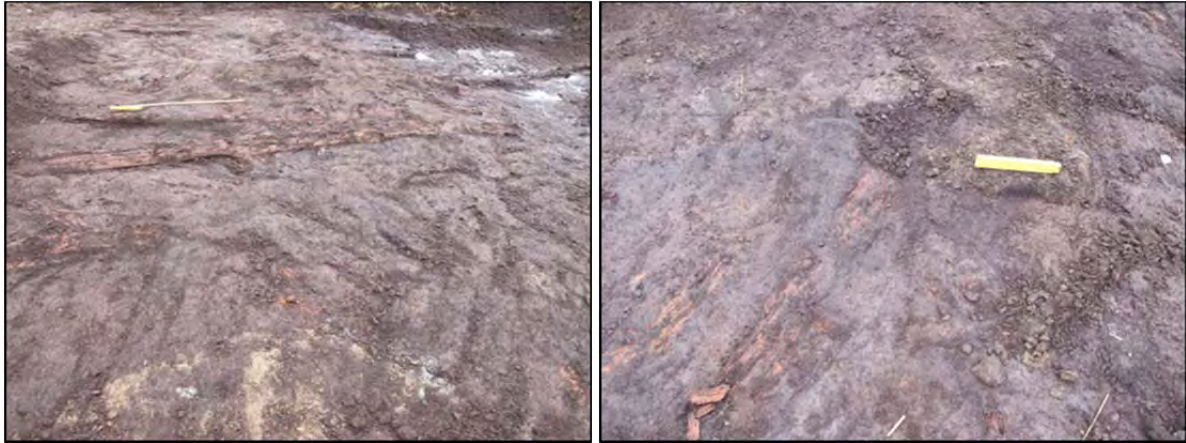
Bilde 64: Bronsealderlokalitet avdekket under sjaktning på åker tilhørende Vestgård. Foto: Magnus Helstad.

Sjakt nr.45 ble påbegynt i øst og gikk over den store åkerflaten på Vestgård. Undergrunnen består av hardpakket leire. I vestre ende av sjakt nr. 45 ble det sjaktet ned den lille skråningen mot myra.

Bilde 65: Sjakt 45. Til venstre: østre ende mot vest. Til høyre: Vestre ende mot vest. Foto: Magnus Helstad.

Nede ved myrflaten ble matjorda fjernet ned til leirelaget. Ved nærmere undersøkelse viste det seg at det lå noen morkne trestammer under et myrjordlag under selve leirelaget.

Bilde 66: Mørke trestammer i myrjorda, stokkene lengst øst er dekket av et lag med leire. Foto: Magnus Helstad.

Bilde 67: Under den tilsynelatende uforstyrrede leirgrunnen ligger det et lag med myrjord over en trestamme. Foto: Magnus Helstad.

Grunneier har opplyst at tilsvarende trestammer ligger på kryss og tvers overalt i myrene der trærne har falt naturlig. I enden av sjakt 45 lå det derimot to trestammer i samme retning ved siden av hverandre. Det er ikke unaturlig på et sted der det har stått flere trær, men ga likevel grunnlag for nærmere undersøkelse.

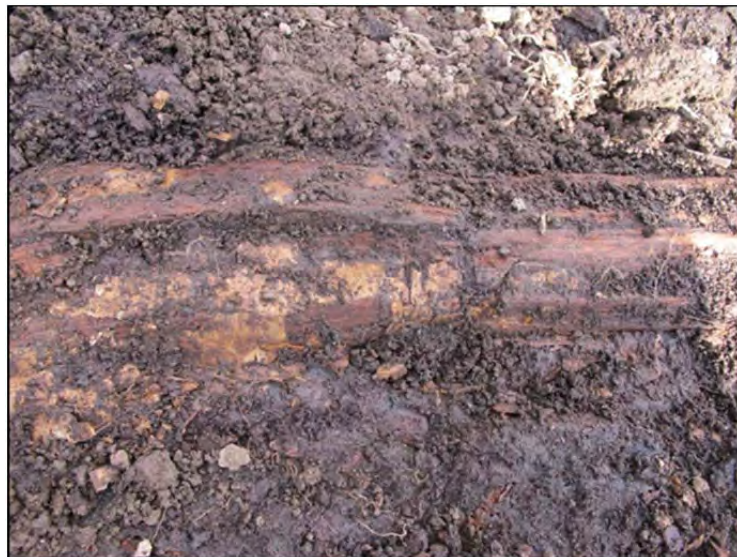
Leirelaget over stokkene ble avdekket. Det var opptil 10cm tykt inn mot skråningen i øst mens det avtok og ble tynnere mot myra i vest.

Bilde 68: Sjakt 45 ble utvidet, leirelaget fjernet, og stokker og trebiter ble rensset frem. Foto: Magnus Helstad.

De mindre stakkene sørvest for de lange stakkene lå ikke under leire. Disse stakkene lå under et blandingslag på 15-20cm der matjord går over i myrjord. Forsøk med jordbor ved stakkene viste at det er et 70cm tykt lag med myrjord under stakkene. Under dette myrjordlaget ligger det kvikkleire.

Det ble tatt ut en dateringsprøve fra en av de lange stakkene. Snittet fra uttaket viste at stakkene er svært porøse. Stokken som ble datert var 3-4cm tykk i snittflaten. Bredden var 17 cm. Det var stedvis noe bevart bark som indikerer at det her dreier seg om en type løvtre.

Bilde 69: Bevart bark på en liten stakk viser at det er et løvtre, kanskje bjørk. Foto: Magnus Helstad.

Det var ikke mulig å se noen bearbeidingsspor på trestakkene som ble rensset frem i plan. På de lange stakkene kunne det synes som bare den indre veden er bevart. Skjære- og huggmerker kan ha forsvunnet med den biologiske nedbrytningsprosessen. Det kan derfor ikke med sikkerhet fastslås at de horisontale stakkene er rester av menneskelig aktivitet.

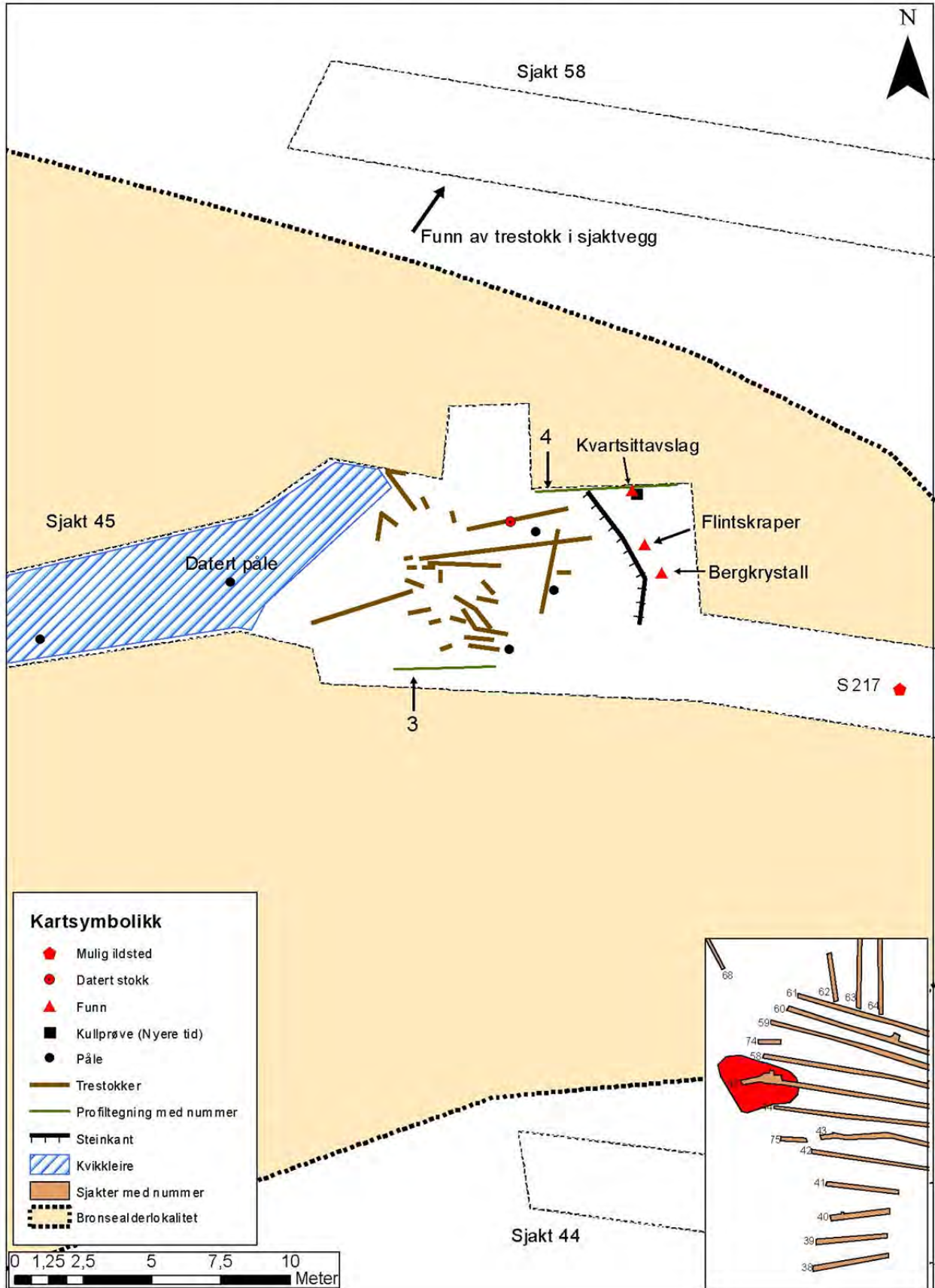

Bilde 70: Lokalteten sett ovenfra, mot nord. Foto: Magnus Helstad.

Bilde 71: På platået med steinrekka i forkant ble det under opprensing funnet en skraper i flint, et avslag i kvartsitt, samt en bit bergkrystall som sannsynligvis også er avfall etter menneskelig aktivitet. Foto mot vest: Magnus Helstad.

Bronsealderlokalitet ID 151634

I myrjorda lenger vest ble det registrert flere “biter” med oppfliset treverk. Dette ble tolket til å være påler som går vertikalt ned i undergrunnen. Pålene er banket ned blant trestokkene. For å bevare lokaliteten best mulig ble det ikke rensset dypere ned enn til de horisontale stokkene. På dette nivået ble 5 oppflisete biter tolket til å være toppen av påler. Det synes som det var enda flere påler i myrjordlaget, vi avsto derimot dypere rensing for å bevare mest mulig biologisk materiale. For å fastslå at det virkelig var snakk om påler var det likevel nødvendig å undersøke et par stykker.

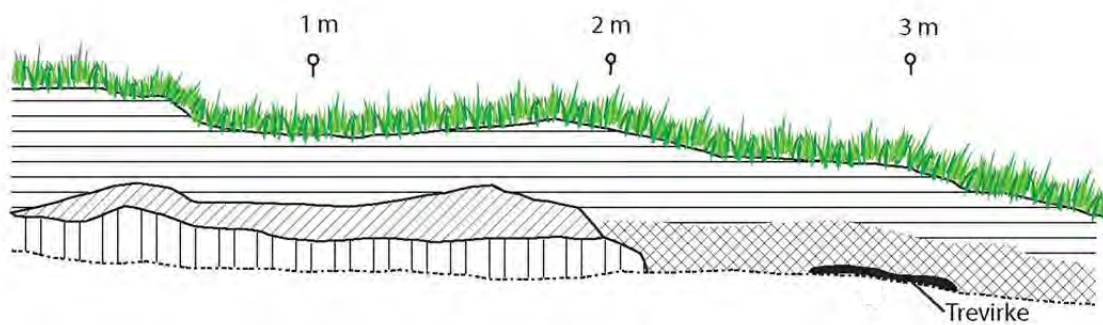
Bilde 72: Det oppflisete treverket er sannsynligvis toppen av en påle, bare få centimeter unna stokken i bakgrunnen. Foto: Magnus Helstad.

Profiltegning nr. 3
Bronsealderlokalitet Id.nr:151634
Sjakt 45
Hedmark Fylkeskommune
Kristine Andreassen 05.10.2011

0 20 40 60 80 100
cm

- Matjord
- Grå leire. Det sees som et tydelig lag i profil, men blir borte midt i sjakteveggen. Noe mindre stein i leira.
- Feit, mørkebrun nesten svart myrjord. Stopper brått i sjakta.
- Mulig overgang mellom matjord og myrjord. Veldig homogen masse, vanskelig å tyde noe klart skille.

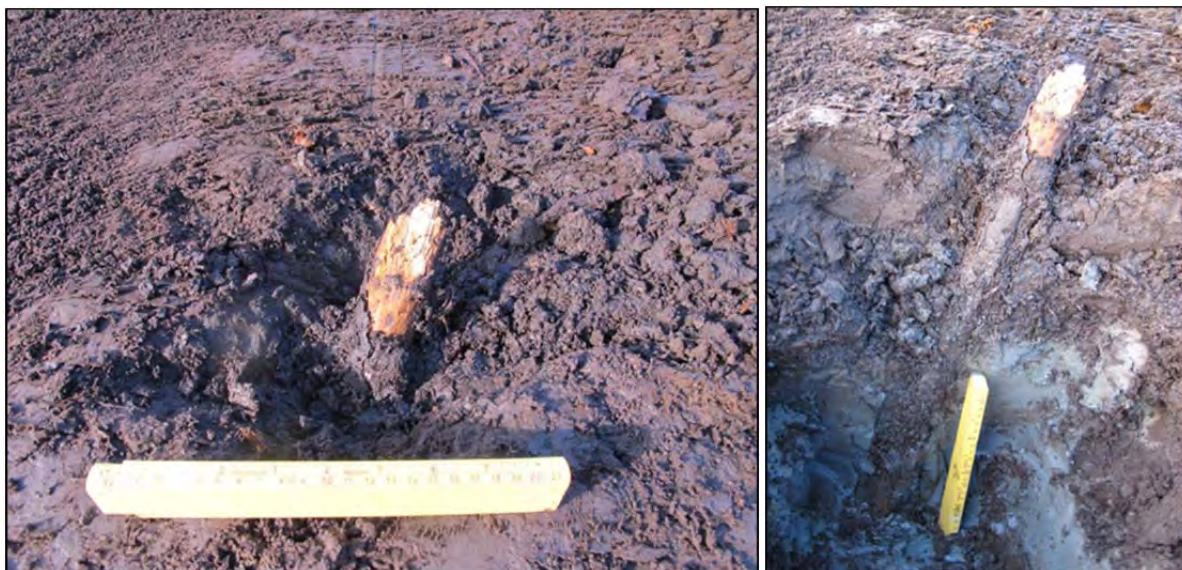
Testet med jordbor øst for sjakt; 70cm med myrjord, o g minimum 20cm med blåleire. Jordbor vest for sjakt: blåleire hele veien.

Bilde 73: Kristine Andreassen måler inn lokaliteten med GPS. I bakgrunnen ligger gården Vestgård.
Foto: Magnus Helstad.

Bilde 74: Toppen av en påle stikker opp av myrjorda. Foto: Magnus Helstad.

Bilde 75: Fremrensing av treverket bekrefter at det er en påle. Foto: Magnus Helstad.

Bilde 76: Påle tatt inn til datering. Foto: Magnus Helstad.

Den første pålen som ble undersøkt stod gjennom myrjorda og videre ca. 30cm ned i kvikkleira. Det lyse bruddet i overkant tydet på at pålen var forholdsvis moderne. Åkeren hadde tidligere vært et beite og det kunne tenkes at gjerdestolper var satt opp ved myra. At pålen stod så langt ned i undergrunnen virket likevel merkelig. Pålen ble tatt opp og det ble konstatert at den var spisset med et verktøy.

Den andre pålen som ble undersøkt på åkeren ned mot myrkanten stakk minst 1,5 meter ned i kvikkleira. Det var under de rådende forhold ikke forsvarlig å gå til bunns med denne. Kvikkleira stod godt over støvlekantene og med vakuums kraft sugde den til seg arkeologens mannebein. Det kunne likevel konstateres at dette sannsynligvis er en påle og ikke en tilfeldig trestamme som står vertikalt ned i kvikkleira.

Bilde 77: Til venstre: Påle i kvikkleire nært myra. Til høyre: Samme påle med stikkstang på 1m.
Foto: Magnus Helstad.

Bilde 78: For å forhindre at treverket tørket ut dekket man det med vegduk som stadig ble fuktet.
Foto: Magnus Helstad.

Det ble gravd en profil fra platået ned mot myrjorda og selve platået ble rensset opp. På platået ble det under opprensing funnet en skraper og en liten bit slått bergkrystall. I matjordslaget over platået ved skraperen ble det funnet flere bein som man ved sjaktingen først antok var moderne. En del av disse ble likevel tatt inn. Tar man dateringen av pålen med i betrakningen kan det ikke utelukkes at disse beinene kan være av samme alder. Et bein ble sendt til datering men inneholdt for mye C-13 til at det kunne gi noe sikkert resultat.

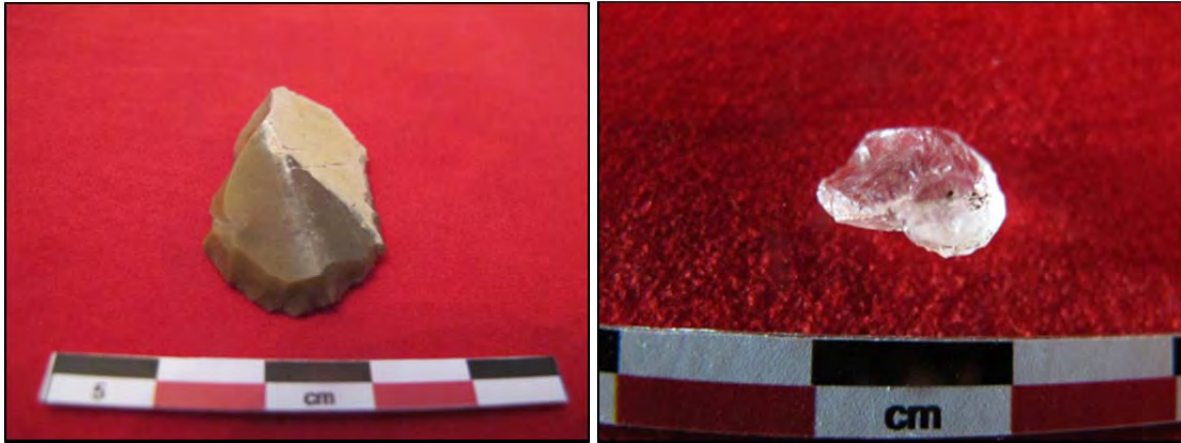
Bilde 79: Platået med profil ned mot myrjordslaget. Det mørke partiet nede til venstre i profilen er sand som trolig har blitt vasket inn med datidens strandlinje. Foto: Magnus Helstad.

Bilde 80: Bein funnet under sjakting på platået helt ned mot leirelaget. Foto: Magnus Helstad.

Skraperen lå på platået i overkanten av et lag med sand, grus og humusholdig jord som dekker over en rekke med større steiner. Fra steinenes overflate og ned til underliggende bakkenivå er det ca. 40cm. Steinene ligger på rekke i retning nord-sør og det ble avdekket 2,3m av steinplatået i retning nord-sør.

Bergkrystallen lå ca. 1 meter sør for skraperen, på samme nivå, i overkanten av det samme laget.

Bilde 81: Til venstre: Skraperen har cortex, diagonalt fra retusj mot bakre del. Flinten har lysebrune fargenyanser, en patina som kanskje har kommet med myrjorda. Til høyre: Bergkrystallbiten fremstår som en splint på ikke mer enn 1cm i diameter. Foto: Magnus Helstad.

Den ene steinen i platået fikk en vipp med grabben som førte til at den ble skråstilt. Denne steinen ble etter dokumentasjonen presset ned med grabben til opprinnelig posisjon. "Rekonstruksjonen" ble gjort med tanke på å forhindre at ploegen eventuelt skulle flytte videre på steinen og medførte ikke noen større forstyrrelse av lokaliteten.

Leirelaget over skraperen og stukkene nedenfor indikerer at Brenntjennet har hatt varierende strandlinje. Vannstanden kan ha gått over lokaliteten etter at den var i bruk. I så fall er lokaliteten antageligvis noe forstyrret av vannmassene som har gått innover og deretter trukket seg tilbake. Leira har blitt liggende igjen som et lokk og bevart det biologiske materialet. Etter dette har myra vokst av flere grunner. For det første har det kaldere været i yngre jernalder vært myrdannende. Senere har de menneskelige faktorene trådt inn. Det har blitt grøftet og drenert og til sist har tilsiget av gjødsel gjort tjernet eutrof.

For å avgjøre hvorvidt flintskraperen oppe på platået var et løsfunn ble det gravd en liten sjakt 10cm under leirelaget. Bildet under viser stripen med det lyse leirelaget og det mørkere underliggende laget. Et avslag av kvartsitt ble funnet der hvor tomrestokken står plassert. Dette betyr at avslaget, samt skraperen og bergkrystallbiten, ikke kan regnes som løsfunn. De lå under et lag som er uforstyrret av pløying eller annen moderne aktivitet.

Bilde 82: Profilvegg mot nord, det lyse leirelaget går som en stripe over det funnførende laget.
Foto: Frank Røberg.

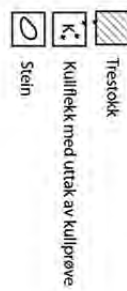
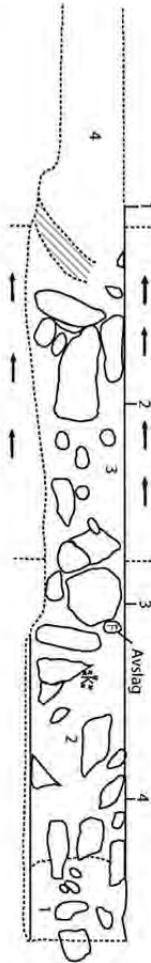

Bilde 83: Kvartsittavslag funnet in situ. Foto: Magnus Helstad.

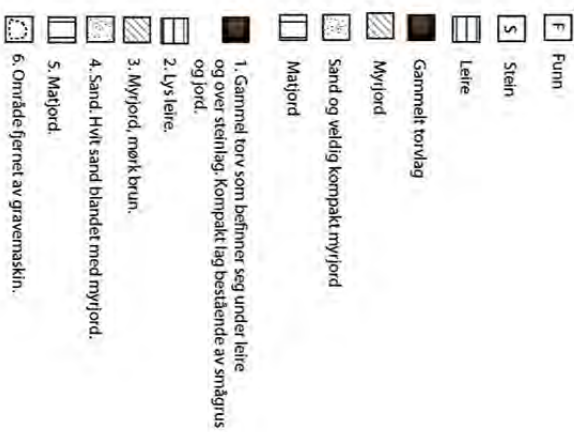
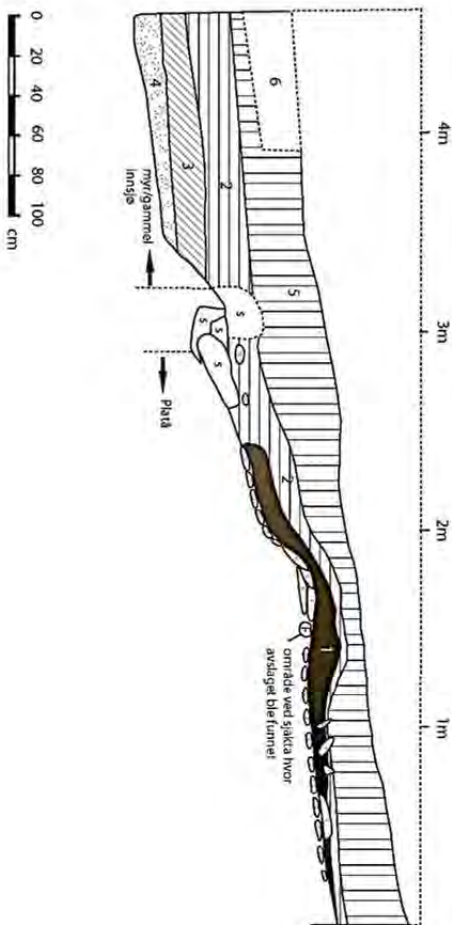
Bilde 84: Profilvegg mot nord og nordvest. Foto: Frank Røberg.

Tangen
Hedmark Fylke
Plantegning av sjakt inntil profil nr. 4
Bronsealder lokalitet id nr: 151634
Plantegning av sjakta ved den nordre profilen ved bronsealderlokalitet i sjakt 45.
Frank Halvar N. Røberg 07.10.2011

1. Gulfarvet område pga gul, porøs stein.
2. Sandmasse mellom steinene. Den består av sandaktig gråbrun jord.
3. Område med en konsentrasjon av større steiner. Her er det bratt ned. Det er et skille mellom området i topp (platå) og området ved myra.
4. Det som har vært begynnelsen på myr/finnsjø. Det består av fin hvit sand blandet med gammel myrmasse.

Profiltegning nr. 4, nordre profil av bronsealder lokaliteten i sjakt 45.
Frank Halvar N. Røberg 10.10.2011
1:20

Bilde 85: Ildsted/kokegrop S217 før og etter snitt. Foto i plan mot nord og foto av profil mot øst.
Foto: Magnus Helstad.

Etter at sjaktene på Vestgård var gjenfylt ble det foretatt en nøye åkervandring over alle sjaktene. Regnet hadde på dette tidspunkt "vasket" overflaten av de gjenfylte massene. Det ble ikke påvist noen førreformatoriske løsfunn.

Bilde 86: Åkeren på Vestgård, bronsealderlokaliteten ligger der skogen stikker ut i venstre billedkant. Foto: Magnus Helstad.

På det tidligere beitet som ligger øst for Brenntjennet ble det gravd 11 prøvestikk på egnede flater i hellingen. Dette ble gjort med henblikk på stokkebåten som ble funnet forholdsvis langt sør i Brenntjennet i 1964. Det ble ikke gjort noen funn i prøvestikkene.

Nærmere undersøkelser med dateringer

Pålen som ble gravd frem under registreringen lå vest og nedenfor platået hvor skraperen ble funnet. Den stakk 30 cm gjennom myrjord og 30cm ned i marinleire. Over myrjorda ligger det et matjordslag på ca. 20cm.

Pålens mål: Lengde: 62cm., omkrets: 15cm.

De øverste 10cm av pålen er noe oppfliset og ender i et brudd. Her var treverket lyst og det virker som bruddet var ferskt (gjort med grabben).

Pålen er kuttet fra 2 sider og det er to snittflater på hver av sidene. Snittflatene er glatte og må være gjort med et skarpt redskap. Selve snittflatene er 4-5cm lange fra spiss og opp. Tar man dateringen i betraktning har pålen blitt spisset med en flintøks, bronsecelt eller tilsvarende verktøy. Det ser ut som den ytterste spissen ble brutt av eller ødelagt når pålen ble banket ned i undergrunnen. Det er bark, men den delen av treverket som har stått i leira er svært godt bevart. Pålen har en liten naturlig sving og et par kvistknopper på 0,5cm stikker ut av siden.

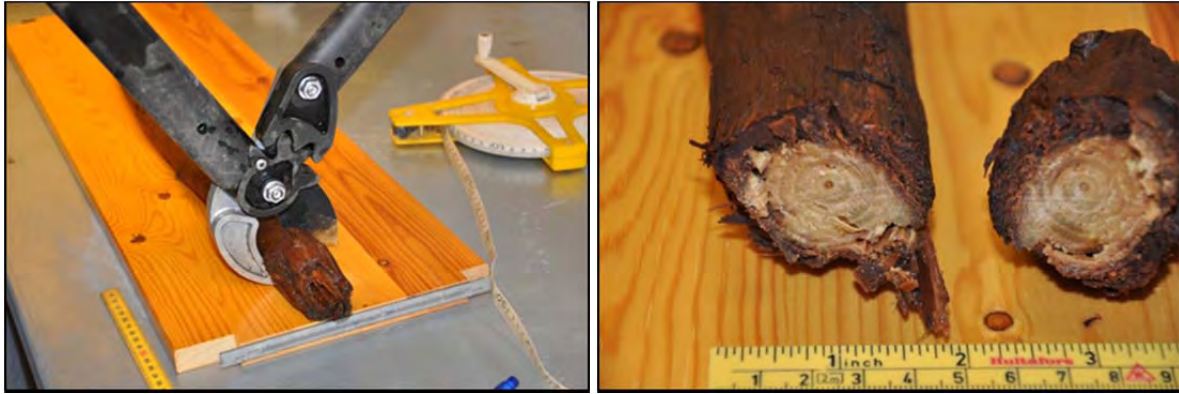
Det ble tatt C-14-datering av pålen. De 10 øverste centimeterne ved bruddet ble sendt inn for datering.

Bilde 87: Snittflate på pålen. Foto: Magnus Helstad.

Bilde 88: Snittflate og lengde på pålen. Foto: Magnus Helstad.

Bilde 89: Bit av pålen sendt inn til datering. Treverket er bemerkelsesverdig godt bevart. Foto: Kristine Andreassen.

Pålen ble datert og kalibrert til 840-790 før Kristus:

Calibration of radiocarbon age to calendar years

(Variables: C13/C12=-26.4:lab. mult=1)

Laboratory number: Beta-313262

Conventional radiocarbon age: 2650±30 BP

2 Sigma calibrated result: (95% probability)

Cal BC 840 to 790 (Cal BP 2780 to 2740)

Den horisontalt liggende stokken ble datert og kalibrert til 1290-1060 f. Kr:

Calibration of radiocarbon age to calendar years

(Variables: C13/C12=-27.6:lab. mult=1)

Laboratory number: Beta-307682

Conventional radiocarbon age: 2960±30 BP

2 Sigma calibrated results: (95% probability)

Cal BC 1290 to 1280 (Cal BP 3240 to 3230) and

Cal BC 1270 to 1110 (Cal BP 3220 to 3060) and

Cal BC 1100 to 1080 (Cal BP 3050 to 3030) and

Cal BC 1060 to 1060 (Cal BP 3010 to 3000)

Dateringene indikerer at stokken kan være 220-500 år eldre enn pålen. Man må ta høyde for at stokkens egenalder er høyere enn pålens egenalder. Det er derfor ikke umulig at de horisontalt liggende trestokkene kan være en del av den samme konstruksjonen som pålene. De 3 pålene nærmest skrapperplataet står ikke mer en 10cm fra trestokkene. Da konstruksjonen kollapset kan delene ha sklidd fra hverandre. Det må imidlertid

gjennomføres større undersøkelser for å kartlegge sammenhengen mellom de to elementene.

Det ble tatt en datering av kull plant i undergrunnen bare 10cm unna kvartsittavslaget. Kullmengden var svært liten, dateringen ble satt til nyere tid og den må påregnes som en mulig feilkilde. Lokaliteten er ut i fra stratigrafien, de andre funn og dateringer udiskutabel. Kullprøven i nærheten av kvartsittavslaget blir derfor ikke regnet med i tolkningen av lokaliteten.

Dateringen av ildstedet/kokegroppa S217 indikerer at strukturen stammer fra inngangen til jernalderen. Strukturen lå kun 10 meter øst for platået der skraperen og avslag ble funnet.

Datering og kalibrering av ildsted/kokegropp S217:

Calibration of radiocarbon age to calendar years

(Variables: C13/C12=-26.3:lab. mult=1)

Laboratory number: Beta-313267

Conventional radiocarbon age: 2360±30 BP

2 Sigma calibrated results:

(95% probability)

Cal BC 480 to 460 (Cal BP 2430 to 2420) and

Cal BC 410 to 390 (Cal BP 2360 to 2340)

Intercept data

Intercept of radiocarbon age

with calibration curve: Cal BC 400 (Cal BP 2350)

1 Sigma calibrated result:

(68% probability)

Cal BC 410 to 400 (Cal BP 2360 to 2350)

Alt treverk som er rensert frem vil selvfølgelig brytes raskere ned etter tilførselen av oksygen. Det er for øvrig mye vann i grunnen. Når det kompakte laget rundt trevirket nå er fjernet må det påregnes at isen vil virke belastende på det porøse treverket. Alt treverket i myrjorda, og hele platået ovenfor, ble dekket til med vegduk før massene ovenfor ble tilbakeført.

De gaadefulde myrpæle

I en artikkel i fortidsminneforeningens årsberetning for 1891 peker oberstløytnant Reinhold Ziegler på at myrpålene flere steder er funnet i kontekst med flintredskaper. Som en skjebnes ironi får vi nevne at Reinhold Ziegler er etterkommer etter den Reinhold Ziegler som eide gården Kongsparten, og myra, fra 1708 til 1711.

Ziegler tar i sin artikkel utgangspunkt i myrpålene på Vestlandet (hans forfader solgte seg ut av fossen på Tangen og kjøpte jernverket på Lesja). Oberstløytnanten foreslår i sin artikkel at pålene dels var forsvarsanlegg og dels var innretninger til drivfangst av hjort. Zieglers

militærfaglige bakgrunn til tross, det er vanskelig å tenke seg at de spinkle myrpælene skulle ha noen reell forsvarsfunksjon.

Oberstløytnant Ziegler delte sin interesse for myrpålene med sogneprest Saxlund. De to var blant annet på befarings på Tautra i 1906 hvor de undersøkte og gravde opp en myrpæle. I sitt skrift fra 1907 *“De gaadefulde myrpæle”* nevner sogneprest Saxlund opp mot 50 forskjellige funnsteder bare i Aukra prestegjeld. De fleste funnene av myrpæler er gjort langs kysten, ofte helt ytterst i øygarden. Arkeolog Frans-Arne Stylegar skriver utførlig om myrpælene på sin blogg: *Ofte er det funnet et større antall, av og til “tusentvis” av myrpæler på samme sted. På Rakvåg i Aukra fant en mann så mange kjepper på et forholdsvis lite område at han kjørte hjem et helt kjerrelass og brukte dem til brensel. Myrpælene kan stå svært tett – i en myr på Fitje i Sunnhordland heter det seg at pælene til dels stod “saa tæt, at man kan komme til at sætte Foden paa 3 Pæle paa en Gang”. Om en myr på Bømlø, der man skulle ha støtt på myrpæler i tusentvis, ble det fortalt at de på sine steder stod så tett at man “ikke kunde faa en hel torv op”.* (<http://arkeologi.blogspot.com/2006/12/gtefulle-myrpler-og-forhistorisk-fiske.html>)

Pålenes plassering i det gamle tjernet peker i retning av at det er et anlegg i tilknytning til fiske. Hvis det har vært et fiskegjerdet har det ligget rett ved tjernets bekketløp til Mjøsa og kan ha kontrollert fisketilgangen inn og ut av tjernet. Her i nordenden av tjernet har det også rent en bekk ned fra Brenne. Nå er begge bekkene stort sett lagt i rør. Vi vet imidlertid at stor fisk gyter i den lille Måsåbekken som følger mye av planområdet og renner ut innerst i Viksvika. Under registreringen kom en unggutt og meddelte at han på eldgammelt vis hadde steinet en ørret på over kiloen så langt opp som Olstad (ingen skrøne, bilder ble fremlagt.). Enda lenger opp ved Steinsrud stasjon fortalte en grunneier at harren om våren trekker helt opp til stasjonsområdet. Her er det 4,8 kilometer i luftlinje ned til Måsåbekkens utløp. Dette utløpet ligger ca. 250m nord for Brenntjennets utløp i Viksvika. Man kan nok trygt regne med at det var stor fisk som også gikk opp til Brenntjennet. Uansett har nok tjernet hatt en fastere bestand av fisk som trives i denne typen vann. Kanskje har selve tjernet vært mer et habitat for fisk som gjedde og abbor. Selve pålene står på det som må ha vært en grunne og det kan også tenkes en mere aktiv fiskemetode der man har drevet fisken mot et fiskegjerdet.

Siden vi av hensyn til bevaringen ikke gravde oss lenger ned i myrjorda, var det bare mulig å registrere toppen av 5 påler. En påle ble som beskrevet tatt helt opp og datert, mens en annen ble rensket frem i profil lengst ute mot myra. At det er flere enn disse pålene som stikker ned i myrjord og kvikkleire anses som meget sannsynlig.

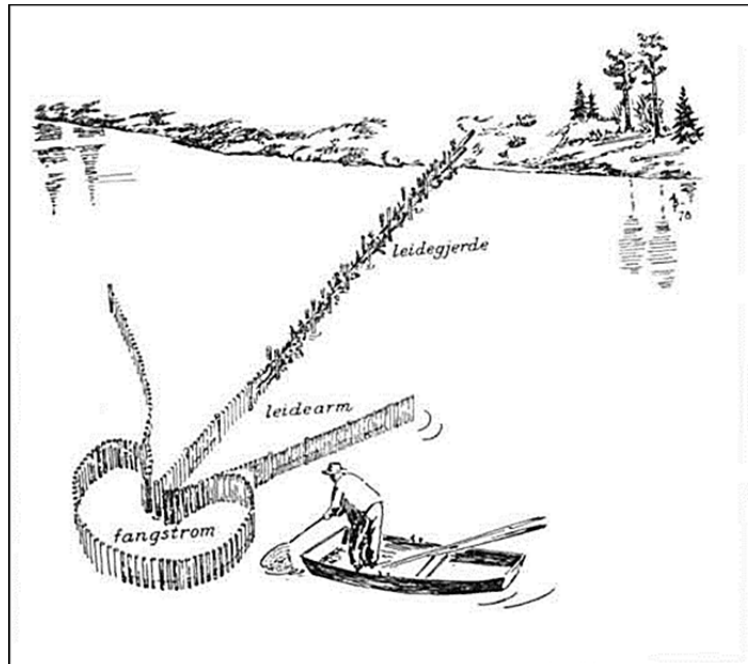

Bilde 90: I Åkersvika blir det som antageligvis var et fiskeanlegg slukt av myra, samme prosess som er fullbyrdet ved Brenntjennet. Foto: May-Tove Smiseth, Hedmark fylkeskommune.

I følge Stylegar er flertallet av de faste fiskeinnretningene fra stein- og bronsealderen som er påvist på Vestlandet fiskegjerder og kattiser. I et fiskegjerde ledes fisken inn i en flettet ruse ved at den tvinges inn gjennom et ledegjerde. Kattisen består av en ca. 20 meter lang pælerekke som er slått loddrett ned i sjøbunnen på grunt vann. Pælene danner et stengsel som leder fisken fra strandkanten og utover i vannet, via et forrom og inn i et nyreformet fangst-rom som den vanskelig kommer seg ut av. Herfra kan fisken øses opp.

Tre kattiser på Skedemosse på Öland er C-14 datert til eldre bronsealder. Kattisen som står nærmest i relasjon til anlegget i Brenntjennet ble oppdaget i 1969 i Eidskog sør i Hedmark. Den ble oppdaget under i Valmannsundet under senking av Vrangselva. En C14-datering viser at denne er 3000 år gammel, altså på samme alder med pålesystemet i Brenntjennet.

På bronsealderlokaliteten ved Brenntjennet er det ca. 18 meter fra den registrerte pålen inne ved land til den ytterste ute i kvikkleira. Lengden stemmer overens med tidligere registrerte kattiser. Det som er litt spesielt her er at pælene ved land står side om side med ytterste avstand på 5 meter. De to resterende pælene går på linje ut i det gamle tjernet. Kanskje har fangstrommet stått inntil strandlinja med ledegjerdet ut mot bekkeavløpet. I så fall kunne man nærmest stå på land og håve opp fisken. Dette blir foreløpig bare en teori all den tid man ikke vet hvilke andre påler myra gjemmer på. Tolkningen av lokaliteten som en kattise bygger kun på et "omriss" bestående av 5 påler med stort mellomrom. Kun 2 av de 5 pælene er sikre, de resterende 3 ble tolket som påler ut i fra det man antar er den oppflisete toppen.

Bilde 91: Illustrasjon av en kattise.

Et annet moment er hvorvidt de horisontalt liggende stokkene kan knyttes til pålene. En av de lange stokkene er som før nevnt C14-datert til overgangen mellom eldre og yngre bronsealder:

Ut i fra dateringen på stokken og pålen kan man anta at den noe eldre tømmerstokken er benyttet i en samtidig konstruksjon til pålene. Dateringen fra stokken stammer antageligvis også fra den eldste kjerneveden og har således høyere egenalder enn pålen som er datert og kalibrert til 840-790 f.Kr.

De to lange stokkene som ligger parallelt inn mot platået er rundt 5 meter lange og 40cm brede. Stokkene ligger inn mot steinrekka som støtter opp platået. Det kan se ut som steinene er plassert der i en konstruksjon. Skraperen, de to avslagene og kanskje til og med beinene vitner om aktiviteten på platået. Hvis ikke pålene er direkte knyttet til fiske har de uansett stått som en type konstruksjon knyttet til strandbredden.

Flere av de undersøkte fiskegjerdene i Danmark viser seg å ha vært gjenoppført flere ganger over lang tid. Stylegar mener at det er en mulig forklaring på hvorfor en av og til har støtt på pælerekker i noe ulike dybder i vestnorske myrer. I den forbindelse er det interessant at det mulige ildstedet S217, bare 10 meter øst for platået ved Brenntjennet, er datert til ca. 400 år f.Kr. Man aner en lang kontinuitet i bruken av dette området ved Brenntjennet. S217 er derfor innlemmet i bronsealderlokaliteten.

Uansett hvilke hemmeligheter Brenntjennet holder på, kan vi hale i land en konklusjon. Menneskene her har stått bak en fast organisering av sitt nærmiljø helt tilbake til bronsealderen. Et fiskeanlegg av denne typen har ikke næret et omvandrende veidefolk. Dette er mer sannsynlig en binæring til en bronsealders urgård på Tangen. På Tangen har

man fra før funnet både flintdolker og skafthulløkser. Lokaliteten er spesiell med sin umiddelbare nærhet til Mjøsa. Tjernet har sannsynligvis vært grobunn for et eget lite økosystem som menneskene har blitt en del av. Økosystemet har fortsatt frem til våre dager. Den regionalt uvanlige sivhøna klukker fremdeles blant rødlista dronningstarr ved Brenntjennet.

Bilde 92: På løytnant Grimsæths kart fra 1819 er Brenntjennet tegnet med tilhørende bekkeløp. Den røde pilen markerer hvor påleanlegget står.

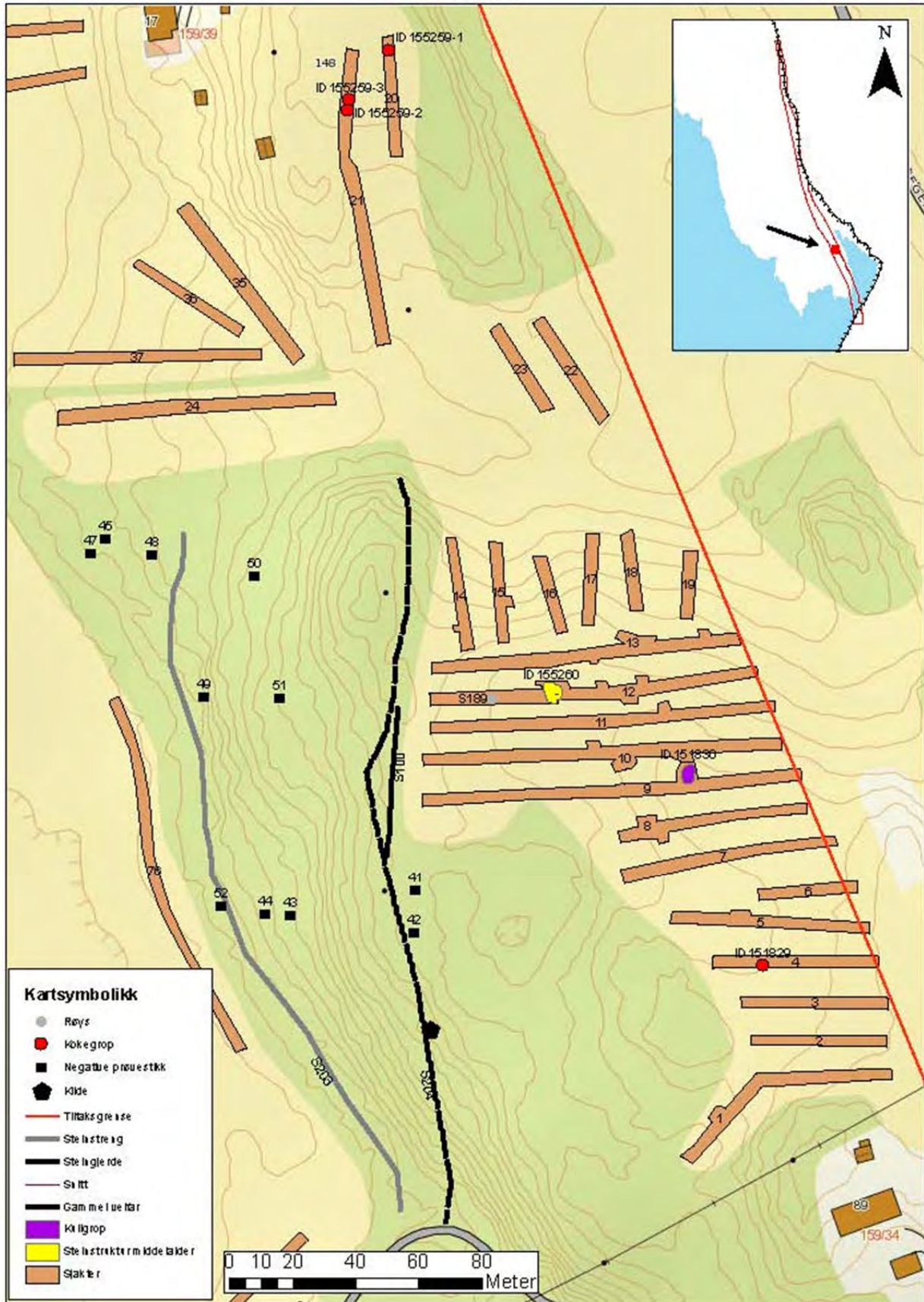
Helset-Mjøsa
Automatisk fredete kulturminner rundt Brenntjennet

Bilde 93: Mjøsa ligger i forgrunnen. Bekken fra Brenntjennet er lagt i rør langs Kongspartvegen forbi bronsealderlokaliteten (rød pil) og ned til Mjøsa.

Grønn pil	Kokegrop fra yngre bronsealder.	ID151829
Svart pil	Overpløyd kullgrop.	ID151830
Mørkeblå pil	Steinkonstruksjon fra middelalder.	ID155260
Gul pil	Stokkebåtens funnsted i 1964.	
Lyseblå pil	Kokegropen fra eldre jernalder.	ID155259
Rød pil	Bronsealderlokalitet.	ID151634
Orange pil	Kulturlag fra middelalder.	ID155281

Tabell 1: Tegnforklaring til bilde 93.

Helset

Automatisk fredete kulturminner på Helset

Helset Ytre (Gnr. Bnr. 159/1)

Som navnegård kan man regne med at Helset var ryddet innen 1100 år e.Kr. (Ødegaard 2006:33). Navnet er muligens sammensatt av et mannsnavn som Herleifr, men det kan også ha hella som 1. ledd (Hellusetr). Dagens gårdsbygg ligger praktfullt til på en høyde med utsikt over Mjøsa og Viksvika.

På Helset ble det registrert 1 steinkonstruksjon - antageligvis fra middelalder, 4 kokegroper og 1 kullgrop. I tillegg ble det dokumentert en rekke andre strukturer i kulturlandskapet som stammer fra nyere tid.

Bilde 94: Fra de høyest liggende partiene på Helsets åkrer, er det vid utsikt. Bildene er tatt fra steinkonstruksjonen med id.nr: 155260 (S190). Bildet er tatt mot henholdsvis nordøst og sørøst.

Foto: Magnus Helstad.

Kokegroper ID155259-1-3 (S186, S187 og S188)

Kokegrop/ildsted ID155259-1 (S186)

Kokegropa ble avdekket i sjakt 20 på et høydedrag på åkeren. Den ligger i helling ned mot sør, 30cm under matjorda. Kokegropa ligger i leiregrunn, er sirkulær og inneholder kull. Sannsynligvis er den nedpløyd slik at kun er bunnen som er bevart. Mål: 50 x 60cm.

Det ble tatt en C14-datering av kokegropa/ildstedet og resultatet indikerer at den er fra folkevandringstiden.

Calibration of radiocarbon age to calendar years

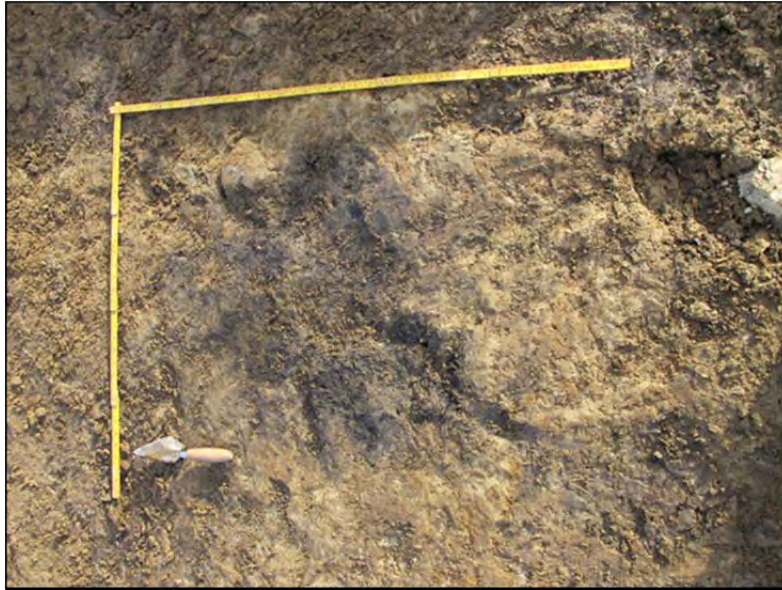
(Variables: C13/C12=-25.4:lab. mult=1)

Laboratory number: Beta-313266

Conventional radiocarbon age: 1560±30 BP

2 Sigma calibrated result: (95% probability)

Cal AD 420 to 570 (Cal BP 1530 to 1380)

Bilde 95: Kokegrop, id.nr:155259 – 1. Foto: Magnus Helstad.

Kokegrop ID155259-2 (S187)

Kokegropa ble avdekket i sjakt 21 på et høydedrag på åkeren. Den ligger 3 meter nord for kokegrop ID155259-3. Kokegropa inneholder kull, skjørbrent stein og rødfarget rand i ytterkant. Den ligger i leiregrunn under et matjordslag på 30cm. Det var ikke mulig å rense den fint frem da store leireklumper i strukturen ville løsnet. Sannsynligvis er den nedpløyd slik at det kun er bunnen som er bevart. Mål: 150 x 160cm.

Kokegrop ID155259-3 (S188)

Kokegropa ble avdekket under sjakting på åker tilhørende Helseth, i sjakt 21. Den ligger 3 meter sør for kokegrop ID155259-2. Strukturen er kullholdig og ligger i undergrunn av leire, under et matjordslag på 30cm. Det ligger skjørbrent stein i strukturen. Sannsynligvis er den nedpløyd slik at det kun er bunnen som er bevart. Mål: 45x50cm.

Det ble tatt en C14-datering av kokegropa og resultatet indikerer at den er fra romersk jernalder:

Calibration of radiocarbon age to calendar years

(Variables: C13/C12=-25:lab. mult=1)

Laboratory number: Beta-313265

Conventional radiocarbon age: 1790±30 BP

2 Sigma calibrated results: (95% probability)

Cal AD 130 to 260 (Cal BP 1820 to 1690) and

Cal AD 280 to 330 (Cal BP 1670 to 1620)

Bilde 96: Kokegrop S188 til venstre, og kokegrop S187 til høyre. Foto: Magnus Helstad.

Kokegrop ID151859 (S201)

Kokegropa ble avdekket på høyden lengst sør på åkerdelen som blir kalt Hagabakken. Store nedbørsmengder førte til at vannet la seg i sjakta. Kokegropa ble derfor raskt dokumentert og dekket med filtduk før sjakta ble fylt igjen.

Kokegropa ligger 0,5m under åkerflaten. Den er sirkulær og inneholder kull og skjørbrent stein.

Mål: Diameter 0,4m.

Det ble tatt en C14-datering av kokegropa og resultatet indikerer at det er fra den siste del av yngre bronsealder:

Calibration of radiocarbon age to calendar years

(Variables: C13/C12=-24.7:lab. mult=1)

Laboratory number: Beta-313256

Conventional radiocarbon age: 2450±30 BP

2 Sigma calibrated results:

(95% probability)

Cal BC 760 to 680 (Cal BP 2710 to 2630) and

Cal BC 670 to 410 (Cal BP 2620 to 2360)

Bilde 97: Kokegrop id.nr: 151859 sett mot vest. Foto: Magnus Helstad.

Kullgrop ID151830 (S200)

Kullgropa er nedpløyd og ligger på toppen av åkeren Hagalykkja på Helset. Fra kullgropa heller det ned i alle retninger. Kullgropa er rund og det går plogfurer gjennom kull-laget. Toppene på åkeren var adskillig høyere for 40-50 år siden (pers.medd. Svein Dons).

Mål: Diameter 4 x 5 meter. Dybde: 20cm med kull (registrert med jordbor).

Bilde 98: Id.nr:151830 ligger høyt i landskapet, i bakgrunnen kan man skimte Mjøsa inne i Viksvika.
Foto: Magnus Helstad.

SteinkonstruksjonID155260(S190)

Strukturen ligger på en åkerhøyde og ble avdekket i sjakt nr. 12. Den første antagelsen var at strukturen var et gjerde fordi den fremstod som en rett linje av større steiner. Etter at sjakta ble utvidet kunne det konstateres at strukturen har en halvsirkulær form. I øst er det flere større steiner på rundt 30 cm som er plassert ned i undergrunnen. I sør og nord er det færre steiner, mens det stort sett ikke er steiner i vest. De ytterste steinene avgrensner strukturen, mens det fra de indre steinene og mot sentrum av strukturen er pakket med mindre steiner (5 til 15 cm) som ligger under et leirelag på 10 - 20cm. De mindre steinene under leirelaget ble dokumentert gjennom et lite snitt i midten av strukturen. I snittet utgjør de mindre steinene et lag på rundt 5-10 cm. Steinlaget ser ut til å helle nedover mot sentrum av strukturen. Et lag med svært kompakt masse på rundt 1 cm ligger mellom leira og de mindre steinene i midten.

Det er noen konsentrasjoner med kull på den vestre siden av strukturen, men ingen på den østre siden. Det ble i alt tatt ut 3 kullprøver. Den ene kullprøven, KP3, inneholdt kun en liten mengde kullbiter. KP3 lå innenfor steinkonstruksjonen i sørvest og ble ansett for å ha størst sannsynlighet for direkte kontekst til steinkonstruksjonen. Fordi det var usikkert om det var tilstrekkelig kullmengde i KP3 til en AMS-datering ble det sendt inn ytterligere 2 kullprøver fra vestre del av strukturen. Her var konteksten til steinrekka i øst noe usikker. Ut i fra hvordan strukturen tolkes i sin helhet kunne resultatene likevel gi indikerende dateringer. De tre kullprøvene fikk følgende dateringer:

KP1: Ca. 5050 år f.Kr. Tatt dateringen i betraktning så står KP1 ikke i kontekst til strukturen.

CALIBRATION OF RADIOCARBON AGE TO CALENDAR YEARS
(Variables: C13/C12=-25:lab. mult=1)
Laboratory number: Beta-313258
Conventional radiocarbon age: 6080±30 BP
2 Sigma calibrated result: (95% probability)
Cal BC 5050 to 4930 (Cal BP 7000 to 6880)

KP2: Datert og kalibrert til 1450-1640 e.Kr.

CALIBRATION OF RADIOCARBON AGE TO CALENDAR YEARS
(Variables: C13/C12=-25.6:lab. mult=1)
Laboratory number: Beta-313263
Conventional radiocarbon age: 360±30 BP
2 Sigma calibrated result: (95% probability)
Cal AD 1450 to 1640 (Cal BP 500 to 310)

KP3: Datert og kalibrert til 1170-1270 e.Kr.

CALIBRATION OF RADIOCARBON AGE TO CALENDAR YEARS
(Variables: C13/C12=-24.9:lab. mult=1)
Laboratory number: Beta-313259
Conventional radiocarbon age: 810±30 BP
2 Sigma calibrated result: (95% probability)
Cal AD 1170 to 1270 (Cal BP 780 to 680)

I felt ble KP3 vurdert som den kullprøven med den klart sikreste konteksten til strukturen. KP3 blir derfor vektlagt.

Strukturen som helhet har en sirkulær/ oval form. Før man fikk svar på C14-dateringene var det en mulighet for å tolke steinstrukturen som restene av en grav. KP3, kullprøven med tilsynelatende sikrest kontekst til strukturen, er datert til 1170-1270 e.Kr. Ut i fra denne datering, samt strukturens karakter, tolkes ID155260 som restene av en bygningskonstruksjon fra middelalderen. Det kan ha vært et bygg med tre vegger og et steingulv. De tynne lagene i leira over steinene i midten av strukturen kan også tyde på et pakket jordgulv over steinene.

Bilde 99: Steinkonstruksjon id.nr: 155260 sett mot vest. Foto: Magnus Helstad.

Bilde 100: Steinstrukturen ligger på en åkerhøyde med utsikt mot nord og øst. Det ble foretatt et snitt midt i strukturen. Foto: Magnus Helstad.

Bilde 101: Mulig røys S189 sett mot sør.

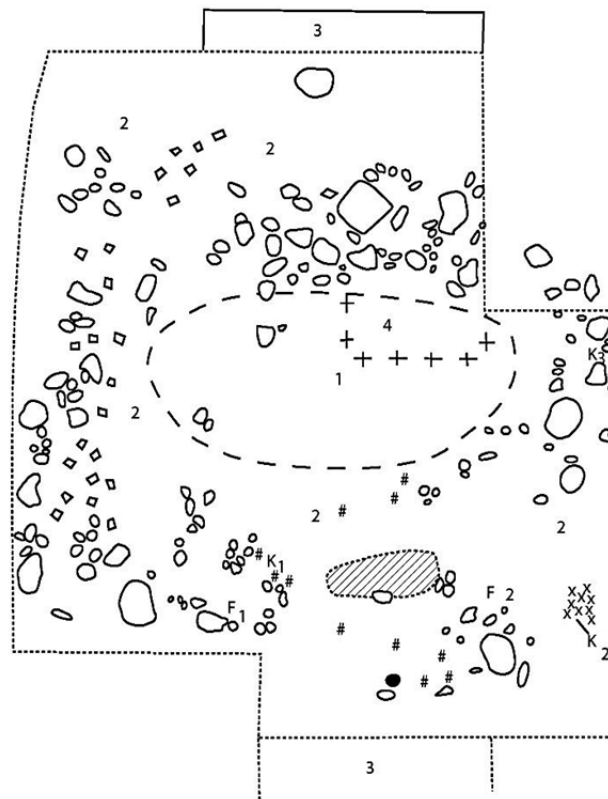
Mulig røys S 189

En mulig røys (S189) befinner seg vest i sjakt 12. Den blir gjort rede for her pga. nærheten til ID155260. Strukturen har flere steiner med varierende størrelse (5-40cm). Massen mellom steinene består av veldig kompakt sandjord. Strukturen befinner seg rundt 20m vest for ID155260. Den er sirkulær og ca. 1m i diameter. Det ble ikke funnet kull i strukturen. Strukturen tolkes som en mulig rydningsrøys.

Tangen
Stange kommune
Hedmark Fylke
Mulig middelalderkonstruksjon
Id.nr: 155260
Frank Halvar N. Røberg
16.09.2011

0 50 100 150 200 250
cm

- Stein
- Stein som ikke er helt avdekt
- Rødbrent jord
- Muligens stolpe/brent leire
- Kull
- Funn
- Kullprøve
- Område renset for leire
- Under leira er det 1cm tykt lag med hard jord. Denne ligger over et 5cm tykt lag med små stein.

1. Området består av mørk brun jord. Det er en blanding av matjord, grå leire og rød jord.

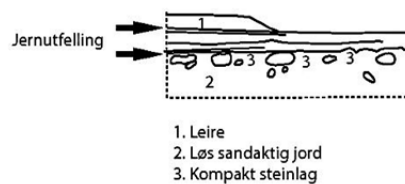
2. Rød/gul jord. Jorda er leireaktig. Flere plasser hvor det ble gravd i denne massen kommer det frem flere steiner. På vestsiden er det flere kullforekomster i laget.

3. Grense for sjakta før den ble utvidet mot nord og sør. Undergrunnen består av lys grå leire.

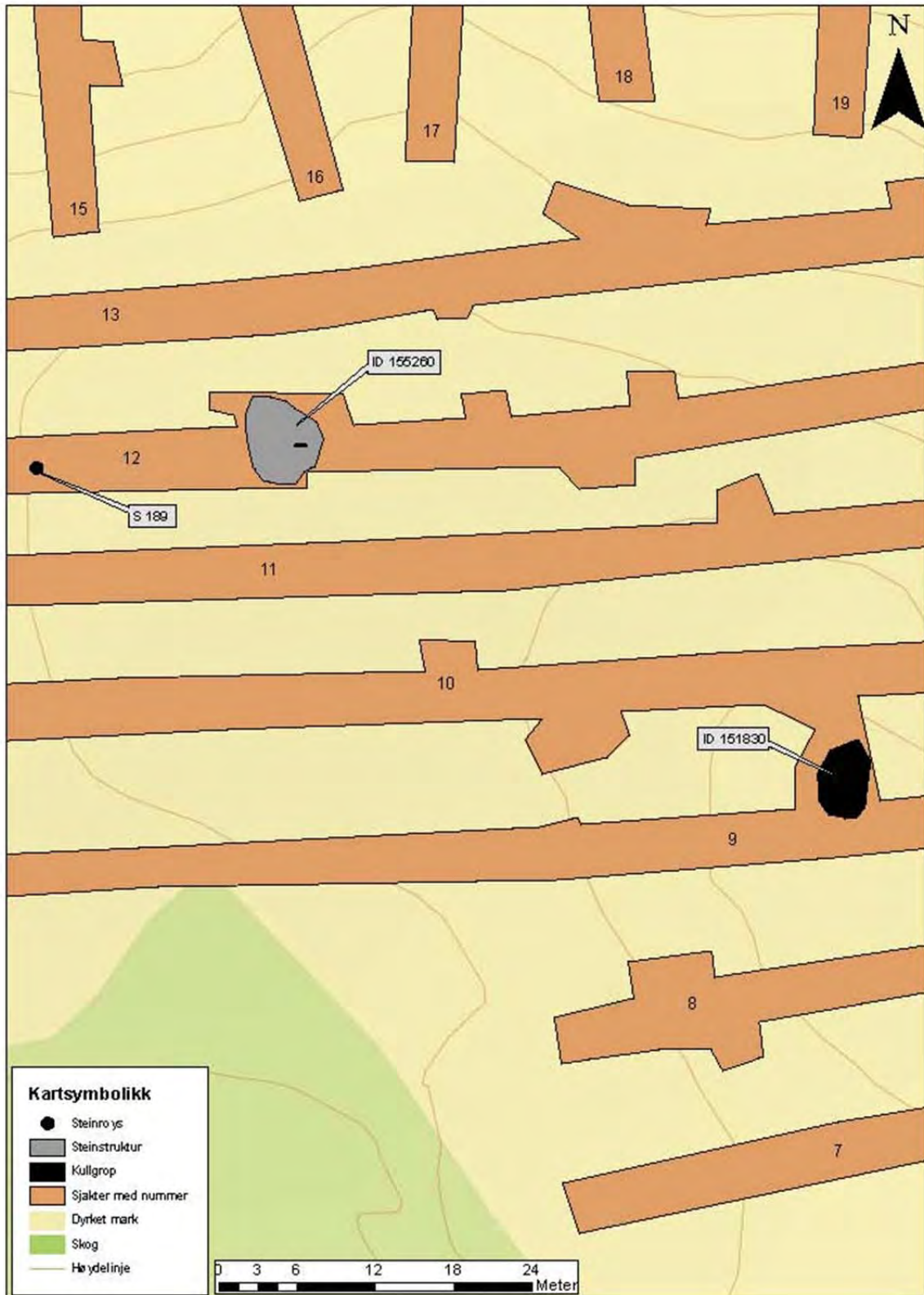
Strukturen består av større steiner ca. 30 - 50cm, de ligger i øst, nord og til dels i sør. I vest er det få større steiner. Det er en konsentrasjon av kull og brent jord/leire. Det er 2 funn i vest. F1 er en jernklump på 1 x 1cm. F2 er muligens en bit spiker eller noe lignende.

Strukturen kan være en bygning med åpning i vest og tre vegger. Den bakerste veggen, i øst, er mer solid bygd.

- Stein
 - Jernutfelling
- Nordre profilvegg
1:10
F.H.N.R 27.09.2011

Helset

Hov (Gnr. Bnr. 171/1)

Lengst sør på Tangehalvøya preges området av rygger med baserike bergarter i Kongsvingergruppen (Nordgulen 1999) som glimmerskifer og amfibolitt. Dette veksler med diorittisk øyegneis. Stedvis er det partier med løsmasser som er oppdyrket som på Slåttsvea og Furnesbakken.

Gården Hov ligger på den østre siden av Viksvika. Skogeiendommen som ligger på vestsiden av vika, og som berøres av planområdet, tilfalt Hov i 1910 etter at den ble kjøpt ut av Helset Ytre. I forhold til gårdsbruk er det med andre ord Helset Ytre man må forholde seg til i den eldre historien.

Rydningrøyslokalitet ID155684 (S158)

I forbindelse med det planlagte dobbeltsporet gjorde Asplan/Viak i 2007 en konsekvensutredning for naturmiljøet langs strekningen gjennom Eidsvoll og Stange. Rett sør for Slåttsvea ble det konstatert en lokalitet som har fått høyeste verdi på biologenes verdisetting; A – Svært viktig.

Lokaliteten er satt til begge sider av veien ned til Furnesbakken. På vestre side av veien, som er innenfor planområdet til den arkeologiske registreringen, er biologenes lokalitet identisk med den ryddete flaten fylkeskommunen har registrert som ID155684. Det dreier seg her om en langstrakt ryddet flate med minst 7 rydningsrøyser. Rydningsflaten blir tolket som gammel åker eller beitemark.

Bakgrunnen for at lokaliteten rent biologisk oppfattes som svært verneverdig er at mykologer i 2005 og 2006 fant svært sjeldne sopptyper. Blant annet dreier det seg om den rødlista soppen skaftjordstjerne og ikke minst funnet av grå fluesopp *Amanita spissa* var alba. Den grå fluesoppen er aldri før registrert i Norge og kjennes kun fra Nord-Amerikansk litteratur. Den er dermed ikke engang på rødlista og lokaliteten ble derfor under konsekvensutredningen (Asplan/Viak 2007:88) klassifisert som A- Svært viktig.

Under den arkeologiske registreringen i 2011 meddelte nåværende grunneier på Slåttsvea at tidligere eiere hadde vært farmere i Nord-Amerika. I det samfunnet de var medlemmer av gikk man med snekkerbukser og vide buksebretter som potensielt inneholdt noen sopp sporer.

Uansett hvor sopp kommer fra er det betegnende at den trives i artsrik beitemark. Typisk for artsrik beitemark er at det er et udyrka område som har vært beite kontinuerlig over lang tid, i flere generasjoner. Slike områder har vært lite eller ikke gjødslet, sprøytet eller jordbearbeidet. På rydningsflaten ID155684 er det imidlertid plantet en ensaldra granskog. Boniteten er god og grana har raskt vokst seg stor. Gauksyra er svært dominerende på rydningsflaten, men det er også innslag av bregner som sauetelg og fugletelg. Som man kan se på foto av snittet i røys ID155684-7 (S159) holder jorda svært godt på fuktigheten. Det

gode vanntilsiget gjennom rydningsflaten medvirker til såkalt lågurtskog som er en indikasjon på svært god beiteverdi.

Bilde 102: Under første befarings på id.nr: 155684 var røysene dekket av undervegetasjon med gauksyre. Pilene markerer hvor røysene ligger, foto mot sørvest. Pilen til høyre markerer id.nr155684 – 7, røysa som ble snittet. På bildet til høyre er samme røys, foto mot nordvest. Planterekker med granskog går nært inntil røysene. Foto: Magnus Helstad.

Bilde 103: Snittet til venstre gikk ovenfor og ned til røysa i øst. Snittet bekreftet at marken er ryddet. Snittet ble senere fortsatt gjennom røysa for å kunne ta ut kullprøver i best mulig kontekst. Foto: Magnus Helstad.

Rydningsrøyslokaliteten ID155684 ligger i østvendt helling ned mot Mjøsa. Lokaliteten er målt inn ut i fra den tydelig rydda marken og de 7 registrerte røysene. Det ligger ganske sikkert flere røysener innenfor flaten. De registrerte røysene var flate og dekket av undervegetasjon. Fremfor å finne flest mulig røysener ble det prioritert å definere selve rydningsflaten. Den er 210 meter lang i retning nord-sør og 50 meter bred retning øst-vest.

Rydningrøyser fra åkerbruk vil ofte fjernes i takt med økt effektivisering av jorda. På et beite er det naturlig å tenke seg at røyser fra de første utkast blir forholdsvis etablerte strukturer. De første røyskast på beitet vil senere representere en kontinuitet av fastlagte strukturer som senere rydningsmenn- og kvinner forholder seg til. Å flytte en røys fra et sted til et annet ville være å flytte stein til byrden.

For å kunne fastslå alderen på rydningsflaten ble det besluttet å snitte en røys ID155684-7. Det ble tatt ut 2 kullprøver fra profilen og dateringene ble vurdert opp mot skriftlige kilder av gjenryddingen på Helset Ytre.

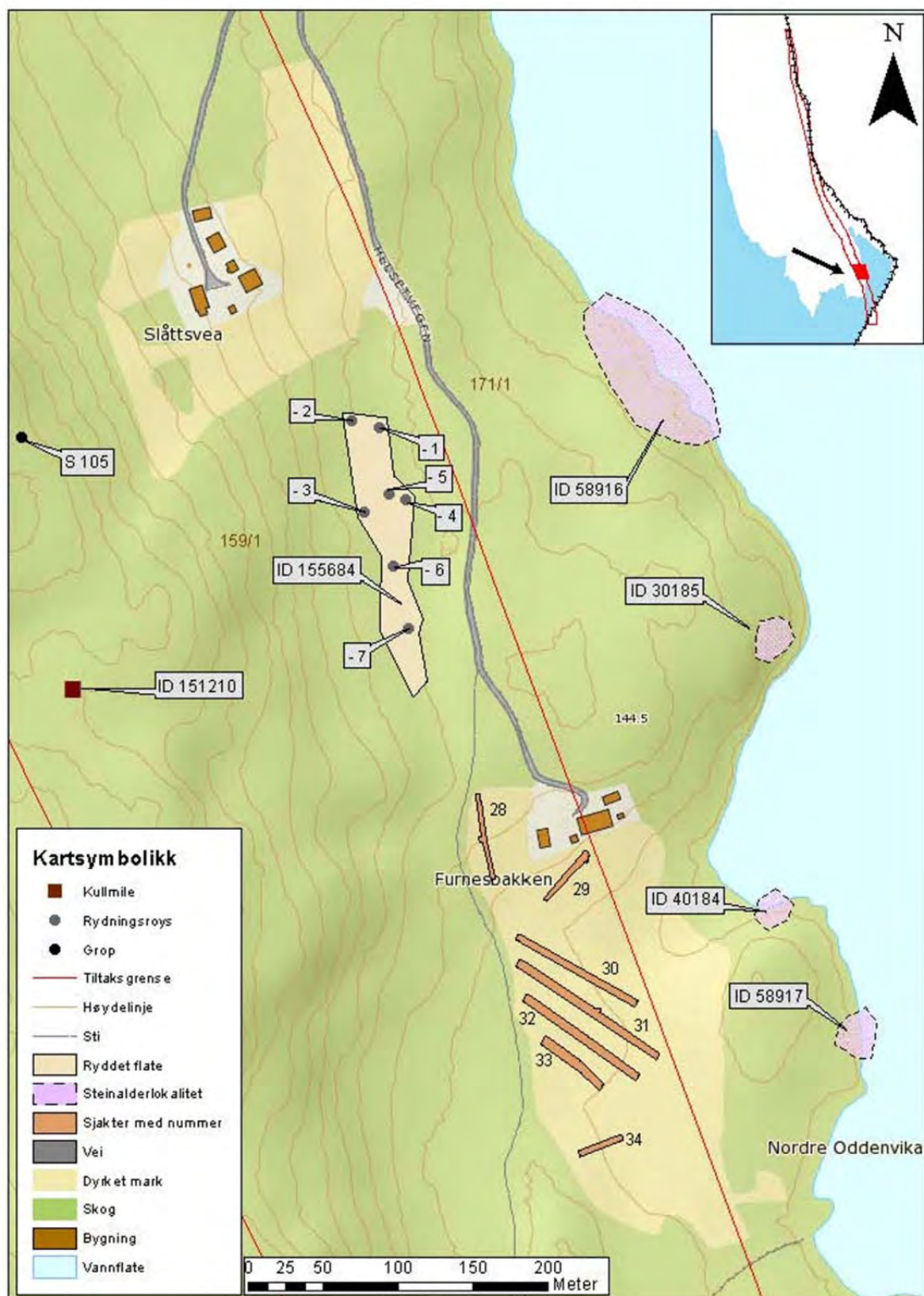
Svein-Erik Ødegaard (2006) har ut i fra en gjennomgang av skatteklasser i en periode fra 1480-1661 kunnet fastslå når gårdene i Stange ble gjenryddet etter Svartedauden. Helset Ytre tilhører gruppen av gårder som ble gjenryddet i perioden 1613-29. Den første rydningen foregikk som før nevnt allerede innen år 1100. Selvsagt er rydning et nærmest evig prosjekt, men de to nevnte tidspunkt, altså rundt år 1100 og 1613-29, får stå som de to største skippertakene på Helset. Dette stemmer svært godt med de to dateringene som ble gjort av røysa. Den ene kullprøven dateres til 1020-1170 e.Kr. mens den andre dateres til 1500-1660 e.Kr.

Rydningrøys ID155684-7 (S159)

Bilde 104: Vegetasjonen over profilen i røysa ble fjernet før snitting, foto sett mot nordvest. Foto: Magnus Helstad.

Slåttsvea Furnesbakken

Røys ID155684-7 hadde en diameter på 3,3 meter i retning øst-vest der snittet ble foretatt. Røysa er plassert nedenfor en hellende flate mot en berghylle som knekker ned østover. Det ligger sammenhengende stein over kanten og ned bergknekken.

Det ble gravd et snitt på 7,5 meter fra den rydda marken i vest og gjennom røysa helt ned til berggrunnen i øst. Røysa var ikke mer enn 20cm fra overflaten og ned til berget. Stedvis lå det steiner direkte ned på berggrunnen, men i hovedsak var det et jordlag på 5-10cm mellom stein og berg. Snittet ble foretatt i to operasjoner, først i den rydda marka og siden en forlengelse gjennom røysa og ned skråningen i øst.

Kullprøve nr. 1 ble tatt ca. 45cm øst for den store steinen som avgrenser røysa i vest. Prøven ble tatt 12-15cm under overflaten, i en lomme med jord under og mellom stein. C14-datering og kalibrering:

Calibration of radiocarbon age to calendar years

(Variables: C13/C12=-27.9:lab. mult=1)

Laboratory number: Beta-313273

Conventional radiocarbon age: 930±30 BP

2 Sigma calibrated result:

(95% probability)

Cal AD 1020 to 1170 (Cal BP 930 to 780)

Kullprøve nr. 2 ble tatt under et lokk med stein i jordmassen ca. 15cm under mark/steinoverflaten. Prøven ble tatt ca. 50cm øst for bergknekken. C14-datering og kalibrering:

Calibration of radiocarbon age to calendar years

(Variables: C13/C12=-24.6:lab. mult=1)

Laboratory number: Beta-313274

Conventional radiocarbon age: 290±30 BP

2 Sigma calibrated results:

(95% probability)

Cal AD 1500 to 1500 (Cal BP 450 to 450) and

Cal AD 1510 to 1600 (Cal BP 440 to 350) and

Cal AD 1620 to 1660 (Cal BP 330 to 290)

Bilde 105: På de tre bildene over peker graveskjeja på uttaket for den første kullprøven. Kullet lå i en lomme med jord pakket inn under stein. Jordlomma ligger rett nede på berget. Steinene representerer her første fase av rydningen og kullprøven ble datert til 1020 – 1170 år e.kr. Foto: Magnus Helstad.

Bilde 106. Røysa forsetter litt lenger nedover der berget er brattere. Her har steinen fra den andre rydningsfasen havnet. Nye folk hadde nye standarder på ødegården. Steinene har trillet eller blitt kastet litt lengre "neri bakken". På de tre bildene over peker graveskjea på uttaket for kullprøve nr.2. Dateringen herfra er fra 1500 – 1660 år e.kr. Foto: Magnus Helstad.

I den andre rydningsfasen er det mulig å peke ut noen mulige rydningsmenn (Veflingstad 1946 Bd.2:825). Fra 1620 til 1626 er Oluf Helsett oppsitter på Helset Ytre. Etter han kommer fra 1627-64 Mikkel Olsen, som ved folketellingen i 1664 er 100 år gammel. Hans sønn, Jens Mikkelsen er neste oppsitter, skyld 1 hud, eier Stange prestebord. Det heter da: "Engen er skren, kan noget ved rødning bli forbedret".

Røysene ID155684-1, ID155684-2 og ID155684-3 ble dokumentert på rydningsflaten ID155684. Det lå ytterligere 3 røysar av samme type på rydningsflaten (ID155684-4-6), disse ble målt inn uten noen nærmere beskrivelse.

Rydningsrøys ID155684-1 (S103)

Røysa ligger i flukt med terrenget ca. 3m sør for traktorspor. Mål: Dia 2,8 x 2,1m.

Rydningsrøys ID155684-2 (S104)

Røysa ligger i flukt med terrenget i samme område som S103. Det ligger noe mere stein lenger øst som kan være forlengelse av røysa. Mål: Dia 3 x 1m, avlang.

Rydningsrøys ID155684-3 (S106)

Røysa ligger i flukt med terrenget i helling mot øst, sør for røysene S103 og S104.

Mål: Dia ca. 3 x 3m.

Bilde 107: Røysene id.nr: 155684 – 2 og id.nr:155684 – 3 måles inn. Foto: Magnus Helstad.

Det er en avstand på 800 meter fra gårdsbebyggelsen på Helset og ned til rydningsrøyslokaliteten ID155684.

Bilde 108: Rød pil markerer rydningsrøyslokaliteten med id.nr:155684. Fofotoet er tatt mot vest.

Konklusjon: C14-dateringene av røys ID155684-7 viser at rydningen har minst to faser. Den første fasen er førreformatorisk og rydningsrøyslokaliteten ID155684 er et automatisk fredet kulturminne.

Prøvestikk i strandlinja

Mjøsa, Norges største innsjø, ligger 123 meter over havet og er 117 km lang. Strandlinja i planområdet på Tangen er i luftlinje ca. 620 meter lang. Tar man i betraktning alle odder og bukter er strandlinjen selvfølgelig noe lenger. I hovedsak går strandlinja i retning nord-sør og buer av mot vest i den sørlige enden. Strandsonen danner den vestre delen av det som er innfallsporten til Viksvika (populært kalt Tangenvika). Aller lengst syd i planområdet er det utsikt sørover og utover Mjøsa. I utgangspunktet er dette et strategisk sted for å holde oversikt med innseilingen til Viksvika. I syd er det rent topografisk svært bratt med knauser ned mot stranda. Her er det ingen naturlige havner. Nord i planområdet er det et par flate partier ned til strandsonen.

Tidligere har man antatt at den hevede vannstanden har erodert vekk steinalderlokalitetene langs Mjøsas bredder. Dette er ikke tilfellet. I 1997 foretok arkeolog Joel Boaz registreringer i utvalgte strandpartier i Stange. Det ble registrert 42 lokaliteter fra inne i Viksvika til Gillundstranda. Her var det variasjoner fra ekstremt eroderte rester etter lokaliteter, via

delvis bevarte til urørte lokaliteter. Joel Boaz (1998) skriver i sin rapport fra registreringen: "Ingen tidsdiagnostiske funn ble gjort. Det er likevel sannsynlig at disse lokalitetene er et resultat av utnyttelsen av Mjøsa i løpet av steinalder og bronsealder."

Boaz registrerte steinalderlokaliteter både rett øst og vest for det som i dag er Jernbaneverkets planområde. Området innenfor plansonen forble en hvit flekk på kartet. Med henblikk til topografien er ikke det så underlig.

Under vår registrering (2011) ble det tatt 49 prøvestikk i strandsonen. Hele strandsonen tilhører Hov (171/1). De fleste prøvestikkene ble tatt i den nordre delen av planområdet. Mjøsas flomhøye vannstand i juli 2011 var selvsagt en ulempe. For å kompensere for dette ble det tatt prøvestikk helt nede i vannkanten (som straks ble fylt med vann). Det ble også senere på høsten gjort flere prøvestikk da vannstanden var noe lavere. Enkelte grunne steder utgjorde dette flere meter fra bredden ved registreringen i juli.

Bilde 109: Eksempel på et prøvestikk ved et flomhøyt Mjøsa i juli. Foto: Mangus Helstad.

Totalt 29 prøvestikk konsentrerte seg om en odde med tilhørende bukter som intuitivt virker attraktiv. Spesielt virker området attraktivt i forhold til strandsonen lenger sør hvor bratte knauser og svaberg rår ned til vannkanten. Tross iherdige forsøk ble det ikke gjort noen positive prøvestikk i dette området.

Det ble tatt 6 prøvestikk lengst sør i planområdet, ned mot Sjektdalen, hvor det igjen er mulig å få "fotfeste". Topografien tilsier likevel at det ikke er noe optimalt tilholdssted for mennesker og det ble heller ikke gjort noen funn her.

Lengst nord i planområdet, vest for søndre Oddenvika, ble det tatt 14 prøvestikk. Av disse var det 2 positive prøvestikk med avslag, samt 1 prøvestikk med det som kan være

skjørbrent stein. Lokaliteten ble avgrenset ut i fra prøvestikkenes forhold til den øvrige topografi. Lokaliteten er lagt inn i Askeladden som ID 151320.

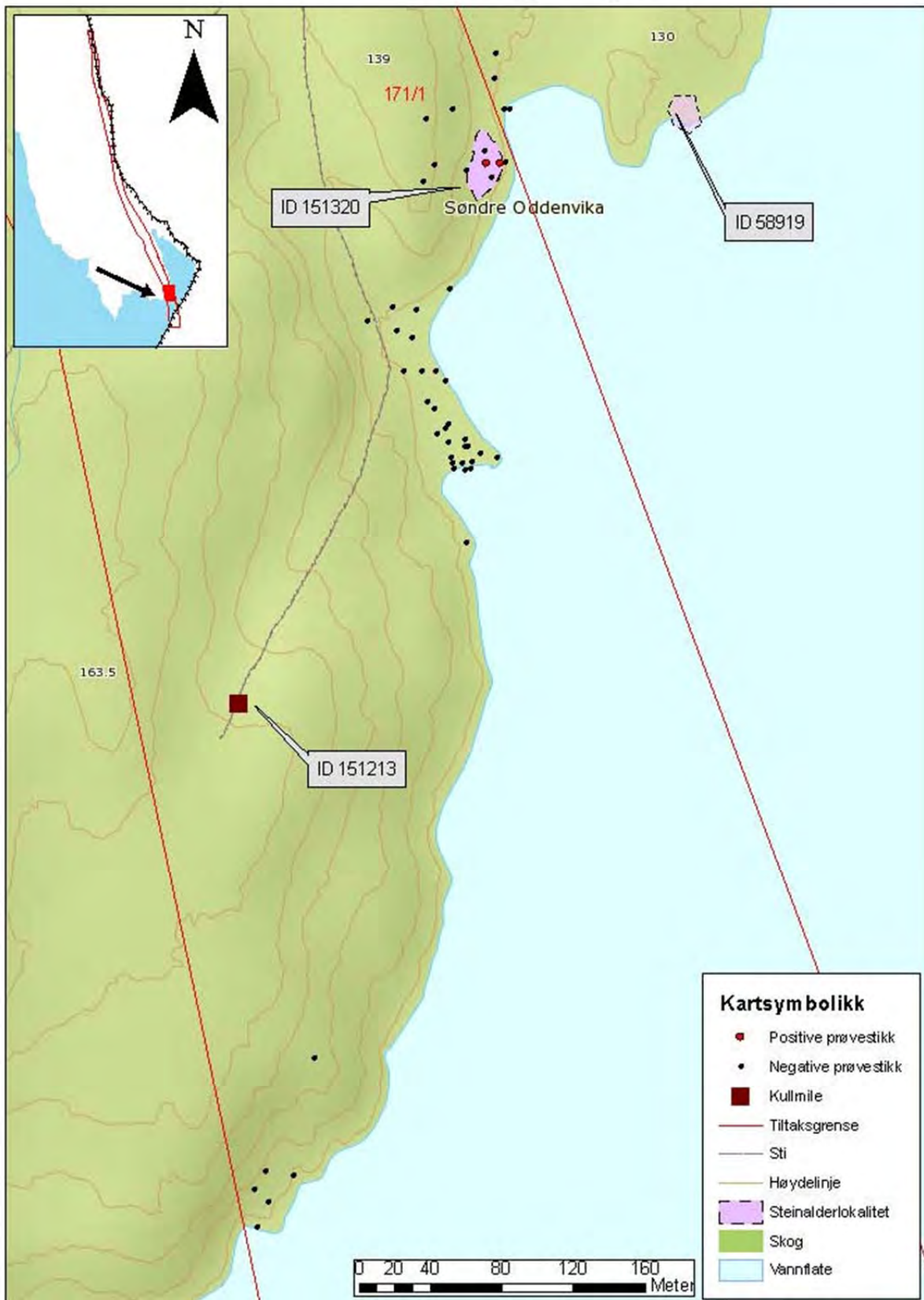

Bilde 110: I november hadde vannstanden sunket til "gamle høyder" i Søndre Oddenvika, og det var bedre forhold for prøvestikking. Kristine Andreassen står på planområdets østre grense og kan ikke stikke videre innover i bukta. Bak odden i bakgrunnen ligger steinalderlokaliteten med id.nr:58919 som ble registrert i 1997. Foto: Magnus Helstad.

Steinalderlokalitet ID 151320 (S219)

Ved hjelp av prøvestikking ble det påvist en steinalderlokalitet, ID151320. De 2 positive prøvestikkene ligger på en flate som heller ned mot sør. Flaten er ca. 30 meter lang og 10 meter bred. Flaten er naturlig avgrenset av en bratt skråning opp i vest og bratte svaberg.

Prøvestikk langs Mjøsa

Bilde 111: Steinalderlokalitet id.nr.151320 med Mjøsa i bakgrunnen. Foto: Magnus Helstad.

Bilde 112: De positive prøvestikkene ligger på den hellende flaten på den andre siden av Søndre Oddenvika. Bildet er tatt fra odden med steinalderlokalitet id.nr:58919. Grensa for planområdet skjærer inn der svabergene møter buktas strandstein. Foto er tatt mot vest. Foto: Magnus Helstad.

Prøvestikk nr. 11, positivt

Funn av 9stk. avslag og pot-lids av finkornet kvartsitt og muligens flint.

Prøvestikket ble tatt midt på flaten, det ble gravd en rute på 50 x 50cm og 45cm dypt. Lagene var som følger:

Torv 10cm
Kull 5cm
Utvaskingslag 15cm
Anrikningslag 15cm

Funnene ble gjort på mellom 10 og 20cm dybde i kull-laget og utvaskingslagets overflate. Materialet består av flint og finkornet kvartsitt. Det er både avslag preget av pot-lids og små pot-lids. De konkave arrene og plano-konvekse pot-lids har sannsynligvis sin bakgrunn i den varmpåvirkning som er dokumentert i kull-laget.

Bilde 113: Avslag og pot-lids lå på mellom 10 og 20cm dybde. Foto: Magnus Helstad.

Bilde 114: Prøvestikk nr.11 med avslag av flint og/eller kvartsitt til venstre. Til høyre: Prøvestikk nr.12 med avslag av flint. Foto: Magnus Helstad.

Prøvestikk nr. 12, positivt

Funn av 1stk. avslag av finkornet kvartsitt (eventuelt gråhvit kalsedon).

Prøvestikk 12 ble lagt ca. 4 meter øst for det positive prøvestikk 11. Det ble gravd en rute på 50 x 40cm og 45cm dypt.

Torv 11cm
Kull 5cm
Utvaskingslag 13cm
Anrikningslag 16cm

Bilde 115: I overgangen mellom kull-lag og utvaskingslag ble det funnet ett avslag av finkornet kvartsitt. Foto: Magnus Helstad.

Alle tomme (også positive) prøvestikk ble fylt igjen med stein og treverk og dekket til med det opprinnelige torvlaget.

Nyere tids kulturminner

Nøkleholm-Holtestua

Østby (Gnr. Bnr. 113/1)

Granerud inderste S163

I skriftlige kilder fra 1875 blir Granerud omtalt som inderste under gården Østby. I følge Sølvi Sogner er

"...viktigste kriterium på en husmann er adgangen til å pålegge ham arbeidsplikt, uten hensyn til om denne adgangen utnyttes eller ikke. Sorterer han ikke under husmannsloven med dens adgang til å ilegge ham arbeidsplikt, går han over i en annen kategori, og må regnes som innerst."

I dag står bare deler av tufta igjen på et område som er brukt som beitemark.

Muren er gravd ned i en høyde og står 1,2 meter fra bunnen av tufta og opp til bakkenivået rundt. Det står store trær, bjørk og furu, oppe på og inne i tufta. Rundt tufta vokser det gress som er opptråkket av beitedyr.

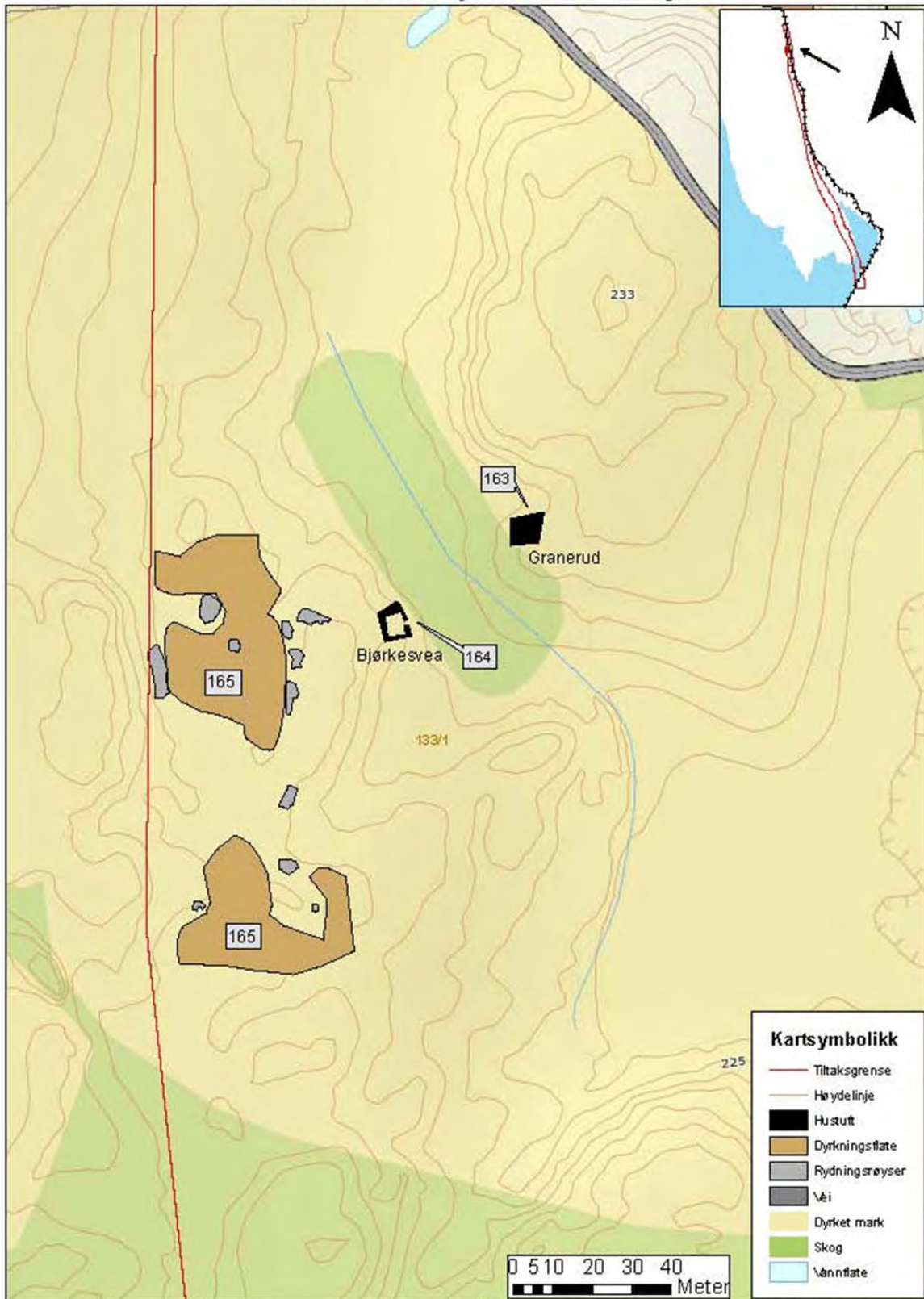
Det er ryddet mye stor stein i røyser både 6 meter nord og 10 meter sør for tufta. En liten bekk renner i ett søkk ned mot sørøst bare 12 meter vest for Granerud. Bekken ligger midt i mellom Granerud og den noe eldre husmannsplassen Bjørkesvea.

Mål ca. 10 x 10 meter.

Bilde 116: Tufta etter husmannsplassen Granerud. Foto mot sørvest: Magnus Helstad.

Husmannsplass Østby

Husmannsplassen Bjørkesvea S164

Bjørkesvea ligger i et småkupert beiteområde med gress og store blokkstein. I vest stiger åkerlandskapet 500 meter i helling opp mot fylkesvei 205. Ca. 150 meter øst for tuften går jernbanelinja i retning nord-sør og følger dalføret i landskapet. Der har det tidligere vært myr som i nyere tid er blitt opparbeidet til dyrket mark.

Det er bare rester av grunnmuren som står igjen på Bjørkesvea. Den består av tørrmuret blokkstein, med mur på 7,5 x 10m og opptil 70cm over bakken. På det meste er det bevart 5 steinrekker i murverket. Inngangen er fra nordøst mot et søkk og bekkefar. Fra inngangen er det 10 meter ned til bekken. Grunnmuren er gravd ned i skråningen som heller ned mot nordøst.

Retten ved tufta ligger det et par rydda flater, S 165, som tidligere har vært dyrket og må sees i sammenheng med tufta.

Bilde 117: Bildene over er av tufta til husmannsplassen Bjørkesvea. Oppe til venstre: mot nordvest. Oppe til høyre: mot sør. Nede til venstre: mot nordøst, husmannsplassen Granerud ligger gjemt bak trærne. Nede til høyre: detalj av grunnmur mot vest. Foto: Magnus Helstad.

Dyrkningsflater S165

S165 består av to dyrkningsflater som begge har tydelig åkerrein. Dyrkningsflatene ligger vest og sørvest for tuften til husmannsplassen Bjørkesvea. Antagelig ble dyrkningsflatene anlagt samtidig med husmannsplassen, men har vært i bruk også etter at Bjørkesvea ble fraflyttet. På nabogården Hol meddelte Åge Henry Sveum at han for mange år siden snakket med Gustav Pettersen om de to små dyrkningsflatene. Gustav Pettersen, født i 1859, fortalte at han som guttunge stod her og holdt fast i stakken til mor mens hun plukket poteter.

I Stange kirkes ministerialbok fra 1859 er det to gutter med navnet Gustav som kan ha vært den poden som stod ved dyrkningsflaten S165. Den ene Gustav, som de fleste andre i dåpsregisteret, var oppført som "ægte". Den andre Gustav fikk betegnelsen "uægte", med to svarte streker under. Som om svaret på livets regnestykke alt var gått opp.

Et regnestykke fra 1875 (Veflingstad 1946), da Gustav for lengst hadde sluppet stakken, omhandler mest sannsynlig dyrkningsflate S165. Foruten stordriften på Østby Øvre var det følgende drift: 1 husmann - Larssveen med 1 ku - og 2 inderster - Granerud og Stensveen - hvor det i alt ble sådd 1¼ t. korn og satt 2½ t. poteter.

Den nordligste av dyrkningsflatene er på det lengste 55m retning sør-nord og 40m øst-vest. Dyrkningsflaten i sør er 35m retning nord-sør og 45 øst-vest. Dyrkningsflatene er lagt mellom berg og store blokkstein og det er rydningsrøyser i kanten rundt flatene.

Bilde 118: Dyrkningsflatene (S165) ved Bjørkesvea. Bildet til venstre: åkerreina måles inn. Bildet til høyre: Eksempel på rydningsrøys ved flata. Foto: Magnus Helstad.

Holtestua- Steinsrud

Holtestua (Gnr. Bnr. 114/2)

Rydningsrøysene S212 og S213 ligger i et småkupert skogsområde mellom åkeren til Holtestua i sør og den rydda marken (S165) til Bjørkesvea i nord. S212 og S213 får stå som representanter for to av flere røyser i dette området som har karakter av å være et gjengrodd beite. Røysene og den gjengrodde beitemarka ble vurdert som et nyere tids

kulturminne. I 1866 var det for eksempel 1 hest, 4 kuer og 4 sauer på Holtestua som antageligvis har gresset på dette beitet.

Holte (Gnr. Bnr. 114/1)

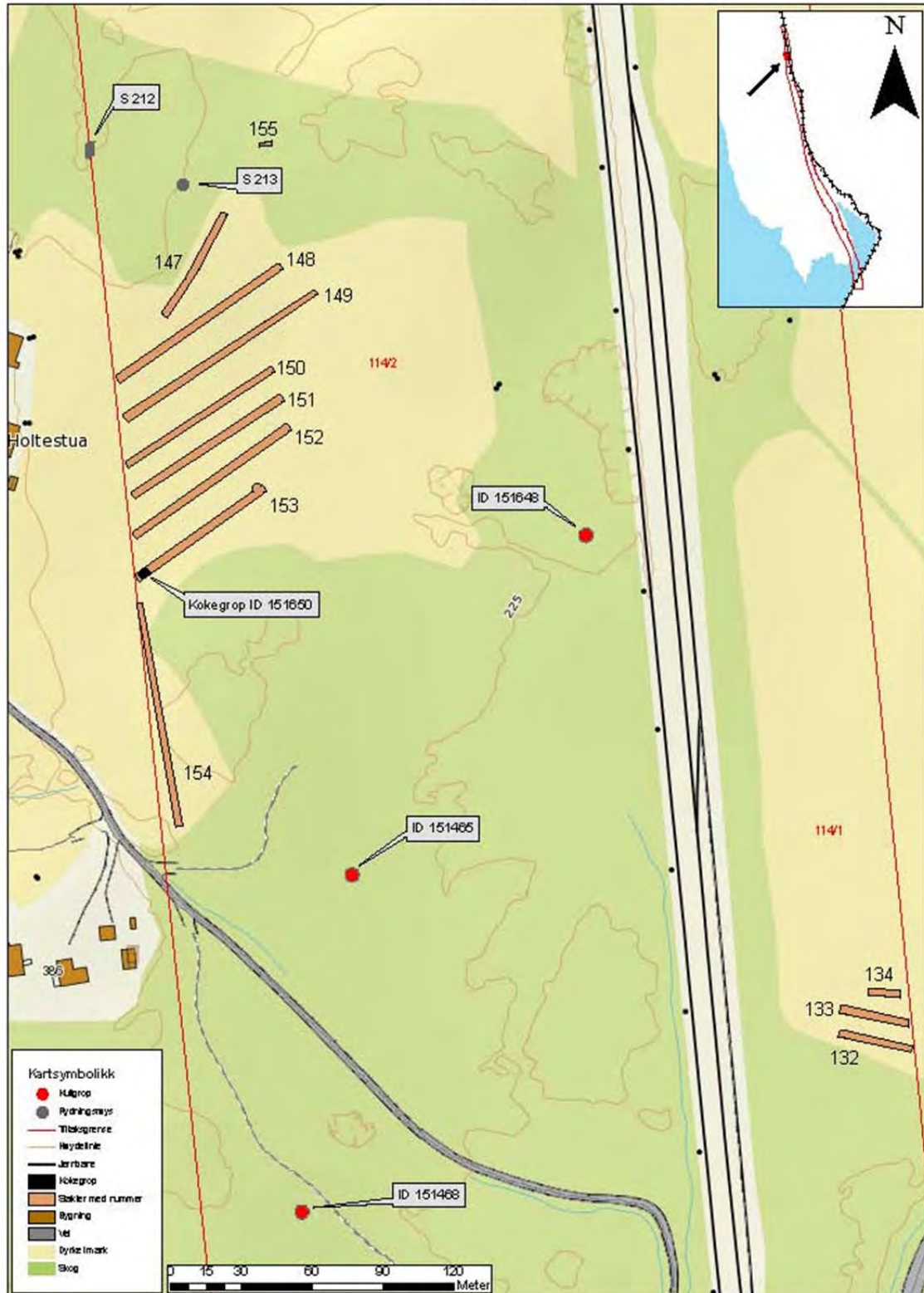
Steingjerde S119

Steingjerdet er orientert nordøst-sørvest og ligger på grensa mellom Holte (114/1) og Skog (141/2). Vest for gjerdet ligger det blandingsskog, øst for gjerdet ligger tidligere åkermark. Det er flere rydningsrøyser i området, disse er trolig tilknyttet den tidligere åkermarka. Her vokser det i dag ung bjørkeskog. Selve gjerdet er mosegrodd og noe utrast enkelte steder. Mål; opptil 1m høyt og 1m bredt. Ca. 20m langt.

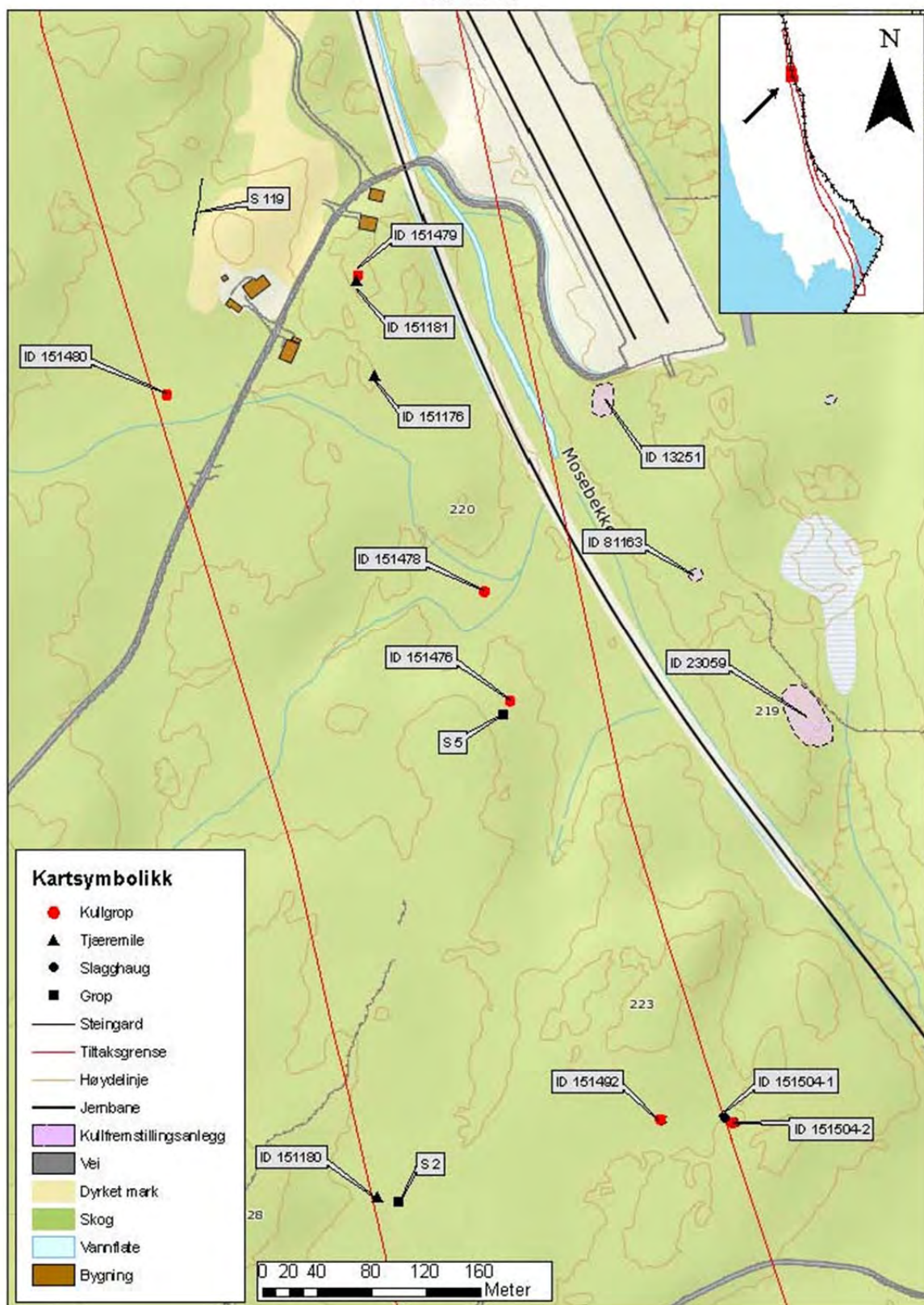

Bilde 119: Steingjerde (S119), mot nordøst. Foto: Magnus Helstad.

Holtestua

Sørлие

Steinsrud - Olstad

Austad (Gnr. Bnr. 147/1)

Under registreringen (2011) ble det dokumentert 5 strukturer (S16, S18, S29, S34 og S37) som ligger under gården Austad (147/1). Gropene S16, og S18 er beskrevet tidligere pga. deres nærhet til automatisk fredete kulturminner.

Brofundament S29

Rester av et brofundament. Restene består av to rekker med steinblokker, ca. 5,7m lange på hver side av bekken nord for Steinsrud stasjonen. Blokkene er opptil 1m lang og, står plassert ned i bekken langs kanten. Det er jernbolter i to av steinblokkene. Steinene er ca. 60cm høye.

På vestre side av bekken er det en flate. Steinsrud stasjon ligger sør for flaten. I følge naboer i området skal det tidligere ha vært sagdrift øst for bekken og brua kan ha vært bygd for å frakte tømmeret over bekken.

Bilde 120: Brofundament nord for Steinsrud stasjon. Foto: Magnus Helstad.

Steingjerde S34

Steingjerde ligger i grenseland mellom kupert skogsterreng og myr/våtmark. Oppbygd av større stein, noe mosegrodd. Ligger i retning nordvest-sørøst. Siden mot skog i nord er forholdsvis rett, noe mer utrast på siden mot myr.

Høyde opptil 1m. Bredde: I nord ca. 0,7m, i sør ca. 1m.

Bilde 121: Steingjerde S34 mot sør og nordvest. Foto: Magnus Helstad.

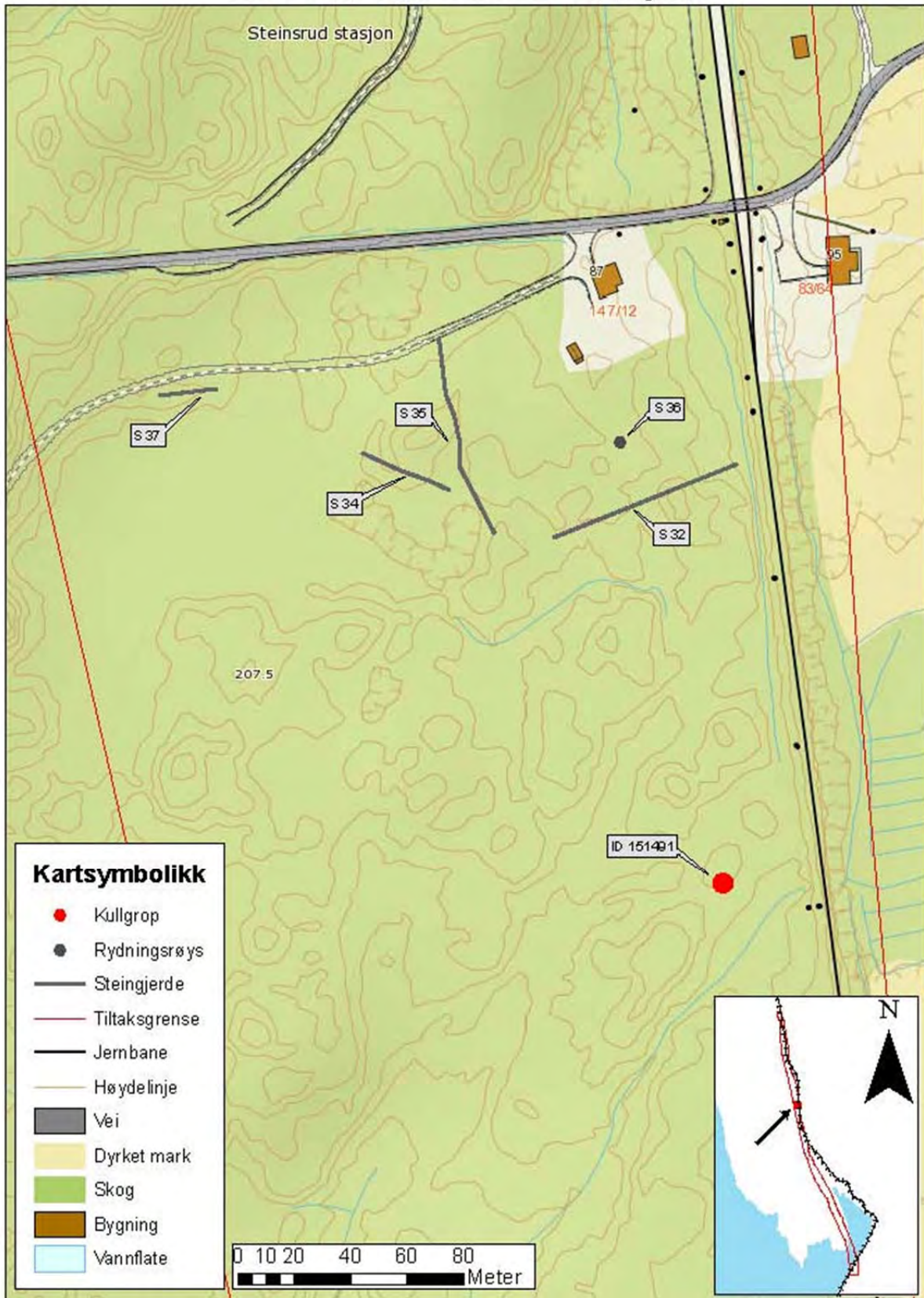
Steingjerde S37

Steingjerde som skiller traktorvei i nord fra myr i sør. Ligger overfor myr, på toppen av en liten skråning. Ca. 1m bredt, flere steder utrast og derfor bredere. Gjerdet er ikke like godt bygget, og steinene ikke like godt tilpasset, som de andre gjerdene ved Steinsrud.

Bilde 122: Steingjerde S37 mot sør, myr i bakgrunnen. Foto: Magnus Helstad.

Sør for Steinsrud stasjon

Stensberg (Gnr. Bnr. 147/12)

Under Austad lå den tidligere husmannsplassen Stensberg (147/12). Stensberg dukket opp som husmannsplass en gang etter 1875. Det ble registrert 3 strukturer (S32, S35 og S36) tilhørende Stensberg.

Steingjerdene S32 og S35 dannet trolig yttergrensene til Stensberg mot sørvest og sør. Røysa S36 ligger på tidligere dyrka mark rett sør for husmannsplassen. I øst, ved Oustadbekken, grenser Stensberg til husmannsplassen Stensrud som lå under Prestmarka.

Steingjerde S32

Ligger i retning nordøst-sørvest. Stedvis fint oppbygd, stedvis utrast. Enkelte plasser dekket med skrot, hermetikkbokser osv. Tett granskog og flatt terreng. Lengde: ca. 70m. Bredde: 1,8m bred i vest, 2,6m bred i midtpartiet.

Bilde 123: S32 et 70m langt steingjerde. Stedvis nedlesset med skrot. Foto mot øst og nordøst.
Foto: Magnus Helstad.

Steingjerde S35

Gjerdet ligger øst for S34 og går i retning nord-sør.

Oppbygd av massiv stein, men med mer varierende størrelse enn S34. Stedvis pent oppbygd og stedvis utrast. Gjerdet begynner ved skogsvei i nord og fortsetter i retning sørover. Ca. 14 meter fra nord mot sør er det en åpning/inngang.

Parallelt på vestsiden av gjerdet går det en fordypning som i et tråkk. Den begynner ca. midt på i gjerdets lengderetning. Fordypningen ender opp i det som er myr/våtmark i sør. Her har det kanskje vært en drikkekilde til dyr.

Bredde nord for åpning: 1,3m. Høyde nord for åpning: 0,5m.

Bredde på midten: 1,4m. Høyde på midten: 1m.

Bredde i sør: 0,9m. Høyde i sør: 0,5m.

Røys S36

Ligger i forbindelse med ryddet innmark.

Rydningssflaten er avgrenset av steingjerdene S32 i sør og S35 i vest.

Prestmarka

Deler av undersøkelsesområdet Steinsrud-Olstad ligger innenfor vestre ytterkant av Stange Prestmark, et stort skogområde som tilhørte Stange prestegård. Prestmarka, tidligere kalt Preståsmarken, står oppført i stiftesjordsboka fra 1577 blant de eiendommer som ble brukt direkte under prestegården. Presten på Stange hadde på det meste ca. 30 husmenn som bodde på husmannsplassene med sine respektive familier. Nesten alle disse husmennene bodde i Prestmarka som ligger en mil unna prestegården. Historikeren Svein-Erik Ødegaard gjorde i 1988 en granskning av de historiske regnskapene knyttet til Prestmarka. Kildene det refereres til her er hentet fra Ødegards bok "Onde svar istedenfor at komme".

Først i 1660-åra kan man være helt sikker på at det var bosetning i Prestmarka da Siver Preståsen dukker opp i tingbøkene. Jordebøker viser at det på 1600-tallet var en del strid om eiendomsforholdene. I 1761 hevdet husmennene i Prestmarka at plassen Preståsen var den første av alle plassene som ble ryddet.

I 1694 vitnet en Gulbrand Pedersen at han bodde på plassen Skogen i Prestmarka. Pedersen kom dit etter en større skogbrann i området, men det er ikke nevnt om det var han som ryddet plassen.

Man bør uansett regne med at Preståsen og Skogen var de to eldste plassene og at rydningstiden har vært mellom 1635 og 1660. Det kan likevel ikke utelukkes at det her tidligere lå to forskjellige ødegårder til grunn for nyridding etter 300 års ødetid. (Ødegaard 1988:21).

I brev fra 1825 og 1858 sies det at det var 27 "utmarkshusmenn" i Prestmarka. De 27 plassene finner vi igjen på et kart fra 1854.

Sandberg (Gnr. Bnr. 83/24)

Sandberg var tidligere en husmannsplass under Prestmarka og het da Nordre Snurud. Regnskapsboka til presten på Stange viser at Nordre Snurud eksisterte i 1714. I Stange bygdebok heter det at "Våningshuset er meget gammelt, kanskje det eldste i Stange". Huset er nå revet, men var nok langt fra det eldste i Stange. Ut fra bygningsmessige forhold var det fra midten av 1700-tallet (Ødegaard 1988:56).

Undersøkellesområdet strekker seg gjennom det som var østre del av Nordre Snuruds eiendom. Her ligger det flere rydningsrøysar og steinstrenger. Hele området har fått strukturnummer 216. To av røysene har fått egne strukturnummer (S50 og S53).

Røys S50

Avlang mosegrodd røys, ca. 12 meter lang og 5 meter bred.

Tettpakket med mindre stein. Beliggende vest for jernbane i dalområde. Flere røysar og ryddet flate i samme område.

Røys S53

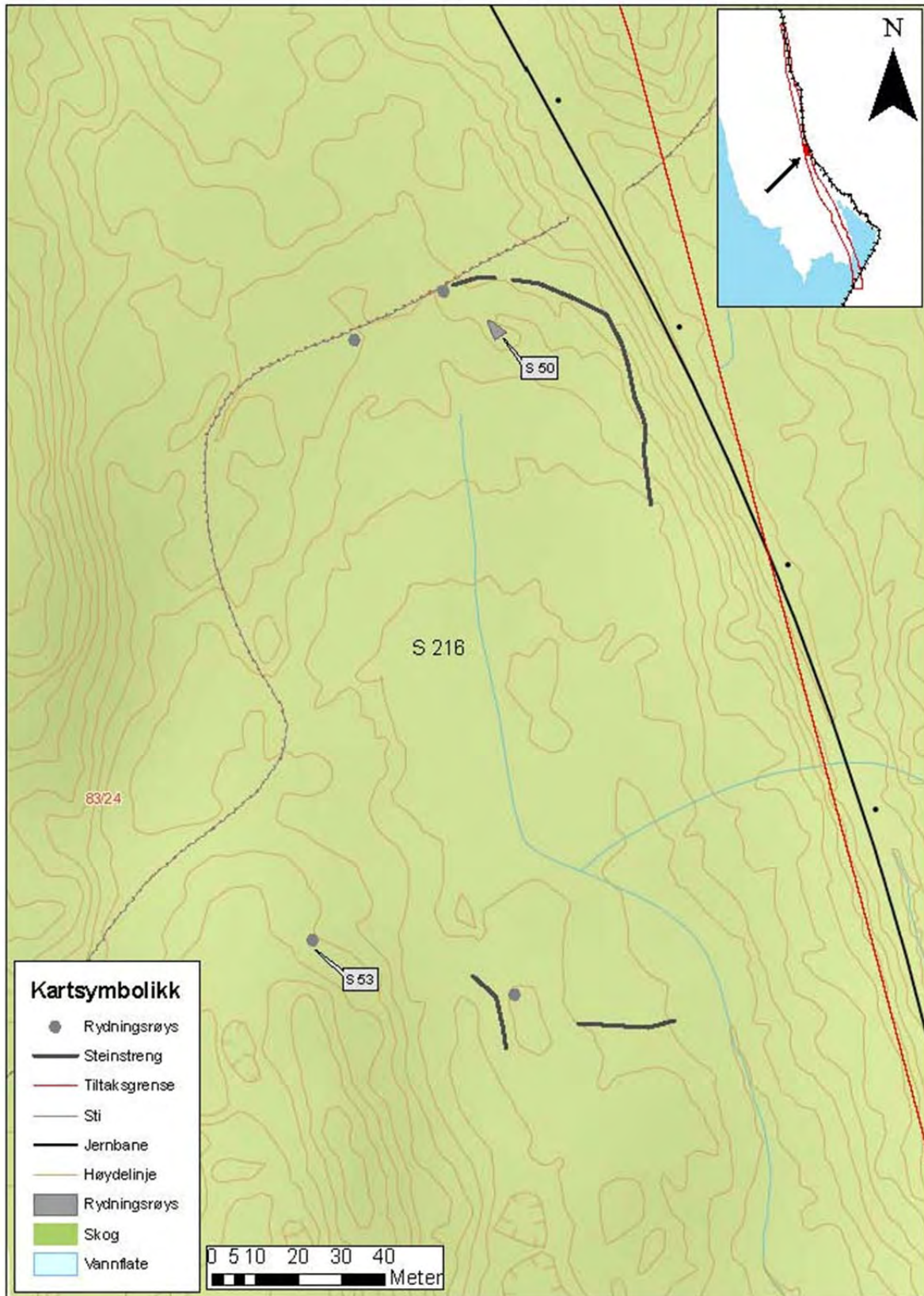
Røysa består av forholdsvis stor stein, flater på 40 x 40cm. Røysa er avlang, ca. 4 5 x 2m.

Ligger i helling mot øst, i blandingsskog. Tilsvarende strukturer ca. 40 meter sørøst for S53. En åpen gress-slette ligger nord og øst for røysa, dette er trolig ryddet til beite.

Bilde 125: Rydningsrøysene S50 og S53 ligger på den rydda flaten S216. Foto: Magnus Helstad.

Rydningsrøysfelt

Rydningsflate S216

En ryddet flate tilhørende husmannsplassen Nordre Snurud. I nord grenser flaten til husmannsplassen Bekkevoll (83/21) og i sør til husmannsplassen Søndre Snurud (83/25). Alle de tre eiendommene tilhørte Prestmarka og Stange prestegård frem til 1900-tallet. Den rydda flaten er antageligvis beitemark fra husmannstiden. Fra en matrikkel i 1860 kan man regne seg frem til hvor mange dyr det samlet sett var på plassene i Prestmarka (Ødegård 1988:35). Da var det 13 hester, 82 kuer og 128 sauer.

Bilde 126: Arkeolog Andreassen funderer på om steinene langs jernbanelinja er ryddet dit i forbindelse med byggingen av jernbanen i 1880, eller om all stein stammer fra den rydda flaten.

Foto: Magnus Helstad.

Ulsteen (Gnr. Bnr. 83/25)

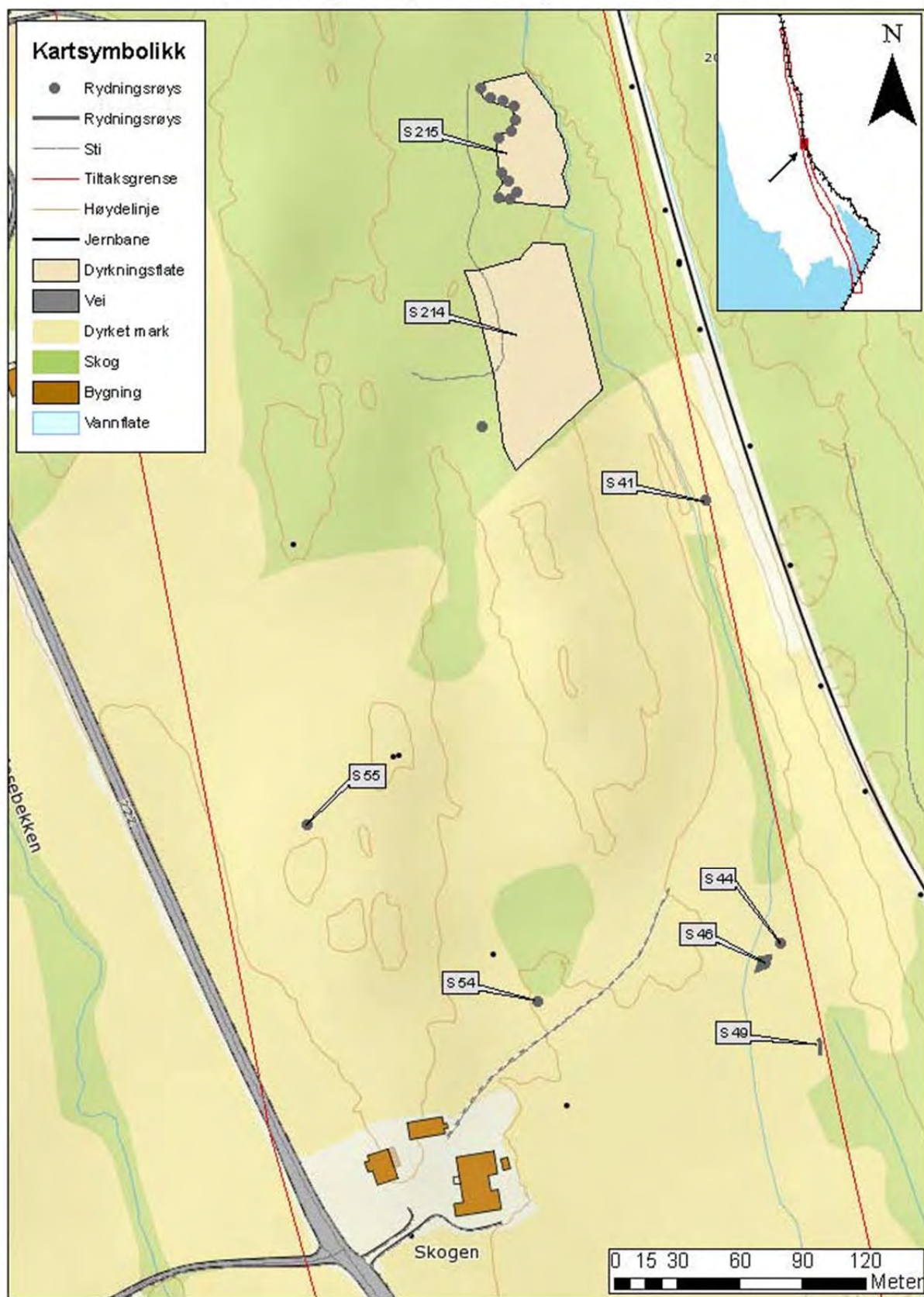
Husmannsplass tilhørende Prestmarka under navnet Søndre Snurud. Plassen står oppført i Thomas Boesens regnskapsbok av 1714.

Østre del av eiendommen Ulsteen ligger i undersøkelsesområde. Her ble det dokumentert to rydda flater. Den sørligste flaten, S214, bærer preg av nokså moderne åkerdrift. Det er en stor ryddet flate som nå er bevoskt med grantrær. All rydda stein ligger utenfor åkerflaten.

Røysfelt S215

Den rydda flaten S 215 har et eldre preg. Her ligger det 12 kompakte røyser i vestre kant av den rydda marken. Røysene er av en karakter som kunne indikere en datering eldre enn husmannsplassen. Dessuten ligger den rydda flaten og røysene i grenseland mot husmannsplassen Skogen som muligens har hatt sitt utgangspunkt i en ødegård. En av røysene ble derfor snittet og det ble tatt ut dateringsprøver.

Rydningrøyser / ryddet mark

Den snittede røysa ligger på en flate vest for helling ned mot bekk i øst. Selve røysa var 1,4m i diameter, mens snittet var 2,8 meter langt i retning øst-vest. Profilen var opptil 50cm på det dypeste.

Røysa var 30cm på det tykkeste og bestod av kantete stein. Mellom de øverste steinene var det noen små luftrom som kunne tyde på at røysa ennå ikke hadde "satt seg". Det var derimot også lommer fylt med jord mellom steinene. Kullprøvene ble tatt fra disse lommene.

Bilde 127: Kullprøver tatt ut en mild vinterdag fra røys S215. Graveskje og rotsaks peker på uttak for dateringsprøvene. Foto mot nord. Foto: Magnus Helstad.

To kullprøver ble sendt inn til datering og begge indikerer at røysa er fra nyere tid (150 og 170 år BP).

Rydningflate S214

Ryddet flate, rektangulær ca. 60x100m. Det er ikke røyser inne på selve flaten. Flaten er av en karakter som indikerer nyere tids åkerdrift. Nå er flaten bevokst med tett granskog.

Skogen (Gnr. Bnr. 83/27)

Skogen er antageligvis den nest eldste husmannsplassen i Prestmarka, ryddet en gang mellom 1635 og 1660. Svein-Erik Ødegaard(1988) skriver følgende om plassene Preståsen og Skogen: Opphavet til eiendommene er noe dunkelt. Vi utelukker ikke at det har ligget to forskjellige ødegårder til grunn og at 300 års ødetid i så fall skapte problemer med hensyn til grenser og eiendomsforhold. (1988:21).

Husmennene betalte en årlig avgift for leie på plassen. I 1714 og 1754 var avgiften på plassen Skogen den nest dyreste i regnskapet over plassene i Prestmarka (Ødegård 1982:30). Jo større avkastning på jordbruket på plassen, jo høyere avgift. Dette sammenfaller med at man ryddet først der betingelsene var best og at Skogen er nest eldst av plassene.

Det ble i alt dokumentert 6 rydningsrøyser på Skogen. I beitemarka ligger røysene S41, S44, S46 og S49. De to røysene S54 og S55 ligger ved skogsvei og åker og er uomtvistelig av nyere

dato. Den nåværende grunneieren kjente ikke opprinnelsen til røysene på beitemarka og disse ble gjenstand for nærmere undersøkelse.

I startfasen av undersøkelsene var det flere steder mindre steinansamlinger som ble tolket som røyser. Flere av disse ble snittet og avkreftet som røyser. Til slutt ble man stående igjen med følgende rydningsrøyser:

Rydningsrøys S41

Røysa er tilknyttet beite. Ligger lavt i terrenget. Diameter: 2,5 x 1,3m.

Rydningsrøys S44

Rydningsrøysa ligger i beitelandskap. Røysa ble snittet. Det ble konstatert mye "luft" mellom steinene som lå rett nede på berget. Det var ikke mulig å ta ut en kullprøve. Inntrykket er at røysa er av nyere tid. Diameter: 4,1 x 2,2m.

Bilde 128: Rydningsrøys S44 før og etter snitt, foto mot sør. Foto: Magnus Helstad.

Rydningsrøys S46

Rydningsrøysa ligger i beitelandskap/skråning vest for jernbanen. Større røys eller utkastsone. Diameter: 12 x 5 meter.

Bilde 129: Rydningsrøys S46 mot sørvest. Rydningsrøys S49 mot sørøst. Foto: Magnus Helstad.

Rydningsrøys S49

Røysa er avlang i formen, strekker seg i retning nord sør. Bredde: S 2,2m. Lengde 12,3m.

Rydningsrøys S54

Røysa består av små stein som ligger plant med terrenget. Den ligger i skillet mellom granskog og åpnere flate. Dia 3 x 3m, ujevn form.

Rydningsrøys S55

Røysa ligger ved åkerkant, inne på beite. Den består av en ansamling av større stein.

Olstad - Brenne

Ødegården (Gnr. Bnr. 154/5)

Ødegården også kalt Haugsødegården. Da Jens Knudsen Ramset selger Haug nordre den 21.12 1855, fraskilles Haugsødegården som får en skyld av 1 daler, og Jens beholder selv Haugsødegården.

Rydningrøys og område med teigpløying S58

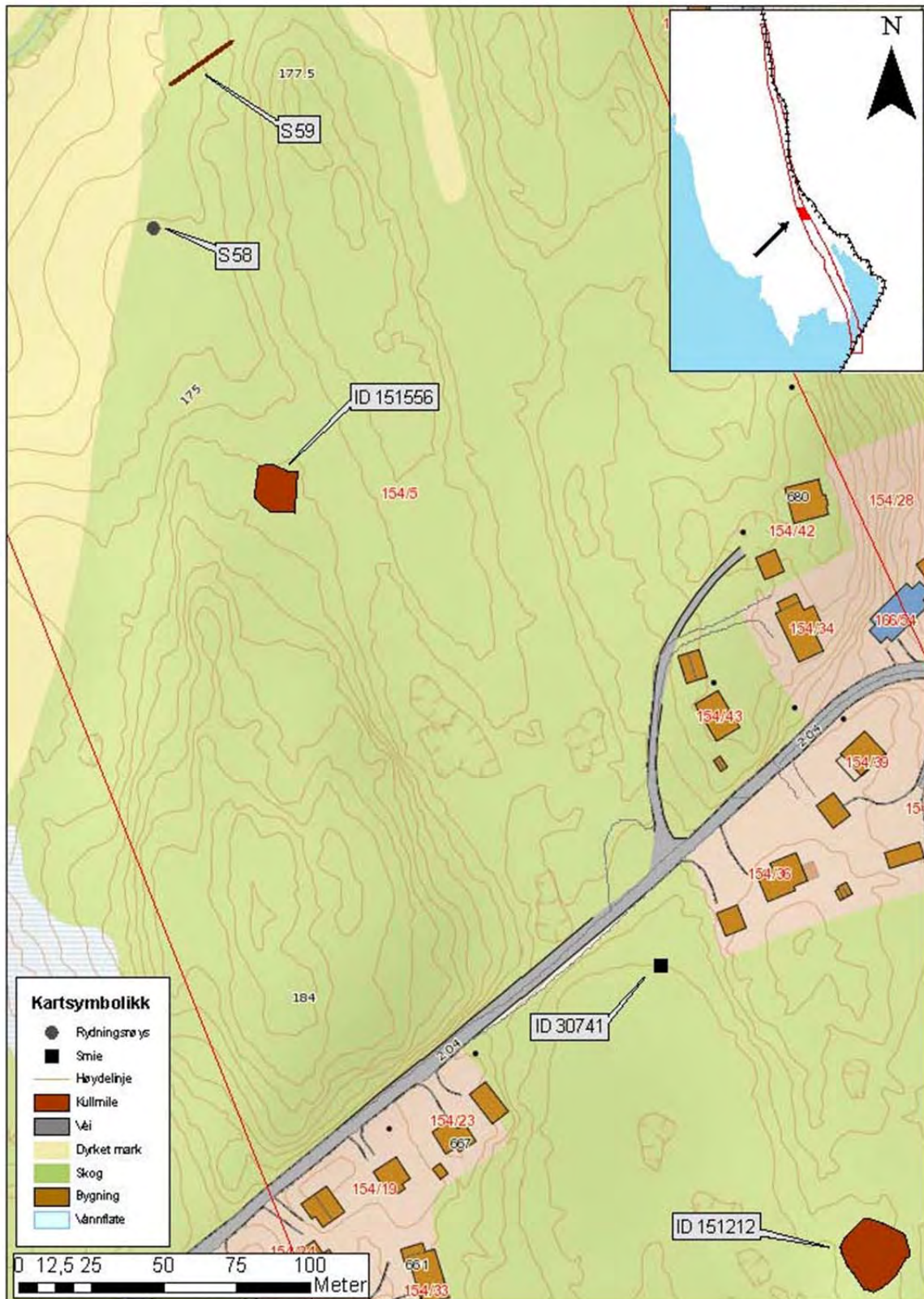
Rydningrøys beliggende ved ryddet markoverflate. Røysa består av større stein som ligger nede i kompakt jord. Området er overgrodd av blandingsskog. Fra røysa og omtrent 30m mot sør ligger det 4 åkerfurer sannsynligvis etter teigpløying. Furene går fra moderne åker i vest til traktorveg i øst. Steinenes søkk ned i undergrunnen og den bølgede åkerflaten indikerer en betydelig alder. Rett i nærheten ligger det ryddet stein i åkerkanten fra mer moderne jordbruk.

Røysas mål: 8,1 x 3,7 meter.

Bilde 130: Steinene i røysa ligger godt nede i jorda. Stikkstanga ligger over en fure i teigpløyd jord.
Foto: Magnus Helstad.

Mosebekken

Åkerterrasse S59

Åkerterrasse som går i retning nordøst – sørvest. Den ligger kant i kant med dagens åker i vest.

Mellom kornåker i vest og åkerrein går det en gammel skogsvei som svinger mot nordøst ved åkerterrassens ende i nord.

Mål: 27m lang og 2,5m bred.

Kullmile ID151556 (S57)

Kullmila ligger i furuskog, kupert landskap. Nordøst for mila er det en forsenkning og et bekkeleie. Gammel skogsvei/traktorvei går tvers gjennom kullmila. Det ble gjort et snitt i den østre utkanten av mila. Snittet ble tatt i retning øst-vest gjennom en voll som går i bue nord-sør. Under torva er det et massivt kull-lag, med til dels store kullbiter, opptil 10cm store. Under kull-laget er det et utvaskingslag over anrikningslag. Lengst øst i snittet dukker berggrunnen opp og her ligger kullet helt nede på berget. I profilen var kull-laget opptil 17cm tykt, men jordboret viste at det i milas gamle midte fremdeles er 23cm tykt.

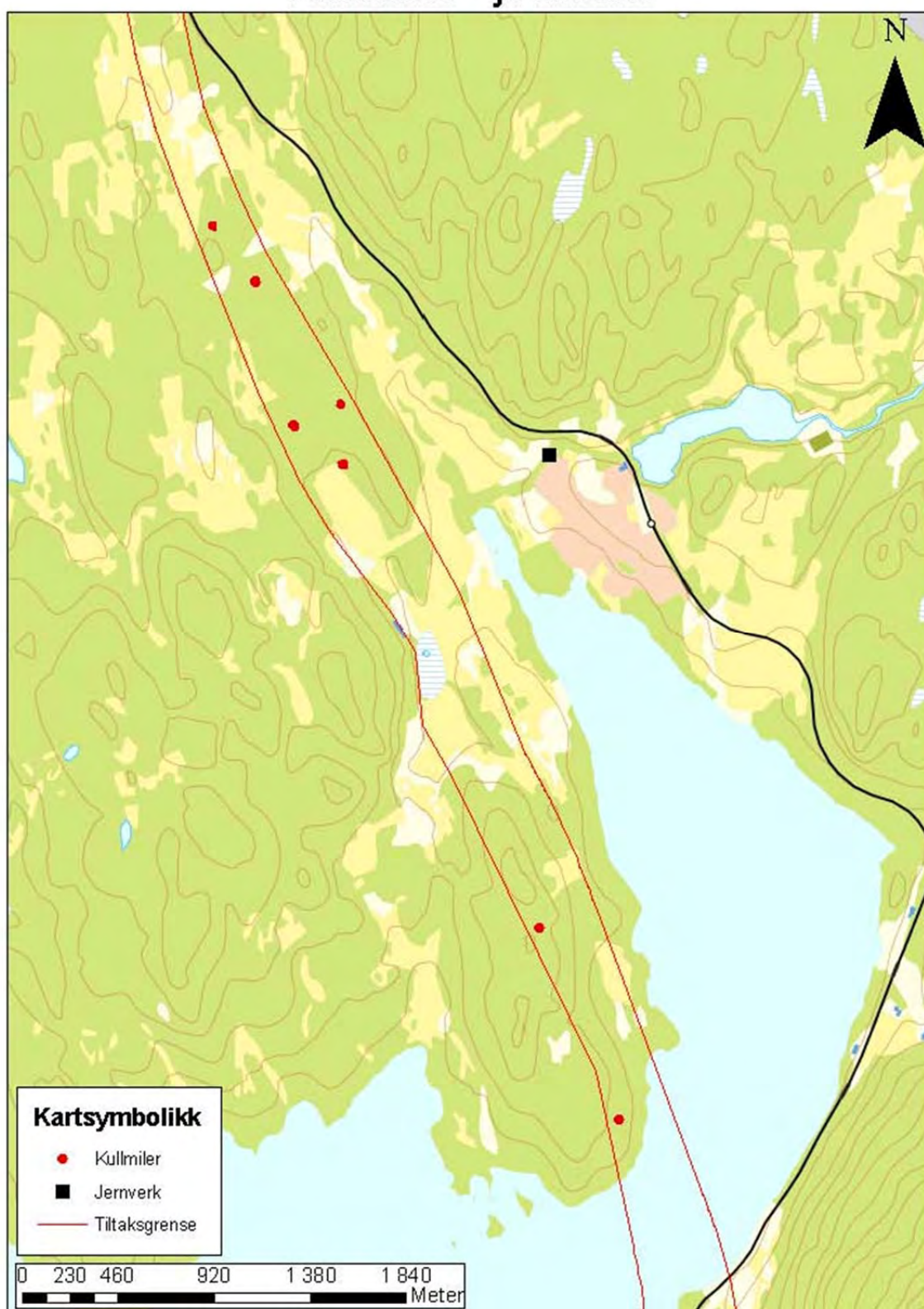
Mål: Diameter 15 x 15meter.

Bilde 131: Store kullbiter ligger fremdeles intakt under torva, foto mot nordvest. Foto: Magnus Helstad.

Det ble registrert i alt 7 kullmiler innenfor planområdet. Kullmile ID151556 er den nordligste av disse. Trolig har alle de registrerte kullmilene levert kull til jernverket på Vik. Her startet jernverksdriften i 1643 og det var hovedsakelig profesjonelle kullbrennere fra jernverket som arbeidet med milene. Arbeiderne ved Viks jernverk er oppgitt i manntallet fra 1664. Her nevnes for eksempel Ole Kullfogd og Eivind Kullbrenner som man må anta sto bak mange av kullmilene på Tangen. Jernverket på Vik var med visse opphold i produksjon til slutten av 1720-30åra (Ødegaard 2006:454).

Kullmiler - jernverk

Vik med Brenne (Gnr. Bnr. 166/1)**Smie ID30741 (S69)**

Restene av smia er tidligere lagt inn i Askeladden, men er ikke automatisk fredet. Kulturminnet ble kartfestet på nytt med GPS. Restene av smia ligger på et hogstfelt like ved veien. Mosegrodd steinovn med slagglumper rundt og inni. Den siste meden ved denne smia het Arnt Arvesen (pers. medd. Arne Løken).

Mål: Diameter 2,80 m. Høyde 0,60 m.

Kullmile 151212 (S218)

Kullmila synes som en åpen, litt nedsenket flate i granskog. Det er et 20cm lag med kull flere steder under torva. Det litt kull oppe i dagen i den kuperte overflaten utenfor flata i det sørvestre området.

Det ble funn en stor slaggbite 4 meter sør i kullmilas flate. Slaggbiten er lett og porøs, hvilken sammenheng slagget har med kullmila står ubesvart. Området ble undersøkt med metalldetektor, men det ga ikke utslag.

Kullmila har en diameter på 22m i retning nord-sør.

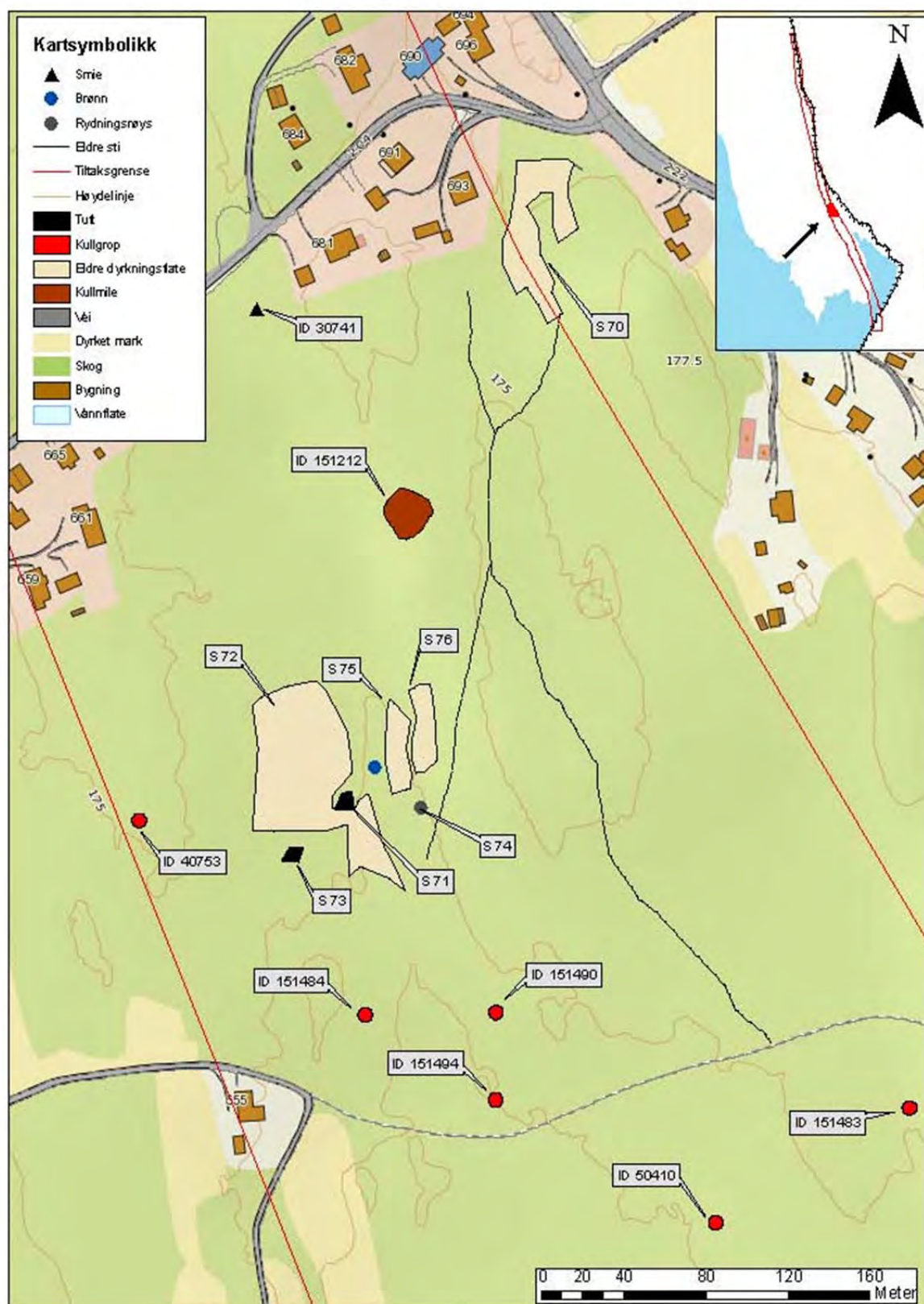
Dyrkningsflate (S70)

Gjengrodd dyrkningsflate som er ca. 80 meter lang og på det meste 20 meter bred. Flaten strekker seg helt inn mot riksveg 222 ved avkjøringen til Vardeberg. I nord er dyrkningsflaten lagt rundt et område med grunnfjell. Åkerreina går nor-sør og ligger i vestre ytterkant. Tett granskog preger området.

Husmannsplassen Andreassvea

Fra dyrkningsflaten S70 går det en sti/gammel vei mot husmannsplassen Andreassvea. Midt mellom S70 og husmannsplassen deler stien seg der det ene veifaret går til husmannsplassen og det andre går videre syd til det som i dag blir kalt Pilgrimsleden. Det som i dag fremstår som stier har antageligvis vært de gamle kjerreveiene som ble benyttet av folk på Andreassvea.

Andreassvea

Bilde 132: Til venstre: Det gamle veifaret til Andreassvea. Til høyre: Rydningsrøys S74.

Andreassvea S71

Restene etter husmannsplassen Andreassvea ligger i dag under Vik med Brenne (Gnr bnr 166/1), men har opprinnelig tilhørt Ytre Haug, Nordre (Gnr bnr 154/4). I 1875 var det 3 husmannsplasser under denne gården: Akselstuen, Lillehagen og Andreassvea med i alt 2 kuer og 4 sauer og med utsæd $2\frac{3}{4}$ t. korn og $4\frac{3}{8}$ t. poteter.

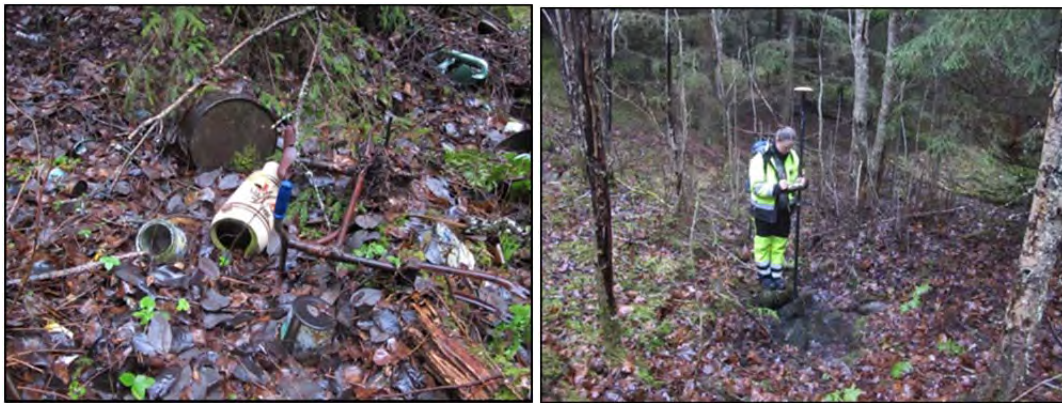
Tufta på Andreassvea består av tørrmurt blokkstein. Den ligger i en skråning som heller mot øst. Grunnmuren er tydeligst i sør og øst der den er bygd opp i skråningen. Tufta er 8,7 meter lang og 5,6 meter bred. I øst er muren 80cm høy og består av steinblokker som er ca. 1m lange, 50cm brede og 30cm høye. I sør er steinblokkene opptil 80cm brede. I sørvest ligger restene av den sammenfalte ovnspipa som en haug i hjørnet. Hele tufta er dynga ned med søppel som gamle hermetikkbokser, glass og rustent metallskrap.

Bilde 133: Tufta mot øst i skråning ned mot bekken. Foto: Magnus Helstad.

Bilde 134: Den sammenraste skorsteinen ligger som en haug i tufta. Foto: Magnus Helstad.

Bilde 135: Til venstre: Tufta er neddyngnet med skrap. Til høyre: Brønnen blir målt inn. Foto: Magnus Helstad.

Dyrkningsflate S72

Tidligere dyrkningsflate som ligger vest og nordvest for tuft S71. Flaten, ca. 40 x 70meter, er i dag bevakst med granskog. Langs hele randsonen ligger det steinutkast og røyser. Kun flaten ble målt inn.

(På 1950-tallet brukte nabogutta den tidligere dyrka marken som fotballbane. Et sted på flaten skal det fremdeles være nedgravd en pakke sigaretter av merket South State som gutta smugrøkte i pausene. Pers. medd. Roar Løken.)

Bilde 136: Dyrkningsflaten er bevakst med granskog. Foto: Magnus Helstad.

Tuft S73

Tufta har tidligere fungert som et uthus (pers. medd. Arne Løken). Terrenget heller slakt mot øst. Det resterende murverket ligger rett over bakkenivå, men har innvendig en fordypning på 90cm. Tufta er 5,7meter lang og 2meter bred, men den er ikke så tydelig i formen som S71.

Rydningrøys S74

Rydningrøysa ligger øst for tuft S71 ved åkerterrasse S75. Ligger i terreng som skråner mot vest. Mål: Diameter 3 x 2,5m.

Åkerterrasse S75

Åkerterrassen er orientert i retning nord-sør ca. 15m bred og 50m lang. Området er beplantet med granskog. Terrassen ligger i en slak helling mot vest hvor den avgrenses av åkerreina. Det er flere røysen rundt terrassen, men av praktiske årsaker ble kun flaten

Åkerterrasse S76

Åkerterrassen S76 ligger øst og ovenfor åkerterrasse S75. Det ligger 3 rydningrøysen knyttet til terrassen i øst. Åkerterrassen er ca. 15m bred og 45m lang, orientert i retning nord-sør. Området er gjengrodd av granskog, i sør begrenses åkerreina av et berg.

Kullmile ID151536 (S125)

Kullmila ligger på et høydedrag og dekket av planteskog. Mila har tydelige voller. Den ligger vest for skogsbilvei. Mål: 15 x 15meter.

Lukasstua

På åsen midt mellom Haverløkken i vest og riksvei 222 i øst ligger det svært mange steinrøysen. Antallet og størrelsene på røysene virker stort i forhold til de små rydda flatene man finner her. Uansett røysenes bakgrunn vitner de om at det her er lagt ned en stor arbeidsinnsats.

“Paa bemeldte Biærg-Aas og Skov-Strækning mellem Nytle og Korsegaarden, sees adskillige sammenkastede Steenrøser, hvilke viiser at disse Steder maae, i fordum Dage, have været vel beboede” (Schøning 1775).

På området som er definert under Lukasstua ble det registrert 30 røysen, 1 mulig jordkjeller med tilhørende stor rydningsflate, 4 steinstrenger, 2 veistubber og 2 små groper med ukjent funksjon. Kulturminnene er spredt over et område på 200 meter retning nord-sør og 140 meter retning øst-vest.

Til tross for alle røysene i dette området ble det ikke funnet noen tuft med grunnmur eller jordvoller. Gropa som kan ha vært en jordkjeller til et bygg har sannsynligvis tilknytning til

røysene. Ved den mulige jordkjelleren S94 er marken ryddet og delvis innhegnet av noen steinstrenger.

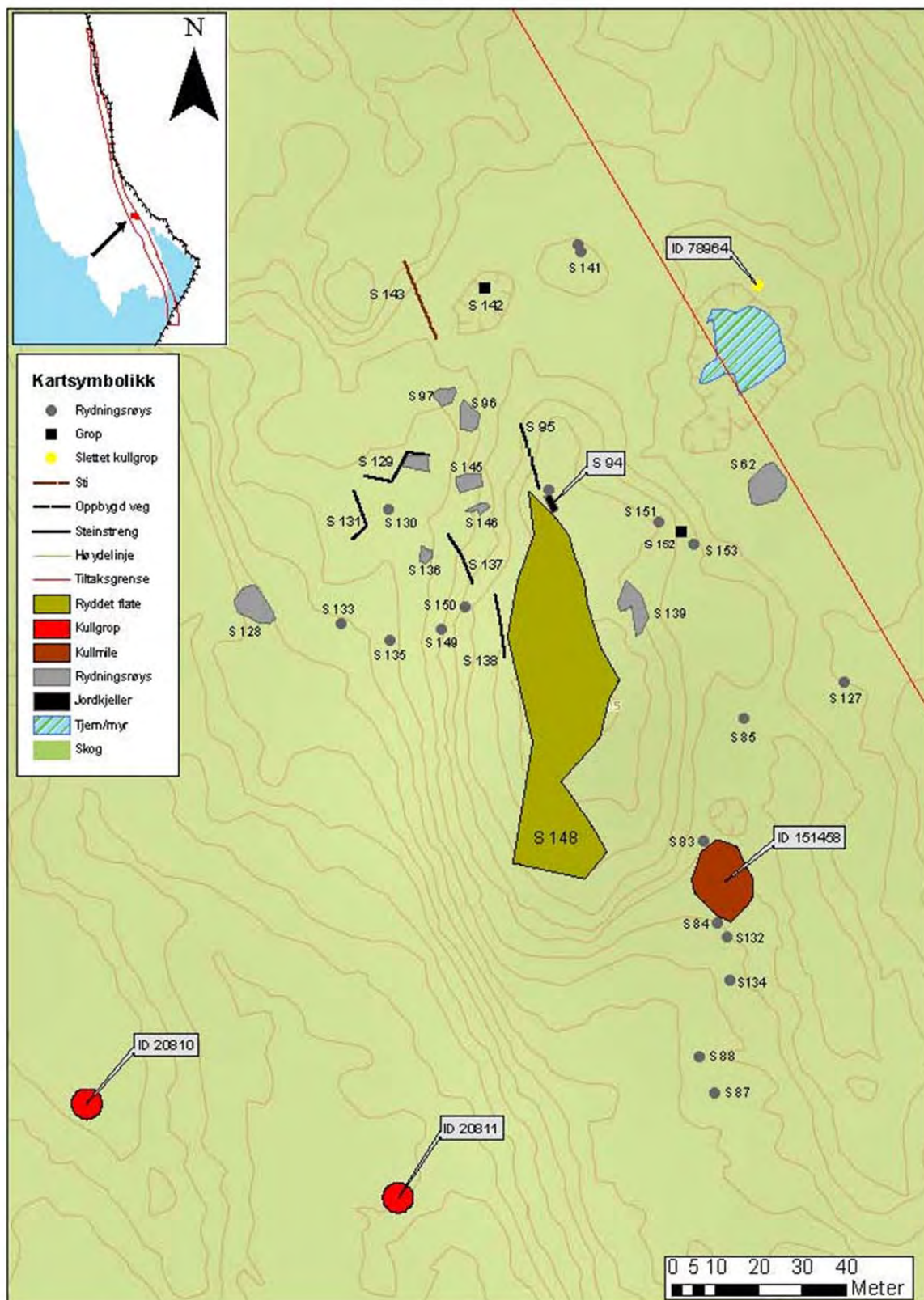
Arne Løken (94 år gammel) fra naboeiendommen Haverløkken forteller at de alltid kalte dette området for Lukasstua. I denne rapporten benyttes dette navnet som betegnelse på området.

Strukturer på Lukasstua

Røys S62

Røysa ligger på en liten flate, ca. 30m mot øst er det en bratt helling ned. Der er det utsyn mot øst og Tangen. En traktorvei går ca. 2m sør for røysa i retning øst-vest. Røysa er mosekledd, ligger i granskog. Steinene er ikke større enn at de kan bæres. Mål: Diameter 9,5 x 5,3m. Høyde 0,8m.

Lukasstua

Bilde 137: Røys S62 foto mot nordvest. Foto: Magnus Helstad.

Røys S83

Røysa har antageligvis sin opprinnelse i ryddingen til kullmila ID 151458. Den ligger helt i utkanten av kullmila. Mål: Diameter 1 x 1m.

Røys S84

Rydningsrøys som ligger sør kullmila ID151458 og kan som S83 også ha sin opprinnelse i forbindelse med mila. Den ligger i granskog i helling mot sørvest. Mål: Diameter 2 x 2m, i helling mot sørvest.

Røys S85

Røys. Ligger i granskog. Mosekledd. Mål: Diameter 3 x 3m.

Bilde 138: S85 blir målt inn. Foto: Magnus Helstad.

Røys S87

Mosekledd røys i granskog. Ligger i svak helling mot vest. Ingen tydelig ryddete flater i nærheten, dog noe tuelandskap. Mål: Dia 2 x 2m, ligger i flukt med terrenget.

Bilde 139: Røys S87 mot øst. Foto: Magnus Helstad.

Røys S88

Mosekledd røys i granskog. Ligger i svak helling mot vest som S87. Mål: Diameter 4 x 4m, i flukt med terrenget.

Jordkjeller S94

En oppbygd veistubb fører til en grop som ligger på den øverste høyden i terrenget. Gropa er sannsynligvis rester av en jordkjeller. Noen få steinheller ligger i gropas overflate i nord. Det er for øvrig mye stein i gropa. Det er ingen rester etter noen form for grunnmur eller annen type struktur, men en røys med større stein ligger i kanten av gropa i nord. Rundt den antatte jordkjelleren er marken ryddet i sør (rydningsflate S148). Det vokser gran og bjørk rundt strukturen. Mål: Diameter 3,8 x 3,5meter. Dybde 1,2meter.

Bilde 140: Til venstre: innmåling nede i gropa, foto mot sørøst. Til høyre: Bjørk vokser i nedskjæringen, foto mot nord. Foto: Magnus Helstad.

Bilde 141: Noen steinheller ligger i gropas overflate, oppe på kanten i nord ligger en røys med blokkstein. Foto: Magnus Helstad.

Veistubb S95

Veien går opp til høyden ved den mulige jordkjelleren S94. Den er ca. 15meter lang i retning nord-sør.

Bilde 142: Veien (S95) består av en oppbygd rekke med stein som går opp til grop S94. Til venstre: foto mot sør. Til høyre: foto mot vest, profildetalj av veien. Foto: Magnus Helstad.

Røys S96

Ligger i skråning mot vest, ca. 5m nord for vei til grop S94. Røysa er mosekledd Mål: Diameter 9x7meter. Høyde 0,5meter.

Røys S97

Røysa er mosekledd og ligger i tett granskog. Den inneholder både større og mindre stein, ligger i helling mot vest. 4 meter lenger nord ligger S96. Mål: Diameter 5 x 7meter. Høyde 0,7meter.

Bilde 143: Steinrøys S96 og steinrøys S97. Foto: Magnus Helstad.

Røys S127

Røysa ligger i granskog, er flat og ligger i flukt med terrenget. Steinene har opptil 40 cm. Store bruddflater. Røysa er lagt inntil en sti som går i retning nord-sør, sør for åpen vannkilde. (Kilden artet seg som et lite tjern på sommeren, men tørket inn og ble bare våt leiregrunn på høsten.) Mål: Diameter 4 x 4,5m.

Røys S128

Stor steinrøys som ligger på hogstfelt. Mest sannsynlig er det en moderne tipprøys. Dog merkverdig er at den ligger så vidt utenfor allfarvei og i umiddelbar nærhet til de andre mindre røysene. S 128 ligger lengst nordøst på hogstfeltet. Mål: Diameter 9m i retning nord-sør og 7m i retning øst-vest.

Røys S129

Røysa/steinstrengen går i sikk-sakk-retning øst-vest. I øst arter den seg som en steinrøys. Strukturen ligger i tett granskog. Flaten sør for S 129 virker ryddet. Nord for 129 er det mere småkupert med tuster og stein.

Bilde 144: S129 sett mot øst og vest. I øst er den nærmest skjult under brune barnåler. Foto: Magnus Helstad.

Røys S130

Røysa ligger på flate sør for nr 129. Den ligger i tett granskog og er mosekledd. Mål: Diameter 3,4 x 3m. Høyde ca. 0,4m.

Røys S131

Mer eller mindre sammenhengende røys – steinstreng. Den ligger i vestre kant av nedskjæring til flaten som S 130 ligger på.

Røys S132

Røysa er mosekledd og ligger i tett granskog, i overgang mot hogstfelt i vest. Mål: Diameter 4 x 2,3m. Høyde: 0,3m.

Røys S133

Mosekledd røys som ligger i overgangen mellom granskog og hogstfelt. Mål: Diameter 2 x 2m. Høyde: 0,3m.

Røys S134

Røysa ligger i slak helling mot sørvest, i overgangen mellom granskog og hogstfelt. Mål: 4,5 x 2m – avlang. Høyde 0,3m.

Røys S135

Røysa ligger i slak helling mot sørvest, i overgangen mellom hogstflate og skog. Mål: 4 x 2m. Høyde: 0,3m

Røys S136

Røysa ligger på sørsiden av den flaten som nr. 130 ligger på. Røysa er lokalisert ca. 2 meter vest for enden av steinstrengen/gjerdet S 137. Røysa ligger i helling mot vest og består av forholdsvis store steiner. Mål: 4 x 3,5m. Høyde: 0,4m.

Bilde 145: S136 sett mot sør. Foto: Magnus Helstad.

Steinstreng S137

Steinstrengen ligger i helling mot nord. Den er kledd med lav og mose. Øst for steinstrengen og opp mot grop S94 er marken ryddet. Vest for steinstrengen er ikke undergrunnen ryddet, her er det forøvrig tett granskog. Steinstrengen består av stein som er ryddet sammen til en 3,5m bred rekke og 15m lang.

Bilde 146: Den mosekledd steinstrengen S137 mot sør. Foto: Magnus Helstad.

Steinstreng S138

Steinstreng som ligger i nær sammenheng med steinstreng S 137. De to steinstrengene følger hverandre, kun adskilt med et par meter. S 138 er 3,5m bred og 18m lang og følger

landskapet langs med knekken mot vest. Øst for steinstrengen, oppe på høyden, er marken ryddet.

Bilde 147: Den mosekledd steinstrengen S138 går som en grønn linje gjennom skogen. Foto: Magnus Helstad.

Steinrøys/utkastsone S139

Steinansamlingen ligger rett øst for høyden, og flaten S148 der landskapet heller ned mot øst. En gammel traktorvei går opp til røysa. Mål: 10m i retning nord-sør, 5m øst-vest.

Røys S141

Røysa ligger i granskog, på en småkupert flate. Den er mosekledd og består av forholdsvis store blokkstein på opptil 35 x 35cm. Mål: 3 x 3m. Høyde 0,5m

Grop S142

Gropa er tidligere registrert som kullgrop ID78964. En stikke er satt ved siden gropa og på denne er det skrevet nr. 239, samt 1995 som refererer til året gropa ble registrert. Gropa ble kartfestet med GPS og ligger innenfor planområdet. Gropa har ikke en karakter som tilsier at det skal være en kullgrop. Det var ikke mulig å påvise kull og nedskjæringene er stedvis brattere enn vanlig for en kullgrop. Formen er ureglementær. Gropa blir derfor tolket som en del av all den andre aktiviteten som har vært i området i forbindelse med røyser og ryddet mark. Mål: 2,8 x 3m, ujevn form. Dybde 80cm

Vei – steinfylling S143

Opparbeidet veistubb bestående av steiner plassert og planert ut i et søkk i landskapet. I veistubbens nordre ende ligger et høydedrag. Steinfyllingen er 2,5m bred og 10m lang. Veistubben kan ha sammenheng med veien som går opp til den antatte jordkjelleren ca. 30m lenger sørøst.

Bilde 148: Veistubben S143 sett mot nord. Foto: Magnus Helstad.

Røys S145

Røysa ligger i helling mot nordvest, nedenfor den mulige jordkjelleren S94. Røysa er anlagt inntil og nedenfor en stor blokkstein. Mål: 6 x 4 meter. Høyde 1 meter.

Røys S146

Røysa fremstår som nordgående del av den vestre inngangen til antatt jordkjeller S 94. Det er mye småstein i røysa. Noe større stein er også lagt inntil blokkstein. Røysa ligger i helling mot nordvest. Mål ca. 3,5 x 2 meter. Høyde 0,3 meter.

Rydningsflate S148

Den rydda flaten ligger sør for mulig jordkjeller S94. Flaten ligger på toppen av og langsmed høydedraget i retning nord-sør. Flaten kan ha vært dyrket, men er nå bevekst med gress og bregner, samt noen grantrær. Vest for den rydda flaten er det noe skog som bunner i et hogstfelt. Ellers er det granskog på alle kanter.

Bilde 149: Røys S145 mot sørøst til venstre. Til høyre: Ryddet flate S148 mot sør. Foto: Magnus Helstad.

Røys S149

Røysa ligger i helling mot vest og ned mot hogstflate, nedenfor rydda flate S148. Mål: 2 x 1m. Høyde 0,3m.

Røys S150

Røysa ligger vest for og nedenfor steinstrengene S137 og S138. Mål: 2 x 1,5 meter. Høyde 0,4m.

Røys S151

Røysa ligger i granskog i forlengelsen østover av ryddet flate S148. Røysa ligger i flukt med terrenget, på kanten i helling ned mot øst. Mål 1,5 x 2 meter.

Grop S152

Menneskeskapt grop som ligger i granskog, mellom røyser i helling ned mot øst. Forsøk med jordbor frembrakte ikke noe kull. Mål: 1,5 x 1,5 meter. Dybde 1,65 meter.

Røys S153

Røysa ligger i flukt med hellingen ned mot øst. Det er en utkastzone for stein lenger nord i samme helling. Dette er antageligvis stein som er ryddet fra flaten S 148 på toppen av høydedraget. Mål 3,5 x 3,5 meter.

Kullmile ID151458 (S86)

Undergrunnen består av et lag med ca. 10cm kullholdig masse. Det er en voll i sør. Mila ligger mellom en kolle i vest og høydedrag i øst. Mål: 16 x 16m.

Bilde 150: Kullmile id.nr:151458 (S86) mot sør. Foto: Magnus Helstad.

Nyere tids kulturminner øst for Brennejordet

Kullmile ID151541 (S156)

Kullmila synes som en sirkulær høyde i terrenget. Noe synlig voll i øst. Det er et kull-lag på minimum 30cm under torva. Kullmila ligger på en hogstflate med Brennejordet like inntil i vest. Granskog på åsrygg i øst.

Kullmila er bevokst med busker og kratt og har et "rufsete" utseende. Rett nedenfor i sør ligger en røys (S157) med små stein, denne kan muligens ha sammenheng med kullmila. Det går en renne, sørvest-nordøst gjennom kullmila. Dette kan være opprinnelig ytterkant, eventuelt opptenningsrenne. Mål: 20m diameter nord-sør, 24m diameter øst-vest.

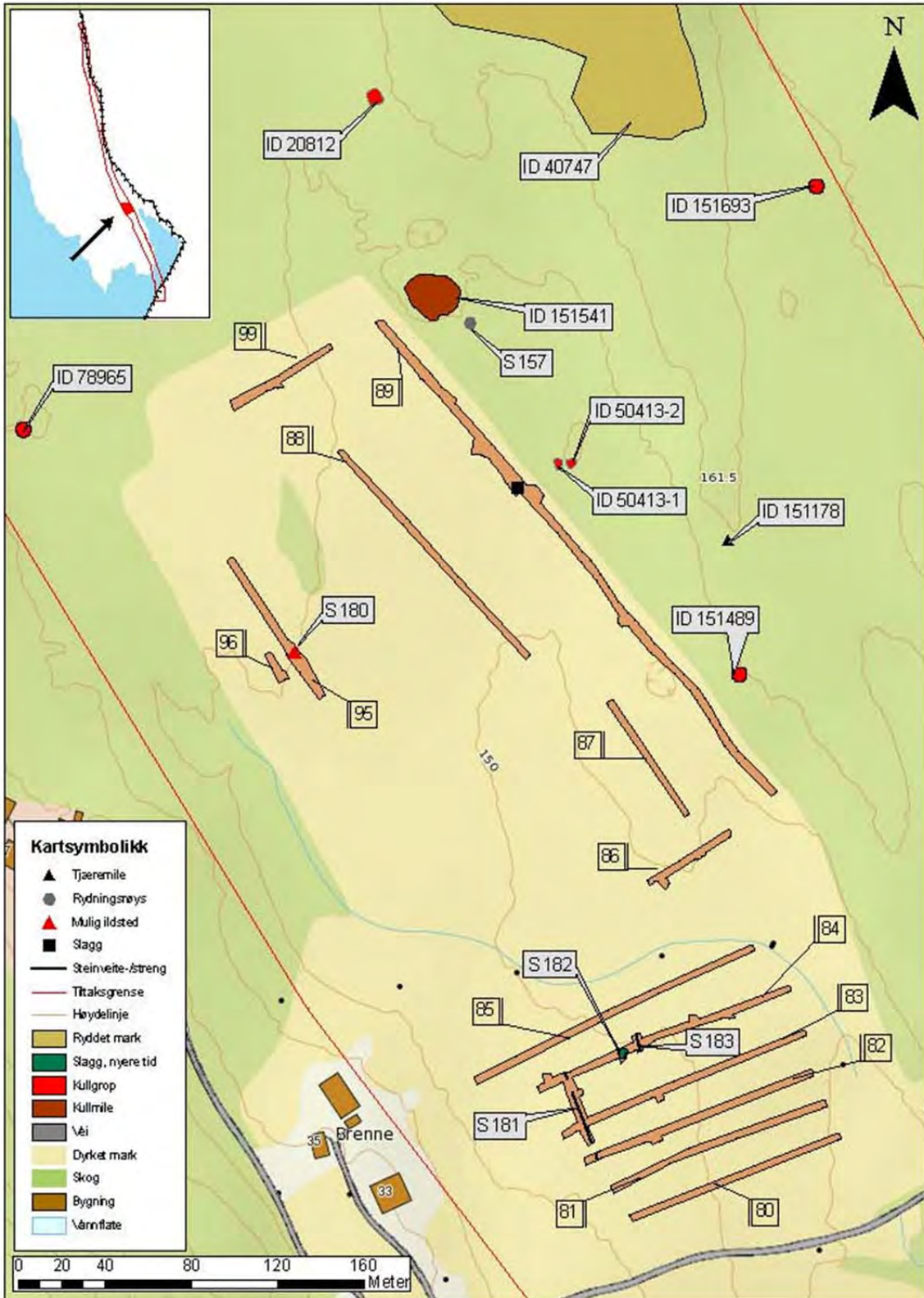

Bilde 151: Kullmilas flate i forgrunnen, åkeren og Brenne i bakgrunnen, foto mot sør. Snittet viser at det er et kull-lag på over 30cm som fremdeles ligger i grunnen. Foto: Magnus Helstad.

Røys S157

Røysa ligger på hogstflate øst for Brennejordet. Den består av små stein og ligger i flukt med terrenget. Røysa har muligens en sammenheng med kullmila som ligger rett i nærheten. Mål: Diameter 2 x 2m.

Brenne

Kvartsbrudd S63

Kvartsbruddet ligger i åpen granskog på toppen av et høydedrag. Grunnvannet har steget opp og fylt bruddet. I den østlige kanten ligger det en stor mengde bruddstykker av kvarts. Fra bruddet går det et tråkk ned lia mot sørøst.

Mål: Dia 12 x 4,4m. Dybde: 1m ned til vannoverflate, betydelig dypere under vannoverflaten, opptil 3m dyp totalt.

Bilde 152: Kvartsbruddet er fylt opp med grunnvann, foto mot sørøst. Rett under vannkanten ligger det bruddstykker av kvarts. Foto: Magnus Helstad.

Kvarts er en av de viktigste bestanddelene i glassproduksjon. For å utnytte Norges naturressurser fikk Kong Christian den 6. ideen om å bygge glassverk i Norge. Det første glassverket ble startet på Nøstetangen ved Hokksund i 1741. Siden fulgte glassverk i Aas, Hurdal, Biri, Hadeland og Jevne i Fåberg. Alle anleggene ble bygget av det offentlige. I 1807 kom Gjøvik Glassverk som det første private glassverket i landet. Kvartsen fra Tangen ble skipet over Mjøsa til Biri, Gjøvik og Jevne Glassverk (Nashoug:1999:57-58)

Struktur på Brennejordet

Det ble gravd 13 sjakter av ulik lengde på Brennejordet. Det ble avdekket en kokegrop ID155280 som er beskrevet i kapittelet under automatisk fredet kulturminner. De resterende strukturer på Brennejordet er klassifisert som nyere tids kulturminner og blir redegjort for i det følgende:

Steinveit S181

Steinveita ligger under 30 cm med matjord og ned i undergrunnen på Brennejordet. Steinrekken er mellom 80-90cm bred og det ble avdekket 36 meter i lengderetning nord-sør. Det ligger biter av grønt glass, nyere tids slagge og jernnagler i steinstrukturen. Undergrunnen består av grå leire og stedvis brun sand og grus. Steinveita ble avdekket mellom sjakt nr. 83 og 84, en mulig forlengelse dukket opp i sjakt nr. 82.

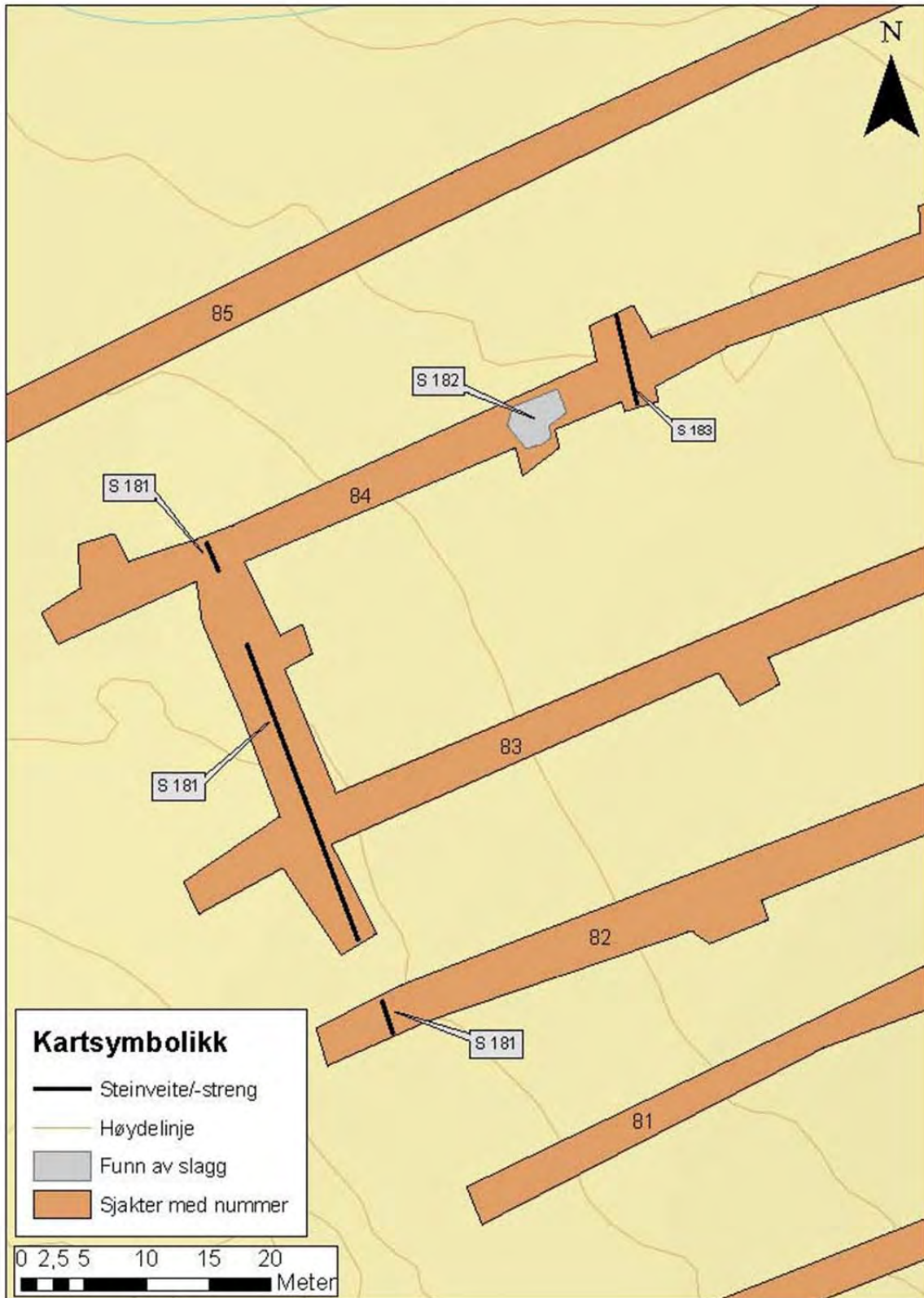

Bilde 153: S181 sett mot nord og sør. Foto: Magnus Helstad.

Struktur S182

Struktur med ukjent funksjon. Består av en konsentrasjon med slagg avdekket under sjakting på Brennejordet. Strukturen ligger under 30cm med matjord. Slaggbitene ligger spredt i et område på ca. 4x5 meter, men ingen fyllmasse som skiller seg fra omgivelsene. Undergrunnen består av leire. Noe kull ved enkelte av slaggbitene. Det ligger en bit av jern (mulig beslag) i strukturen. Noe av slagget er svært lett og har et grønlig skjær som indikerer nyere tid. Området ligger nedenfor gård i vest og det er funn av små slaggbiter i de omliggende sjaktene som ble gravd. Struktur S182 ligger mellom to steinveit (S181 og S183) og er trolig et avfallsdeponi.

Brenne

Steinveit S183

Steinveit S183 ligger under 30cm med matjord på Brennejordet. Det ble avdekket 3 meter av veita som gikk på tvers av sjakt nr. 84.

Bilde 154: S183 er anlagt med store steiner, på foto til høyre ligger Brenne i bakgrunnen. Foto: Magnus Helstad.

I sjakt 89 ble det funnet en slaggbitt tett inn til kullgropene 50413-1-2 som ligger i hogstfeltet ved siden av. Det ble imidlertid ikke registrert noen strukturer i undergrunnen.

Bilde 155: Sjakt 89, foto mot sør. Foto: Magnus Helstad.

Vestgård (Gnr. Bnr. 159/4)

Kjærnsveen, bnr. 4 og Vestgård, bnr. 5 er før 1886 utskilt fra ytre Helset og kalles tilsammen Vestgård.

Steingjerde S99

På Vestgård ble det registrert et steingjerde (S99) som var reist i forbindelse med et hus som nå er revet. Her bodde det tidligere en skomaker (pers.medd. Halvor Onshus). Steingjerdet går øst-vest ned skråning på beite. Forholdsvis pent oppbygget. Ca. 3m vest for gjerdets vestre ende er det anlagt ett nyere gjerde som bygger opp hage. Dette gjerdet har antageligvis blitt bygget med stein fra det gamle gjerdet. Mål: 1m bredt. 0,6m høyt.

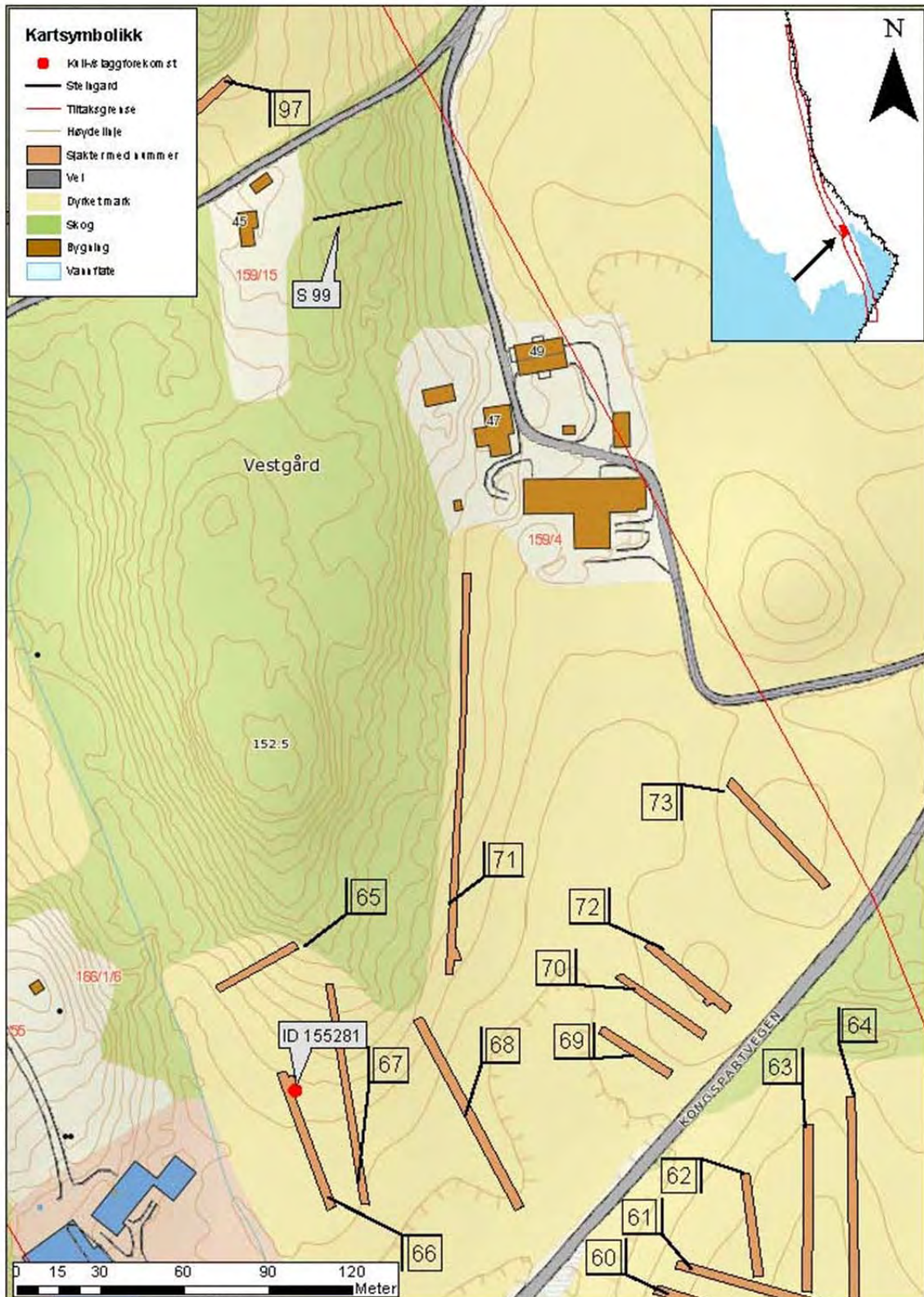

Bilde 156: Steingjerde S99 mot øst. Foto: Kristine Andreassen.

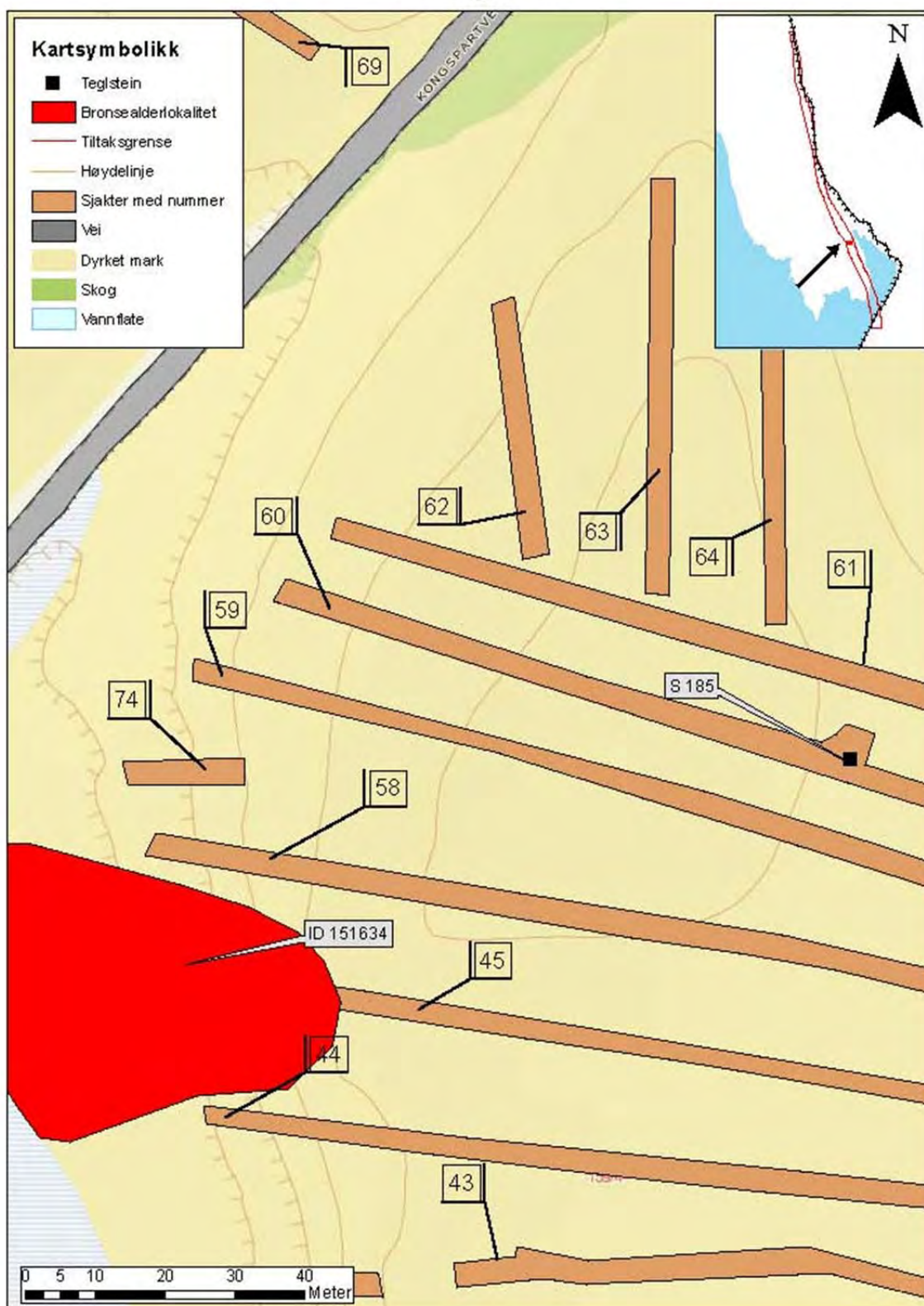
Kull og knust teglstein S185

S185 består av flere kull konsentrasjoner og noe forvitret/knust teglstein. Den knuste teglsteinen viser seg som røde flekker i undergrunnen. Noe av det røde jordsmonnet kan også være brent leire. Den største konsentrasjonen av kull ligger på den vestsiden. Kullkonsentrasjonen er 4 meter lang og 0,5 meter bred i retning sør-nord. Strukturen i sin helhet strekker seg over 8 meters lengde (øst-vest) og 6 meters bredde (nord-sør). Strukturen befinner seg på det eneste området i sjakta hvor det er sandholdig leire. På grunn av teglsteinene er strukturen tolket til å være etter-reformatorisk.

Vestgård

Vestgård

Helset - Mjøsa

Mellom den oppdyrkede delen av Brenntjennet nede i vest og åkeren oppe på Helset i øst ligger det en skogkledd helling. Her har det tidligere vært beite (pers. medd Svein Dons). I det gjengroende kulturlandskapet er det fremdeles spor etter menneskene som en gang brukte området aktivt. Her ble det dokumentert et gammelt veifar, 2 steingjerder og en grop der det tidligere må ha stått et bygg. I jakten på enda eldre aktivitet ble det gravd 11 prøvestikk med henblikk på Brenntjennet like nedenfor (se kapittel om bronsealderlokalitet ID151634).

Gammel vei S204

Som det fremkommer av Grimsæths kart i 1819 gikk det en vei øst for Brenntjennet. Denne veien forbandt gårdene lengst sør på Tangenhalvøya med knutepunktet innerst i Viksvika. Sannsynligvis har veien sin opprinnelse fra før reformasjonen. Gårdene Kongsparten, Trosviken og Silviken stammer trolig fra høymiddelalderen (Ødegård 2006:132) og veifaret må være minst like gammelt. Deler av veien er fremdeles bevart (S204). Som et eksempel (til etterfølgelse) har Svein Dons drevet skjøtsel på veien så ungene i nabohuset kan ta snarveien til skolen. Veien går i retning nord-sør over høyden øst for Brenntjennet og avgrenses av åker i nord og moderne vei i sør. Veistubben er omtrent 240 meter lang.

Det ligger en kilde helt inntil den gamle veistubben nesten helt oppe på høyden. Det er ikke godt å si om kilden har oppstått naturlig eller om det her er hugget i berget. Vannet kommer fra et naturlig basseng helt oppe på høyden og blir filtrert gjennom berget ned til kilden. De gamle "vannhullene" har alltid vært sentrum for mye aktivitet, en del av bunnmassene i kilden ble derfor såldet. Det dukket opp noen interessante insekter, men ellers skjulte det seg ikke spor av mennesker nede i dypet.

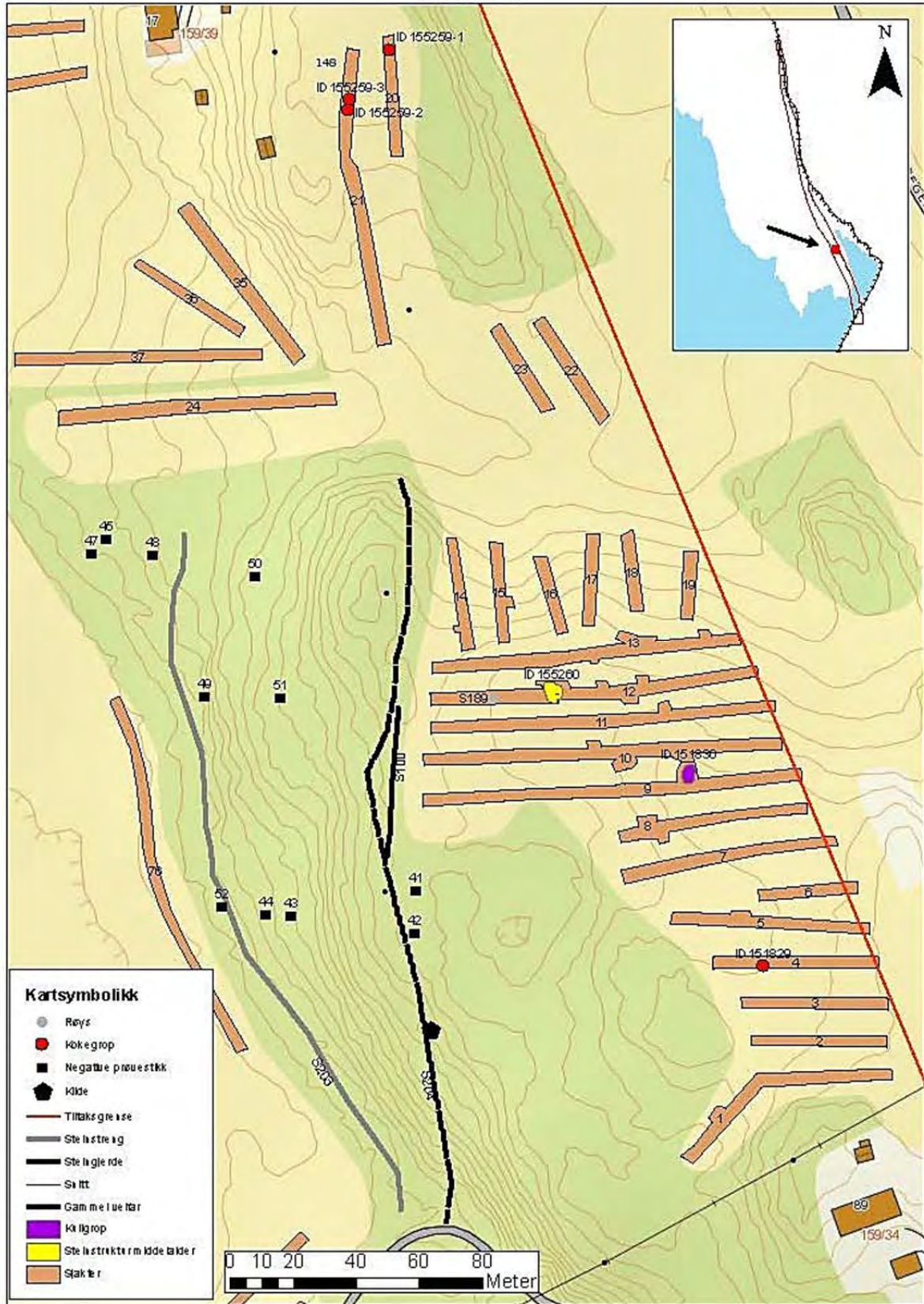
Bilde 157: *Quo vadis?* Veien fører forbi en liten kilde oppe på bakketoppen. *Ad fontes*. Kilden ble undersøkt og bunnslammet soldet. Foto: Magnus Helstad.

Bilde 158: På løytnant Grimsæths kart fra 1819 er det gamle veifaret tegnet inn som en tynn linje. Veien forbi Brenntjernet møter veien fra Brenne oppe ved Måsabekken. Den røde pilen markerer der fotografiet på forrige side er tatt mot nord.

Det naturlige bassenget helt oppe på høyden var i første halvdel av forrige århundre skøytebane på vinterstid (pers.medd. Svein Dons). Bassenget er nå påfylt store steinmasser og er i ferd med å gro igjen. I skogen rundt den lille vannpytten er det spor etter tidligere tiders åkerdrift. Skogbunnen har bølger som ikke er naturlige, men må stamme fra ardens teigpløyning. Slike spor kan være fra svært gamle og helt til opp i det forrige århundret. Det var ikke mulig å skille ut et klart dyrkningslag som egnet seg for datering, ei heller ble det registrert noen tilhørende rydningsrøyser som egnet seg for snitting. Det kan tenkes at nærliggende steinfyllinger av nyere dato bygger på eldre røyser.

Helset

Det ble gjort et par snitt i undergrunnen som viste følgende stratigrafi:

Humus 4cm
Brun feit steinfri jord 4cm
Lysebrun undergrunn 22cm

Bilde 159: Snittet i den tidligere åkermarka viser at det her er bare 30cm grunt ned til berget. Foto: Magnus Helstad.

Steingjerde S100

Steingjerde S100 ligger like nord for skogen i den tidligere teigpløyde jorda. Steingjerdet skiller åkeren på Helset og den gamle beitemarka i hellingen mot vest.

Gjerdet er noe utrast og trolig er det ryddet stein fra kornåker inntil gjerde. Lengre mot sør ligger det en stor rydningsrøys fra åkeren.

Mål: Lengde 45m. Bredde 2,5m. Høyde 0,6m.

Bilde 160: Steingjerde S100 mot øst. Foto: Magnus Helstad.

Steinstreng S203

Nede i skogkanten langs med hele den oppdyrkede delen av Brenntjennet i øst ligger det en steinstreng. Steinstrengen er i luftlinje 240 meter, iberegnet dens bue er den enda lenger. Bredden varierer, men er gjennomgående 1,5-2 meter bred. Steinene ligger godt nede i jorda og hele strukturen må være av betydelig alder. Antageligvis er det rydningsstein fra beitet som er lagt her. Det er likevel bemerkelsesverdig at steinstrengen er intakt over en så vidt lang avstand. Kanskje har dette tidligere vært et høyere gjerde for å hindre dyra å gå ned i myra.

Bilde 161: Den 240meter lange steinstrengen S204, begge foto mot øst. Foto: Magnus Helstad.

Mulig røys S205

Den mulige røysa består av flere steiner. Disse er mellom 0,2 og 0,5 m. I vest er det en avgrensing med en stor stein, diameter 1,3 m som ligger naturlig i grunnen. Det ble ikke funnet kull blant steinene. Steinene befant seg 30cm nede i leirelaget.

Steinansamlingen er 5,2m lang (nord-sør) og 3,2m bred (øst-vest).

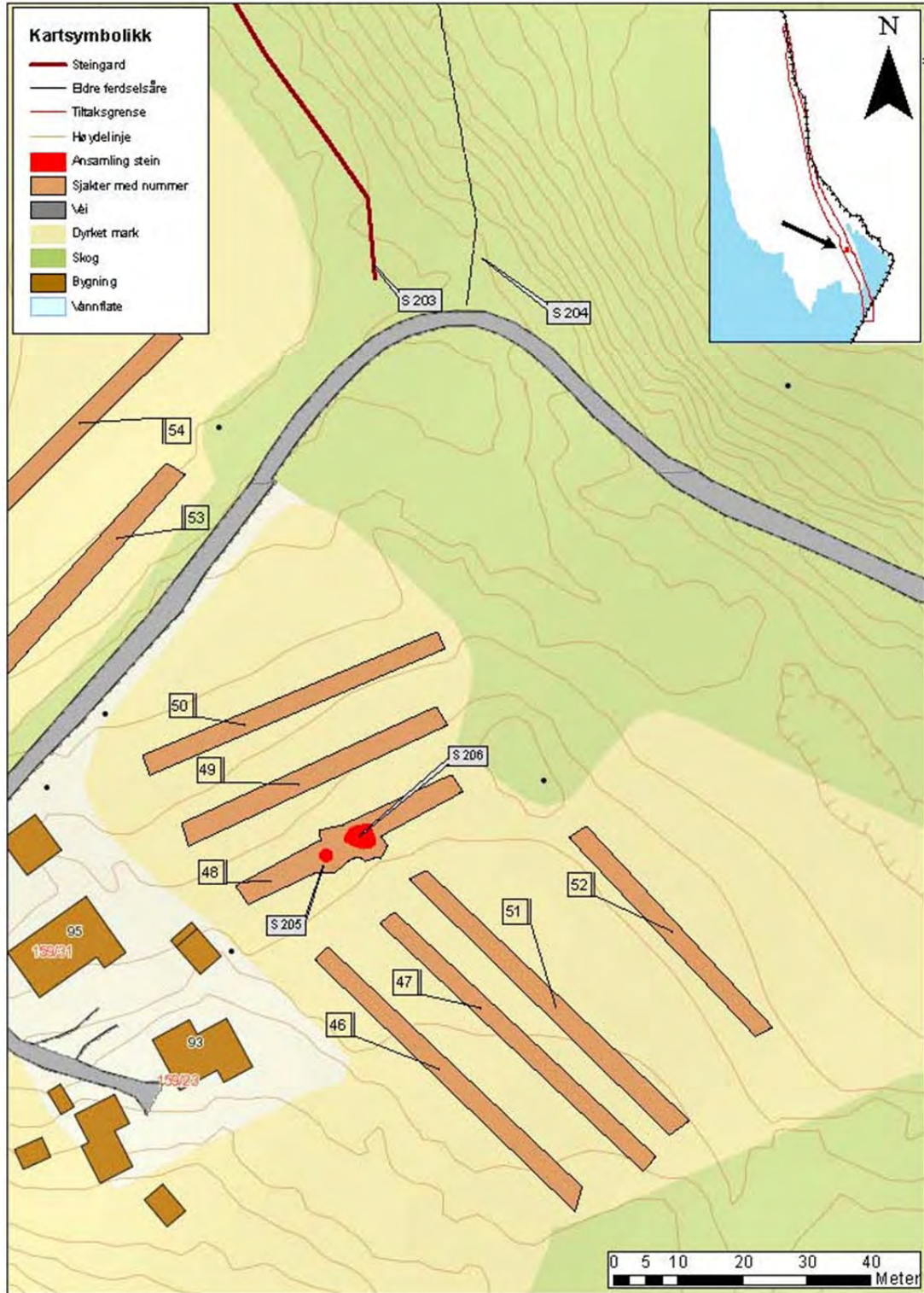
Mulig røys S206

Den mulige røysa består av flere steiner med varierende størrelse (10-30 cm). Den har en lengde på 2,7m og bredde på 1,7m. Masse innenfor består av kompakt leire. Den befinner seg 3m fra S205 og på samme dybde.

Bilde 162: S205 og S206, steinsamlinger som ligger godt nede i kompakt leiregrunn. Ukjent alder og funksjon, foto mot nordøst. Foto: Magnus Helstad.

Helset sør

Kullmile ID151210 (S111)

Kullmila ligger ca. 250m sørvest for Slåttsvea. Mila er bevoks med gran og løvtre. Det er kull i undergrunnen. I nord ligger det et berg i dagen. Kullmila har åpning mot øst med voller i nord, sør og vest.

Mål: Ytre diameter med voll 8,3m nord-sør. Indre diameter 3,6m nord-sør. Dybde fra topp av voll til bunn i vest; 0,7m.

Grop S105

Gropa er ikke naturlig, men er ikke en kullgrop. Stammer trolig fra nyere tid. Ligger i østvendt helling. I åpen skog,. Berg i dagen ca. 2m lenger nord.

Mål: Indre dia 2m. Antydning til 1 meters voll rundt gropa Dybde 0,35m.

Hov (Gnr. Bnr. 171/1)

Inne i granskogen mellom de tidligere husmannsplassene Helsetmarka, Furnesodden og Furnesbakken ble det registrert 2 åkerterrasser med tilhørende røyser (S107-S110). Det er ikke oppklart hvilken av husmannsplassene som har drevet jorda her. De nevnte husmannsplasser lå under Helset før skogen med tilhørende plasser ble solgt til Hov.

Rydningrøys/steinutkast S107

Steinrøysa ligger langs med og øst for åkerrein/ryddet flate. Den består av både store og små stein. Mål: Bredde 5,5m. Lengde 15m.

Rydningflate S108

Den rydda marka ligger i skråning ned mot nordøst, med åkerrein i nordøst. Mål: 12,6m øst-vest. 20,8m nord-sør.

Bilde 163: Til venstre: Røys S107, til høyre: rydda flate S108. Foto mot sør. Foto: Magnus Helstad.

Rydningsrøys/steinutkast S109

Røysa ligger i skråning mot nordøst mellom 2 ryddede flater. Både mindre og større stein. Mål: Lengde 13,8m nord-sør. Brekke 6,8m øst-vest.

Rydningsflate S110

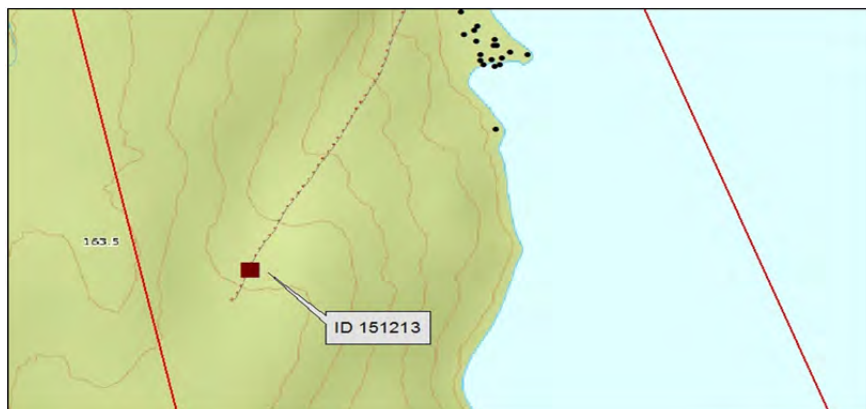
Ryddet flate mark som ligger i NØ-ventd skråning. Åkerrein i sør. Grøftet bekk og skogsvei rett sør for den ryddet marka. Området består i dag av plantet granskog. Eldre Tømmerkoie i sørvest. Mål: 60m øst-vest. 21m nord-sør.

Kullmile 151213 (S121)

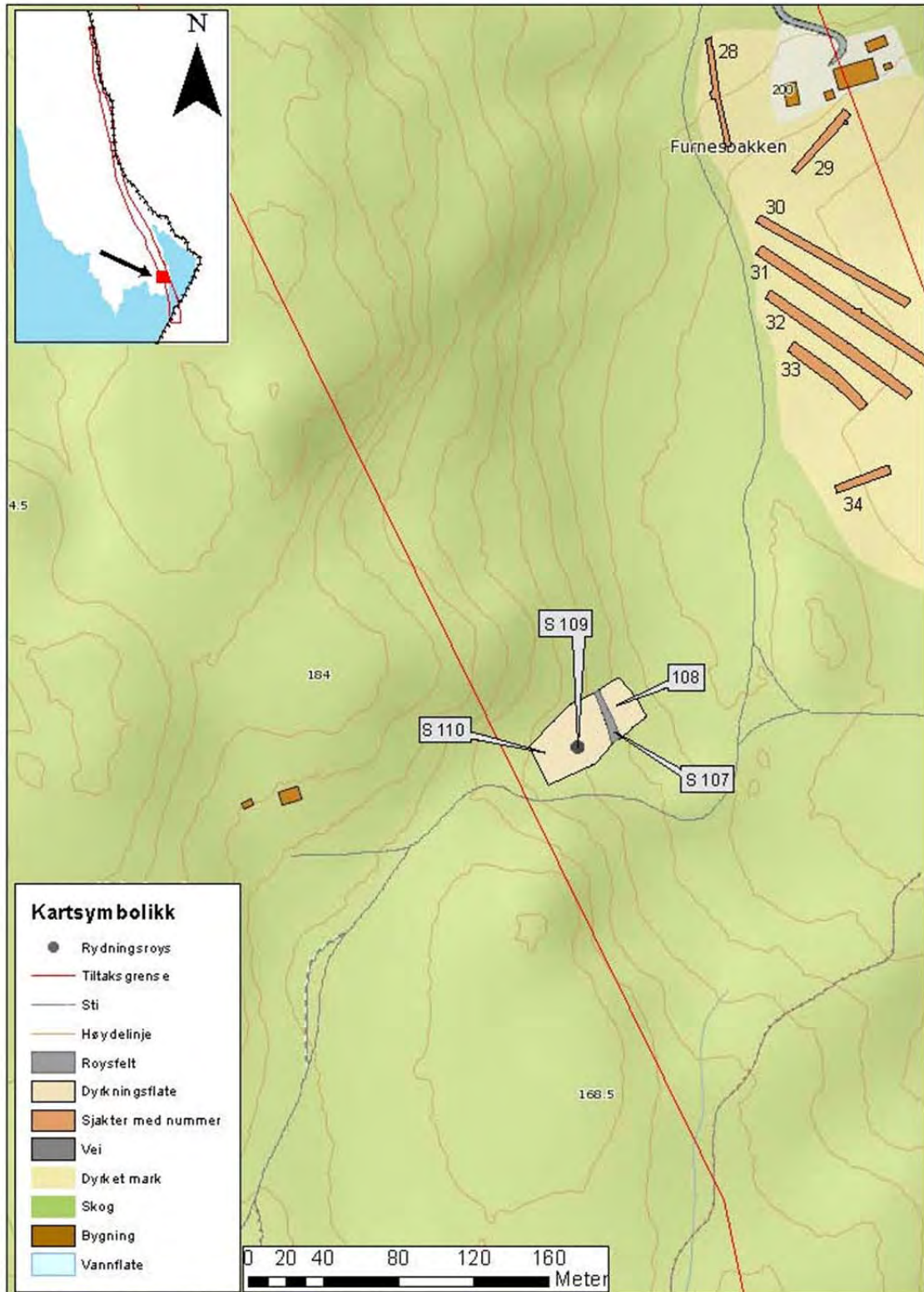
Kullmila ligger i granskog ca. 135m vest for Mjøsas strandlinje. Den består av en flate på 10x10m. Det er nedskjæring i sør, voll i øst og nord. Vollen på ca. 2,5m, kommer i tillegg til flate. Flaten og vollen inneholder kull. En traktorvei skjærer igjennom og har skadet kullmila i vestre kant. Rett vest for traktorvegen og inntil denne ligger en grop som kan ha tilknytning til mila. Gropa er ca.. 3,5x3,5m i diameter og 0,4m dyp. Det er ingen voll rundt gropa.

Bilde 164: Kullmile id.nr:151213 mot sør, i høyre hjørne synes traktorveien. Foto: Magnus Helstad.

Helsetmarka

Espa

Det er tidligere utført arkeologiske registreringer syd for elvemunningen på Espa. Rett nord for Labbelva har det ikke blitt gjort registreringsarbeid. Ved elvemunningens nordre bredd kunne det før raset 15. august 2011 ha vært interessant å prøvestikke. Raset flyttet flere hundre kubikkmeter med masse og prøvestikking ved elvebredden ble derfor ikke prioritert.

Bilde 165: Jord- og steinraset knuste båter til pinneved, og Labbelva fikk nytt utløp. Foto: Magnus Helstad.

Gammel vei S194

En gammel oppbygd veistubb ligger 70 meter øst for elvemunningen og fører opp til jernbanelinja. På grunn av den bratte hellingen til Mjøsa er veien bygget i to sekvenser for å lette tilkomsten. Veien er bygd og støttet opp med store stein.

Så sent som i 1766 het det at *“der på Hedemarken (skal) have været god vej, medens man over Morskogen ikke kunne kjøre, vanskelig nok ride”*. Veien (S194) ved Espa kan kanskje ha vært et naturlig endepunkt lengst sør på Hedemarken, der videre ferdsel og frakt egnet seg best med båt.

Da Georg Anton Krogh ble generalvegmeister sønnafjells satt han i gang med å bygge ut *“Den Trondhjemske Kongeveg”* langs østsiden av Mjøsa. Veien passerte Espa og stod *“ferdig”* i 1771.

I 1880 førte jernbanen til en omlegging av Kongevegen ved Espa, og vegen fra 1880 ble igjen nedbygd av ny veg i 1928.

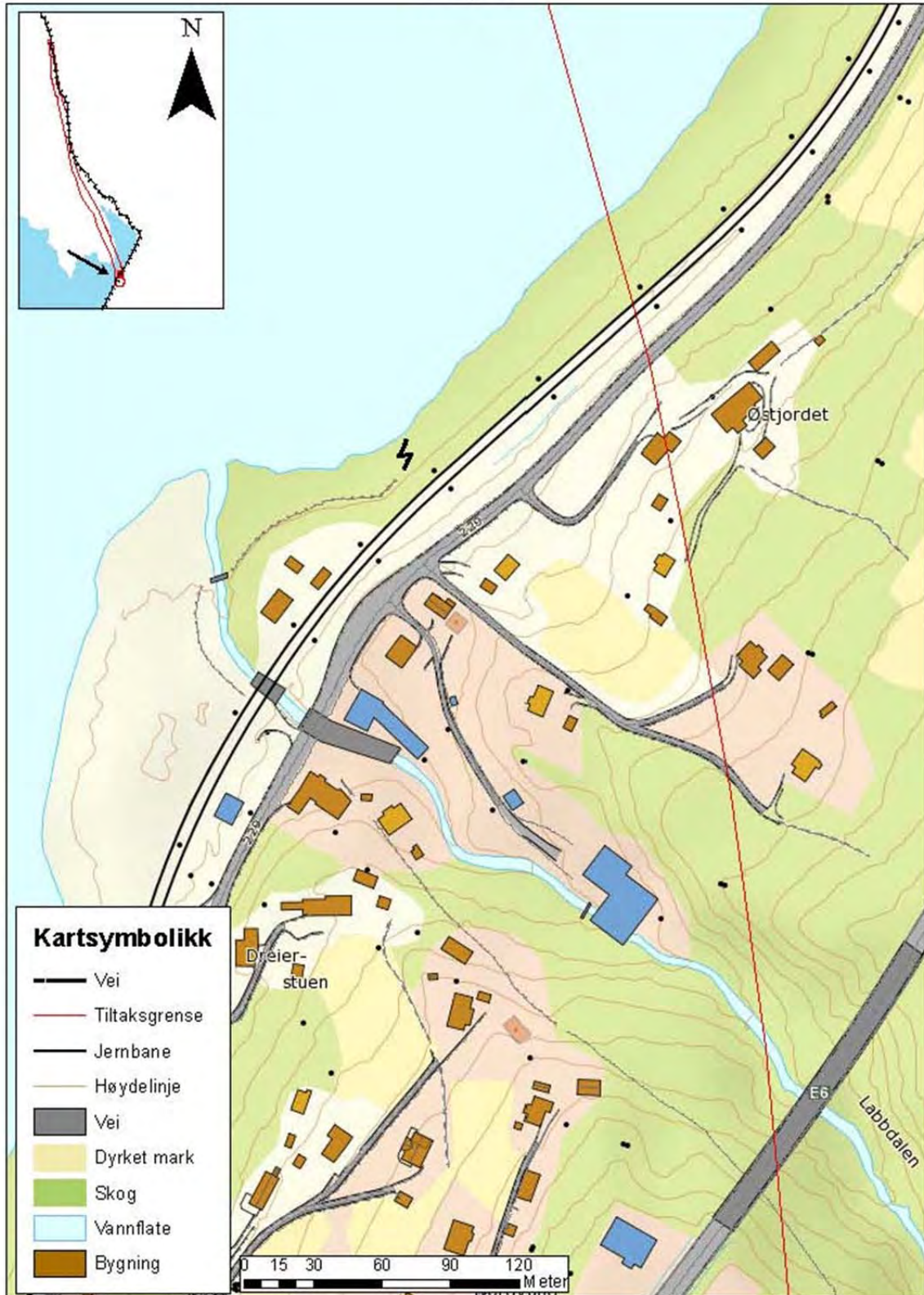

Bilde 166: Kristine Andreassen går opp vegen, på bildet til høyre står hun på den øverste veistubben. Foto: Magnus Helstad.

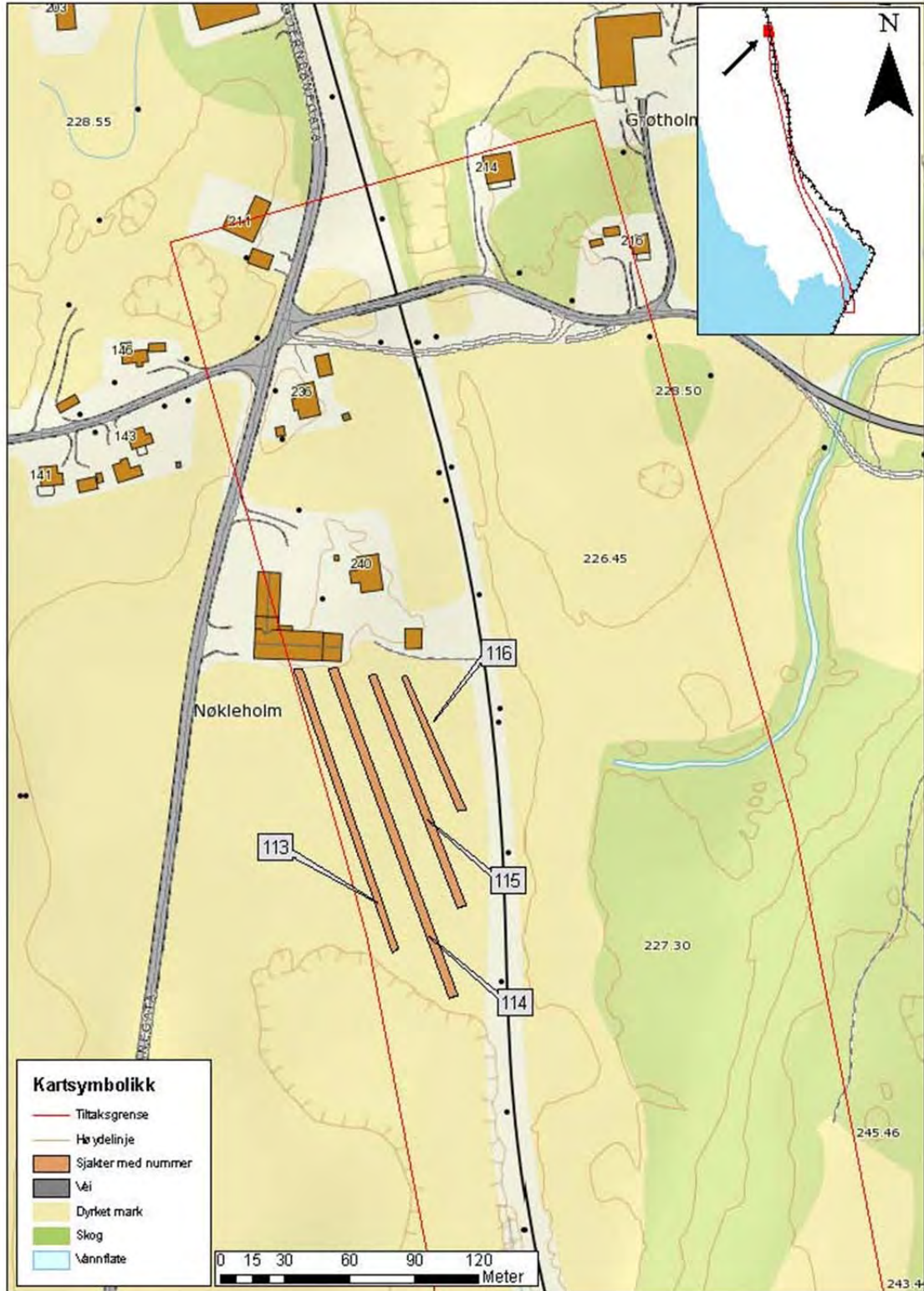
Bilde 167: Utsnitt av kart over kongevegen forbi Espa, tegnet i 1819. Den røde pilen peker på to streker der de ovenfor beskrevne veiene er bygd opp fra Mjøsa.

Espa

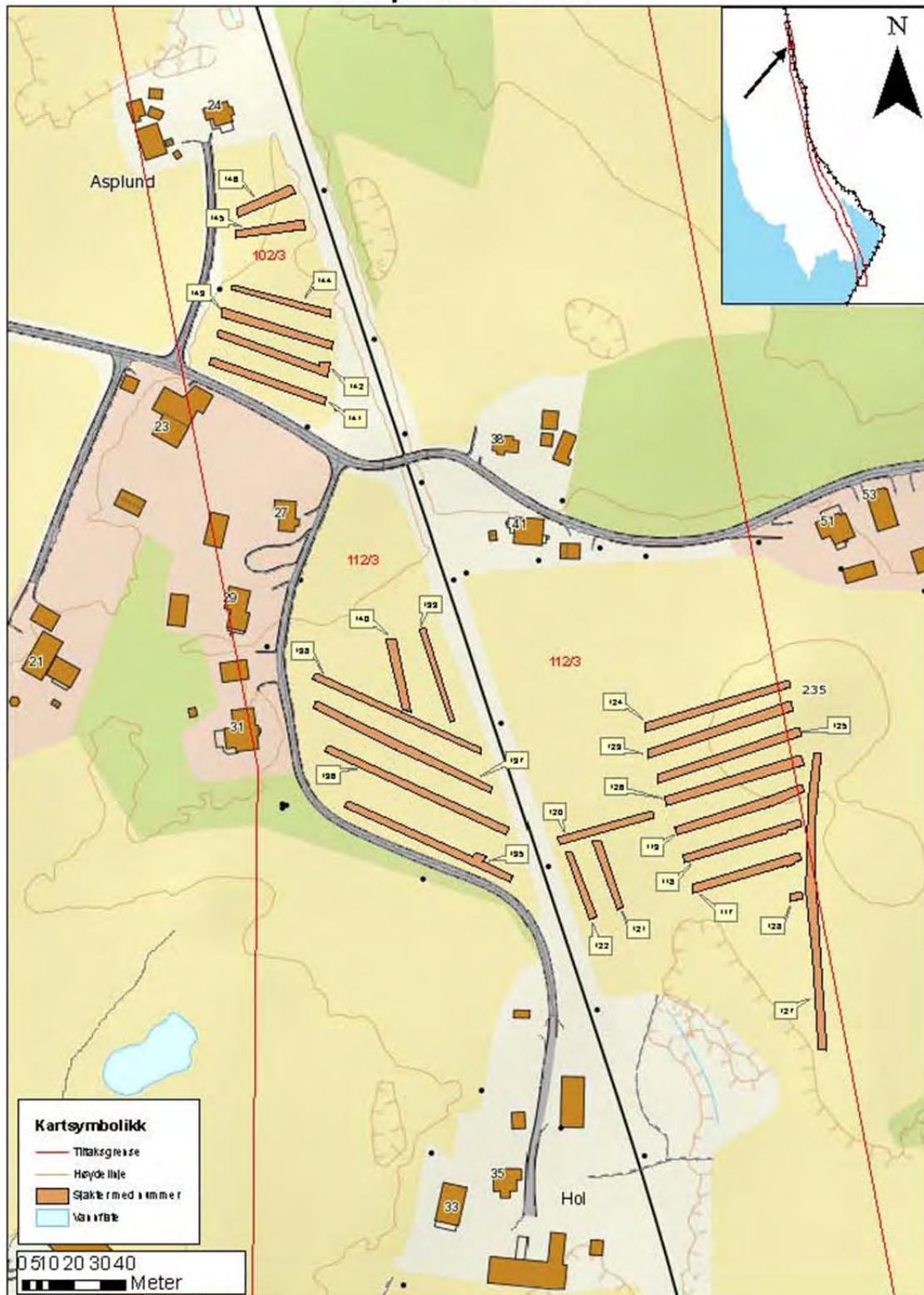

Områder sjaktet uten funn

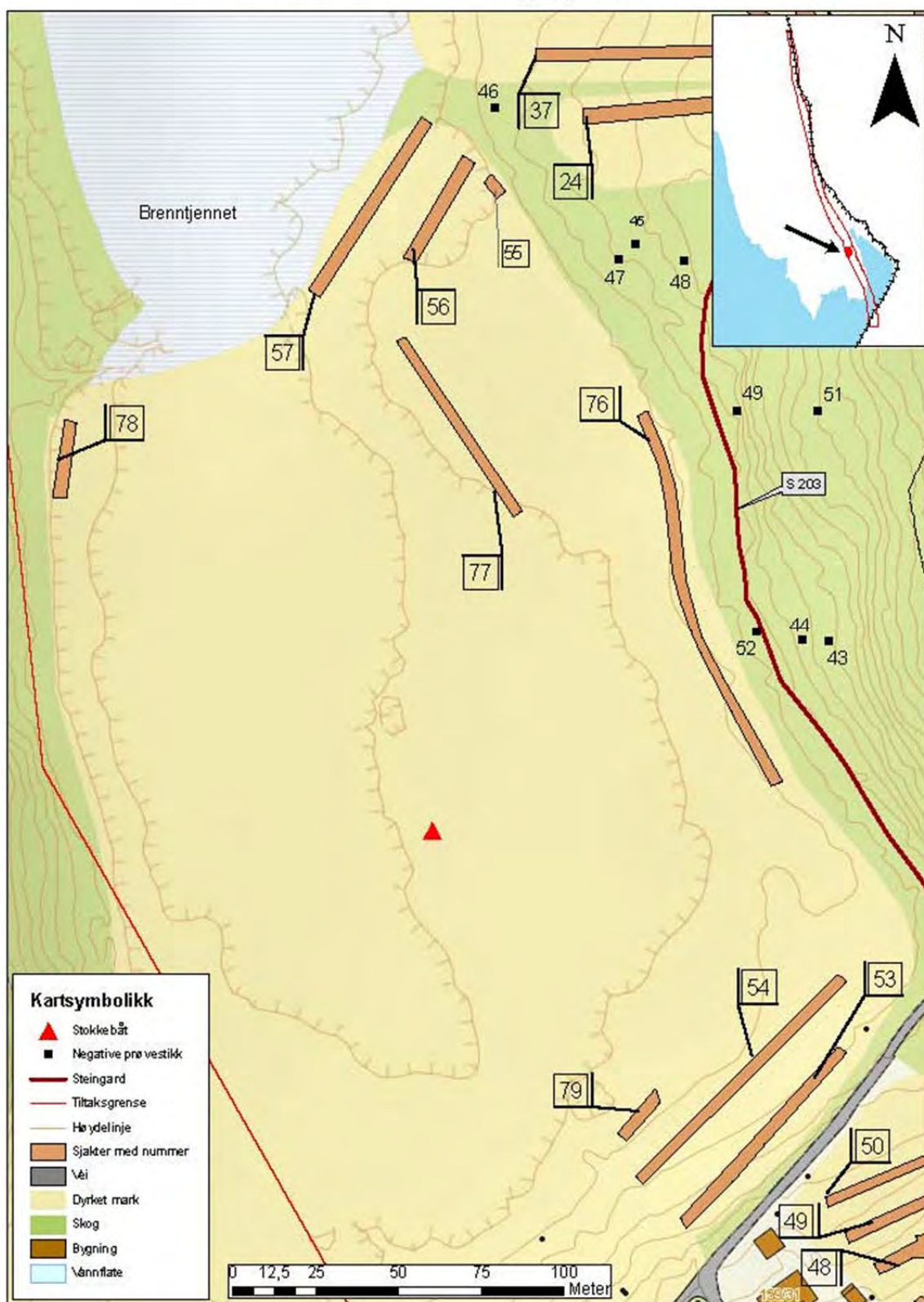
Nøkleholm

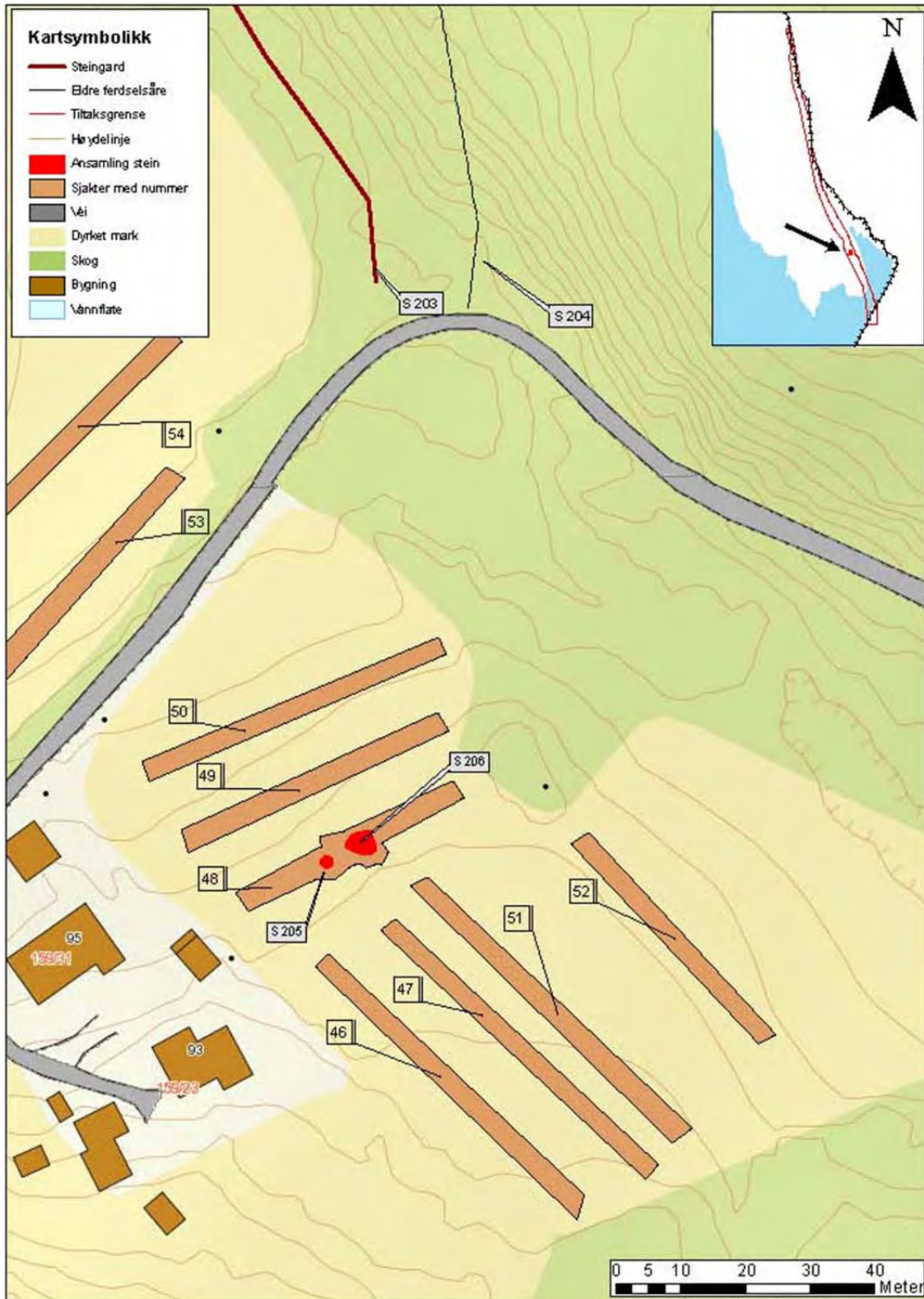
Asplund / Hol

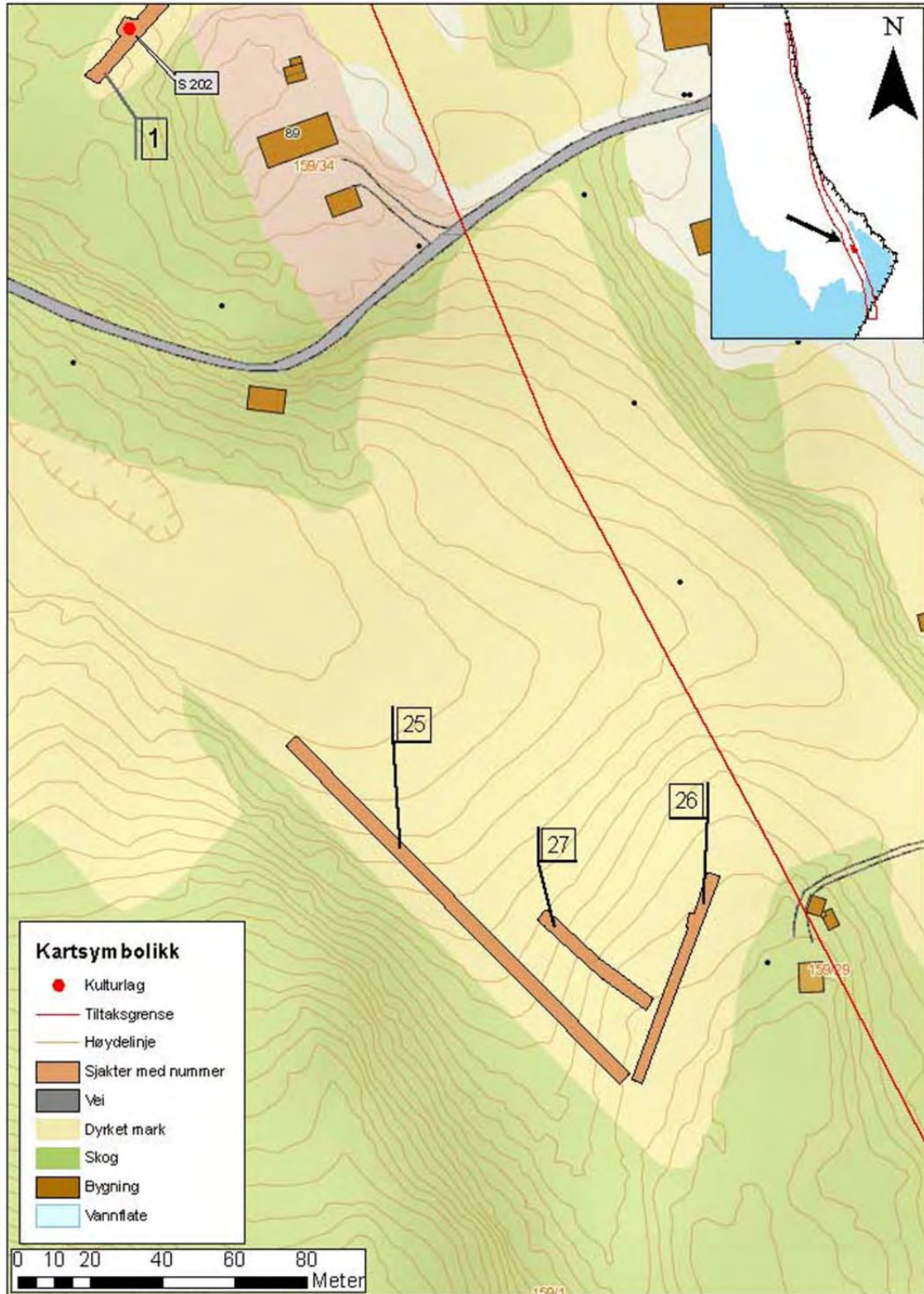
Helseth / Kongsparten

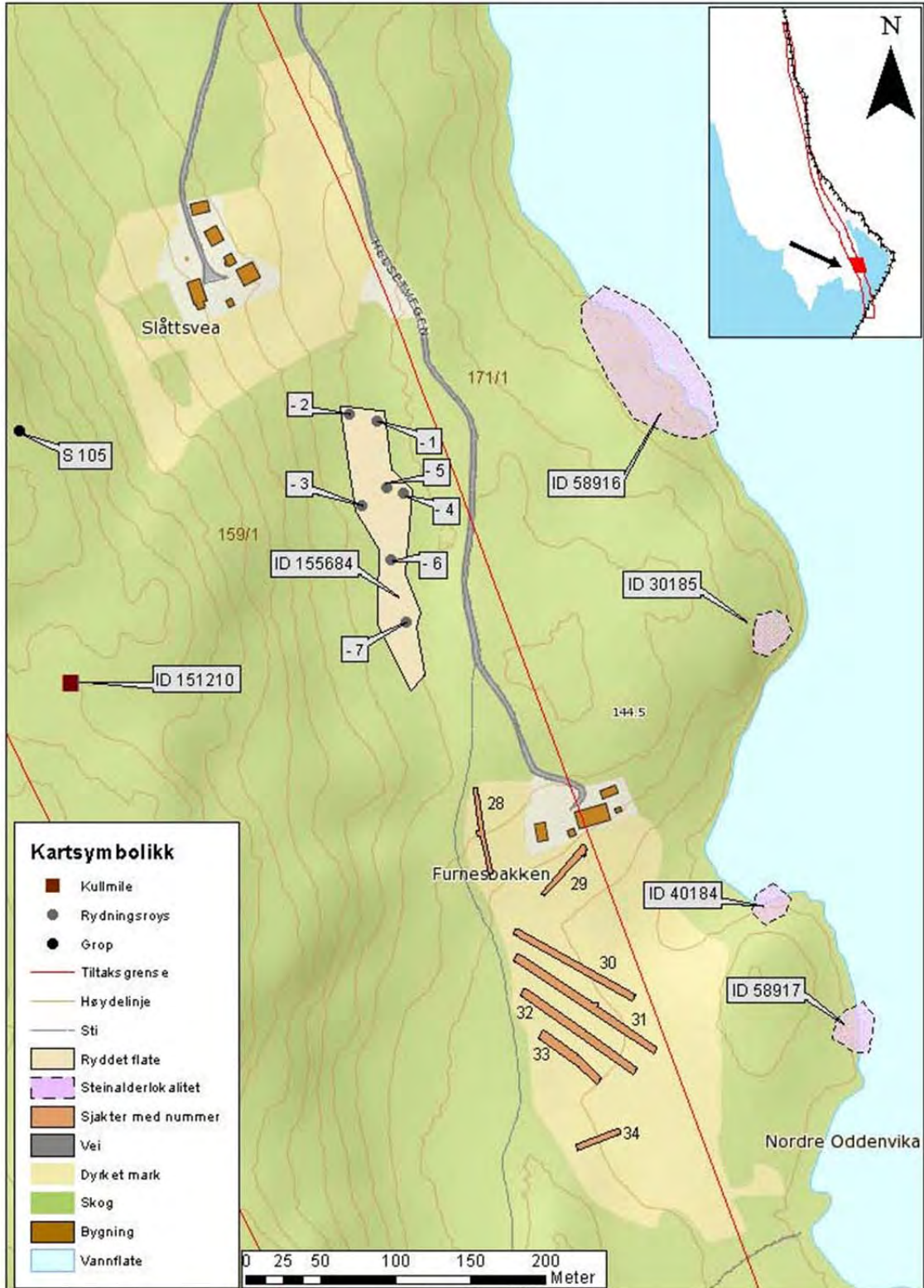
Helset sør

Helseth sør

Slåttsvea Furnesbakken

TAKK TIL ALLE GRUNNEIERE FOR GODT SAMARBEID I 2011!

Bilde 168: Til venstre: På Helsets åker finnes det ikke et sted uten Svein Dons sitt fotavtrykk. Under åkerjorda åpenbarer det seg derimot enda eldre strukturer. Gravemaskinen er slått av i en tenkepause. Kokegropa id.nr: 151829 på åkeren Hagabakken er C14-datert til mellom 760 – 680 år f.kr. Det er omtrent samtidig som fiske/fangstanlegget i Brenntjennet, 500m nede i skråningen bakenfor Dons. Til høyre: Arkeolog Kristine Andreassen i samtale med Halvor Onshus, grunneier på fiske/fangstlokaliteten ved Brenntjennet. Onshus har påbegynt en kokegrop, men været har vært dårlig og dimensjonene blitt litt for store. I hånden holder han et eksemplar av artikkelsamlingen “De gåtefulle kokegroper”. Nye forsøk på eldgammel kokekunst kommer sommeren 2012.

Litteratur

Boaz, Joel 1997: *Steinalderregistrering langs Mjøsa 1997. Stange og Ringsaker, Hedmark fylke*. Upublisert rapport. Topografisk arkiv. Kulturhistorisk museum, Universitetet i Oslo.

Andrew J.Boyle 2008: *Solskip og stjerneguder*. Forlaget Opphav, Fredrikstad.

Gustafson, Lil, Tom Heibreen, og Jes Martens (red.) 2005: *De gåtefulle kokegroper*. Varia 58 Kulturhistorisk museum fonnminneseksjonen, Universitetet i Oslo

Hagen, A. & O. Nashoug 1999. *Stangeboka I. Demringen*. Stange historielag, Stange.

Harby, S., Hoel, R., Johansen, K., Bjerke, A., Ellingsen, J. og Askehaven, C. 2000: *De eldste sporene i jordbrukslandskapet*. Norges bondelag 2.utg. november 2000.

Jacobsen, Harald og Jørn-R. Follum 2008: *Kulturminner i Norge. Spor etter mennesker gjennom 10 000 år*. Skogbrukets Kursinstitutt. Tun Forlag.

Nordgulen, Ø. 1999: Berggrunnskart Hamar. M 1: 250.000. Norges Geologiske Undersøkelse, Trondheim.

Petersen, Jan 1957: *Hedemarken i hedensk tid. Hedmarks historie*. Første fellesbind:261-355. Norsk Skoletidenes Boktrykkeri A/S, Hamar.

Rygh, Oluf 1900: *Hedemarkens Amt. Norske Gaardnavne. Oplysninger samlede til brug ved Matrikelens Revision*.

Schøning, Gerhard 1942: *Reise gjennom Hedemarken 1775*. Hamar Stiftstidenes trykkeri A.s 1942.

Sogner, Sølvi: NHU VIII

Ødegaard, Svein-Erik 1988: *Onde svar istedenfor at komme. Regnskapene for 21 husmannsplasser under Stange prestegård 1754-1762*. Stange historielag, Stange.

Ødegaard, Svein-Erik 2006: *Stangeboka 2. Under konge og kirke, 1000-1660*. Stange historielag, Stange.

Veflingstad, M. 1946: *Stange bygdebok Bind 1 og 2*. Stange historielag.

Arkeologisk registrering dobbeltspor Espa- Nøkleholm, Stange Kommune

Kulturminner lagt inn i Askeladden

Strukturnr.	Kulturminnelokalitet	Enkeltminnekategori	Antall enkeltm.	ID-nr	Kartblad
1	Tjærebrenningsanlegg	Tjæremile	1	151180	Nord for Steinsrud
3	Kullfremstillingsanlegg	Kullgrop	1	151476	Holte sør
4	Kullfremstillingsanlegg	Kullgrop	1	151478	Holte sør
6	Tjærebrenningsanlegg	Tjæremile	1	151176	Holte sør
7	Tjærebrenningsanlegg	Tjæremile	1	151181	Holte sør
8	Kullfremstillingsanlegg	Kullgrop	1	151479	Holte sør
9, 10	Jernvinneanlegg	Slagghaug, kullgrop	2	151504	Holte sør
11	Kullfremstillingsanlegg	Kullgrop	1	151492	Holte sør
12	Tjærebrenningsanlegg	Tjæremile	1	151177	Steinsrud stasjon
13, 14	Kullfremstillingsanlegg	Kullgrop	2	151501	Steinsrud stasjon
15	Tjærebrenningsanlegg	Tjæremile	1	151183	Steinsrud stasjon
17	Kullfremstillingsanlegg	Kullgrop	1	151488	Steinsrud stasjon
19, 20, 21	Kullfremstillingsanlegg	Kullgrop	3	151505	N. for Steinsrud
22	Kullfremstillingsanlegg	Kullgrop	1	151482	Steinsrud stasjon
23	Kullfremstillingsanlegg	Kullgrop	1	151495	N. for Steinsrud
24, 25, 26	Kullfremstillingsanlegg	Kullgrop	3	151502	N. for Steinsrud
27	Tjærebrenningsanlegg	Tjæremile	1	151179	N. for Steinsrud
28	Tjærebrenningsanlegg	Tjæremile	1	151182	N. for Steinsrud
30, 31	Kullfremstillingsanlegg	Kullgrop	2	151506	Steinsrud stasjon
33	Kullfremstillingsanlegg	Kullgrop	1	151491	S. for Steinsrud
51, 52	Kullfremstillingsanlegg	Kullgrop	2	151503	Bekkevoll
56	Kullfremstillingsanlegg	Kullgrop	1	151486	Bekkevoll
57	Kullfremstillingsanlegg	Kullmile	1	151556	Mosebekken
61	Kullfremstillingsanlegg	Kullgrop	1	151483	Andreassvea
68	Kullfremstillingsanlegg	Kullgrop – rereg	1	50410	Andreassvea
69		Smie – rereg	1	30741	Mosebekken
77	Kullfremstillingsanlegg	Kullgrop	1	151490	Andreassvea
78	Kullfremstillingsanlegg	Kullgrop	1	151494	Andreassvea
79	Kullfremstillingsanlegg	Kullgrop	1	151484	Andreassvea
80	Kullfremstillingsanlegg	Kullgrop – rereg	1	40753	Andreassvea
81	Kullfremstillingsanlegg	Kullgrop – rereg	1	58732	Haverløyken

82	Kullfremstillingsanlegg	Kullgrop – rereg	1	69472	Haverløyken
86	Kullfremstillingsanlegg	Kullmile	1	151458	Lukasstua
93	Tjærebrenningsanlegg	Tjæremile	1	151178	Brenne utmark
98	Kullfremstillingsanlegg	Kullgrop – rereg	1	78966	Haverløyken
102	Kullfremstillingsanlegg	Kullgrop	1	151693	Brenne utmark
111	Kullfremstillingsanlegg	Kullmile	1	151210	Slåttsvea- Furnesbakken
112	Kullfremstillingsanlegg	Kullgrop	1	151477	Holte nord
113	Kullfremstillingsanlegg	Kullgrop	1	151648	Holtestua
114	Kullfremstillingsanlegg	Kullgrop	1	151465	Holtestua
115	Kullfremstillingsanlegg	Kullgrop	1	151471	Holte nord
116	Kullfremstillingsanlegg	Kullgrop	1	151468	Holtestua
117	Kullfremstillingsanlegg	Kullgrop	1	151472	Holte nord
118	Kullfremstillingsanlegg	Kullgrop	1	151473	Holte nord
120	Kullfremstillingsanlegg	Kullgrop	1	151480	Holte sør
121	Kullfremstillingsanlegg	Kullmile	1	151213	Prøvestikk langs Mjøsa
123	Kullfremstillingsanlegg	Kullgrop – rereg	1	20812	Brenne utmark
124	Kullfremstillingsanlegg	Kullgrop – rereg	1	20811	Lukasstua
125	Kullfremstillingsanlegg	Kullmile	1	151536	
126	Kullfremstillingsanlegg	Kullgrop	1	151489	Brenne utmark
154, 155	Kullfremstillingsanlegg	Kullgrop -rereg	2	50413	Brenne utmark
156	Kullfremstillingsanlegg	Kullmile	1	151541	Brenne utmark
158	Rydningrøyslokalitet	Rydningflate, røyser	8	155684	Slåttsvea- Furnesbakken
160	Bosetning- aktivitetsområde	Myrpåler, skraper osv.	7	151634	Bronsealderlok.
166	Kokegroplokalitet	Kokegrop	1	151650	Holtestua
167	Kokegroplokalitet	Kokegrop	1	151737	Olstad sør
168	Gravanlegg	Mulig branngrov	1	155290	Olstad sør
169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177	Kokegroplokalitet	Kokegrop, kullstrukturer	6	151816	Olstad
180	Kokegroplokalitet	Kokegrop	1	155280	Brenne
184	Bosetning- aktivitetsområde	Kull og slagg.	1	155281	Vestgård
186,187, 188	Kokegroplokalitet	Kokegroper	3	155259	Helset

189, 190	Bosetning-aktivitetsområde	Steinkonstruksjon	2	155260	Helset
191	Kullfremstillingsanlegg	Kullgrop – re-reg.	1	78965	Brenne
192	Rydningrøyslokalitet	Rydningflate, røyser – re-reg.	10	40747	Brenne utmark
193	Kullfremstillingsanlegg	Kullgrop – re-reg.	1	20810	Lukasstua
200	Kullfremstillingsanlegg	Kullgrop	1	151830	Helset
201	Kokegroplokalitet	Kokegrop	1	151829	Helset
218	Kullfremstillingsanlegg	Kullmile	1	151212	Andreassvea
219	Bosetning-aktivitetsområde	Steinalderlokalitet	1	151320	Prøvestikk

Oversikt automatisk fredete kulturminner

Kulturminner	Enkeltminner	Lokaliteter
Kullgroper	46	39
Røysfelt	18	2
Kokegroper	11	6
Tjæremiler	8	8
Aktivitetsområde middelalder	4	3
Jernvinneanlegg	2	1
Bronsealderlokalitet	7	1
Steinalderlokalitet	2 positive prøvestikk	1

Tabell registrerte kulturminner

Gårdsnavn	Gnr	Bnr	Navn på kartblad	Struktur nr	Askeladden id
Haverløkken	154	2	Andreassvea	S 68	50410
Vik med Brenne	166	1	Mosebekken	S 69	30741
Ytre Haug, Nordre	154	4	Andreassvea	S 80	40753
Haverløkken	154	2	Haverløkken	S 81	58732
Haverløkken	154	2	Haverløkken	S82	69472
Haverløkken	154	2	Haverløkken	S 98	78966
Vik med Brenne	166	1	Brenne utmark	S 123	20812
Vik med Brenne	166	1	Lukasstua	S 124	20811
Vik med Brenne	166	1	Brenne utmark	S154, S155	50413
Vik med Brenne	166	1	Brenne	S191	78965
Vik med Brenne	166	1	Brenne utmark	S192	40747
Vik med Brenne	166	1	Lukasstua	S193	20810

Fullstendig strukturliste

Automatisk fredete og nyere tids kulturminner

S.nr	Kulturminne-lokalitet.	Enkeltminne-kategori.	Antall	ID-nr	Kartblad
1	Tjærebrenningsanlegg	Tjæremile	1	151180	N. for Steinsrud
2		Grop	1		N. for Steinsrud
3	Kullfremstillingsanlegg	Kullgrop	1	151476	Holte sør
4	Kullfremstillingsanlegg	Kullgrop	1	151478	Holte sør
5		Grop	1		Holte sør
6	Tjærebrenningsanlegg	Tjæremile	1	151176	Holte sør
7	Tjærebrenningsanlegg	Tjæremile	1	151181	Holte sør
8	Kullfremstillingsanlegg	Kullgrop	1	151479	Holte sør
9, 10	Jernvinneanlegg	Slagghaug, kullgrop	2	151504	Holte sør
11	Kullfremstillingsanlegg	Kullgrop	1	151492	Holte sør
12	Tjærebrenningsanlegg	Tjæremile	1	151177	Steinsrud stasjon
13, 14	Kullfremstillingsanlegg	Kullgrop	2	151501	Steinsrud stasjon
15	Tjærebrenningsanlegg	Tjæremile	1	151183	Steinsrud stasjon
16		Grop	1		Steinsrud stasjon
17	Kullfremstillingsanlegg	Kullgrop	1	151488	Steinsrud stasjon
18		Grop			N. for Steinsrud
19, 20, 21	Kullfremstillingsanlegg	Kullgrop	3	151505	N. for Steinsrud
22	Kullfremstillingsanlegg	Kullgrop	1	151482	Steinsrud stasjon
23	Kullfremstillingsanlegg	Kullgrop	1	151495	N. for Steinsrud
24, 25, 26	Kullfremstillingsanlegg	Kullgrop	3	151502	N. for Steinsrud
27	Tjærebrenningsanlegg	Tjæremile	1	151179	N. for Steinsrud
28	Tjærebrenningsanlegg	Tjæremile	1	151182	N. for Steinsrud
29		Brofundament	1		Steinsrud stasjon
30, 31	Kullfremstillingsanlegg	Kullgrop	2	151506	Steinsrud stasjon
32		Steingjerde	1		S. for Steinsrud
33	Kullfremstillingsanlegg	Kullgrop	1	151491	S. for Steinsrud

34		Steingjerde	1		S. for Steinsrud
35		Steingjerde	1		S. for Steinsrud
36		Rydningrøys	1		S. for Steinsrud
37		Steingjerde	1		S. for Steinsrud
41		Rydningrøys	1		Rydningrøyser
44		Rydningrøys	1		Rydningrøyser
46		Rydningrøys	1		Rydningrøyser
49		Rydningrøys	1		Rydningrøyser
50		Rydningrøys	1		Rydningfelt
51, 52	Kullfremstillingsanlegg	Kullgrop	2	151503	Bekkevoll
53		Rydningrøys	1		Rydningfelt
54		Rydningrøys	1		Rydningrøyser
55		Rydningrøys	1		Rydningrøyser
56	Kullfremstillingsanlegg	Kullgrop	1	151486	Bekkevoll
57	Kullfremstillingsanlegg	Kullmile	1	151556	Mosebekken
58		Rydningrøys	1		Mosebekken
59		Åkerterrasse	1		Mosebekken
61	Kullfremstillingsanlegg	Kullgrop	1	151483	Andreassvea
62		Rydningrøys	1		Lukasstua
63		Kvartsbrudd	1		Brenne utmark
64, 65, 66, 67, 91, 92, 122, 192, 210	Rydningrøyslokalitet	Rydningrøyser, flate, re-registrert - utvidet.	9	40747	Brenne utmark
68	Kullfremstillingsanlegg	Kullgrop – rereg	1	50410	Andreassvea
69		Smie – rereg	1	30741	Mosebekken
70		Dyrkingslag	1		Mosebekken
71		Tuft	1		Andreassvea
72		Dyrkningsflate	1		Andreassvea
73		Tuft	1		Andreassvea
74		Rydningrøys	1		Andreassvea
75		Dyrkningsflate	1		Andreassvea
76		Dyrkningsflate	1		Andreassvea
77	Kullfremstillingsanlegg	Kullgrop	1	151490	Andreassvea
78	Kullfremstillingsanlegg	Kullgrop	1	151494	Andreassvea
79	Kullfremstillingsanlegg	Kullgrop	1	151484	Andreassvea
80	Kullfremstillingsanlegg	Kullgrop – rereg	1	40753	Andreassvea
81	Kullfremstillingsanlegg	Kullgrop – rereg	1	58732	Haverløyken
82	Kullfremstillingsanlegg	Kullgrop – rereg	1	69472	Haverløyken
83		Rydningrøys	1		Lukasstua

85		Rydningrøys	1		Lukasstua
86		Kullmile	1	151458	Lukasstua
87		Rydningrøys	1		Lukasstua
88		Rydningrøys	1		Lukasstua
93	Tjærebrenningsanlegg	Tjæremile	1	151178	Brenne utmark
94		Jordkjeller	1		Lukasstua
95		Vei til jordkjeller	1		Lukasstua
96		Rydningrøys	1		Lukasstua
97		Rydningrøys	1		Lukasstua
98	Kullfremstillingsanlegg	Kullgrop – rereg	1	78966	Havreløkken
99		Steingjerde	1		Vestgård
100		Steingjerde	1		Helset
102	Kullfremstillingsanlegg	Kullgrop	1	151693	Brenne utmark
105		Grop	1		Slåttsvea- Furnesbakken
107		Rydningrøys	1		Helsetmarka
108		Dyrkingslag	1		Helsetmarka
109		Rydningrøys	1		Helsetmarka
110		Dyrkingslag	1		Helsetmarka
111	Kullfremstillingsanlegg	Kullmile	1	151210	Slåttsvea- Furnesbakken
112	Kullfremstillingsanlegg	Kullgrop	1	151477	Holte nord
113	Kullfremstillingsanlegg	Kullgrop	1	151648	Holtestua
114	Kullfremstillingsanlegg	Kullgrop	1	151465	Holtestua
115	Kullfremstillingsanlegg	Kullgrop	1	151471	Holte nord
116	Kullfremstillingsanlegg	Kullgrop	1	151468	Holtestua
117	Kullfremstillingsanlegg	Kullgrop	1	151472	Holte nord
118	Kullfremstillingsanlegg	Kullgrop	1	151473	Holte nord
119		Steingjerde	1		Holte sør
120	Kullfremstillingsanlegg	Kullgrop	1	151480	Holte sør
121		Kullmile	1	151213	Prøvestikk langs Mjøsa
123	Kullfremstillingsanlegg	Kullgrop – rereg	1	20812	Brenne utmark
124	Kullfremstillingsanlegg	Kullgrop – rereg	1	20811	Lukasstua
125		Kullmile	1	151536	
126	Kullfremstillingsanlegg	Kullgrop	1	151489	Brenne utmark
127		Rydningrøys	1		Lukasstua
128		Rydningrøys	1		Lukasstua
129		Steinstreng/røys	1		Lukasstua
130		Rydningrøys	1		Lukasstua
131		Rydningrøys	1		Lukasstua
133		Rydningrøys	1		Lukasstua
135		Rydningrøys	1		Lukasstua
136		Rydningrøys	1		Lukasstua
137		Steinstreng	1		Lukasstua
138		Steinstreng	1		Lukasstua

139		Røys/utkastzone	1		Lukasstua
141		Rydningrøys	1		Lukasstua
142		Grop	1		Lukasstua
143		Steintråkk	1		Lukasstua
145		Rydningrøys	1		Lukasstua
146		Rydningrøys	1		Lukasstua
148		Ryddet flate	1		Lukasstua
149		Rydningrøys	1		Lukasstua
150		Rydningrøys	1		Lukasstua
151		Rydningrøys	1		Lukasstua
152		Grop	1		Lukasstua
153		Rydningrøys	1		Lukasstua
154, 155	Kullfremstillingsanlegg	Kullgrop -rereg	2	50413	Brenne utmark
156	Kullfremstillingsanlegg	Kullmile	1	151541	Brenne utmark
157		Rydningrøys	1		Brenne utmark
158, 159, 103, 104, 106	Rydningrøyslokalitet	Dyrkningsflate, røyser	8	155684	Slåttsvea- Furnesbakken
160, 217	Bosetnings- aktivitetsflate	Påler, flintskraper m.m.		151634	Bronsealderlok.
162		Steinveit	2		Hol
163		Granerud	1		Husmannsplass Østby
164		Bjørkesvea	1		Husmannsplass Østby
165		Dyrkingslag	2		Husmannsplass Østby
166	Kokegroplokalitet	Kokegrop	1	151650	Holtestua
167	Kokegroplokalitet	Kokegrop	1	151737	Olstad sør
168	Gravanlegg	Mulig branngrav	1	155290	Olstad sør
169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177	Kokegroplokalitet	Kokegrop, kullstrukturer	9	151816	Olstad
178, 179	Bosetning- aktivitetsflate	Kulturlag	2	155289	Olstad nord
180	Kokegroplokalitet	Kokegrop	1	155280	Brenne
181		Steinveit	1		Brenne

182		Område med slagg	1		Brenne
183		Steinveit	1		Brenne
184	Bosetningsspor	Kull og slagg	1	155281	Vestgård
185		Kull, knust teglstein			Vestgård
186, 187, 188	Kokegroplokalitet	Kokegroper	3	155259	Helset
189, 190	Bosetning- aktivitetsflate	Steinkonstruksjon og røys	2	155260	Helset
191	Kullfremstillingsanlegg	Kullgrop - rereg	1	78965	Brenne
193	Kullfremstillingsanlegg	Kullgrop – rereg	1	20810	Lukasstua
194		Gammel vei	1		Espa
200	Kullfremstillingsanlegg	Kullgrop	1	151830	Helset
201	Kokegroplokalitet	Kokegrop	1	151829	Helset
203		Steingjerde	1		Helset
204		Eldre vei	1		Helset
205		Røys	1		Helset sør
206		Røys	1		Helset sør
208		Røys	1		Brenne utmark
212		Røys			Holtestua
213		Røys			Holtestua
214		Rydningflate			Rydningrøyser
215		Røysfelt			Rydningrøyser
216		Røysfelt			Rydningrøyser
218		Kullmile		151212	Andeassvea
219		Steinalderlokalitet		151320	Prøvestikk langs Mjøsa